Ulusların Zenginliği

2

Adam Smith

İngilizceden
Çeviren
Metin
Saltoğlu

PALME YAYINCILIK

ULUSLARIN ZENGİNLİĞİ

II

Adam Smith

İngilizceden çeviren

Metin SALTOĞLU

PALME YAYINCILIK
ANKARA, 2011

PALMEYAYINLARI: 425

ULUSIARIN ZENGİNLİĞİ II / Adanı Smith

İngilizceden Çeviren: Metin Saltoğlu

Palme Yayıncılık © 2011

Yayına Hazırlama: PALME Dizgi, Tasarım ve Grafik Birimi

Yayın Koordinatörü: H. İbrahim Somyürek

Baskı:
Sözkesen Matbaacılık, Tel: (0-312) 395 21 10

ISBN: 978-9944-341-26-4

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Palme Yayın Dağıtım Pazarlama İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.'ne
tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine gö
yayınlayan firmanın önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi
sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

PALME

YAYIN, DAĞITIM, PAZARLAMA, İÇ VE DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.
Merkez: A. Adnan Saygun Cad. No: 10/A Sıhhiye-ANKARA
Tel: 0312-433 37 57 • Fax:0.312-433 52 72
e-mail: palmeyayin@superonline.com • http://www.palmekitabevi.com

Ankara Şubesi . Olgunlar Sok. No: 4/5 Bakanlıklar/ANKARA Tel: 0.312-417 95 28 Faks: 0312-419 69 64
Beytepe Şubesi: Hacettepe Univ. Beytepe Alışveriş Mtk. No: 8 Beytepe/ANKARA Tel: 0.312-299 21 11/7379 Faks:0312-299 21 12
Anla/ya Şubesi: Mellem Mah. Dumlupınar Blv. Başkent Sit. No: 4 ANTALYA Tel: 0.242-238 32 09 Faks: 0.242-238 45 02

Genel Dağitim:
YAZIT Yayın-Dağıtım
Sağlık Sokak 17/30 Sıhhiye-ANKARA
Tel: 0312-433 63 85-433 56 65 Faks: 0312-433 73 17

İÇİNDEKİLER

DÖRDÜNCÜ KİTAP

Siyasal İktisat Sistemleri Hakkında..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TİCARET SİSTEMİ YAHUT MERKANTİLİST SİSTEMİN İLKESİ HAKKINDA..... 3

İKİNCİ BÖLÜM

YURTİÇİNDE ÜRETİLEBİLECEK MALLARIN YABANCI ÜLKELERDEN İTHALATINA GETİRİLEN KISITLAMALAR HAKKINDA..... 27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARET DENGESİNİN ALEYHTE OLDUĞU ÜLKELERDEN GELEN HEMEN HER TÜR MALIN İTHALATINA GETİRİLEN OLAĞANÜSTÜ KISITLAMALAR HAKKINDA.....49

BİRİNCİ KISIM: Bu kısıtlamaların merkantilist sistemin ilkeleri bakımından bile mantıksız olduğu hakkında.....49

İKİNCİ KISIM: Bu kısıtlamaların diğer ilkelere göre de mantıksız olduğu hakkında.....66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ İADELERİ HAKKINDA..... 77

BEŞİNCİ BÖLÜM

TEŞVİK PRİMLERİ HAKKINDA..... 83

ALTINCI BÖLÜM

TİCARET ANTLAŞMALARI HAKKINDA..... 123

YEDİNCİ BÖLÜM

KOLONİLER HAKKINDA.....137

BİRİNCİ KISIM: Yeni koloniler kurmanın nedenleri hakkında 137

İKİNCİ KISIM: Yeni kolonilerdeki zenginliğin sebepleri 146

ÜÇÜNCÜ KISIM: Amerika'nın keşfinden ve Ümit Burnu yoluyla Hindistan'a bir geçit açılmasından Avrupa'nın elde ettiği avantajlar.....175

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MERKANTİLİST SİSTEM HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME..... 231

DOKUZUNCU BÖLÜM

TARIMSAL SİSTEMLER, YA DA TOPRAĞIN ÜRETİMİNİ BİRİCİK VE TEMEL GELİR VE SERVET KAYNAĞI SAYAN SİYASAL İKTİSAT SİSTEMLERİ HAKKINDA.....253

DÖRD'Ü'rfOİl %'İ't'A'P

SıyasaC'İksisat Sîstemferi 'J-faklzıncfa

Bir devlet adamı ya da yasa koyucunun bilim dalı olarak siyasal iktisat iki ayrı amaç taşır: ilki, halka bol bir gelir ya da geçim sağlamak, daha doğrusu onların böyle bir gelir ya da geçimi kendi başlarına elde edebilmelerine olanak sağlamak; İkincisi ise, devleti ya da imparatorluğu kamu hizmetlerini yürütmeye yetecek bir gelirle donatmaktır. Hem halkı hem de hükümdarı zenginleştirmek amacı taşır.

Halkın zenginleştirilmesi açısından, her çağda her ulusun servetlerinin gelişmesinde görülen farklılık iki farklı siyasal iktisat sistemine yol açmıştır. Bunlardan birincisine ticaret, İkincisine de tarım sistemi denebilir. Bunların her ikisini de elimden geldiğince eksiksiz ve açık seçik bir biçimde anlatmaya çalışacağım. İşe ticaret sistemi ile başlıyorum. Ülkemizde ve günümüzde en iyi anlaşılan modern sistem budur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TİCARET SİSTEMİ YAHUT MERKANTİLİST SİSTEMİN İLKESİ HAKKINDA

Zenginliğin para, altın ya da gümüşten ibaret olduğuna ilişkin popüler görüş, doğal olarak paranın hem bir ticaret aracı hem de bir değer ölçüsü olma işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Paranın bir ticaret aracı olmasının sonucunda, paramız olduğu zaman, neye ihtiyacımız varsa o maldan, diğer herhangi bir mal karşılığında edinebileceğimizden çok daha fazla miktarda edinebiliriz. Asıl işin para bulmak olduğunu hep biliriz. Onu bir kez elde ettiğimizde, herhangi bir şeyi satın almakta güçlük çekmeyiz. Onun değer ölçüsü olmasının sonucunda ise, bütün diğer malların değerini karşılığında ödenen para ile belirleriz. Parası çok olana zengin, parası az olana yoksul deriz. Tutumlu, yahut zengin olmaya hevesli adamın parayı çok sevdiği söylenir. Kaygısız, savruk, ya da cömert bir adamın ise parayı umursamadığı bilinir. Zenginleşmek para sahibi olmaktır. Servet ya da para günlük dilde her bakımdan eşanlamlı kabul edilir.

Tıpkı zengin bir adam gibi, zengin bir ülkenin de para bolluğu içinde olduğu söylenir. Bir ülkeyi altın ya da gümüşe boğmak, onu zenginleştirmenin en kestirme yoludur. Amerika'nın keşfinden bir süre sonra, bilinmeyen bir kıyıya ayak bastıkları zaman İspanyolların ilk araştırdık-

ları şey, civarda altın ya da gümüşün olup olmadığı idi. Edindikleri bilgiye göre de oranın yerleşmeye değer olup olmadığına ya da fethetmeye değer olup olmadığına karar veriyorlardı. Fransa Kralı tarafından ünlü Cengiz Han'ın oğullarından birine elçi olarak gönderilen Rahip Plano Carpino, kendisine Tatarların sık sık Fransa Krallığında bol miktarda koyun ve sığır olup olmadığını sorduklarım söylüyor. Onların bunu sormaktaki amacı da İspanyollarınki ile aynı idi. Onlar, ülkenin fethetmeye değecek kadar zengin olup olmadığını öğrenmek istiyorlardı. Genel olarak parayı kullanmayı bilmeyen tüm diğer çoban uluslarda olduğu gibi, Tatarlar arasında da, sığır hem ticaret aracı hem de değer ölçüsüdür. Bu nedenle de, tıpkı İspanyollara göre zenginliğin altın ve gümüşten ibaret olduğu gibi, Tatarlara göre de zenginlik hayvandan ibaretti. Bu ikisi arasından Tatarların yaklaşımı belki de gerçeğe en yakın olanı idi.

Bay Locke para ile diğer taşınır mallar arasında bir ayrım gözetir. Diğer tüm taşınır malların tüketilebilir bir niteliğe sahip oldukları için onlara dayalı bir servete pek güvenilemeyeceğini, bir yıl bu mallardan bol miktarda bulunan bir ülkenin, hiç ihracat yapmadığı halde, sırf savurganlığı ve tedbirsizliği yüzünden ertesi yıl kıtlık çekebileceğini söyler. Oysa para, elden ele dolaştığı halde, sadık bir dosttur; ülke dışına çıkması engellenebilirse, kolay kolay harcanıp tüketilemez. Öyleyse Bay Locke'a göre, altın ve gümüş, bir ulusun taşınabilir servetinin en sağlam ve dayanıklı bölümüdür; bu yüzden de bu metalleri çoğaltmak bir ulusun siyasal iktisadının en büyük amacı olmalıdır.

Diğerleri de, bir ulusun tüm dünyadan soyutlanabildiği takdirde, ne kadar çok parayı dolaşıma soktuğunun önemli olmadığını itiraf ediyorlar. Bu para aracılığıyla dolaşıma sokulan tüketilebilir mallar, sadece daha az ya da daha çok sayıdaki parçalar karşılığında takas olur. Oysa, onlar bir ülkenin reel zenginliği ya da yoksulluğunun tümüyle tüketilebilir malların bolluğu ya da kıtlığına bağlı olduğunu kabul ediyorlar.

Onlara göre, yabancı uluslarla bağlantıları bulunan, yabancı uluslarla savaşmak, ordularını ve donanmalarını uzak ülkelere göndermek zorunda olan ülkelerin ise durumu farklıdır. Onlar, ancak yurtdışına para göndermekle bunların karşılığının ödenebileceğini, yurtiçinde bol miktarda parası bulunmayan bir ulusun da yurtdışma çok para gönderemeyeceğini söylüyorlar. Bu nedenle, bu türden her ulus barış zamanı altın ve gümüş biriktirmeye çalışmalıdır ki, gerek duyulduğu zaman da dış savaşlar için onları kullanabilsin.

Bu popüler görüşlerin sonucu olarak, her Avrupa ulusu, ister istemez, kendi ülkelerinde altın ve gümüş biriktirebiimenin her yolunu denemişlerdir. Avrupa'ya bu metalleri sağlayan en önemli madenlerin sahipleri olan İspanya ve Portekiz, altın ve gümüş ihracatını ya tümden yasaklayıp en ağır cezalara tabi tutmuş, ya da ağır gümrük vergileri uygulamışlardır. Benzeri bir yasak da eskiden birçok diğer Avrupa uluslarının da politikalarının birer parçasıymış. Altın ve gümüşün krallık sınırları dışına çıkarılmasını ağır cezalara bağlayan kimi eski İskoç parlamento yasalarında olduğu gibi en beklenmedik yerlerde buna rastlayabiliyoruz. Benzer türden bir politika eskiden Fransa ve İngiltere'de de varmış.

Bu ülkeler ticaret ülkeleri olunca, tüccar da çoğu kez bu yasağı kendisi için pek uygun bulmadı. Sık sık kendi ülkelerine ithal etmek ya da üçüncü bir ülkeye götürmek istedikleri yabancı malları, diğer kimi mallar yerine altın ve gümüş karşılığında çok daha ucuza alabiliyorlardı. Bu nedenle, ticarete zarar verdiği gerekçesiyle bu yasağı hep protesto ettiler.

Birincisi, yabancı mal satın almak amacıyla alım ve gümüş ihraç etmenin, bu metallerin krallık içindeki miktarını her zaman azaltmadığım, tersine sık sık artırabildiğini, çünkü ülke içinde yabancı mal tüketiminin bu yüzden artırılmaması durumunda bu malların yurtdışına yeniden ihraç edilebileceğini, orada büyük bir kârla satıldığında

da onları satın almak için başlangıçta gönderilen miktardan çok daha büyük bir servet getirebileceğini belirttiler. Bay Mun bu dış ticaret işlemini tarımdaki ekim ve hasat zamanlarına benzetiyor. "Eğer sadece bir çiftçinin ekim zamanı yere çok kaliteli tahılı saçtığını dikkate alırsak onun bir çiftçiden çok bir kaçık olduğunu düşünebiliriz. Oysa onun bu çabalarının sonucu olan hasat zamanı çalışmalarını göz önüne alırsak, yaptıklarının değerini ve yüksek getirisini takdir ederiz" diyor.

İkincisi, bu metallerin yükte hafif pahada ağır olması sebebiyle yurtdışına kaçırılması kolay olduğundan, yasağın ihracatı engellemeyeceğini; bu ihracatın ancak adına ticaret dengesi dedikleri şeye daha çok özen göstermekle önlenebileceğini; ülke ithalatından daha yüksek değerde ihracat yaptığı zaman, yabancı ulusların bunun karşılığını zorunlu olarak altın ve gümüşle ödemeleri nedeniyle, bir dengenin oluşacağını; böylelikle de krallık sınırları içinde o metalin miktarının artacağını; ihracattan daha yüksek değerde ithalat yapıldığı zaman ise, tersine yabancı uluslar lehine bir denge oluşacağım; bu da altın ve gümüş cinsinden ödenmek zorunda olduğu için, ülkedeki altın ve gümüş miktarını azaltacağını; bu durumda yasaklamanın bu metallerin ihracını önleyemeyeceğini, ancak daha riskli hale getirerek pahalandıracağım; dış ticaret dengesini daha da bozacağını; yabancı ülkeden mal alan tacirin faturayı gönderen bankaya sadece mal bedelini değili aynı zamanda oraya para gönderme riskinin de bedelini ödemek zorunda kalacağını; döviz kuru hangi ülke aleyhine ise dış ticaret dengesinin o ülke aleyhine daha da bozulacağını; o ülke parasının zorunlu olarak diğer ülkenin parası karşısında daha da değersizleşeceğini savunuyorlardı. Örneğin, İngiltere ile Hollanda arasındaki döviz kuru yüzde beş İngiltere aleyhinde ise, Hollanda'dan 100 ons güınüş tutarında bir mal almak için İngiltere'de 105 ons gümüş gerekecekti. Yani İngiltere'deki 105 ons gümüş Hollanda'da sadece 100 ons değerinde olacak ve o değerde Hollanda malı satın alabilecek, buna

karşılık Hollanda'daki 100 ons gümüş İngiltere'de 105 ons değerinde olacak ve o miktarda İngiliz malı satın alabilecekti. Böylelikle, döviz kuru farkı nedeniyle, Hollanda'ya satılan İngiliz mallan o ölçüde daha ucuz, İngiltere'ye satılan Hollanda malları da o ölçüde dalıa palıalı olacaktı. Bu fark miktarı kadar birisi İngiltere'ye daha az Hollanda parası çekerken diğeri Hollanda'ya daha fazla İngiliz parası çekecek; böylelikle denge İngiltere aleyhine daha da fazla bozulacak ve Hollanda'ya daha fazla altın ve gümüş ihraç edilmesi gerekecekti.

Bu savlar kısmen doğru kısmen yanlıştı. Ticarette altın ve gümüş ihracatının sık sık ülkeye yarar sağladığım söylerken haklıydılar. Yine, kişilerin yarar gördüğü durumlarda bunu ihraç etmesini hiçbir yasağın engelleyemeyeceğini söylerken de yanılmıyorlardı. Ancak, bu metallerin miktarını korumak ya da artırmak için hükümetin göstermesi gereken özenin, serbest ticaret yoluyla diğer faydalı malların miktarını korumak ya da artırmak için gerekenden çok daha fazla olduğunu düşünmekte hatalıydılar. Yine, yüksek döviz kurunun zorunlu olarak o aleyhte ticaret dengesi dedikleri şeyi artırdığını, ya da daha fazla miktarda altın ve gümüş ihracına yol açtığını varsayarken de belki yanılıyorlardı. Bu yüksek fiyat gerçekten de yabancı ülkelere ödeme yapmak durumunda olan tacirler için fazlasıyla dezavantajlı idi. Poliçeler için kendi bankalarının verdiğinden daha fazla ödeme yapıyorlardı. Ancak, yasaktan kaynaklanan risk belki de bankalara fazladan bir masrafa neden olmasına rağmen, ülke dışına daha fazla para çıkarılmasını engellemiyordu. Bu masraf genellikle para kaçakçılığı sırasında yurtiçinde yapılır ve çekilen tutardan tek kuruş fazla bir para ihracına yol açmazdı. Doğal olarak yüksek döviz kuru da tacirleri, bunun bedelini olabildiğince az ödemek için, ihracatlarını ithalatları ile dengede tutmaya zorluyordu. Bunun yanı sıra yüksek döviz kuru yabancı malların fiyatlarını artırarak bir tür vergi işlevi görüyor, böylelikle tüketimlerini azaltıyordu. Bu nedenle,

aleyhte ticaret dengesi dedikleri şey artmak şöyle dursun azalma, dolayısıyla altın ve gümüş ihracını da azaltma eğilimindeydi.

Ancak, tüm bunlara karşın bu savlar, karşılarına çıkan insanları ikna etti. Tacirler bu savlarını parlamenterlere, prenslerin danışmanlarına, soylulara, ticaretten anladıklarını düşündükleri kırsal kesim derebeylerine; konuyu bildikleri varsayılan kişiler konu hakkında hiçbir şey bilmediklerinin bilincinde olanlara anlattılar. Tacirlerin yanı sıra soylular ve derebeyleri de dış ticaretin ülkeyi zenginleştirdiğine ilişkin deneyime sahiptiler, ancak bunun nasıl ve ne yolla gerçekleştiğini hiçbirisi bilmiyordu. Tacirler bunun kendilerini nasıl zenginleştirdiğini pekala biliyorlardı, bunu bilmek zaten onların işiydi. Ancak ülkeyi nasıl zenginleştirdiğini bilmek onların işi değildi. Bu konu ancak dış ticaret ile ilgili yasalarda kimi değişiklikler yapmak için devletlerine başvurduklarında akıllarına geliyordu. O zaman da dış ticaretin yararlı etkileri ile bu etkilerin varolan yasalar tarafından nasıl engellendiği hakkında bir şeyler söylemek gerekiyordu. Bu konuyla ilgili karar mercilerine dış ticaretin ülkeye para getirdiğini, ancak söz konusu yasaların bunu engellediğini söylemek en etkili yoldu. Bu nedenle de bu savlar istenilen etkiyi yapıyordu. Fransa ile İngiltere'de altın ile gümüşün ihraç yasağı sadece bu iki ülkenin sikkeleri ile sınırlıydı. Diğer ülkelerin sikkelerini ve külçelerini ihraç etmek serbestti. Hollanda'da ve kimi diğer yerlerde bu özgürlük o ülkenin sikkesine varıncaya değin genişletilmişti. Hükümet ilgisini işe yaramayan altın ve gümüş ihracını engellemek yerine; çok daha karmaşık, çok daha utanç verici ve aynı derecede yararsız bir başka konuya, bu metallerin artmasının ya da azalmasının tek sebebi olan ticaret dengesini gözetmeye yoğunlaştırmıştı. Mun'un kitabının başlığı olan EnglancL's Treasure in Foreign Trade (İngiltere'nin Dış Ticaretteki Serveti), salt İngiltere'nin değil tüın diğer ticaret ülkelerinin siyasal iktisatlarında temel bir özdeyiş haline gelmişti. Hepsinden önemlisi, birim sermaye başına en yük-

sek getiriyi sağlayan, ülke halkına en fazla istihdam sağlayan iç ticaret, yalnızca dış ticaretin bir yan kolu olarak görülüyordu. Ne ülkeye para getirdiği, ne de ülkeden götürdüğü kabul ediliyordu. Bu nedenle de dış ticaretin durumunu dolaylı olarak olumlu ya da olumsuz etkilemediği sürece ülkeyi ne zenginleştirebilir ne de yoksullaştırabilirdi.

Kendine ait madenleri olmayan bir ülke, elbette tıpkı kendisine ait üzüm bağları olmayan bir ülkenin şarap ithal etmesi gibi, dış ülkelerden altın ve gümüş ithal etmek zorundaydı. Ancak, hükümetin bunlardan birine daha çok yoğunlaşması gerekmez. Şarap almak zorunda olan bir ülke daima gereksindiği şarabı alır; altın ve gümüş almak zorunda olan bir ülke de hiçbir zaman bu metallerin kıtlığını çekmez. Tıpkı diğer mallar gibi bunlar da belli bir fiyata alınırlar; diğer tüm malların bedeli altın ve gümüş olduğu için, bu malların bedeli de diğer tüm mallardır. Yürekten inanıyoruz ki, hükümet müdahalesinden uzak ticaret serbestisi daima hem bize gereksinim duyduğumuz şarabı hem de mallarımızın dolaşımı ve diğer amaçlar için gereksindiğimiz altın ve gümüşü sağlayacaktır.

İnsan emeğinin satın alabileceği ya da üretebileceği her malın miktarı doğal olarak lıer ülkede kendini efektif talebe, yani o malı hazırlayıp pazara getirmek için gerekli tüm ücret, rant ve kârı karşılamaya hazır insanların talebine uydurur. Ancak, hiçbir malın kendini bu efektif talebe uyarlaması altın ve gümüşten daha hızlı, daha mükemmel olamaz; çünkü bu metaller yükte hafif pahada ağır olmaları nedeniyle bir yerden bir yere, yani ucuz oldukları yerden pahalı oldukları yere, efektif talebi aştıkları yerden efektif talebi karşılamaya yetmedikleri yere, diğer tüm mallardan daha kolay taşınırlar. Örneğin, İngiltere'de altına fazladan bir birim efektif talep doğmuş olsaydı, küçük bir gemi ile Lizbon'dan ya da başka bir yerden elli ton altın getirilebilir, bu da beş milyon guinea tutarında sikkeye dönüştürülebilirdi. Oysa aynı değerde bir efektif tahıl

talebi oluşsa, ton başına 5 guineadan bir milyon ton gelen tahılı taşımak için her biri biner tonluk bin adet gemi gerekirdi. Buna İngiltere'nin donanması yetmezdi.

Herhangi bir ülkeye ithal edilen altın ve gümüş miktarı efektif talebi aştığı zaman, hükümet ne denli titiz davranırsa davransın bunun ihracını engelleyemez. İspanya ve Portekiz'deki o sert yasaların hiçbiri altın ve gümüşü yurtiçinde tutmaya yetmemektedir. Peru ve Brezilya'dan sürekli yapılan ithalat bu ülkelerin talebini aşmakta, bu metallerin o ülkelerdeki fiyatını komşularınınkinden çok daha aşağılara çekmektedir. Ama, eğer herhangi bir ülkede bunların miktarı efektif talebin altında kalsaydı, aynı şekilde bunların fiyatını komşu ülkelerdekinden daha yukarıya çekecek, hükümetin de onların ithali için herhangi bir çaba göstermesine gerek kalmayacaktı, ithalini önlemek için çaba gösterseydi bile etkili olamayacaktı. Spartalılar bunları satın alacak parayı buldukları zaman, bu metaller onların Lacedaemon'a girişini engellemeye çalışan Lycurgus yasalarının tümünü yıkıp geçti. Hiçbir sert gümrük yasası Hollandalı ve Gottenburg'lu Doğu Hindistan şirketlerinin çaylarının ithaline engel olamaz; çünkü Britanya şirketininkilerden bir miktar daha ucuzdur. Ancak bir pound çayın hacmi, karşılığında ödenen en yüksek fiyatlardan olan on altı şilin gümüşün hacminden yüz kat, aynı değerdeki altının hacminden ise bin kat daha büyüktür, bu yüzden de kaçakçılığı o denli daha zordur.

Kısmen altın ve gümüşün bol olduğu yerlerden kıt olduğu yerlere taşınmasının kolay oluşu yüzünden, bu metallerin fiyatı, bol olduğu yerden kıt olduğu yere kütlesi nedeniyle taşınması zor olan diğer çoğu malin fiyatı gibi sürekli dalgalanmaz. Bu metallerin fiyatı aslında hiç değişmez değildir; ancak onda görülecek değişiklikler genellikle yavaş, adım adım ve tekdüzedir. Örneğin Avrupa'da, biraz temelsiz de olsa, bu yüzyılda ve önceki yüzyılda, bunların fiyatlarının, İspanyol Batı Hint

Adalarından yapılan sürekli ithalat nedeniyle yavaş yavaş ama sürekli olarak düştüğü varsayılır. Ancak, altının ve gümüşün fiyatında, hissedilir oranda ani bir yükseliş ya da düşüş görülebilmesi için, diğer tüm malların parasal fiyatlarında Amerika'nın keşfinde olduğu gibi önemli bir ticaret devrimi gerekir.

Eğer, tüm bunlara karşın, yine de kimi zaman karşılığında verecek bir şeyleri bulunan bir ülkede altın ve gümüş sıkıntısı çekiliyorsa, bunlar herhangi bir maldan çok daha kolay biçimde ikame edilebilirler. Eğer hammadde sıkıntısı çekiliyorsa üretim durur. Eğer erzak sıkıntısı çekiliyorsa, insanlar açlıktan ölür. Ama eğer para sıkıntısı çekiliyorsa onun yerini tam tutmasa bile takas alır. Borca alıp satmak, tacirlerin birbirlerine ayda bir ya da yılda bir senet kırdırması bunun dezavantajını azaltır. Sağlam bir kağıt para bunun tümüyle yerini almakla kalmaz kimi zaman ondan üstündür de. Bu yüzden hiçbir zaman, hükümetin dikkatini bir ülkedeki para miktarını korumaya ya da artırmaya yoğunlaştırmasına gerek yoktur.

Ancak, en fazla şikayet edilen şey de para kıtlığıdır. Tıpkı şarap gibi para da ne karşılığında verecek bir şeyleri, ne de borca alacak kredileri olmayanlar için kıt olmak durumundadır. Bunların ikisi de ne para kıtlığı nede şarap kıtlığı çeker. Oysa para kıtlığı çekilmesi salt savurganlara has bir şey değildir. Kimi zaman çevredeki bir ticaret şehrinin ya da ülkesinin tümüne yayılabilir. İşi fazla genişletmek bunun en yaygın nedenidir. Projeleri sermayeleriyle orantılı olmayan kimi ciddi işadamlarının da gelirleri harcamaları ile orantısız olan müsrifler kadar para sıkıntısı çektikleri olur. Projeleri sonuç verene değin sermayeleri de kredileri de tükenir. Borç para almak için sağa sola başvururlar. Herkes de onlara borç verecek paraları olmadığını söyler. Bu tür genel para kıtlığı şikayetleri bile, ülkede dolaşımda bulunan altın ve gümüş para miktarının yetersiz olduğunu değil, insanların bu para karşılığında verecek

bir şeyleri olmadığını gösterir. Ticaret kârları normalin üstüne çıktığı zaman işi fazla genişletmek, küçük büyük tüm işadamlarının ortak hatasıdır. Sadece yurtdışına olması gerektiğinden fazla para göndermekle kalmazlar, aynı zamanda hem yurt içinde hem de yurt dışında haddinden fazla borca mal satın alıp bunları ödeme günü gelmeden karşılığını elde edecekleri umuduyla uzak pazarlara salarlar. Ödeme zamanı tahsilat zamanından önce gelir. Elde avuçta ne satıp paraya çevirebilecekleri bir şeyleri vardır, ne de karşılığında borç alacakları bir şeyleri. Bu genel para kıtlığı şikayetine yol açan şey, altın veya gümüş kıtlığı değil, borç verecek ya da borcunu ödeyecek adanı kıtlığıdır.

Servetin para, altın ya da gümüşten değil onların satın aldığı ya da satın alabileceği şeylerden ibaret olduğunu eni konu kanıtlamaya çalışmak çok gülünç olurdu. Şüphesiz ki para daima ulusal sermayenin bir bölümüdür; ancak görülmüştür ki onun sadece küçük, ama en kârsız bölümüdür.

Bunun nedeni servetin mallardan çok paradan oluşması, tacirlerin de mal karşılığı para satın almak yerine para karşılığı mal satın almalarının daha kolay olması değil, birbiriyle kolay değiştirilemeyen her malın para ile kolaylıkla takas edilebilmesi nedeniyle paranın en bilinen ve yerleşik ticaret aracı olmasıdır. Bunun yanı sıra malların çoğu paradan daha dayanıksızdır. Onları saklamaya çalışan tacir büyük bir bölümünü yitirebilir. Bedelini para olarak kasasında tutmak yerine malların kendisini elinde tuttuğu zaman para talebini daha zor karşılar. Hepsinden de önemlisi, satın almak yerine doğrudan satarken kârı artar, parasım malla değiştirirken olduğundan daha fazla malını para ile değiştirirken güçlük çeker. Ancak, deposunda yığınla malı olan bir tacir belli bir zaman içinde onları satamadığı için iflas edebilirse de bir ulus ya da bir ülke kolay kolay aynı kazaya uğramaz. Bir tacirin tüm sermayesi genellikle karşılığında para satın almak için ayrılmış dayanıksız mallardan oluşur. Oysa

bir ülkenin toprağının ve emeğinin yıllık ürünün çok küçük bir bölümü komşularından altın ve gümüş almak için ayrılmıştır. Çok büyük bir bölümü kendi aralarında dolaşır ve tüketilir. Yurtdışına gönderilen artığın da büyük bir kısmı diğer yabancı malları satın almak içindir. Bu nedenle altın ve gümüş, karşılığında diğer malları satın almak için elde tutulmamış olsa idi, o ulus iflas etmezdi. Kimi kayıp ve zorluklardan muzdarip olarak paranın yerini tutacak kimi çarelere başvurmak zorunda kalırdı. Ancak toprağının ve emeğinin yıllık ürünü aşağı yukarı değişmezdi. Çünkü onları sağlamak için istihdam edilecek olan tüketilebilir sermaye aşağı yukarı aynı olacaktı. Her ne kadar paranın malları çektiği kadar kolayca mallar malları çekemese de, uzun vadede bunu yapabilirdi. Mallar para satın almanın dışında başka birçok işe yarayabilir, ancak para mal satın almanın dışında başka bir işe yaramaz. Bu nedenle de para zorunlu olarak malların peşinden koşarken mallar paranın peşinden koşmaz. Tıpkı satan kişinin amacının her zaman onu yeniden satın almak olmadığı gibi, alıcının da amacı her zaman onu yeniden satmak değil kullanmak ya da tüketmektir. Birisinin tüm işi bu iken diğerinin işinin sadece yarısını bu oluşturur. İnsanlar paranın kendisi için değil satın alabileceği şeyler için para sahibi olınak isterler.

Denir ki, tüketilebilir mallar kısa sürede yok olurken altın ve gümüşün doğası gereği daha dayanıklıdır; eğer bu amaçla süreli ihraç edilmemiş olsaydı, çağlar boyunca birikerek ülkenin reel servetini inanılmaz ölçüde artırırdı. Bu yüzden de, bir ülke için bu tür dayanıklı mallan dayanıksız mallarla takas etmekten daha dezavantajlı bir işkolu olamaz. Ancak biz İngiltere'nin madeni eşyaları ile Fransa'nın şarabını takas etmenin bir dezavantajını göremiyoruz. Bunlar çok dayanıklı mallardır; eğer çağlar boyunca ihraç edilmeyip biriktirilmiş olsalardı ülkenin tencere ve tavası inanılmaz ölçüde artardı. Oysa her ülkede bu tür malların kullanım alanı sınırlıdır. Orada tüketilecek yemekleri hazırlamak için

gerekli olandan fazla tencere tavaya sahip olmaktan daha saçma bir şey olamaz. Ancak yemek miktarı artarsa onu pişirmek için gerekli tencere tava sayısı da artar. Artan yemeğin de bir kısmı onları satın almak için ya da fazladan onları yapmakta istihdam edilecek olan işçilerin doyurulması için kullanılır. Ancak, kolaylıkla görüleceği gibi, her ülkedeki altın ve gümüş miktarı o ülkedeki kullanım alanı ile sınırlıdır. Ya sikke olarak malların dolaşımında kullanılır, ya da tabak çanak gibi ev eşyası yapımında. Her ülkedeki sikke miktarı da dolaşımdaki malların tutarı ile sınırlıdır. Ancak onların tutarı artarsa, bu kısım yurtdışına gönderilip yerine yeni yabancı mallar alınır. O zaman bunların dolaşımı için fazladan sikkeye gereksinim duyulur. Tabak çanak miktarı da, bu tür bir ihtişamı gerekli gören ailelerin sayıları ve servetleri ile orantılıdır. Bu artan servetin ancak bir bölümü fazladan tabak çanak satın almaya ayrılır. Gereksiz miktarda altın ve gümüşü üretmek ya da elde tutmak, hane halklarının neşesini gereksiz miktarda mutfak eşyası kullanarak artırmaya çalışmak kadar saçma olur. Tıpkı bu gereksiz şeyleri satın almak için yapılan harcamanın ailelerin geçimini nitelik ve nicelik bakımından artırmak yerine azaltması gibi, her ülkede gereksiz miktarda altın ve gümüş alımına yapılan harcama da doğal olarak o ülke halkının yiyecek, giyecek, barınma gereksinmelerine ayrılan serveti azaltır. Altın ile gümüş ister sikke ister tabak şeklinde olsun tıpkı mutfak mobilyası gibi bir araçtır. Onların kullanımını artırırsanız, onlar sayesinde dolaşıma girecek, yönetilecek ya da hazırlanacak olan tüketim mallarını artırırsanız kaçınılmaz olarak miktarını da artırırsınız; yok eğer miktarı artırmak için olağandışı yollara kalkışırsanız, kaçınılmaz olarak onların kullanımını, hatta kullanım için gerekenden daha fazla olamayacak olan miktarını da azaltırsınız. Bu miktarın ötesinde birikti mi de, taşınması çok kolay ve atıl bırakılmasından doğacak kayıp çok büyük olduğu için hiçbir yasa onların kısa sürede ülke dışına çıkarılmasını engelleyemez.

Bir ülkenin savaşları sürdürebilmek, uzak ülkelerdeki ordularını ve donanmalarını besleyebilmek için altın, gümüş biriktirmesine de lıer zaman gerek yoktur. Ordular ve donanmalar altınla gümüşle değil tüketim mallarıyla beslenir. Topraklarının, emeğinin ve harcanabilir sermayesinin yıllık getirisi, yurtiçi emeğinin yıllık üretimi sayesinde bu tüketim mallarını uzak ülkelerden sağlayabilen uluslar, oralardaki savaşları da yürütebilirler.

Bir ulus uzak bir ülkedeki ordusunun geçimini üç yoldan sağlayabilir: ya birikmiş altın ve gümüşünün bir kısmını, ya sanayi ürünlerinin bir kısmım ya da işlenmemiş ürünlerinin bir kısmım yurtdışına göndererek.

Herhangi bir ülkede altın ve gümüş üç nedenle biriktirilir; bir, para dolaşımı için; iki, hane halklarının tabakları için; üç, yıllar boyu cimri bir hükümdarın hâzinesini doldurmak için.

Dolaşım için ayrılan paradan tasarruf edemezsiniz, çünkü dolaşımda asla fazla artık olmaz. Bir ülkede yıllık alınıp satılan malların değeri, bu malların dolaşımı ve asıl tüketicisine dağıtılması için belli bir miktardaki parayı gerekli kılar. Dolaşım kanalı gereken miktarı kendiliğinden içine çeker, daha fazlasını asla kabul etmez. Ancak, savaş durumunda bu kanaldan bir miktar çekilebilir. Halkın çoğu yurtdışında beslenirken, daha az bir miktarı yurtiçinde beslenir. Daha az mal dolaşıma sokulurken, onların dolaşımı için gerekli para miktarı da azalır. Böyle durumlarda, İngiltere'de genellikle olağanüstü miktarlarda Maliye banknotu, donanma çekleri ve banka çekleri piyasaya sürülür. Bunların altın ve gümüşün yerini alması yurtdışına daha fazla altın ve gümüş gönderme olanağı sağlar. Ancak tüm bunlar yıllarca sürecek çok masraflı bir savaşın finansmanı için çok küçük bir kaynaktır.

Hane halklarının tabaklarını eritmek ise daima daha küçük bir kaynak olarak görülmüştür. Son savaşın başlarında bu yönteme başvuran Fransızların sağladığı fayda, modayı terketmelerine bile değmedi.

Eski devirlerde hükümdar hâzineleri çok daha uzun süre dayanan bir kaynak oldular. Şimdilerde ise, Prusya kralı dışında hiçbir Avrupa hükümdarı hazine biriktirmiyor.

Günümüzde tarihin kaydettiği en pahalı savaşları finanse eden fonlar artık ne dolaşımdan çekilen paraya, ne hane halklarının tabaklarına ne de hükümdarın hâzinesine dayanıyor. Son Fransız savaşı Büyük Britanya'ya, imzalanan yetmişbeş milyon poundluk yeni borç sözleşmesi, toprak vergisine yapılan iki şilinlik zam ile iflas fonundan yıllık borç alınan tutar da dahil olmak üzere doksan milyon pounda mal oldu. Bu masrafların üçte ikisinden fazlası Almanya, Portekiz, Amerika, Akdeniz'in kuzeyi, Doğu ve Batı Hint gibi uzak ülkelerde yapıldı. İngiltere krallarının birikmiş hâzineleri yoktu. Öyle olağanüstü miktarda tabak eritildiğini de duymadık. Ülkenin altın ve gümüş dolaşımı on sekiz milyon poundu geçmiyordu. Ancak, altının son kez yeniden sikkelenınesinden sonra bunun değerinin oldukça altında kaldığına inanılıyor. O nedenle, görüp işittiğim en abartılı hesaplamaya göre alım ve gümüşün toplamının otuz milyon olduğunu varsayalım. Eğer savaş bizim paramızla yürütülmemiş olsaydı, bu tutarın tümü, bu hesaba göre, altı yedi yıllık bir zaman dilimi içerisinde iki kez dışarıya gidip gelecekti. Bunun doğru olduğunu varsayalım. O zaman, ülkenin tüm parasının böylesine kısa bir dönem içerisinde hiçkimse farketmeden iki kez ülke dışına gidip gelmesine bakılırsa, hükümetin parayı korumaya çalışmasının ne denli gereksiz olduğunu göstermek için en güçlü kanıt olur bu. Ancak, dolaşım hiçbir zaman o dönemde yaygın olandan daha boş olmadı. Karşılığını ödeyebilecek olan az sayıdaki insan para istedi. Dış ticaret kârları gerçekten de savaş sırasında, özellikle de savaşın sonlarına doğru normalden fazlaydı. Bu durum her zaman olduğu gibi Büyük Britanya'nın genelinde büyük bir açılmaya neden oldu. Bu da yine her açılma sonrası olduğu gibi para kıtlığı şikayetlerine sebep oldu. Ne sa-

tınalma gücü, ne de borçlanma kredisi olan çok sayıda insan para talep etti. Alacaklılar tahsilatta zorlandı. Ama altın ve gümüş genellikle onun bedelini ödeyebilen kişilerin ellerinde oldu.

Bu nedenle, son savaşın olağanüstü harcamaları, altın ve gümüş ihracının yanı sıra şu ya da bu İngiliz malları tarafından da karşılandı. Hükümet ya da onun adına hareket edenler bir tacirle bir yabancı ülkeye havale edilmek üzere sözleşme imzaladığı zaman, tacir doğal olarak yabancı muhatabına bu borcunu altın ya da gümüş yerine olabildiğince mal olarak ödemeye çalışacaktı. Eğer Büyük Britanya malları o ülkede talep görmüyorsa, o zaman o malları, borçlu olduğu ülkeye ödenecek bir senet karşılığında diğer ülkelere satmaya çalışacaktı. Pazarı yeterince doyurduğu zaman bu malların taşınması daima hatırı sayılır bir kâr bırakır. Bu metaller yabancı mal satın almak üzere yurtdışına gönderildiğinde tacirin kârı, bu malların satışı ile daha da yükselir. Ancak, bu para yurtdışına bir borç ödemek üzere gidince, tacir ne onu geri alabiliyor, ne de onun üzerinden kâr elde edebiliyor. O yüzden de, elbette yurtdışına olan borçlarını altın ve gümüş yerine mal ihraç ederek ödemenin bir yolunu bulmaya bakıyor. Savaşın sonlarına doğru büyük miktarda İngiliz malının geri dönüşü olmadan ihraç edildiğini The Present State ofthe Nation (Ulusun Bugünkü Durumu) adlı yapıtın yazarından öğreniyoruz.

Altının ve gümüşün yukarıda sözü edilen üç türünden başka, bir de tüm ticaretçi ülkelerin dış ticaret amacıyla ardarda ithal ve ihraç ettiği büyük miktarda külçe vardır. Bu külçe ticaretçi ülkeler arasında tıpkı her ülke içindeki ulusal para gibi dolaştığı için o büyük ticaretçi cumhuriyetin parası olarak düşünülebilir. Ulusal paranın hareketini ve yönünü her ülkenin kendi içinde dolaşan mallar belirlerken ticaretçi cumhuriyetin parasını ülkeler arasında dolaşan mallar belirler. Her ikisi de değişimi kolaylaştırır: biri aynı ulusun bireyleri arasındaki değişimi,

diğeri ise uluslar arasındaki değişimi. Büyük ticaretçi cumhuriyetin parasının bir kısmı büyük olasılıkla son savaşı finanse etmekte kullanıldı. Bir genel savaş zamanı paranın hareketinin ve yönünün değişmesi kolaylıkla anlaşılabilir. Daha çok savaş merkezli olarak dolaşır; orada ve komşu ülkelerde değişik orduların maaşlarının ve erzakının karşılanmasında kullanılır. Ancak, ticaretçi cumhuriyetin bu parasının Büyük Britanya tarafından her yıl bu şekilde kullanılan kısmı yine de ya İngiliz mallarıyla, ya da onlar karşılığı edinilmiş başka şeylerle elde edilmiştir. Bu da bizi, savaşı yürütmeyi sağlayan ana kaynak olarak ülkenin toprak ve emeğinin yıllık ürününe götürür. Örneğin 1761 yılının masrafları ondokuz milyondan fazla tutmuştur. Hiçbir birikim bu denli büyük bir miktarı karşılayamazdı. En iyi hesapla İspanya ile Portekiz'in yıllık altın ve gümüş ithalatının tümü altı milyonu aşmaz ki bu da son savaşın dört aylık masraflarına bile yetmez.

Gerek bir ordunun maaş ve erzakını karşılamak gerekse onları karşılayacak malları satın almak amacıyla uzak ülkelere taşınması en uygun mallar, çok uzak mesafeye çok az bir masrafla taşınabilecek olan, yükte hafif pahada ağır, daha rafine ve gelişmiş sanayi ürünleridir. Genellikle yabancı ülkelere ihraç edilen bu ürünlerden her yıl büyük miktarda üretim fazlası veren bir ülke çok uzun yıllar boyunca, hatırı sayılır miktarda alım ve gümüş ihraç etmeden, hatta ihraç edecek altın ve gümüşü olmasa bile, yıllarca çok pahalı bir savaşı yürütebilir. Bu ürünlerin yıllık fazlasının hatırı sayılır bir bölümü, gerçekten de, tacirine bir getiri sağlasa bile ülkeye herhangi bir getirisi olmaksızın ihraç ediliyor olmalı. Hükümet ordunun maaş ve erzakını karşılamak için tüccarın yabancı ülkelerden alacaklarını satın almaktadır. Ancak bu artığın bir bölümü yine de bir getiri sağlamayı sürdürebilir. Savaş sırasında üreticilerin talepleri ikiye katlanır: hem ordunun maaş ve erzakının, hem de yurtiçinde kullanılacak malların sağlanması için ihraç edilecek malların ihracatı için. Bu

yüzden de, en yıkıcı savaşın ortasında, üretimin büyük bir kısmı savaş sonrasında tersine düşebilir de. Bunlar ülkenin harap olması sırasında gelişirken, ülke yeniden zenginleşirken gerilerler. Britanya imalat sanayiinin birçok dalının savaş ve barış sırasındaki durumlarının farklılığı sözlerimizi kanıtlamaya yardımcı olabilir.

Büyük masraflı ya da uzun süreli hiçbir savaş sürekli olarak salt toprağın kaba ürününün ihracatıyla yürütülemez. Bu denli büyük bir miktarı yabancı bir ülkeye göndermenin masrafı bir ordunun maaş ve erzakını karşılamak için çok ağırdır. Çok az ülke kendi halkının geçimi için yeterli olandan fazla kaba ürün üretmektedir. Bunlardan büyük miktarda yurtdışına göndermek, bu yüzden de halkın geçimi için gerekli mallarının bir bölümünü yurtdışına göndermek demektir. Sanayi malı ihracatında ise durum başkadır. O alanda istihdam edilen insanların geçim mallan yurtiçinde kalır, yalnızca ürünlerinin artan kısmı dışarıya satılır. Bay Hume sık sık eski İngiltere krallarının uzun süreli herhangi bir savaşı kesinti olmaksızın yürütebilmekteki yetersizliklerine dikkatimizi çeker. O günlerde İngilizlerin dış ülkelerdeki ordularının maaşlarını ve geçimlerini sağlamak üzere, taşıması çok pahalı kaba toprak ürünlerinden ya da çok ilkel birkaç sanayii ürününden başka bir şeyleri yoktu. O da yurtiçi tüketime ancak yetiyordu. Bu yetersizlik parasızlıktan değil daha gelişmiş sanayiinin olmamasından kaynaklanıyordu. İngiltere'de o zaman da tıpkı bugün olduğu gibi alim satım parayla yapılıyordu. Dolaşımdaki para miktarının alım satımı gerek sayı gerekse tutar bakımından karşılayabilme oram bugünkünün aynısı hatta daha fazlası olmalı, çünkü o zamanlar günümüzde altın ile gümüşün yerini tutan kağıt para yoktu. Uluslar arasında ticaret ve sanayi çok az biliniyordu. Aşağıda açıklayacağımız nedenlerden dolayı hükümdar olağanüstü koşullarda tebaasından çok nadiren hatırı sayılır miktarda yardım alabiliyordu. Bu nedenle, bu gibi ülkelerde hükümdar genellikle acil durumlarda kulla-

mlacak tek kaynak olarak bir hazine biriktirme yolunu seçiyordu. Bu basit devlette, bir hükümdarın bile harcaması kendisinin ve maiyetinin rüküş giyim kuşamına saçılmayıp hizmetkârlarına verilen bağışlara ayrılıyordu. Bu bağış ve konukseverlik de giyim kuşamın gösterişi kadar abartılı değildi. Buna göre her Tatar önderinin bir hâzinesi vardı. XII. Charles'ın ünlü müttefiki Ukrayna Kazaklarının önderi Mazepa'nın büyük bir hâzineye sahip olduğu söylenir. Fransa'nın Merovenj krallarının hepsinin hâzineleri vardı. Krallıklarını çocukları arasında paylaştırdıkları zaman hâzinelerini de paylaştırdılar. Sakson prensleri ve Fetih'ten sonraki ilk kralların da benzer şekilde hazine biriktirdikleri görülüyor. Her yeni hanedanın ilk icraatı soylarını güvenceye alınak üzere önceki kralın hâzinelerine el koymak oluyordu. Gelişmiş ve ticaretçi ülkelerin hükümdarları ise hazine biriktirmeye gerek duymuyorlardı, çünkü olağanüstü durumlarda gereksindikleri olağanüstü yardımları genellikle yurttaşlarından toplayabiliyorlardı. O nedenle de biriktirme eğilimleri pek yoktu. Doğal olarak, belki de zorunlu olarak çağın koşullarım yerine getiriyorlardı. Harcamaları diğer büyük toprak sahiplerine de örnek olan abartılı gösterişe gidiyordu. Maiyetinin başlangıçtaki belli belirsiz şatafatı gün be gün daha parlak bir hal alıyor, bunun masrafları sadece hazine biriktirmeye engel olmakla kalmıyor, sık sık da daha gerekli harcamalara ayrılan fonlara da taşıyordu. Dercyllidas'ın İran saray çevresi için söyledikleri birçok Avrupa hükümdarının durumuna da uyarlanabilir. Kendisi orada çok fazla ihtişam ama az kuvvet, fazla sayıda uşak ama az sayıda asker görmüştü.

Altın ve gümüş ithalatı bir ulusun dış ticaretten elde ettiği ne tek ne de asıl faydadır. Hangi yerler arasında yapılırsa yapılsın, dış ticaretin iki faydası vardır. Ülkenin toprak ve emeğinin ürünlerinin artık yurtiçinde talep edilmeyen artık bölümünü dışarı gönderip karşılığında talebi olan şeyleri getirir. Gereksinilenden fazla olan miktara, gereksinimlerinin bir

kısmını karşılayıp hazlarını artıracak başka şeylerle takas ederek, onlara bir değer katar. Yurtiçi pazarın darlığı nedeniyle herhangi bir işkolunda işbölümünün en üst düzeye çıkarılamamasının önündeki engelleri kaldırır. Halkın emeğinin yurtiçi tüketimden fazla olan kısmı için daha geniş bir pazar yaratarak onların üretici güçlerini teşvik eder, onların yıllık ürününü, böylelikle de toplumun reel gelir ve servetini maksimuma çıkartır. Dış ticaretin bu büyük ve önemli hizmetleri, yürütüldüğü tüm ülkelere fayda sağlar. Tacirin genellikle herhangi bir ülke yerine doğrudan kendi gereksinimlerini karşılamak, kendi artıklarını elden çıkarmakla uğraştığı için en büyük payı almasına karşın, hepsi de dış ticaretten büyük yarar sağlarlar. Madeni olmayan ülkelerin gereksindikleri altın ve gümüşü ithal etmek, şüphesiz, dış ticaret işinin bir parçasıdır, ama en önemsiz parçası. Dış ticareti bu amaçla yapan bir ülke, çok nadiren yüzyılda bir gemi yükleyebilir.

Amerika'nın keşfinin Avrupa'yı zenginleştirmesinin nedeni altın ve gümüş ithali değildir. Amerikan madenlerinin zenginliği bu metalleri ucuzlatmıştır. Bir servis tabağı on beşinci yüzyıldakinin üçte biri kadar tahıl ya da emek karşılığında alınır olmuştur. Aynı emek ve mal harcamasıyla, Avrupa her yıl o zamanlar satın aldığının üç katı kadar tabak satın alabilmektedir. Ama, bir mal normal fiyatının üçte birine satıldığı zaman onu satın alanlar eski miktarlarının üç katı kadar satın alabilmekle kalmaz, aynı zamanda alıcı sayısı da eski rakamın on, belki de yirmi katma çıkar. O yüzden Amerikan madenleri keşfedilmemiş olsaydı, bugünkü gelişmişlik düzeyinde bile, tabak miktarı miktarının üçte biri, yirmide biri, otuzda biri kadar bulunabilirdi. Avrupa bugüne değin, gereksiz olduğu şüphe götürmemekle birlikte elbette büyük bir kolaylığa kavuşmuştur. Altın ve gümüşün ucuzluğu bu metallerin para olma işlevini eskiden olduğundan daha elverişsiz kılmıştır. Artık bir şeyler satın alınak için eskisinden daha fazla miktarda altın ve gümüş yüklenmek

zorunda kalıyoruz. Eskiden bir groat'ın göreceği iş için cebimizde bir şilin taşıyoruz. Bu zorluğun mu yoksa o diğer kolaylığın mı daha önemli olduğunu söylemek zordur. Ne biri 11e de diğeri Avrupa'nın durumunda temel bir değişiklik yaratmamıştır. Ancak Amerika'nın keşfinin doğurduğu temel bir değişiklik vardır. Avrupa'nın tüm mallarına yeni ve bitmek tükenmek bilmeyen bir pazar açmakla, eski ticaretin o dar çerçevesi içerisinde asla ürünlerinin büyük bir bölümünü tüketecek bir pazarın gereksinimlerine karşılık veremeyecek olan zanaatın gelişmesine ve yeni işbölümlerine olanak sağladı. Emeğin üretici gücü gelişti. Halkın reel geliri ve serveti ile birlikte emeğin ürünleri tüm Avrupa ülkelerinde arttı. Avrupa mallarının hemen hemen tümü Amerika için yeniydi. Birçok Amerikan malı da Avrupa için yeniydi. Böylelikle, daha önce hiç akla gelmeyen e aynı zamanda hem yeni hem de eski kıtaya büyük faydaları olacağını kanıtlayan yeni bir dizi değişim gerçekleşmeye başladı. Avrupalıların acımasızca adaletsizliği aslında herkese yarar sağlaması gereken bir olayı birçok şanssız ülke yıkıcı, yok edici bir hale sokmuştur.

Aşağı yukarı aynı sıralarda gerçekleşen Doğu Hindistan'a Ümit Burnu yoluyla yeni bir geçit bulunması, aranın uzaklığına karşın, dış ticarette, Amerika'nın keşfindekinden çok daha büyük bir alan yaratmıştır.Ancak Amerika'da vahşilere karşı her bakımdan üstün olan iki ulus vardı. Bunlar keşfin hemen sonrasında neredeyse tümüyle yokedildiler. Geriye daha çok vahşiler kaldı. Oysa Çin, Hindistan ve Japonya'nın yanı sıra Doğu Hind'in diğer birçok imparatorlukları, zengin altın ve gümüş madenlerine sahip olmasalar da, Meksika ve Peru'dan her bakımdan çok daha zengin, daha bayındır, tüm zanaat ve imalat dallarında daha ileriydiler. İspanyol yazarlarının bu imparatorlukların eski durumları hakkındaki aslında açıkça prim vermememiz gereken abartılı ifadelerine inansak bile bu durum değişmez. Ancak zengin ve uygar uluslar her zaman bir şeyi vahşilere ve barbarlara göre daha yüksek bir değere değe-

şebilirler. Oysa Avrupa, Amerika ile olan ticaretine kıyasla Doğu Hint ile olan ticaretinden şimdiye dek daha az fayda sağladı. Portekizliler Doğu Hindistan ticaretinde yüzyıl kadar tekel oldu; diğer Avrupa ulusları ancak onlar aracılığıyla bu ülke ile ticaret yapabildi. Geçen yüzyılın başında Hollandalılar bunların haklarına tecavüz edince, onlarda tüm Doğu Hindistan ticaretini tek bir şirkete verdiler. İngilizler, Fransızlar, İsveçliler ve Danimarkalılar bu örneği izledi., sonuçta Avrupa'nın hiçbir büyük ulusu Doğu Hint ile bir serbest ticaretin faydasını göremediler. Bu ticaretin her Avrupa ulusu ile onun kolonileri arasında her yurttaşa açık olan Amerika ticareti kadar fayda sağlamamasının başka bir açıklaması yoktur. Doğu Hindistan şirketlerinin kapsamlı ayrıcalıkları, büyük servetleri, hükümetlerinden elde ettikleri büyük kayrılma ve korunma, diğerlerini fazlasıyla kıskandırdı. Bu kıskançlık, her yıl bu ülkelerden ihraç edilen büyük miktarlardaki gümüş nedeniyle, onların işinin tümüyle zararlı gibi gösterilmesine neden oldu. İlgili taraflar, bu sürekli gümüş ihracatı nedeniyle onların işinin belki gerçekten de genel olarak Avrupa'yı zayıflatma eğiliminde olabileceği; ancak işin yapıldığı ülkeye bir zarar vermeyeceği, çünkü, getirilerin bir bölümünün diğer Avrupa ülkelerine ihraç edilmesi nedeniyle, lıer yıl ülkeye yapılan iş miktarından dalıa fazla değerli metal getirdiği şeklinde yanıtladılar. İtiraz da yanıt da halk arasında, tam da şimdi incelemekte olduğum popüler bir görüş olarak yerleşmiştir. Bu nedenle, ikisi hakkında da daha fazla söz söylemeye gerek yoktur. Doğu Hind'e her yıl yapılan gümüş ihracatı nedeniyle, tabak Avrupa'da belki bir miktar daha pahalı hale gelmiş olabilir. Sikke gümüş de büyük olasılıkla eskisinden daha fazla miktarda emek ve mal satın alabiliyordur. Bu iki etkiden ilki çok küçük bir zarar, İkincisi ise çok küçük bir avantajdır; her ikisi de kamuoyunun dikkatini çekmeyecek denli önemsizdir. Doğu Hint ticareti, Avrupa mallarına, ya da benzer şekilde bu mallarla satın alınan altın ve gümüşe yeni bir pazar açmak suretiyle, Avrupa mallarının yıllık üretimini, sonuç olarak

da Avrupa'nın reel servet ve gelirini artırma eğiliminde olmalı. Şimdiye değin bunları çok az artırmış olması da büyük olasılıkla, lıer yerde muzdarip oldukları kısıtlardan kaynaklanmaktadır.

Sıkıcı olmak pahasına, servetin paradan, ya da altın ve gümüşten ibaret olduğu yolundaki bu popüler görüşü enine boyuna incelemeyi gerekli gördüm. Günlük dilde para, gözlemlediğim kadarıyla sıklıkla serveti simgelemektedir. Bu ifadenin belirsizliği, bu popüler görüşün o denli yaygınlaşmasına yolaçınıştır ki, onun saçmalığına inananlar bile zaman zaman kendi ilkelerini unutmuş, onu kesin ve yadsınamaz bir gerçek olarak ele almışlardır. Ticaret üzerine yazan en iyi İngiliz yazarlardan kimileri, bir ülkenin servetini sadece altın ve gümüşün değil aynı zamanda topraklarının, evlerinin ve her türden tüketim mallarının oluşturduğunu gözlemleyerek işe başlarlar. Ama, akıl yürütme sırasında topraklar, evler ve tüketim malları belleklerinden uçuvermiş gibi görünür. Sık sık tüm servetin altın ve gümüşten oluştuğu, ulusal endüstri ve ticaretin temel amacının bu metalleri çoğaltmak olduğu yolunda bir argüman benimserler.

Ancak, zenginliğin altın ile gümüşten oluştuğu ve madenleri olmayan bir ülkeye bunları getirmenin biricik yolunun ticaret dengesi, yani ithalattan daha fazla ihracat yapmak olduğu şeklindeki iki ilkeyi benimsediğiniz zaman, zorunlu olarak siyasal iktisadın temel hedefi yurtiçi tüketim amaçlı yabancı mal ithalatını olabildiğince kısıp yurtiçi sanayiinin ürünlerini olabildiğince artırmak olur. Ülkeyi zenginleştirmenin bu iki temel motoru da, böylelikle, ithalata konan kısıtlar ve ihracata konan teşvikler olur.

İthalat üzerine konabilecek kısıtlamalar iki türlüdür.

İlki, hangi ülkeden ithal edilirse edilsin, yurtiçi tüketim amaçlı yabancı mallardan yurtiçinde üretilebilecek olanların ithalatına kısıtlama getirmek.

İkincisi, dış ticaret dengesinin aleyhte olduğu kimi ülkelerden gelen tüm malların ithalatına kısıtlamalar getirmek.

Bu iki kısıtlama türü kah yüksek gümrük vergilerini kah mutlak yasaklardan oluşur.

İhracatı teşvik yolları ise vergi iadeleri, teşvik primleri, yabancı devletlerle imzalanacak avantajlı ticaret anlaşmaları ve uzak ülkelerde koloniler kurmaktır.

Vergi iadeleri iki durumda verilir: Yurtiçi imalat herhangi bir vergi ya da resme tabi olduğunda, bu vergi ya da resmin tümü ya da bir bölümü ihracat sırasında geri ödenir. İkincisi ise, gümrük vergisine tabi yabancı mallar yeniden ihraç edilirken bu gümrük vergisinin tümü ya da bir bölümü ihracat sırasında geri ödenir.

Teşvik primleri ise ya yeni gelişen imalat dallarına ya da özel kayrılma gerektiren kimi endüstri dallarına verilir.

Avantajlı ticaret anlaşmaları yoluyla bir ülkenin tacirlerine ve mallarına diğer ülkelerinkine tanımadığımız kimi özel ayrıcalıklar tanırız.

Uzak ülkelerde koloniler kurmak yalnızca kimi ayrıcalıklar sağlamaz, aynı zamanda onu kuran ülkenin tacirleri ve malları için bir tekel oluşturur.

Yukarıda sözü edilen iki ithalat kısıtlaması şekli bu dört ihracatı teşvik yöntemi ile birleştiğinde, merkantilist sistemin ticaret dengesini lehe çevirmek için altın ve gümüş miktarını artırmanın altı temel ilkesini oluşturur. Bunların her birisini ayrı bir bölümde ele alacağım. Onların ülkeye para getirme özelliğine sahip olup olmadığım dikkate almaksızın her birisinin o endüstrideki yıllık üretim üzerindeki etkilerini inceleyeceğim. Ancak yıllık üretimi artırıyorlarsa ülkenin reel servetini ve gelirini artırabilirler.

İKİNCİ BÖLÜM

YURTİÇİNDE ÜRETİLEBİLECEK MALLARIN YABANCI ÜLKELERDEN İTHALATINA GETİRİLEN KISITLAMALAR HAKKINDA

Yüksek gümrük vergileri ya da mutlak yasaklama yoluyla yurtiçinde üretilebilecek malların yabancı ülkelerden ithalatını kısıtlayarak, yurtiçi piyasa tekeli, bu malları üreten yurtiçi sanayi açısından az çok güvence altına alınmış olur. Böylelikle, canlı hayvan, tuz gibi geçimlik malların ithalatının yasaklanması, Büyük Britanya otlaklarının yurtiçi kasaplık et piyasasını tekeline alınasım sağlar. Ortalama bolluk yılında bir ithalat yasağı anlamına gelen yüksek tahıl ithalatı vergileri, o malın üreticilerine bir avantaj verir. Yün ithalatının yasaklanması da yün üreticilerine aynı faydayı sağlar. Tümüyle yabancı malzemeye dayanmasına karşın ipek imalatı da son zamanlarda aynı avantajı elde etmiştir. Keten imalatı ise, henüz bunu elde edememekle birlikte bu yolda büyük adımlar atmaktadır. Diğer birçok alandaki imalatçılar da Britanya'da köylülere karşı ya tümüyle ya da ona yakın bir tekel elde etmişlerdir. Büyük Britanya'ya toptan veya belli koşullara bağlı olarak ithalatı yasaklanan malların çe-

şidi, gümrük yasalarıyla pek içli dışlı olmayanların kestirebileceğinden çok daha fazladır.

Bu yurtiçi pazar tekelinin sık sık bundan yararlanan belli sanayi kollarına büyük teşvik sağladığı, toplumun emek ve sermayesinin eskiden olduğundan daha büyük bir bölümünü bu alana yönelttiği kuşku götürmez. Ancak toplumun genel endüstrisini artırıp artırmayacağı, ya da onu en avantajlı yöne doğru çekip çekmeyeceğini tam bilemeyiz.

Genel olarak bir toplumun endüstri düzeyi o toplumun sermayesi ile sınırlıdır. Nasıl herhangi bir kişinin istihdam edeceği işçi sayısı onun sermayesinin belli bir oranını aşamazsa, toplumun tüm bireylerinin istihdam edeceği işçi sayısı da o toplumun genel sermayesinin belli bir oranını aşamaz. Hiçbir ticaret düzenlemesi bir toplumun sanayisini sermayenin sağlayacağından daha ileri götüremez ancak onun yönünü değiştirebilir. Bu yapay yönlendirmenin de toplum açısından faydalı olup olmadığı hiçbir zaman kesin değildir.

Her birey daima yönettiği sermaye için en avantajlı istihdam alanını bulma çabası içindedir. Gerçekten de bunu toplum çıkarı için değil kendi çıkarı için yapar, ancak kendi çıkarının peşinde koşması onu toplum için en avantajlı istihdam tercih etmeye götürür.

Birincisi, en azından sermayenin normal kârını elde edebilmesi koşuluyla her birey kendi sermayesini olabildiğince yurtiçinde işletmeye, dolayısıyla yerli endüstriyi desteklemeye çalışır.

Böylece, eşit ya da aşağı yukarı eşit kâr oranlan durumunda her toptancı tacir doğal olarak iç ticareti dış ticarete yeğler. İç ticarette sermayesi dış ticarette olduğundan daha gözü önündedir. Güvendiği kişilerin karakterini ve konumunu bilir. Eğer kazara aldatılırsa da başvuracağı yasaları bilir. Taşımacılık işinde tacirin sermayesi iki yabancı ülke arasında bölünmüştür. İki bölümünün de yurtiçine getirilmesi, göz önünde tutulması, yönetilmesi gerekmez. Königsberg'ten Lizbon'a taşıdığı tahıl

ya da Lizbon'dan Königsberg'e meyve ve şarap taşıyan Amsterdam'lı bir tacirin sermayesinin genellikle yarısı Königsberg, yarısı da Lizbon tarafındadır. Hiçbirinin Amsterdanı'a gelmesi gerekmez. Böyle bir tacirin doğal konutu da Königsberg ya da Lizbon'da olmalıdır. Ancak çok özel durumlarda Amsterdam'da yerleşmeyi tercih edebilir. Fakat, kendisini sermayesinden bu denli ayrı hissetmesinin pek de kolay olmayışı, onun Lizbon pazarına götürmeyi hedeflediği Königsberg mallarını ve Königsberg pazarına götürmeyi hedeflediği Lizbon mallarım Amsterdam'a getirmesini zorunlu kılar. Bu ona iki kat yükleme, boşaltma ve gümrük vergisine mal olsa da sermayesinin bir bölümünü gözü önünde tutmak uğruna bu fazladan harcamayı yapmaya razıdır. Bu şekilde, taşımacılık işinde hatırı sayılır bir pay sahibi olan her ülke, taşımacılık işini üstlendiği her ülkenin malları için daima bir depo, bir pazar olur. Tacir ikinci bir yükleme boşaltma masrafından kurtulmak için tüm bu ülkelerin mallarını olabildiğince yurtiçi pazarda satmaya çalışır ki taşımacılık işini tüketim malları dış ticaretine dönüştürebilsin. Aynı şekilde, tüketim malları dış ticareti işine yönelmiş bir tacir de mallarının çoğunu aşağı yukarı aynı kârla iç pazarda satmaktan daima hoşnut olacaktır. Uzağa gidildikçe artan ihracat riski ve sıkıntısından kendisini kurtarabilmek için böylece tüm tüketim malları dış ticaretini bir iç ticarete dönüştürecektir. Eğer böyle demek doğruysa Yurtiçi pazar, bu şekilde her ülke yurttaşına ait sermayenin sürekli etrafında dolaştığı bir çekim merkezidir. Ancak kimi özel durumlarda bu sermaye daha uzak istihdam alanlarına doğru itilebilir. Oysa yurtiçi ticarette istihdam edilen bir sermaye, daha önce gösterdiğimiz gibi, tüketim malları dış ticaretinde istihdam edilen aynı büyüklükteki bir sermayeye oranla, zorunlu olarak daha büyük bir yurtiçi üretkenliği harekete geçirir, daha çok sayıdaki ülke insanına istihdam ve gelir sağlar. Tüketim malları dış ticaretinde istihdam edilen sermaye de yine aynı şekilde taşımacılık işinde istihdam edilen sermayeye göre daha avantajlıdır. Böylece, kâr oranlarının aşağı

yukarı eşit olması durumunda, her birey doğal olarak sermayesini bu yolla yurtiçi üretkenliği desteklemek, kendi ülkesinin olabildiğince çok yurttaşına gelir ve istihdam sağlamak eğiliminde olacaktır.

İkincisi, sermayesini yurtiçi üretkenliği desteklemek için kullanan lıer birey zorunlu olarak bunu en büyük değer taşıyan endüstri alanına yönlendirmeye çalışır.

Çalışmanın ürünü, istihdam edildiği cisme ya da maddelere kattığı değerdir. Bu ürünün değerinin büyüklüğüne göre istihdam edenin kârı da değişir. Ama bir adam sermayesini ancak kâr uğruna bir çalışmanın desteklenmesinde kullanabilir. Bu nedenle de sermayesini, ürünü en değerli olana veya en çok para ya da diğer mallar karşılığında değişilebilene yatırmak isteyecektir.

Ancak her toplumun yıllık geliri aşağı yukarı endüstrisinin bir yıllık ürününün değişim değerine eşittir. Bu nedenle, her birey sermayesi ile olabildiğince yerli endüstriyi desteklediği sürece, ürünü en değerli olan endüstriye yönelttiği sürece, toplumun da yıllık gelirine olabildiğince çok katkıda bulunur. Gerçekten de kamu çıkarını kollamaya gerek duymadığı gibi bunun nasıl yapılacağını da pek bilmez. Yerli endüstriyi desteklemeyi yabancı endüstriye tercih etmekle sadece kendi güvenliğini tercih etmiştir. Ürünü en yüksek endüstriyi desteklemekle de yalnızca kendi çıkarını düşünür. Başka birçok durumda olduğu gibi burada da görünmez bir el onu hiç aklından geçirmediği bir amaca yönlendirir. Bu toplum için o kadar da kötü değildir. Kendi çıkarının peşinden koşmakla, genellikle toplumun çıkarına sırf bu amaçla çalıştığından çok daha iyi hizmet eder. Kamu yararına çalışıyormuş gibi davrananların iyiliklerine bugüne değin tanık olmadım. Gerçekten de bu tüccar arasında pek yaygın olmayan bir yapmacıklıktır; onları bundan vazgeçirmek için fazla söze gerek yoktur.

Sermayesini yatıracağı yurtiçi endüstrilerin neler olduğunu, hangilerinin en yüksek kârı getirebileceğini, şüphesiz bir tacir kendi konumu açısından bir devlet adamından ya da bir hukukçudan çok daha iyi bilebilir. Sermayelerini nasıl değerlendirmeleri gerektiği konusunda özel kişileri yönlendirmeye çalışan bir devlet adamı, sadece kendi üzerine gereksiz bir yük almış olmakla kalmayacak; aynı zamanda öyle bir yetkiye bürünmüş olacak ki, bu yetki değil tek kişiye bir senato ya da konseye bile bırakılamaz. Onu kullanmaya kendini yeterli sanacak denli aptal ve önyargılı bir kişinin elinde son derece tehlikeli olabilir.

Herhangi bir zanaat ya da imalat dalında yurtiçi pazar tekelini yurtiçi endüstrisine vermek, özel kişilere sermayelerini nereye yönlendirmeleri gerektiğini bir ölçüde öğretir; ancak çoğu zaman yararsız, hatta zararlı bir uygulamadır. Eğer yurtiçi ürün oraya yabancı ürünler kadar ucuza getirilebiliyorsa zaten bu düzenleme gereksizdir. Eğer getirilemiyorsa, o takdirde zararlıdır. Her aklı başında aile reisinin yapacağı şey, evde yapılması satın almaktan daha pahalıya mal olacak şeyi evde yapmamaktır. Terzi kendi ayakkabılarım kendi yapmaya kalkışmaz, onu bir ayakkabıcıdan satın alır. Ayakkabıcı da kendi giysisini kendisi yapmaya çalışmaz, bir terziyi doyurur. Çiftçi bunların hiçbirisini yapmaya kalkışmaz, bu ikisini geçindirir. Hepsi de komşularının tüm endüstrilerini geçindirerek, ya da bedelinin bir bölümü ile onlara bunu yapma fırsatı sağlayacak ürününü satın alarak komşularına avantaj sağlamayı kendi çıkarlarına uygun görmektedirler.

Herhangi bir ailenin geçimi için mantıklı olan bir davranış, elbette büyük bir krallığın yönetilmesi için de geçerlidir. Eğer bir yabancı ülke bir malı bizden daha ucuza üretiyorsa, onu kendi emeğimizin ürünlerinin bir bölümü karşılığında satın almak bizim çıkarımızadır. Her zaınan istihdam ettiği sermaye ile orantılı olan ülkenin emeği de, yukarıda adı geçen üreticilerin emeği de böylelikle azalmamış olur. Yap-

maktansa ucuza alacağımız bir nesneye harcanmış emek maksimum faydayı getirmez. Değeri fazla olan şeyden değeri az olan şeye yönelmiş emeğin yıllık ürününün değeri az çok azalır. Bu yüzden de, yurtiçinde üretmektense yurtdışından dalıa ucuza alınabileceği varsayımıyla, işin doğal akışı durumunda aynı sermaye ile yurtiçinde üretilen bir malın yalnızca bir bölümü ya da onun parasal ederi karşılığında bu mal satın alınabilirdi. Bunu yapmamakla ülke endüstrisi daha avantajlı bir alandan daha az avantajlı bir alana yönelmiş oluyor. Bu türden her düzenleme ile yasa koyucunun girişimi ölçüsünde yıllık ürününün değişim değeri azalıyor.

Bu türden düzenlemelerle gerçekten de belli bir imalat dalı kimi zaman kendi haline bırakıldığı duruma göre daha kısa sürede gelişebilir ve belli bir zaman içinde yurtdışındaki kadar ucuza, hatta ondan da ucuza üretilebilecek duruma gelebilir. Ancak, böylesi bir düzenleme ile her ne kadar toplumun emeği böylelikle belli bir alana başarı ile yönlendirilmiş olsa da, ne toplam emek ne de onun getirisi artar. Toplumun genel emeğinde bir artış ancak sermaye artırımı ile olanaklıdır. Sermaye de ancak aşama aşama gelirden biriktirilenler sayesinde artar. Böyle bir düzenleme derhal toplumun gelirini azaltır. Bu da sermayesinin ve emeğinin doğal yollara bırakıldığı duruma göre azalmasına neden olur.

Gerçi bu düzenlemeler olmasa, toplum, asla sözkonusu imalat dalına salıip olamaz. Ama bu yüzden de yaşamının hiçbir döneminde asla yoksullaşmaz. Farklı alanlarda olsa da tüm sermayesi ve emeğini en avantajlı biçimde değerlendirir. Her dönemde getirisi sermayeye göre en yüksek olur. Hem sermayesi hem de geliri olabildiğince hızlı artar.

Belli malları yetiştirmede kimi ülkelerin doğal üstünlükleri o denli çoktur ki, onları yenmeye çalışmanın boşa çaba olduğunu tüm dünya kabul eder. Cam seralar, sıcak yataklar ve sıcak duvarlar yaparak Iskoçya'da çok iyi üzüm ve çok iyi şarap yetiştirebiliriz. Ancak bu ya-

bancı ülkelerden alabileceğimiz aynı kalitedeki şarap ve üzümden en az otuz kat daha pahalıya gelir. İskoçya'nın claret ve burgundy (kırmızı şarap türleri) üretimini desteklemek için tüm diğer yabancı şarapların ithalatını yasaklamak akıl kârı olabilir ını? Bu mallardan aynı miktarda satınalabilmek için gerekli sermaye ve emeğin otuz kat fazlasını bir işe ayırmak ne denli anlamsızsa, o denli göze batmamakla birlikte bunun otuzda birini, lıatta üçyüzde birini bile yatırmak da o derece anlamsızdır. Bir ülkenin diğerine karşı olan üstünlüğünün doğal ya da sonradan kazanılmış olmasının bir önemi yoktur. Bir ülkenin avantajı varolduğu, diğer ülkede de bunu istediği sürece, ikinci ülke için bunu satın almak yapmaktan daima daha avantajlı olacaktır. Bir zanaatkârın başka bir işkolundaki komşusuna olan üstünlüğü sonradan kazanılmış bir üstünlüktür. Her ikisi için de kendi işkollarının dışındaki malları satın almak yapmaktan daha avantajlıdır.

Tüccar ile sanayiciler yurtiçi piyasanın bu tekelinden en fazla avantaj sağlayan kesimlerdir. Sığır ve salamura et ithalatı yasağı ile ortalama bolluk yıllarında yasaklamakla eş değer olan tahıl ithalatına konan yüksek vergiler, çiftçilere ve hayvancılara, benzer düzenlemelerin tüccar ve sanayiciye sağladığı kadar çok fayda sağlamaz. Sanayicilerin ürünleri bir ülkeden diğerine, sığır ya da tahıla oranla çok daha kolay taşınırlar. Yabancılar daha çok ülkemizden mamul mal alımı ve taşınması işlerine yönelmişlerdir. İmalat sektöründe küçük bir avantaj yurtiçi piyasada bile yabancılara işçilerimizden daha ucuza mal satmalarına olanak verir. İşlenmemiş toprak ürünlerinde ise bunun için daha büyük bir avantaj gereklidir. Eğer yabancı sanayi mallarının serbestçe ithalatına izin verilseydi, birçok yerli imalatçımız büyük olasılıkla sıkıntıya düşecek ya da tümüyle mahvolacaklardı. Sermaye ve emeğin bir kısmı başka istihdam alanlarına kaymaya zorlanacaktı. Ancak işlenmemiş toprak ürünlerinde ithalatın tümüyle serbest olması ülke tarımı üzerinde böylesi bir etki doğurmaz.

Örneğin sığır ithalatı böylesine serbest olsaydı, o denli az sığır ithal edilebilirdi ki, bunun da Büyük Britanya hayvancılığına fazla bir etkisi olmazdı. Canlı sığır belki denizyoluyla taşınması karayoluyla taşınmasından daha pahalı olan tek maldır. Karada kendi kendilerine pazara gidemezler. Denizde ise sadece hayvanı değil, onun yemini ve suyunu da büyük masraflarla ve zorluklarla taşımak gerekir. Gerçekten de Büyük Britanya ile İrlanda arasındaki kısa deniz yolu İrlanda sığırının kolayca ithaline izin verir. Ancak, sonraları kısa bir süre için izin verilen gümrüksüz ithalat her zaman serbest olsaydı bile bu durum Büyük Britanya hayvancılarının çıkarlarını fazla etkilemezdi. Büyük Britanya'nın İrlanda Denizine yakın olan bu bölgeleri tümüyle hayvancılık bölgeleridir. İrlanda sığırı kullanım amaçlı ithal edilmeyip, üçüncü ülkelere masrafsız ve kolayca sevk edilmiş olmalı. Semiz hayvanlar o denli uzağa gidemeyeceği için ancak zayıf hayvanlar ithal edilebilir. Bu da besici bölgelerin çıkarlarını zedelemez. Hatta zayıf hayvanların fiyatını düşünerek faydalı bile olabilir. Ancak yetiştirici bölgelere zarar verebilir. İthalat izni verildiğinden beri ithal edilen İrlanda sığırının sayısının düşük oluşu ve zayıf sığırın hala iyi fiyattan satılması, Büyük Britanyanın yetiştirici bölgelerinin bile İrlanda sığırının gümrüksüz ithalatından etkilenmediğini gösterir. Gerçekten de İrlanda halkının kimi zaman sığır ihracına şiddetle karşı koydukları söylenir. Ama ihracatçıların bu işi sürdürmekte büyük çıkarları varolduğu sürece bunu kolaylıkla yapabilirlerdi. Yasaların kendi yanlarında olması, halkın bu muhalefetini alt ederdi.

Bunun yanı sıra hayvan üreticisi bölgeler genellik tarıma açılmamış iken hayvan besleyicisi bölgeler büyük ölçüde bayındır olmalı. Zayıf sığırın fiyatının yüksek oluşu işlenmemiş arazinin değerini artırdığından tarıma açılmanın önünde bir engel gibidir. Bayındır bir bölge için ise zayıf sığırı ithal edip onu üretmekten daha avantajlıdır. Buna göre, Hollanda'nın günümüzde bu ilkeye uyduğu söyleniyor. Gerçekten de İskoçya, Galler ve Northumberland dağları tarıma açılmaya pek elverişli

olmadığından, doğası gereği Büyük Britanya'nın hayvan üreticisi bölgeleri olma yolunda. Sığırların gümrüksüz ithal edilmesi hayvan üreticisi bölgelerin, ülkenin geri kalan kısmındaki nüfus artışı ve tarıma açılmanın avantajından yararlanmasını, fiyatlarının aşırı yükselmesini ve bölgenin daha gelişmiş ve ekilen kısımları üzerine reel bir vergi konmasını önlemekten başka bir işe yaramaz.

Aynı şekilde, salamura etin gümrüksüz ithali de Büyük Britanya hayvancılarının çıkarlarını ancak canlı hayvan ithali kadar etkileyebilir. Salamura et salt çok yer kaplamakla kalmaz, taze etle karşılaştırıldığında heın daha kalitesizdir hem de zahmetli ve masraflı bir mal olduğu için daha pahalıdır. Bu nedenle, bölgedeki salamura et ile rekabet etseler bile asla taze et ile rekabete giremezler. Ancak uzak seferlere çıkan gemilere kumanya olabilir. Halkın beslenmesinde asla hatırı sayılır bir pay alamaz. İthalata izin verilmesinden bu yana İrlanda'dan ithal edilen salamura et miktarının düşük kalması hayvancılığımızın bundan çekinmesine gerek olmadığının deneysel bir kanıtıdır. Kasaplık et fiyatı ise bundan gözle görülür biçimde etkilenmemişe benziyor.

Tahıl ithalatının serbest bırakılması bile Büyük Britanya çiftçilerinin çıkarına çok az dokunabilir. Tahıl kasaplık etten daha fazla yer kaplayan bir maldır. Poundu bir peniden buğday poundu dört penslik (peninin çoğulu — çev.) kasaplık et kadar değerlidir. En kıtlık dönemlerinde bile ithal edilen tahıl miktarının düşük olması gümrüksüz ithalattan korkulacak bir şey olmadığına çiftçilerimizi ikna edebilir. "The Tracts upon The Corn Trade" (Tahıl Ticareti Hakkında Yazılar) adlı yapıtın çok bilgili yazarına göre ortalama ithalat miktarı 23,728 quarter'dır (1 quarter=28 pound). Bu da yıllık tüketimin beş yüz yetmişte birini aşmaz. Ancak tahıla verilen teşvik bolluk yıllarında daha fazla ihracata yol açtığından, kıtlık yıllarında şimdiki durumdan daha fazla ihracata yolaçması beklenir. Bu, bir bolluk yılının bir kıtlık yılını telafi etmesine yetmez.

Ortalama ihracat miktarını bolluk yılında artırdığı şimdiki kıtlık yılında da ortalama ihracatı artırması beklenir. Teşvik olmasaydı daha az tahıl ihraç edilecekti. O nedenle de yıldan yıla ithalatın azalınası olasıdır. Tahıl tacirleri, tedarikçiler ve bunu Büyük Britanya ile yabancı ülkeler arasında taşıyanlar daha çok sıkıntı çekecek ancak toprak sahipleri ile çiftçiler çok az sıkıntı çekeceklerdi. Bu nedenle, teşviklerin yenilenmesi ve sürmesinden en büyük rahatsızlığı duyanların toprak sahipleri ve çiftçilerden çok tahıl tacirleri olduğunu gözlemledim.

Ne mutlu kötü tekelci zihniyete en az kapılan toprak sahipleri ile çiftçilere. Büyük bir imalathanenin işletmecisi kimi zaman yirmi mil içerisinde aynı türden bir işletme kurulduğu zaman paniğe kapılır. Abbeville'deki yünlü dokuma fabrikasının Hollandalı müdürü, o şehrin otuz fersah kadar yakınında başka bir yünlü dokuma fabrikası olmamasını şart koşmuştur. Oysa, çiftçiler ve toprak ağaları, komşularının çiftliklerinin ve mülklerinin tarıma açılmasını ve ekilip biçilmesini genellikle engellemekten çok teşvik ederler. Sanayicilerin çoğu gibi sırları yoktur. Genellikle yararlı gördükleri yeni bir uygulamayı olabildiğince yaygınlaştırmaktan, komşularıyla iletişim kurmaktan hoşlanırlar. Cato "stabilissimusque, minimeque invidiosus; minimeque male cogitantes sunt, qui in eo studio occupati sunt» der Ülkenin çeşitli yerlerine dağılmış toprak sahipleri ile çiftçiler, kentlerde toplanmış olan tacirler ve imalatçılar gibi kolay kolay biraraya gelemez. Tüccar ve sanayici içlerinde yerleşmiş tekelci lonca ruhu ile, kendi şehirlerinin halkına karşı aynı tekelci ayrıcalıklara sahip kırsal kesim halkı aleyhine, bu ayrıcalıkları elde etmeye çalışır. Bu amaçla, yurtiçi pazar tekelini güvenceye alacak ithalat sınırlamalarının ilk mucitleri de onlardır. Büyük olasılıkla onları taklit ederek, kendilerini ezmeye hazır olduğunu düşündükleri kentliler gibi, Büyük Britanya'nın toprak sahipleri ve çiftçileri de, doğalarında varolan cömertliği unutup kendi kırsal kesim

halkının tahıl ve kasaplık et gereksinimini karşılama tekeli istemişlerdir. İzleyicisi oldukları kentlilerin ticaret serbestliğinden etkilendikleri ölçüde kendilerinin etkilenmeyeceğini hesaba katmaya büyük olasılıkla vakitleri olmadı.

Bir yasayla tahıl ve sığır ithalatını kalıcı olarak yasaklamak, gerçekte, ülkenin nüfusunu ve emeğini o ülkenin toprağının geçindirebildiği düzeyle sınırlamak demektir.

Ama, yerli endüstrinin teşviki için yabancı endüstriye kimi yükler yüklemenin de genellikle iki avantajı vardır.

İlki, kimi endüstri dallarının ülke savunması açısından gerekli olduğu durumdur. Örneğin Büyük Britanya'nın savunması büyük ölçüde gemilerinin ve denizcilerinin sayısına bağlıdır. Bu nedenle, Denizcilik yasası düzenli olarak, yabancı ülkelerin taşımacılığını ya kökten yasaklayarak ya ağır yükümlülükler koyarak, kendi denizcilerine ve gemilerine kendi ülkelerinde taşımacılık tekeli yaratmaya çalışmaktadır. Bu yasanın temel hükümleri aşağıdadır:

Birincisi, sahipleri ile tayfasının dörtte üçü Britanya yurttaşı olmayan gemilerin Britanya yerleşim merkezleri ve kolonilerine taşıma yapmaları, ya da Büyük Britanya kıyı ticaretinde kullanılmaları yasaktır.

İkincisi, en çok yer tutan ithal mallarının büyük bir bölümü Büyük Britanya'ya ancak ya yukarıda belirtilen gemiler tarafından, ya da sahibi ve tayfalarının dörtte üçü o malın satınalındığı ülke yurttaşı olan, gemi sahipleri tarafından getirilebilir. Bu ikinci türden gemilerle ithal edildiği takdirde iki katı yabancılar vergisine tabi olacaktır. Eğer üçüncü ülke gemisi ile ithal edilirse, ceza olarak gemiye ve mallara el konulacaktır. Bu yasa çıkarıldığında, Hollandahlar tıpkı bugün de olduğu gibi Avrupa'nın en büyük taşıyıcılarıydılar. Bu düzenleme ile Büyük Britanya'ya taşıma yapmaları ya da diğer bir Avrupa ülkesinden buraya ithalat yapmaları tümüyle engellenmiş oldu.

Üçüncüsü, en çok yer tutan malların büyük bir bölümünün üretildikleri yerden başka bir ülkeden bile Britanya gemileri ile getirilmesi yasaklanmıştır. Bu düzenleme de büyük olasılıkla Hollandalılara karşı yapılmıştı. Hollanda o zaman da tıpkı bugünkü gibi tüm Avrupa malları için bir ticaret merkezi idi. Bu düzenlemeyle Britanya gemilerinin Hollanda'dan üçüncü ülke mallarını yüklemesi engellenmişti.

Dördüncüsü, Britanya gemileri tarafından tutulmamış ve o gemilerde hazırlanmamış her türden salamura balık, balina yüzgeçleri, balina kemiği, balina yağı, Büyük Britanya'ya itlıal edildiğinde, iki kat yabancılar vergisine tabi tutulmaktaydı. Bugün de olduğu gibi Hollandalılar diğer ulusların balığını sağlayan tek balıkçı ulustu. Bu düzenleme ile onların Büyük Britanya'ya yaptıkları balık arzı üzerine büyük bir külfet binmiş oldu.

Denizcilik yasası yapıldığında, İngiltere ile Hollanda savaşta olmasalar da, aralarında kıran kırana bir düşmanlık vardı. Bu durum, bu yasayı ilk kez şekillendiren Long Parliament (Uzun Parlamento: 1640-1653 ve 1659-1660 dönemi toplanan parlamento - çev.) hükümeti zamanında başlamış, İkinci Charles'ın naibi ve kendisi zamanındaki Hollanda savaşlarından hemen sonra patlak vermişti. Bu yüzden de bu ünlü yasanın kimi düzenlemeleri ulusal düşmanlığa yol açmış olabilir. Ancak, tıpkı en sağduyulu biri tarafından kaleme alınmış gibi akıllıca bir düzenlemedir. Belli bir dönemdeki düşmanlık, en sağduyulu zekanın önerebileceği amacı, yani İngiltere'nin güvenliğini tehdit edebilecek tek deniz gücü olan Hollanda'nın deniz gücünü azaltmak amacını taşıyabilir.

Denizcilik yasası, hem dış ticaret için hem de onun sağlayacağı bolluk için elverişli değildir. Bir ulusun yabancı uluslarla sürdürdüğü ticari ilişkilerdeki çıkarı, tıpkı bir tacirin iş yaptığı diğer insanlarla sürdürdüğü ilişkiler gibi, olabildiğince ucuza alıp olabildiğince pahalıya satmaktır. Ancak tüm ulusların mallarını kendisine getirmeye teşvik eden tam ticaret özgürlüğü olduğu zaman, malları en ucuza alabilir.

Yine pazarları olabildiğince çok sayıda alıcı ile dolduğu zaman en pahalıya satabilir. Denizcilik yasasının Britanya endüstrisinin ürünlerini ihraç etmeye gelen yabancı gemilere bir yükünün olmadığı doğrudur. Eskiden gerek ihraç gerekse ithal edilen tüm mallara uygulanan yabancılar vergisi bile, sonradan getirilen bir dizi değişiklikle, ihraç mallarının çoğundan kaldırılmıştı. Ama eğer yabancılar gerek yasaklama gerekse yüksek gümrük vergileri yüzünden satmaya gelmekten caydırılırsa, her zaman almaya gelecek halleri de kalmaz; çünkü, boş geldiklerinde ülkelerinden Büyük Britanya'ya değin olan taşıma gelirinden yoksun kalacaklardır. Bu nedenle, satıcıların sayısını azaltmakla alıcıların sayısını da artırmış oluyoruz. Böylelikle sadece, serbest ticaretin olduğu duruma kıyasla, yabancı malları daha pahalıya almış olmakla kalmıyor, aynı zamanda kendi mallarımızı da daha ucuza satmış oluyoruz. Ancak, savunma zenginlikten daha önemli olduğu için, Denizcilik yasası belki de İngiltere'nin ticaret düzenlemeleri içinde en akıllıca olanıdır.

Yerli endüstriyi teşvik amacıyla yabancı mallara birtakım külfetler yüklemenin genellikle yararlı olacağı ikinci durum, yerli mallar üzerine bir takım vergilerin konulduğu zamandır. Bu durumda, aynı vergiyi yabancı mallara da koymak mantıklı görünür. Bu, ne yurtiçi pazarı yerli endüstrinin tekeline bırakır, ne de o endüstri koluna olması gerekenden daha fazla emek ve sermaye ayrılmasına neden olur. Sadece doğal durumda oraya akması gerekirken vergi nedeniyle engellenip doğal olmayan bir akışa sürüklenen kısmının önünü açar ve yerli endüstri ile yabancı endüstri arasındaki rekabeti vergi öncesi gerçekleşmesi olası düzeye getirir. Büyük Britanya'da yerli endüstrinin ürünleri üzerine böylesi bir vergi konulduğu zaman, tacirlerimizin ve sanayicilerimizin yaygara koparak mallarını değerinin altında satmak zorunda kalacaklarından şikayet etmelerinin önüne geçebilmek amacıyla, aynı türden yabancı mallara çok daha ağır bir verginin konması adettendir.

Ticaret serbestisine getirilen bu ikinci sınırlama, kimilerine göre, bazı durumlarda yurtiçinde vergilendirilen yerli mallarla rekabete gelen tüm yabancı mallan kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Bir ülkede geçimlik mallar vergilendirildiği zaman, sadece yurtdışından ithal edilen benzer geçimlik mallara değili yerli endüstrinin ürünleriyle rekabete gelen tüm yabancı mallara da vergi uygulanması gerektiğini öne sürerler. Böylesi vergilerin geçimlik malları pahalandırdığını, geçimlik mal fiyatıyla birlikte emek fiyatının da yükselmesi gerektiğini söylerler. Bu nedenle yerli endüstrinin ürünü olan her malı doğrudan vergilendirilmemiş bile olsa, böylesi bir verginin sonucunda pahalanacaktır. Çünkü onu üreten emek pahalanmıştır. O yüzden de, bu tür vergilerin yurtiçinde üretilen her mala tek tek konmuş bir vergi ile eşdeğer olduklarını savunurlar. Yerli endüstriyi yabancı endüstri ile aynı düzeye getirmek için, yerli endüstri ürünü ile rekabete gelmiş her yabancı mala, yerli malların fiyatındaki bu artışa eşdeğer bir verginin konması gerektiğini söylerler,

Büyük Britanya'da sabun, tuz, deri, mum vb mallar üzerine konanlar gibi geçimlik mallar üzerine konan tüm bu vergilerin zorunlu olarak emek fiyatını, bunun sonucunda da tüm diğer malların fiyatını yükseltip yükseltmeyeceğini, bundan sonra, vergilerin etkileri konusuna geldiğim zaman açıklayacağım. Ancak, şimdilik bunun etkisinin olduğunu varsayarsak, ki şüphesiz öyledir, emek fiyatının artması sonucunda tüm malların fiyatında ortaya çıkabilecek genel bir artış, belli bir malin üzerine konan vergi nedeniyle o malın fiyatının artması durumundan iki nedenle farklıdır.

Birincisi, belli bir malin üzerine konan verginin o malın fiyatını ne ölçüde artıracağını her zaman çok büyük bir kesinlikle bilebiliriz; oysa emek fiyatlarındaki genel bir artışın eınek kullanılan her malın fiyatına ne şekilde yansıyacağını kabul edilebilir bir kesinlikle bilemeyiz. Bu

yüzden de her yerli malın fiyatındaki artışta bu verginin payını kabul edilebilir bir kesinlikle ölçmek olanaksızdır.

İkincisi, geçimlik mallar üzerine konan vergilerin etkisi, tıpkı kıraç bir toprak ya da kötü bir iklimin etkisi gibidir. Geçimlik mallar, tıpkı onları yetiştirmek için olağanüstü emek ve masraf gerekiyormuş gibi, aynı şekilde pahalanır. İnsanların sermayelerini ve emeklerini doğal akışından farklı bir yere yönlendirmek, topraktan ya da iklimden kaynaklanan doğal kıtlıkta ne kadar saçma ise, bu tür vergilerden kaynaklanan yapay kıtlıkta da o denli saçma olur. İstenmeyen koşullara rağmen onların emeklerini mevcut duruma olabildiğince uydurmaya ve gerek yurtiçi gerekse yurtdışı piyasalarda kendileri için en avantajlı alanlarda bunları istihdam etmeye çalışmalarına izin vermek, her iki durumda da onlar için en iyi olanıdır. Aşırı vergi yükü altında ezildikleri için onlara yeni bir vergi koymak, geçimlik mallara çok para ödedikleri için benzer şekilde onların diğer malların çoğuna da aşırı para ödemesini sağlamak, şüphesiz onların durumunu değiştirmek için başvurulacak en saçma yoldur.

Bu tür vergiler belli bir düzeye ulaştığında toprağın bereketsizliği ve havanın kötülüğü ile eşdeğer bir etki yaratır. Ancak en zengin ve çalışkan ülkelerin insanları üzerine bunlar konur. Başka hiçbir ülke böylesi büyük bir düzensizliği kaldıramazdı. Tıpkı sağlıksız bir yaşam tarzında ancak çok güçlü bedenlerin ayakta kalabileceği gibi, ancak en büyük doğuştan kazanılmış ya da sonradan edinilmiş üstünlüklerin sahibi olan uluslar, bu vergiler alımda da yaşamını sürdürüp zenginleşebilirler. Hollanda, Avrupa'da bu gibi vergilerin çok olduğu bir ülkedir; sanılanın aksine bunlar sayesinde değil bunlara rağmen, çok özel koşulları nedeniyle zenginleşmeyi sürdürmektedir.

Yerli endüstrinin teşviki için yabancı mallara kimi külfetler yüklemenin genellikle yararlı olduğu iki durumun yanı sıra, kimi zaman

bunun bir sağduyulu davranış olduğunu gösteren iki durum daha vardır: İlki, belli malların gümrüksüz ithalini sürdürmenin nereye kadar uygun olduğu; diğeri de belli bir süre kesintiye uğradıktan sonra serbest ithalatı yeniden sürdürmenin nereye kadar ya da ne şekilde uygun olabileceğidir.

Kimi yabancı ulusların yüksek gümrükler ya da yasaklar yoluyla bizim kimi mamul mallarımızın ülkelerine ithalatını sınırladığı zaman, belli yabancı malların serbestçe ithalatını nereye kadar sürdürmek geretiği bir sağduyu sorunu haline gelir. Bu durumda öçalma duygusu misillemeyi, yani bizim onların mallarının tümü ya da bir kısmının ithalatı üzerine benzeri gümrük ya da yasaklar koymamızı gerektirir. Buna göre uluslar da bu şekilde intikam almaktan geri durmazlar. Özellikle Fransızlar kendilerininkiyle rekabete giren yabancı malların ithalatına sınırlama getirerek kendi üretimlerini bu şekilde koruma eğilimindeydiler. Büyük yeteneklerine rağmen politikasının büyük bir bölümü bundan ibaret olan Bay Colbert, kendi kırsal kesim halkına karşı sürekli tekel talebinde bulunan tüccar ve sanayicinin safsatalarına kanmış görünüyor. Bugün Fransa'nın en zeki kişilerinin görüşü, onun bu işlemlerinin ülkeye yararlı olmadığı şeklindedir. Bu bakan 1667 tarihli tarife ile çok sayıda yabancı imalat sanayii ürününe yüksek vergiler koydu. Hollanda yararına bunları yumuşatmayı reddetmesi üzerine Hollandalılar 1671 tarihinde Fransız şaraplarının, brendilerinin ve imalat sanayii ürünlerinin ithalatını yasakladılar. 1672 savaşı da bu ticaret anlaşmazlığında kısmen rol oynamış gözükmektedir. 1678'de bu vergilerin bir kısmını Hollandalılar lehine yumuşatan Nimeguen barışı buna bir nokta koydu. Savaşı bitirdi. Bunun sonucunda Hollandalılar da yasaklarını kaldırdılar. Fransızlarla Ingilizlerin karşılıkla olarak birbirlerinin sanayileri üzerinde benzer vergi ve yasaklarla baskı kurmaya başlamaları da aynı döneme rastlar. Ancak Fransızların bu konuda ilk örnek olduğu görülüyor. İki ulus arasında o

zamandan buyana süregelen düşmanlık ruhu, bunların her iki taraftan da yumuşatılmasına engel oldu. 1697'de Ingilizler Flanders ürünü tentene ithalini yasakladığı sıralar İspanya egemenliğinde olan Fransa, buna karşılık İngiliz yünlülerinin ithalatını durdurdu. 1700'de İngiliz yünlülerinin eskiden olduğu gibi Flanders'e girmesine izin verilmesi koşuluyla, İngiltere'den tentene ithali yasağı kaldırıldı.

Şikayet konusu olan yüksek gümrük vergilerinin ve yasaklarını kaldırabilme olasılığı olduğunda bu türden misillemeler iyi bir politika olarak kabul edilebilir. Büyük bir yabancı pazarın yeniden elde edilmesi, genellikle birtakım mallar için kısa süreliğine yüksek fiyat ödemenin geçici zorluğunu telafi etmenin de ötesine geçebilir. Bu tür misillemelerin böylesi bir etkide bulunup bulunmayacağını değerlendirmek, her zaman aynı genel ilkelerle yönetilen bir aklın sahibi olan yasa koyucunun değil de, düşünceleri işlerin anlık dalgalanmalarıyla şekillenen ve adına politikacı yahut devletadamı denen o sinsi, kurnaz hayvana kalmaktadır. Bunların kaldırılması olasılığı yoksa, halkımızın kimi sınıflarının uğradığı zararı telafi edebilmek adına kendimizi, yani salt o sınıfları değil de hemen hemen diğer tüm sınıflara zarar vermeye çalışmak kötü bir yöntemdir. Komşularımız bizim kimi ürünlerimizi bizim ürünlerimizin bir kısmını yasakladığında, biz de, onların üstünde hatırı sayılır bir etki bırakmaya yetmeyeceğinden genellikle sadece onların aynı ürünlerini yasaklamakla kalmaz, başka kimi mallarını da yasaklarız. Bu durum şüphesiz aramızdaki kimi sınıf işçilere teşvik olur. Onları rakiplerinin bir kısmından ayrı tutarak da yurtiçi piyasasında fiyatlarını yükseltmelerine olanak tanırız. Ancak, komşularımızın yasağından yana dertli olan bu işçiler bizim yasağımızdan yarar sağlamazlar. Tersine, onlar ve halkımızın hemen hemen bütün diğer sınıfları bu yüzden kimi malları eskisinden daha pahalıya almak zorunda kalacaklardır. Bu yüzden de, böylesi her yasa, komşularımızın yasaklarından zarar gören işçi sınıfları

lehine değil de diğer tüm sınıfların lehine, ama ülkenin tümü aleyhine bir reel vergi bindirir.

Bir süre ara verdikten sonra, ithalat serbestisini yeniden kurmanın ne dereceye kadar ve ne şekilde yapılması gerektiğinin bir sağduyu sorunu olmasına, genellikle bir takım sanayi kollarının, kendisiyle rekabete gelen tüm ithal mallar üzerine konan yüksek gümrükler ve yasaklar sayesinde, çok sayıda insan çalıştırabilecek denli geliştiği zamanlar rastlanır. Bu durumda, insanlık duygusu, çok temkinli olmak koşuluyla, serbest ticarete yeniden adım adım geçişe izin verilmesini zorunlu kılabilir. Tüm bu yüksek gümrükler ve yasaklar bir kere kaldırıldı mı, aynı türden yabancı mallar anında daha ucuza yerli piyasaya dolar. Binlerce insanımızı işinden ve aşından eder. Bunun bir kargaşaya yol açabileceği elbette hesaba katılmalıdır. Ancak, bu kargaşanın yaşanma olasılığı aşağıdaki iki nedenden dolayı, sanıldığından daha zayıftır:

Birincisi, bir kısmı diğer Avrupa ülkelerine teşviksiz ihraç edilen tüm bu mallar ithalat serbestliğinden çok az etkilenir. Bu mallar yurtdışında aynı kalitede ve türdeki yabancı mallar kadar ucuz satılmak zorunda olduğu için, yurtiçinde de zaten ucuza satılmalıdır. Bu nedenle hala yurtiçi pazarı ellerinde tutarlar. Her ne kadar moda özentisi birisi, sırf yabancı olduğu için, bu yabancı malları daha ucuz ve kaliteli olan yerli mallara tercih etse bile, bu gibi aptalların sayısı o denli azdır ki, genel istihdam üzerinde önemli bir etki doğurmaz. Ancak, yünlü, tabaklanmış deri ve makine imalatımızın büyük bir bölünü her yıl diğer Avrupa ülkelerine teşviksiz olarak ihraç edilmekte, bu sanayi dallarımızda çok sayıda insan çalışmaktadır. Belki ipek, ya da onun peşisıra ondan daha az miktarda keten sanayii bu ticaret serbestisinden en çok zarar görebilecek imalat dallan olabilir.

İkincisi, her ne kadar çok sayıda insan serbest ticarete yeniden izin verilmesiyle asıl işlerinden ve temel geçim kaynaklarından bir çırpıda

mahrum olsa da bu, bundan sonra aynı şeylerin yaşanacağı anlamına gelmez. Son savaş sonrasında ordunun ve donanmanın azaltılmasıyla birlikte yüzbinin üzerinde asker ve denizci bir anda işlerinden oldular. Bu rakam en büyük sanayii dallarında istihdam edilenlere eşittir. Ancak şüphesiz biraz sıkıntı çekmekle birlikte, tümüyle işsiz ve aşsız da kalmadılar. Denizcilerin büyük bir bölümü, büyük olasılıkla ticaret hizmetlerinde iş buldular. Bu arada hem denizciler hem de askerler çok çeşitli işlere girdiler. Tümü silah kullanmaya, birçoğu da yağma ve çapulculuğa alışık yüzbin insanın durumlarındaki bu büyük değişiklik ne büyük bir sarsıntıya ne de gözle görülür bir kargaşaya sebep oldu. Yersiz yurtsuz serseri sayısında önemli bir artış olmadı. Hatta, bildiğim kadarıyla, ticaret sektöründe çalışan denizcilerin ücretleri hariç, genel ücret düzeyinde bir düşme bile yaşanmadı. Ancak, bir asker ile bir sanayi işçisinin alışkanlıklarını karşılaştırırsak, sanayi işçileri genellikle yeni bir işkolunda çalıştırılmayı benimseme bakımından askerlerden daha beceriklidirler. İşçi daima geçimini hep emeği ile sağlamaya alışık iken, asker işsizliğe alışıktır. Birisi çaba ve çalışkanlık, diğeri ise tembellik ve safahat ile özdeştir. Ancak, elbette emeği bir alandan diğerine kaydırmak, tembellikten ve israftan uzaklaştırmaya göre daha kolaydır. Bunun yanı sıra, gözlemlendiği kadarıyla, sanayi dallarının büyük bir bölümü birbirine o denli çok benzer ki bir işçi birinden diğerine emeğini kolayca kaydırabilir. Bu gibi işçilerin çoğu zaman zaman kırsal kesimde çalışır. Belli bir sanayi dalında daha önce onları istihdam eden sermaye, hala kırsal kesimde aynı sayıda işçiyi bir başka şekilde istihdam edebilecek düzeydedir. Ülke sermayesi aynı kalırken, emek talebi farklı yerlerde farklı mesleklere yayılsa da, benzer şekilde aşağı yukarı aynı kalacaktır. Askerler ve denizciler, gerçekten de, kralın hizmetinden çıkarıldıkları zaman Büyük Britanya veya İrlandanın herhangi bir şehrinde veya herhangi bir yerinde, istedikleri işi tutma özgürlüğüne sahiptirler. Askerlere ve denizcilere tanınan bu çalışma özgürlüğünü gelin aynı şekilde ma-

jestelerinin tüm yurttaşlarına verelim; yani, doğal özgürlüklere gerçekten birer tecavüz niteliği taşıyan loncaların tüm ayrıcalıklarını, Çıraklık Tüzüğünü ve İskan Kanunu kaldıralım; böylece yoksul bir adam bir işkolunda ya da bir kentte işten çıkarıldığı zaman başka bir yerde veya işkolunda, mahkemeye verilme ya da kovulma korkusu taşımaksızın iş arayabilsin. Devlet ya da bireyler, kimi işçi sınıflarının zaman zaman işten çıkarılmasından, ancak askerlerin işten çıkarılması kadar zarar görebilirler. Sanayicilerimiz elbette ülkelerine bağlıdır; ancak bu bağlılık ne onu kanları pahasına savunanlardan daha fazladır, ne de daha büyük bir saygıyı hak eder.

Gerçekten de, çalışına özgürlüğünün bir gün Büyük Britanya'nın tümünde yeniden tanınacağını uınınak, Oceana (1611-1677 tarihleri arasında yaşamış James Harrington'un yazdığı bir ütopyanın konusu olan ülke. —çev.) ya da Utopia' nın (1477-1535 tarihleri arasında yaşamış Sir Thomas More'un yazdığı aynı adlı ütopyanın konusu olan ülke, —çev.) kurulmasını beklemek kadar saçmadır. Yalnızca halkın önyargısı değili ondan daha zorlusu kimi bireylerin özel çıkarları da buna karşı konulmaz bir şekilde muhaliftir. Tıpkı sanayicilerin iç piyasada rakiplerinin sayısının artmasını sağlayacak her yasaya karşı çıkmaları gibi, ordunun subayları da askerlerinin sayılarının azalmasına aynı coşku ve işbirliği içinde karşı çıkıp, sanayicilerin işçileri böyle bir düzenlemeyi önerenlere karşı saldırmaya teşvik ettikleri gibi kışkırtsalardı, ordunun sayısını azaltmaya kalkmak da o zaman tıpkı sanayicilerin bize karşı elde ettikleri tekeli bir şekilde azaltmaya kalkışmak kadar tehlikeli olurdu. Bu tekel, bu türden birtakım grupların sayısını o denli artırmıştır ki, tıpkı aşırı büyümüş bir ordu gibi hükümet için tehlikeli olmaya başlamış ve zaman zaman yasama organını tehdit eder hale gelmişlerdir. Bu tekeli güçlendirmeye yarayan lıer öneriyi destekleyen parlamento üyeleri de şüphesiz hem ticaretten anlıyor görünmekte, hem de sayılarının

ve servetlerinin çokluğu ile önem kazanan bu kişiler üzerinde büyük bir popülarite ve etki kazanmaktadırlar. Öte yandan, eğer onlara karşı çıkacak olurlarsa, hele de bunları veto etmeye yetkileri varsa, ne güvenilirliklerinin, ne rütbelerinin, ne de yaptıkları kamu hizmetinin büyüklüğü onları öfkeden gözü dönmüş ve düşkırıklığına uğramış tekelcilerin küstahça hakaretlerinin kışkırttığı en çirkin tacizlerden, hakaretlerden, kimi zaman da gerçek tehlikelerden koruyabilir.

Iç piyasanın birdenbire yabancı rekabete açılmasıyla işini terketmek zorunda kalan bir büyük sanayici elbette büyük zarara uğrar. Sermayesinin daha önce hammadde almak ve işçilerinin ücretini ödemek için kullandığı bölümü belki de kolaylıkla başka bir istihdam alanı bulabilir. Ancak, atölyelere, aletlere ayrılan sabit sermayesini hiç zarar etmeden elden çıkarması zordur. Bu nedenle, onun çıkarına biraz insafla baktığımızda, bu tür bir değişikliğin aniden değil de yavaş yavaş, aşama aşama ve çok uzun süreye yayarak gerçekleştirilmesi gerektiğini görürüz. Görüşmeler belli grup çıkarlarının yüksek sesle savunulması yerine kamu yararı gözetilerek yapılabilse, yasama organı da belki de bu yüzden, bu türden yeni tekeller kurmak ya da eskilerinin kapsamım genişletmek konusuna özellikle dikkat edecekti. Bu türden her düzenleme, devlet yapısında, ileride başka bir düzensizliğe yol açmadan düzeltmesi çok zor, ciddi kargaşalara yol açar.

İthalatı önlemek için değil de hükümete bir gelir sağlamak için yabancı mallara vergi koymanın ne derece doğru olduğunu ise, bundan sonra, vergi konusuna geldiğimde ele alacağım. İthalatı önlemek, hatta azaltmak amacıyla bile konan vergiler, eninde sonunda ticaret özgürlüğü için olduğu kadar gümrük gelirleri açısından da şüphesiz yıkıcıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARET DENGESİNİN ALEYHTE OLDUĞU ÜLKELERDEN GELEN HEMEN HER TÜR MALIN İTHALATINA GETİRİLEN OLAĞANÜSTÜ KISITLAMALAR HAKKINDA

BİRİNCİ KISIM: Bu kısıtlamaların merkantilist sistemin ilkeleri baktmından bile mantıksız olduğu hakkında.

Ticaret dengesinin aleyhte olduğu ülkelerden gelen hemen hemen tüm malların ithalatına olağanüstü kısıtlamalar getirmek, merkantilist sistemin altın ve gümüş miktarını artırmak için önerdiği ikinci çaredir. Böylece, Büyük Britanya'da Silezya malı ince keten bezleri ancak belli bir gümrük ödemek koşuluyla ithal edilebilir. Ama Fransız patiskaları ve ince keten bezlerinin, yeniden ihraç için depolandığı Londra limanı hariç ithalatı yasaktır. Fransız şaraplarına konan vergi Portekiz ya da başka bir ülkenin şaraplarına konandan daha yüksektir. Diğer ulusların mallarına yüzde beşi bile geçmeyen çok düşük vergiler konurken, tüm Fransız mallarına yüzde yirmi beş oranında 1692 Vergisi denen bir gümrük vergisi kondu. Başka kimi yasalar ya da aynı yasanın diğer maddeleri ile çok daha ağır vergilere tabi tutulan Fransız şarabı, brendisi, tuzu ve sirkesi bunun dışında idi. İlki yeterli görülmemiş olacak

ki, 1696'da konyak dışındaki tüın Fransız mallarına yüzde yirmi beşlik ikinci bir gümrük vergisi kondu. Bunun yanı sıra Fransız şarabının tonuna yirmi beş poundluk yeni bir vergi ile Fransız sirkesinin tonuna onbeş poundluk yeni bir vergi daha geldi. Fransız malları tarife cetvelinde yer alan malların tümüne ya da çoğuna uygulanan genel sübvansiyon (koruma) ile yüzde beşlik genel vergiden de muaf tutulmamıştı. Üçte bir ila üçte iki oranındaki bu korumaları da tam bir koruma sayarsak, toplam beş tane genel koruma yapar. Böylece Fransız tarım ve sanayi ürünlerinin büyük bir bölümüne uygulanan en düşük vergi, şimdiki savaşın başlamasından önce, yüzde yetmiş beş idi. Ama, malların çoğu için bu vergiler, ithalat yasağından farksızdı. Sanırım Fransızlar da buna karşılık bizim mallarımıza karşı sert davranmışlar, ancak bunlara çıkardıkları zorlukların tek tek neler olduğu konusunda ayrıntılı bilgiye sahip değilim. Bu karşılıklı kısıtlamalar iki ülke arasında adil bir ticaret yapılmasını neredeyse tümüyle sona erdirdi. Şimdi Büyük Britanya'daki Fransız mallarının ve Fransa'daki Büyük Britanya mallarının asıl ithalatçıları kaçakçılar oldu. Önceki bölümde incelediğim ilkelerin kaynağı özel çıkar ve tekelcilik ruhu idi. Şimdi inceleyeceklerim ise ulusal önyargı ve düşmanlıktan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de, tahmin edileceği üzere daha mantıksızdırlar. Merkantilist sistemin ilkeleri açısından bile bu böyledir.

Birincisi, her ne kadar örneğin Fransa ile İngiltere arasında gerçekleşecek serbest ticaret durumunda dengenin Fransa lehine olduğu kesin ise de, böyle bir ticaretin İngiltere açısından dezavantajlı olduğunu, ya da ticaret dengesinin bundan böyle daha da kötüleşeceğini ileri sürmenin anlamı yoktur. Eğer Fransa şarapları Portekiz şaraplarından ya da Fransız dokumaları Alman dokumalarından daha iyi ve daha ucuzsa, Büyük Britanya açısından şarabı ve dokumayı Portekiz ve Almanya'dan almak yerine Fransa'dan almak daha avantajlıdır. Her ne kadar Fransa'dan

yapılan yıllık ithalatın değeri böylelikle büyük miktarda artacaksa da, aynı kalitedeki Fransız malları diğer iki ülkenin mallarından daha ucuza geleceği için, yıllık toplam ithalat değeri düşecektir. İthal edilen Fransız mallarının tümünün Büyük Britanya'da tüketildiğini varsaysak bile bu durum değişmez.

Ama, ikinci olarak, bunların büyük bir bölümü üzerine kâr eklenerek yeniden ihraç edilip karşılığında ithal edilen tüm Fransız mallarının maliyetine eşdeğer bir getiri sağlanabilir. Doğu Hindistan ticareti hakkında sık sık söylenenler Fransa hakkında da doğru olabilir. Doğu Hindistan mallarının büyük bir bölümü altın ve gümüş karşılığında satın alınsa da, onların üçüncü ülkelere yeniden ihracatı, bu malların maliyetinden daha fazla altın ve gümüş getirmiştir. Hollanda ticaretinin en önemli dallarından bir tanesini Fransız mallarının diğer Avrupa ülkelerine taşınması oluşturur. Büyük Britanya'da içilen Fransız şarabının bile bir bölümü kaçak olarak Hollanda ve Zelanda'dan kaçak olarak sokulmaktadır. Eğer Fransa ile İngiltere arasında serbest ticaret olsaydı, ya da Fransız malları, ihracat durumunda geri çekilmek koşuluyla diğer Avrupa uluslarınınki ile aynı gümrük vergisine tabi tutulsaydı, İngiltere de Hollanda için bu denli avantajlı olan bir işten payını alabilirdi.

Üçüncü ve son olarak, iki ülke arasında var olduğu söylenen ticaret dengesinin hangi tarafın lehine olduğunu, ya da hangi tarafın daha yüksek değerde ihracat yaptığını belirleyebilecek bir ölçütümüz yoktur. Daima birtakım tacirlerin özel çıkarları tarafından teşvik edilen ulusal önyargı ve düşmanlık, ilgili tüm sorulara yaklaşımımızı yönlendirmektedir. Ancak, bu gibi durumlarda başvurulabilecek iki ölçüt vardır, gümrük kayıtları ve döviz kuru. Sanırım, mallarının büyük bir çoğunluğunun değerlerinin yanlış belirlenmesi nedeniyle, gümrük kayıtlarının pek de kesin bir ölçüt olmadığı artık genellikle kabul ediliyor. Belki döviz kuru da böyledir.

Londra ve Paris gibi iki yer arasındaki döviz kuru bire bir olduğunda, bu, Londra'nın Paris'e olan borçlan Paris'in Londra'ya olan borçlarını tamı tamına karşılıyor demektir. Öte yandan Paris kaynaklı bir poliçeye Londra'da bir prim ödendiği zaman, bu Paris'in Londra'ya olan borçlarını Londra'nın Paris'e olan borçlarının kapatmadığı anlamına gelir. Bu prim, onu ihraç etmenin riski, maliyeti ve zahmeti için istenir ve verilir. Oysa bu iki şehir arasındaki olağan alacak-verecek durumu birbirleriyle olan işlemleri tarafından düzenlenir. İki taraf da birbirlerine ihracattan fazla ithalat yapmadıkları zaman alacak ile verecek birbirini dengeler. Yok bir taraf diğerine ihraç ettiğinden daha fazla bu taraftan ithalat yaparsa, birincisi İkincisine borçlu kalır. Borçlar ile alacaklar birbirini karşılamaz. Borçlu taraftan alacaklı tarafa para gönderilmesi gerekir. Bu yüzden de iki yer arasındaki olağan alacak-verecek durumunu belirleyen normal döviz kuru, bir şekilde normal ithalat-ihracat durumunu da gösterir, çünkü bunlar zorunlu olarak o durumu belirlerler.

Ama, normal döviz kurunun iki yer arasındaki normal alacak-verecek durumunu belirlemeye yeterli olduğu görüşü kabul edilse bile, buradan alacak-verecek dengesini lehine tutan tarafın ticaret dengesinde de fazla verdiği sonucu çıkarılmamalıdır. İki yer arasındaki normal alacak-verecek durumunu belirleyen tek şey, iki taraf arasındaki normal işlemler değildir. Sık sık başka yerlerle yaptığı işlemlerden de etkilenir. Örneğin İngiltere tüccarı için Hamburg, Danzig, Riga vb yerlerden aldıkları mallan Hollanda poliçesi ile ödemek olağan ise, İngiltere ile Hollanda arasındaki olağan alacak-verecek durumu, yalnızca bu iki ülke arasındaki işlemler tarafından belirlenmeyip, İngiltere'nin diğer yerlerle yaptığı işlemlerden de etkilenecektir. İngiltere'nin Hollanda'ya yaptığı yıllık ihracat bu ülkeden yaptığı yıllık ithalat tutarını aşsa ve ticaret dengesi dedikleri şey İngiltere lehine olsa bile, İngiltere Hollanda'ya her yıl para göndermek zorunda olabilir.

Bunun yarı sıra, normal döviz kurunun, şimdiye değin hesaplandığı şekliyle, normal alacak-verecek durumunu belirlediği, alacak-verecek durumu kendi lehine görünen bir ülkenin döviz kuru durumunun da kendi lehinde olduğunu söylemek için yeterli kanıta sahip değiliz. Bir başka deyişle, reel döviz kuru hesaplanandan çok farklı olabilir ki sık sık da olmaktadır. İkincisinin durumundan birincisi için bir kesin sonuç çıkarılamaz.

İngiltere'de İngiliz darphane standardına göre belli bir miktar saf gümüş içeren belli bir tutarda para ödendiği zaman karşılığında Fransa'da Fransız darphane standardına göre aynı miktarda saf gümüş içeren para ödenmesini öngören bir poliçe aldığınızda, İngiltere ile Fransa arasındaki döviz kurunun bire bir olduğu söylenir. Daha fazla ödediğinizde bir prim ödemiş olursunuz ve döviz kuru İngiltere'nin aleyhine, Fransa'nın lehine demektir. Daha az ödediğinizde bir prim alırsınız. Bu da demektir ki, döviz kuru Fransa'nın aleyhine, İngiltere'nin ise lehinedir.

Oysa, birinci olarak, ülkelerin darphane standartlarına bakarak o günkü paralarının değerini bilemeyiz. Hepsi de az çok yıpranmış, çizilmiş, bozulmuştur. Ama, her ülkenin sikkesinin göreli değeri içermesi gereken gümüş oranı ile değil, gerçekte içerdiği gümüş oram ile ölçülür. Kral William dönemindeki gümüş sikke reformundan önce İngiltere ile Hollanda arasında normal olarak herbirinin darphane standartlarına göre saptanmış döviz kuru yüzde yirmi beş İngiltere aleyhine idi. Ancak, Bay Lowndes'ten öğrendiğimize göre İngilterenin o günkü sikkesi standart değerinin de yüzde yirmi beş altındaydı. Böylelikle, o zamanki döviz kuru hesaplananın aksine İngilterenin lehine idi. İngiltere'de ödenen az miktarda saf gümüş Hollanda'da ödenen daha fazla miktardaki saf gümüş karşılığındaki bir poliçeyi satın alabilir, prim vermesi gereken aslında prim almış durumda olabilirdi. İngiliz altın sikkesinde yapılan son reformdan önce de Fransız sikkesi, İngiliz sikkesinden daha az yıp-

ranmış, belki de standardına yüzde iki ila üç daha yakındı. O yüzden de, Fransa ile İngiltere arasında hesaplanan döviz kuru yüzde iki ila üç İngiltere aleyhine iken reel döviz kuru İngiltere lehine idi. Altın sikke reformundan bu yana, döviz kuru sürekli olarak İngiltere'nin lehine, Fransa'nın ise aleyhine oldu.

İkincisi, kimi ülkelerde sikke basmanın maliyeti devlet tarafından karşılanırken, kimi ülkelerde bu maliyet külçelerini darphaneye götüren özel kişiler tarafından karşılanmakta, hükümet sikke basımından bir miktar gelir elde etmektedir. İngiltere'de bu maliyeti devlet karşılar. Eğer darphaneye bir pound ağırlığında standart gümüş götürürseniz geriye bir pound ağırlığında standart gümüş içeren altmış iki şilin alırsınız. Fransa'da, sikkelenıeden yüzde sekizlik bir vergi kesilir ki, bu salt onun masrafını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda hükümete de bir gelir getirir. İngiltere'de sikke basmanın maliyeti sıfır olduğundan; o günkü sikkeler asla cari olarak içerdikleri külçelerden daha değerli olamazlardı. Fransa'da ise, bunun bedelini siz ödediğinizden, işçilik masrafı aynı şekilde külçenin değerine eklenir. Bu yüzden de, belli bir miktar saf gümüş içeren bir miktar Fransız parası, eşit miktarda gümüş içeren aynı miktardaki İngiliz parasından daha değerlidir ve daha fazla külçe ya da başka ınal satın alabilmesi gerekir. Böylelikle, iki ülkenin de o günkü sikkeleri kendi darphane standartlarına yakın iseler de, belli bir tutar İngiliz parası, aynı miktarda saf gümüş içeren Fransız parasını ya da bu tutardaki Fransa üzerine kesilmiş bir poliçeyi satın alamıyordu. Hesaplanmış döviz kuru Fransa lehine olsa bile, eğer böyle bir poliçe için Fransa'daki sikkeleme masrafını karşılayan ek bir para ödenirse, iki ülke arasındaki reel döviz kuru başabaş olabilir, borçlar ile alacaklar birbirlerini dengeleyebilirdi. Eğer bu maliyetten daha az ödeme yapılırsa, hesaplanan döviz kuru Fransa lehine olmasına karşın reel döviz kuru İngiltere lehine olabilirdi.

Üçüncü ve son olarak, Londra, Lizbon, Antwerp, Leghorn gibi yerlerde yabancı döviz poliçeleri o ülkenin para birimiyle ödenirken, Amsterdam, Hamburg, Venedik gibi kimi yerlerde bunlar banka parası cinsinden ödenmektedir. Banka parası denen şey de her zaman için aynı tutardaki yerel paradan daha değerlidir. Örneğin Amsterdam Bankası'nın bin guldenlik banknotu bin guldenlik Amsterdam parasından daha değerlidir. İkisi arasındaki farka bankanın acyosu denir, ki bu Aınsterdaın'da genellikle yüzde beş civarındadır. İki ülkenin de o günkü sikkelerinin kendi darphane standartlarına yakın olduğunu ve birinin yabancı poliçeleri kendi parasıyla öderken diğerinin banknotla ödediğini varsayarsak, tıpkı hesaplanan döviz kuru daha iyi ya da standartlara daha yakın para ile ödeme yapanın lehine gözükürken reel döviz kuru daha kötü para ile ödeme yapan ülke lehine olması gibi, reel döviz kuru yerel para ile ödeme yapan ülke lehine olsa bile, hesaplanan döviz kuru banknot ile ödeme yapan ülke lehine görünebilir. Son altın sikke reformundan önce, Londra'nın Amsterdam, Hamburg, Venedik ve sanırım banka parası denen şey ile ödeme yapan diğer bütün yerlerle arasındaki hesaplanan döviz kuru, Londra aleyhine idi. Oysa bu asla reel döviz kurunun Londra aleyhine olduğu anlamına gelmez. Altın sikke reformundan bu yana, Londra'nın bu yerlerle arasındaki döviz kuru bile lehte olmuştur. Londra'nın Lizbon, Annverp, Leghorn ve sanırım Avrupa'nın Fransa dışındaki yerel para ile ödeme yapan tüm kesimleri ile arasındaki hesaplanan döviz kuru genellikle Londra lehine olmuştur. Büyük olasılıkta reel döviz kuru da böyledir.

Mevduat Bankaları Hakkında,

Özellikle de Amsterdam Bankası Hakkında

Ara Söz

Fransa, İngiltere gibi büyük devletler genellikle tümüyle kendi sikkelerini kullanırlar. Bu nedenle de, bu para zamanla çizilme, yıpranma ya da başka nedenlerle standart değerinin altına düşerse, devlet bir reform ile sikkesini yeniden basar. Ama Ceneviz ya da Hamburg gibi küçük devletlerin paraları pek de tümüyle kendi sikkelerinden oluşmaz. Büyük ölçüde yurttaşlarının sürekli ilişki içinde olduğu komşu devletlerin paralarını da içerir. Bu yüzden, böyle bir devlet sikke reformu yapmakla her zaman para birimini reformdan geçirmiş sayılmaz. Eğer yabancı döviz poliçeleri bu para cinsinden ödenirse, kendi döviz kuru tüm diğer yabancı devletler gözünde değerinden aşağıda görüldüğü için, doğası gereği değeri belirsiz olan herhangi bir miktar para, döviz kurunu büyük miktarda bu devletin aleyhine çevirebilir.

Bu dezavantajlı dövizin yarattığı soruna çözüm bulmak amacıyla, bu gibi küçük devletler, ticari çıkarlarını gözetmeye başladıkları zaman, sık sık tacirlerinin belli bir miktar döviz poliçesini yerli para cinsinden değil de, devlet koruması altındaki ve onun saygınlığını kullanan bir bankaya havale ya da banka kayıtlarına transfer yoluyla ödemesini zorunlu tuttular. Bu banka da her zaman darphane standartlarına uygun iyi ve gerçek para ile ödeme yapmak zorundaydı. Venedik, Ceneviz, Amsterdam, Hamburg ve Nüremberg bankalarının tümüyle bu amaç için kurulmuş oldukları görülüyor. Ama, bunlardan bazıları daha sonra başka amaçlar için kullanılmış da olabilir. Ülkenin yaygın parasından daha iyi olan bu banka paraları zorunlu olarak tağşiş edilen paranın büyüklüğüne göre az çok bir acyo doğuruyordu. Örneğin, genellikle yüzde on dört olduğu söylenen Hamburg Bankası'nın acyosu, devletin stan-

dartlarına uygun iyi para ile komşu ülkelerden gelen aşınmış yıpranmış ve değeri azalmış para arasındaki fark olarak kabul edilir.

1609'dan önce Amsterdam'ın geniş kapsamlı ticaret yoluyla Avrupa'nın tüm bölgelerinden getirdiği büyük miktardaki aşınmış ve yıpranmış yabancı paranın değeri, darphaneden yeni çıkmış iyi paranın değerinin yüzde dokuz altına düşürüldü. Bu paralar da, bu gibi durumlarda hep olduğu üzere, ortaya çıkar çıkmaz ya eritildi, ya da dışarı götürüldü. Parası bol olan tacirler döviz poliçelerini bozdurmak için her zaman yeterli miktarda iyi para bulamadılar. Bu poliçelerin değeri de, bunu önlemek için getirilen birçok düzenlemelere karşın büyük ölçüde belirsizleşti.

Bu sorunları aşmak için 1600 yılında kent yönetiminin garantisi altında bir banka kuruldu. Bu banka hem yabancı parayı hem de ülkenin aşınmış ve yıpranmış parasını standartlara uygun iyi para üzerinden kabul ediyor, sadece bundan zorunlu bir sikkeleıne masrafı ile işletme gideri kesiyordu. Bu küçük kesintiden sonra geriye kalan tutar için kendi defterinde bir kredi açıyordu. Tamı tamına darphane standartlarına uygun parayı temsil ettiği için üzerinde yazan değeri taşıyan ve cari taşıyan bu krediye de banka parası deniyordu. Aynı zamanda, Amsterdam'da çekilen altı yüz gulden ve üstündeki tüm poliçelerin belirsizliğini gidermek amacıyla banka parası cinsinden ödenmesi de zorunlu tutuldu. Bu düzenlemeye göre, her tacir yabancı döviz poliçelerini ödeyebilmek için bankada bir hesap açmak zorundaydı. Bu da sonuçta zorunlu olarak banka parasına belli bir talep doğmasına yolaçtı.

Bu talebin zorunlu olarak ona kattığı ek değerin ve yürürlükteki paraya göre daha değerli oluşunun yanı sıra, banka parasının başka birtakım avantajları da vardı. Yangın, soygun ve diğer kazalara karşı güvenliydi; Aınsterdam kentinin garantisi altındaydı, sayına zahmetine ya da bir yerden diğerine taşıma riskine katlanmadan basit bir transfer ile

ödenebiliyordu. Tüın bu üstünlüklerinin sonucu olarak, daha başından itibaren bir acyo yarattığı görülüyor. Pazarda pirimle satacağı bir borç için hiçkimse ödeme talep etmeyeceğinden, bankaya başta yatan paranın tümünün orada kalması konusunda herkes aynı düşünceyi paylaşmaktadır. Bankadan ödeme talep etmekle, bir banka alacağı sahibi, piyasada satması durumunda karşılığında alacağı primden olacaktır. Darphaneden yeni çıkmış bir şilinin, pazarda normal, yıpranmış bir şilinden daha fazla alım gücü olmaması gibi, banka kasalarından bir özel kişiye geçmiş olan iyi para da ülkenin normal parasına karışınca, birbirinden ayırdedilemeyeceğinden, ondan daha değerli olmayacaktır. Bankanın kasasında beklerken üstünlüğü biliniyordu; tanınıyordu. Özel kişilerin eline geçtiğinde ise, aradaki farkın değerinden daha fazla bir zahmete katlanmadan, bu fark anlaşılamaz. Ayrıca, banka kasalarından çıkmakla banka parasının hem diğer tüm üstünlüklerini, yani güvenliğini, kolayca ve güvenle taşınabilirliğini, heın de yabancı döviz poliçelerini ödemedeki kolaylığını yitirmiştir. Hepsinden önemlisi, bu paralar, birazdan göreceğimiz gibi, saklama ücretini önceden ödemeden çıkartılaınıyordu.

Bu sikke mevduatları, yani bankanın sikke cinsinden saklamak zorunda olduğu bu mevduatlar, bankanın asıl sermayesini, yani banka parası denen şeyin toplam değerini oluşturuyordu. Bugün bunun çok azını oluşturduğu sanılmaktadır. Külçe cinsinden ticareti kolaylaştırmak amacıyla, banka yıllar boyunca kendi kayıtlarında altın ve gümüş külçe hesapları açma yoluna gitti. Bu hesaplar, genellikle külçenin darphane fiyatının yüzde beş altındadır. Banka, hesap açıldığında verilen krediye eşit miktardaki banka parasının yeniden bankaya aktarılması koşuluyla, gümüş hesabı için binde iki buçuk, altın hesabı için de binde beş saklama ücreti kestikten sonra, hesap sahibine, külçesini altı ay içinde istediği zaman çekebilmesi için bir makbuz düzenlerdi; ama, aynı zamanda, vade sonunda böyle bir ödemenin yapılmaması durumunda hesap, kül-

çenin alındığı ya da kredinin açıldığı tarihteki fiyat itibariyle bankaya kalacaktı. Hesabı tutmak için alınan ücreti bir tür depo kirası olarak düşünebiliriz. Bu depo kirasının neden altın için daha yüksek, buna karşılık gümüş için daha düşük olduğu konusuna gelince, buna ilişkin birçok neden ileri sürülebilir. Altının saflığının belirlenmesinin gümüşünkine göre daha zor olduğu söylenir. Daha değerli metallerde hile yapmak daha kolaydır, sonuçları da dalıa ağırdır. Öte yandan gümüş, standart ölçü birimi olan bir metal olduğu için devletin altına oranla gümüş hesabı açılmasını teşvik etmeye çalıştığı anlatılır.

Külçe hesapları genellikle fiyatlar normalin altına düştüğünde açılır; fiyatlar yükseldiği zaman da kapatılır. İngiltere'de son altın sikke reformundan önce olduğu gibi, Hollanda'da da aynı sebepten dolayı külçenin piyasa fiyatı genellikle darphane fiyatının üstündedir. İkisi arasındaki farkın genellikle mark başına altı ila on altı stiver (gulden'in yirmide biri tutarındaki Hollanda para birimi - çev.), ya da on ikide on bir saflığında sekiz ons gümüş olduğu söylenir. Banka fiyatı, yani bankaya yatırılan bu tür gümüş hesapları karşılığında bankanın açtığı kredi, Meksika doları gibi saflığıyla tanınan yabancı para cinsinden yapıldığı zaman mark başına yirmi iki guldendir. Darphane fiyatı yirmi üç gulden iken, piyasa fiyatı yirmi üç gulden ila yirmi üç gulden on altı stiver arasında değişmekte, diğer bir deyişle darphane fiyatının yüzde iki ila üç üstünde seyretmektedir.[1] Külçe altının banka fiyatı, darphane fiyatı ve piyasa fiyatı arasın-

1 Amsterdam Bankası'nın bugünkü (Eylül 1775) külçe ve sikke fiyatları aşağıdaki gibidir:

Giimüş	
Meksika Doları	22 gulden/mark
Fransız ecu'sü	22 gulden/mark
İngiliz gümüş sikkesi	21 gulden 10 stiver
Ducatoon	3
Rix Doları	2 gulden 8 stiver

Mark başına 11/12 gümüş içeren 21 gulden içeren gümüş çubuk. Oran Wc indikçe fiyat da beş guldene değin iner. Saf gümüş çubuk ise mark başına 93 mark eder.

daki oranlar genellikle aynıdır. Bir insan genellikle makbuzunu külçenin darphane fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki farka satar. Külçe karşılığı alınan makbuz da daima aşağı yukarı aynı değere sahipdir. Bu nedenle de insanların makbuzlarının süresini geçirdikleri, yahut ya altı aylık sürenin sonunda onu almayarak ya da yeni bir altı aylık makbuz daha almak için binde beş veya binde iki buçukluk komisyonu ödemeyerek onu bankaya bıraktıkları pek görülmez. Ancak, çok seyrek de olsa gümüşten çok depo kirası daha yüksek olan altın ile ilgili olarak rastlandığı olur.

Yatırdığı külçe karşılığında hem bir banka kredisi hem de bir makbuz elde eden kişi, poliçelerini banka kredisi ile öder. Makbuzlarını da külçe fiyatındaki iniş çıkışlara göre alır ya da satar. Makbuz ile banka kredisinin bir arada tutulduğu çok seyrek görülür. Bunun da bir anlamı yoktur zaten. Makbuz sahibi olup da külçesini geri almak isteyen kişi için normal fiyatından banka kredisi ya da banka parası (banknot — çev.) bulmanın, yahut banknotu olup da külçesini geri almak isteyen kişi için makbuz toplamanın bir sürü yolu vardır.

Banka kredisi sahipleri ile elinde makbuz bulunanlar banka alacaklılarından iki tanesidir. Elinde makbuz bulunan kişi, külçenin banka tarafından alınış fiyatı kadar bir banka parasını bankaya aktarmadan külçeyi geri alamaz. Eğer elinde banka parası yoksa, olanlardan satın almalıdır. Banknot sahibi istediği miktar karşılığında banka makbuzu sunmadan külçe alamaz. Elinde makbuz bulunanlar da banknot satın

Altın	
Portekiz Sikkesi	310 Gulden/mark
Guinea	310 Gulden/mark
Louis Altını (yeni)	310 Gulden/mark
Louis Altını (eski	300 Gulden /mark
Yeni Ducat	4:19:8: /ducat

Çubuk ya da külçe halindeki altın, saflığı ile karşılaştırıldığında yabancı altın sikkenin üstünde kabul görür. Saf altın bara banka mark başına 340 gulden verir. Ama genellikle saflığından emin olunan bir sikkeye saflık ayarı eritilmeden anlaşılamayan altın ve gümüş barlardan daha fazla verilir.

aldıkları zaman, darphane fiyatı banka fiyatının yüzde beş üstünde olan bir miktar külçeyi bankadan çekme hakkını satın alır. Böylece, karşılığında ödediği yüzde beşlik acyo, sanal değil gerçek bir değer karşılığında ödenmiş olur. Makbuzun fiyatı ile banka parasının fiyatı birlikte külçenin tüın değerini, yani fiyatını oluştururlar.

Ülkedeki geçerli sikke mevduatı karşılığında banka yine banka kredisinin yanı sıra makbuz da verir ancak bu makbuzların genellikle değeri yoktur; piyasada bir fiyat etmezler. Örneğin lıerbiri üç gulden üç stiver tutan ducatoon (17. ve 18. yüzyıllarda Hollanda'da kullanılan ve üç gulden tutan bir gümüş sikke — çev.) karşılığında banka yalnızca üç guldenlik kredi verir: Bu da cari değerinin yüzde beş altındadır. Benzer şekilde, binde iki buçukluk saklama ücretini yatırması koşuluyla, altı ay içinde istendiği zaman ducatoon'ların çekilmesi karşılığında bir makbuz verir. Bu makbuzun genellikle piyasa değeri yoktur. Eğer bu üç guldenlik banka parası bankadan çekilirse, piyasada genellikle ducatoonların gerçek değeri olan üç gulden üç stiver'a satılır; bankadan çekilmeden önce de makbuz binde iki buçukluk saklama payı ödenmelidir. Bu da makbuz sahibi için bir kayıp demektir. Ama, eğer bankanın acyosu herhangi bir zamanda yüzde üçün altına düşerse, bu makbuzlar piyasada para getirebilir, yüzde 1.75'e satılabilir. Oysa genellikle yüzde beş civarında seyreden banka acyosu nedeniyle bu makbuzlar genellikle yanar, yani bankaya kalır. Genellikle altın ducatoon karşılığında verilen makbuzlar bu duruma düşer, çünkü saklama ücreti daha yüksektir (binde beş). Sikke ya da külçe hesaplarının bankaya kalması karşılığında bankanın kazancı olan yüzde beş ise, genellikle bu hesapların sürekli saklama ücreti olarak düşünülebilir.

Yanan makbuzlar karşılığındaki banka parasının tutarı da oldukça yüksektir. Sanıldığı kadarıyla bankanın asıl sermayesi, hiç kimsenin makbuzunu yenilememesi, hesabını geri çekmek istememesi nedeniyle ilk yatırıldığı günden bu yana bankaya terkedilenlerden oluşuyor. Çün-

kü, daha önce açıkladığımız sebeplerden dolayı ne biri ne de diğeri zararsız yapılamayacaktır. Ancak bu tutar ne olursa olsun, toplam banka parasına olan oranı, sanırız çok küçüktür. Amsterdam Bankası uzun yıllar boyunca Avrupa'nın en büyük külçe deposu olmuştur, çünkü makbuzlar nadiren yanmış, ya da da onların deyimiyle, bankaya terk edilmiştir. Banka parasının ya da banka hesaplarında açılan kredilerin daha büyük bir bölümünün, bu uzun süre boyunca külçe alışverişi yapanların sürekli yatırıp yatırıp çektiği hesaplardan oluştuğu sanılıyor.

Bir makbuz olmadan asla bankaya bir talepte bulunamazsınız. Makbuzları yanan daha küçük miktardaki banka parası da yürürlükte olan makbuzlarınla ile kaynaşıp gider. Böylece hatırı sayılır miktarda makbuzu olmayan banka parası olduğu halde, belli bir zaman sonra çekilecek belli bir oran ya da tutardan söz edemeyiz. Banka aynı şey karşılığında iki kişiye birden hesap açamaz; makbuzu olmayan banka parası sahibi makbuz satın almadan bankadan ödeme talebinde bulunamaz. Ortalığın sakin olduğu normal zamanlarda, piyasa fiyatından, yani külçeyi ya da sikkeyi satabileceği fiyattan bunu satın almakta pek güçlük çekmez.

Yoksa, 1672'de Fransızların yaşadığı gibi bir izdiham olabilirdi. O zaman hepsi birden bankadan çekim yapmak isteyen banka parası sahipleri nedeniyle makbuz talebi artabilir, bu da makbuz fiyatlarını astronomik bir düzeye çıkarabilir. Ellerinde makbuz bulunduranlar da beklentiye girmiş, yüzde iki üç yerine, makbuz karşılığı verilecek banka parasının yarısını isteyebilirler. Banka'nın kuruluş düzenlemesini haber alan düşman da hâzinenin kaçırılmasını önlemek için bunları toptan satın almak yoluna da gidebilir. Böyle acil durumlarda bankanın makbuz getirenlere uyguladığı olağan ödeme kurallarını bir kenara bırakacağı düşünülebilir. Ellerinde banka parası bulunmayan makbuz hamilleri, makbuzları karşılığında hesaptan değerinin yüzde iki veya üçüne para

çekmiş olmalılar. Bu nedenle banka, ellerinde makbuz olmayan hesap sahiplerine para ya da külçe olarak ödemekten çekinmezmiş. Ellerinde makbuz olan ama banka parası olmayanlara da hakkaniyet ilkesi gereği ancak yüzde iki veya yüzde üç ödermiş.

Normal, sakin zamanlarda bile bir makbuzun fiyatı genellikle banka parasının piyasa fiyatı ile makbuz karşılığı alınabilecek sikke veya külçenin piyasa fiyatı arasındaki farka eşit olduğu için, makbuz sahiplerinin çok ucuza banka parası (ardından da ellerindeki makbuz yoluyla bankadan külçe) alabilmek için, ya da makbuzlarını banka parası olanlara ve külçe altın almak isteyenlere pahalıya satabilmek için acyoyu düşürmeleri kendi çıkarlarınadır. Öte yandan banka parası sahipleri de ellerindeki banka parasını olabildiğince pahalıya satabilmek, ya da olabildiğince ucuza bir makbuz alabilmek için acyoyu yükseltmek isterler. Bu karşıt çıkarların yaratacağı spekülasyonu önlemek için banka son yıllarda tüm banka parasını yüzde beş acyo üzerinden satma, yüzde dört acyo üzerinden de geri alma kararma vardı. Bu kararın sonucunda acyo ne yüzde beşin üstüne çıktı, ne de yüzde dördün altına indi. Banka parası ile cari paranın piyasa fiyatları arasındaki oran da her zaman onların asıl değerleri arasındaki orana yakın oldu. Bu karar alınmadan önce, banka parasının piyasa fiyatı, bu çatışan çıkarların piyasayı nasıl etkilediğine bağlı olarak kimi zaman yüzde dokuz acyoya değin yükseliyor, kimi zaman da başabaş noktasına değin geriliyordu.

Amsterdam Bankası, kendisine yatırılandan borç vermek yerine kendi hesaplarında kredi olarak açılan her guldenin karşılığını külçe ya da para olarak kasasında saklamak zorundadır. Makbuzları yürürlükte, kendisi de her an çekilebilecek olan, sürekli giriş çıkış halindeki tüm para ve külçeleri kasasında sakladığına şüphe yoktur. Ancak, sermayesinin diğer bölümü için aynı şey söylenemez. Çünkü makbuzların süresi çoktan bitmiş, normal ve sakin dönemlerde asla karşılığı istenmeye-

cek, Birleşik Eyaletler Hükümeti varlığını sürdürdükçe de kendilerinde kalması olası bir bölümdür bu. Ancak Amsterdamda dolaşımdaki her banknot guldenin bankada altın ya da gümüş cinsinden karşılığı olduğundan asla şüphe edilmez. Kefili Amsterdam kent yönetimidir. Bankanın yönetimi de hepsi her yıl değişen dört kent yöneticisinin elindedir. Her göreve başlayan ekip hâzineyi ziyaret ederek hesapları karşılaştırır, yeminle göreve başlar. Görevi ardılına teslim ederken de aynı tören yaşanır. Bu ağırbaşlı dindar ülkede yeminlere hala rağbet edilmektedir. Bu türden bir rotasyonun gizli işler çevrilmesine karşı tek başına yeterli olduğuna inanılır. Yapılan tüm devrimler sırasında hangi grup Amsterdarrı'da iktidar olursa olsun, öncüllerini banka yönetiminde sadakatsizlikle suçlamamıştır. Zaten iktidardan düşmüş bir parti için de bundan daha kötü bir şöhret ve talih olamazdı. Eğer böyle bir suçlamaya kanıt bulunmuş olsaydı o zaman mutlaka gündeme getirilirdi. 1672 yılında Fransa Kralı Utrecht'te iken, Amsterdam Bankası tüm yükümlülüklerini hiçbir şüpheye yer bırakmaksızın ödemiştir. Ödemede kullanılan kimi altınların bina kurulduktan hemen sonra çıkan yangının izlerini taşıdığından, bu altınların çok uzun süredir burada bulunduğunu anlayabiliriz.

Bankanın hâzinesinin miktarı uzun süredir bir spekülasyon konusu olagelmiştir. Bu konuda ancak bir tahmin yapılabilir. Bankadaki hesap sahibi kişi sayısının genellikle iki bin olduğunu, kişi başına da ortalama bin beş yüz poundluk hesap açıldığını düşünürsek, ki bu çok büyük bir rakamdır, bankanın tüm parasının, yani hâzinesinin üç milyon sterlin, ya da poundun tanesini on bir guldenden hesaplarsak, otuz üç milyon gulden ettiği görülür, ki bu da kimi abartılı rakamların altındadır.

Amsterdam kenti bankadan hatırı sayılır bir kâr elde eder. Depo kirası denilen gelirin yanı sıra, herkes bankaya ilk hesap açtırırken on guldenlik bir ücret öder. Her yeni hesap için bu rakam üç gulden üç stiver, her transfer için iki stiver ve eğer transfer üç yüz gulden, altı sever'dan aşağı ise küçük işlemlerden halkı caydırmak amacıyla altı stiver olur. Hesabını kapatmayı yıl içerisinde iki kez ihmal eden kişi yirmi beş gulden öder. Hesabının üstünde bir transfer emri veren kişi hesabını aşan bölümünün yüzde üçü kadar ödeme yapmak zorundadır. Üstelik emri pazarlık dışı tutulur. Bankanın kimi zaman makbuzların yanmasıyla bankaya kalan yabancı sikke ve külçelerden de hatırı sayılır bir kâr elde ettiği, iyi bir kârla satılana değin bekletildiği söylenir. Ayrıca banka parasını yüzde dört acyo ile alıp yüzde beş acyodan satmakla da banka önemli bir kâr elde eder. Bu kazançların hepsi memurların ücretinden ve işletme giderleri toplamından kat be kat yüksektir. Salt makbuz karşılığı külçe saklamanın getirisinin yılda net yüz elli ila iki yüz bin tuttuğu söyleniyor. Ancak bu kurumun asıl amacı gelirden çok kamu yararı idi. Tacirleri dezavantajlı bir takasın külfetinden korumaktı amaç. Bunun sağlamış olduğu getiri hesaba katılmayıp, elde edilmesi yalnızca rastlantı idi. Ama şimdi, cari para birimi ile ödeme yapanların banka parası (banknot) ile ödeme yapanlarla yürüttükleri alışverişten dezavantajlı çıktıklarını açıklamaya çalışırken dalıverdiğim bu uzun arasözü bir kenara bırakalım. Banka parası ile ödeme yapanlar her zaman değeri bağlı bulunduğu darphane değeriyle aynı bir para birimi ile çalışırken diğerleri değeri zamanla azalan bir para birimi kullanmaktadır.

İKİNCİ KISIM: Bu kısıtlamaların diğer ilkelere göre de mantıksız olduğu hakkında

Bu bölümün ilk kısmında ödemeler dengesinin aleyhte olduğu ülkelerden ithal edilecek mallara olağanüstü kısıtlamalar koymanın merkantilist sistemin ilkeleri bakımından ne denli gereksiz olduğunu göstermeye çalıştım.

Ancak, yalnızca bu kısıtların değil hemen hemen diğer tüm ticaret düzenlemelerinin dayandığı şu ticaret dengesi doktrininden daha saçma bir şey olamaz. Bu doktrin, iki yer birbiriyle ticaret yaparken ticaret dengesi sıfır ise, iki tarafta da ne bir kazanç ne bir kayıp olduğunu, buna karşılık eğer bu denge bir yöne saparsa, taraflardan birisi kazanırken diğerinin kaybettiğini öne sürüyor. Her iki önerme de yanlıştır. Teşvikler ve tekeller zoruyla yürütülen bir ticaret belki, hatta genellikle, bundan sonra açıklayacağım gibi, kurulduğu ülkeye faydadan çok zarar getirebilir. Ama, iki taraf arasında, ne bir zorlama ne de kısıtlama olmaksızın, doğal yollardan, düzenli olarak yürütülen ticaret, her zaman eşit olmasa bile, iki tarafa da daima yarar sağlar.

Fayda ya da kazanç dendi mi ben altın ve gümüş miktarının artmasını değil, ülkenin toprak ve emeğinin bir yıllık ürününün değişim değerinin, yani halkının yıllık gelirinin artırılmasını anlıyorum.

Eğer ticaret dengesi başabaş ise, iki yer arasındaki ticaret tümüyle onların kendi mallarının takasından oluşuyorsa, çoğu durumda bunların her ikisi de kazançlı olacak. Üstelik kazançları da aşağı yukarı eşit olacak. Her biri bu durumda kendi ürününün artığı için bir pazar bulacak. Her biri diğerinin artık ürününü üretip pazara getirmek için istihdam ettiği ve gelirleri de bir kısım halkın geçimine ayrılmış olan sermayesini geri yerine koyar. Böylece, her iki tarafın da halkının bir bölümü kendi gelirlerini ve geçimlerini dolaylı olarak diğerininkinden çıkarır. Takas edilen mallar eşit değerde kabul edildikçe de istihdam

edilen her iki sermaye de çoğu durumda aşağı yukarı eşit olacaktır. Her iki sermaye de iki ülkenin yerli mallarını üretmek için kullanıldığından dağılım sonucu halkın eline geçecek gelir ve geçim de aşağı yukarı eşit olacaktır. Bu gelir ve geçim karşılıklı olarak iş hacimlerinin büyüklüğüne göre değişecektir. Bunların yıllık tutarı örneğin yüz bin pound ise ya da bir milyon pound ise, diğer tarafın halkına da yüz bin pound veya bir milyon pound yıllık gelir sağlayacaktır.

Eğer bir taraf diğerine salt kendi yerli mallarını ihraç ederken diğer tarafın ihracatı tümüyle yabancı mallardan oluşuyorsa, malın karşılığı da yine malla ödendiğinden, denge başabaş demektir. Bu durumda da her iki taraf kazanç elde edecek, ancak kazançlar eşit olmayacaktır. Salı yerli mallar ihraç eden ülkenin halkı bu ticaretten en büyük kazancı sağlayacaktır. Örneğin, eğer İngiltere Fransa'dan salı bu ülkenin yerli ürünlerini ithal ederse, buna karşılık orada talep edilecek bir malı yoksa, onlara büyük miktarda yabancı mallar, diyelim tütün Doğu Hint mallan göndererek borcunu ödeyecektir. Bu ticaret her iki ülke halkına fayda sağlasa bile, asıl büyük payı Fransa alacaktır. Bu alanda istihdam edilen yıllık Fransız sermayesi her yıl Fransa halkına dağıtılacak, ama İngiliz sermayesi sadece bu yabancı malları satın almak için kullanılan İngiliz mallarının üretiminde çalışan insanlara dağıtılacaktır. Bunun daha büyük bir bölümü Virginia, Hindistan ve Çin'de istihdam edilen ve geliri bu ülkelerin halkına dağıtılan sermayeleri yerine koymakta kullanılacaktır. Eğer sermayeler aşağı yukarı eşitse, o takdirde Fransız sermayesinin bu istihdamı Fransız halkının gelirini, İngiliz sermayesinin İngiliz halkının gelirini artırdığından daha fazla artıracaktır. Fransa bu durumda İngiltere ile doğrudan bir tüketim malları dış ticareti yürütürken, İngiltere Fransa ile dolaylı bir ticaret yapmış olacaktır. Doğrudan veya dolaylı tüketim malları dış ticareti alanlarında istihdam edilen sermayelerin etkilerinin de farklı olacağı daha önce açıklanmıştı.

İki ülke arasında tümüyle yerli malların, ya da bir tarafta tümüyle yerli mallar öbür tarafta ise tümüyle yabancı malların takas edildiği bir ticaret büyük olasılıkla yoktur. Hemen hemen tüm ülkelerin ticareti kısmen yerli kısmen de yabancı mallardan oluşur. Ancak ihracat paketinde daha fazla yerli mal olan ülke daha fazla kazanır.

İngiltere Fransa'dan her yıl satın aldığı malların bedelini tütün ve Doğu Hint malları yerine altın ve gümüş ile ödeseydi, bu durumda, mal yerine altın ve gümüşle ödeme yaptığı için ticaret dengesinin aleyhte olduğu kabul edilecekti. Oysa artık ticaret, öncekinde olduğu gibi yine her iki ülkenin de halkına gelir sağlamaktadır. Ancak, Fransa'ya sağladığı gelir İngiltere'ye sağladığından biraz daha fazladır. İngiltere halkına bir miktar gelir sağlar. Karşılığında bu altın ve gümüşün satın alındığı İngiliz mallarının üretiminde istihdam edilen sermaye, İngiltere halkının belli kesimleri arasında dağıtılmış olan ve onlara gelir getiren sermaye, böylelikle yenilenecek ve istihdamım sürdürme olanağı bulacaktır. İngiltere'nin tüm sermayesi, bundan böyle, ona eşdeğer herhangi bir mal yerine altın ve gümüş ihraç etmekle azalmış olmayacaktır. Tersine, birçok durumda artacaktır. Ancak yurtdışındaki talebi yurtiçindekinden daha fazla olan mallar ihraç edilir ve bunun sonucunda ihraç edilen malların daha fazla gelir getirmesi beklenir. Eğer tütün İngiltere'de yalnızca yüz bin pound ediyorken Fransa'ya satıldığında yüz on bin pound ediyorsa, bu ticaret aynı ölçüde İngiltere sermayesini on bin pound artıracaktır. Eğer yüz bin poundluk İngiliz altını, aynı şekilde, İngiltere'de yüz on bin pound tutan şarabı satın alabiliyorsa, bu ticaret de aynı şekilde İngiliz sermayesini on bin pound artıracaktır. Nasıl mahzeninde yüz on bin poundluk şarabı olan bir tacir, deposunda yüz bin poundluk tütünü bulunan bir tacirden daha zengin ise, benzer şekilde, kasasında yüz bin poundluk altını olan bir adamdan da daha zengindir. Diğer ikisinden daha fazla miktarda emeği harekete geçirebilir, daha fazla sayıda

insana gelir, aş ve iş sağlayabilir. Ancak ülkenin sermayesi tek tek bütün sakinlerinin sermayelerinin toplamına eşittir. Ülkenin toplam emek miktarı ise tek tek tüm bu sermayelerin besleyebileceği emek miktarlarının toplamına eşittir. Bu yüzden de, ülkenin hem sermaye miktarı, hem de o sermayenin geçindirebileceği emek miktarı genellikle bu takas sonucunda artar. Gerçekten de, İngiltere Fransa'nın şarabını Virginia tütünü yahut Brezilya ile Peru'nun altını, gümüşü karşılığında değil de, kendi madeni eşyası ve kumaşı karşılığında satın alsa daha avantajlı olurdu. Tüketim mallarının doğrudan dış ticareti dolaylı dış ticaretine göre lıer zaman daha avantajlıdır. Ancak, altın ve gümüş üzerinden yapılan dolaylı dış ticaret de en az aynı miktardaki dolaylı dış ticaret kadar avantajlı görünüyor. Altın ve gümüş madeni olmayan bir ülkenin bu metalleri ihraç ederek tüketmesi olasılığı, tütün yetiştirmeyen bir ülkenin ihracat yoluyla bunu tüketmesi olasılığından yüksek değildir. Karşılığında tütün alabilecek herhangi bir şeyi olan bir ülke nasıl tütünsüz kalmazsa, bu metaller karşılığında satabilecek bir şeyleri olan da tıpkı onun gibi altın ve gümüşten uzun süre mahrum kalmaz.

Tıpkı bir işçinin birahane ile yaptığı alışverişten zararlı çıkması gibi, sanayici bir ülkenin de bir şarap ülkesi ile yapacağı ticaretten zararlı çıkacağı söylenir lıep. Yanıtım şudur: birahane ile yapılan ticaretin hep zarara olması gerekmez. Suiistimale biraz daha elverişli olsa da, doğası gereği o da herhangi bir ticaret kadar yararlıdır. Bir biracının, hatta bir mayalı içki perakendecisinin işi de diğerleri gibi gerekli bir işbölümüdür. Bir işçinin kendi birasını kendisinin yapması yerine biracıdan alması genellikle daha avantajlıdır. Eğer yoksul bir işçiyse biracıdan büyük miktarda almak yerine perakendeciden küçük miktarlarda alması onun için daha da avantajlı olur. Tıpkı çevresindeki diğer tacirlerden alışveriş yaparken, örneğin bir oburun kasaptan, ya da sevgilisine kur yapmaya çalışan birinin kumaşçıdan alışveriş yaparken yaptığı gibi, ikisinden de

gereğinden fazla miktarda aldığı olacaktır elbette. Bu özgürlüğün kötüye kullanılma olasılığının yüksek olmasına, hatta bazı işkollarında diğerlerine göre daha da yüksek olmasına rağmen, işçilerin çoğunun çıkarı için tüm bu işkollarının serbest olmasında yarar var. Ayrıca zaman zaman bireyler mayalı içkileri aşırı tüketerek hayatını mahvedebiliyorlarsa da, bir ulusun aynı şeyi yapma riski pek yoktur. Her ülkede bu tür likörlere gücünün yettiğinden fazla tüketen çok sayıda insan varsa da, bunu az tüketenlerin sayısı daha fazladır. Şunu da vurgulamalıyız ki, deneyimlerimiz bize şarabın ucuzluğunun sarhoşluğa değil, tersine hep ayık kalmaya yolaçtığını göstermektedir. Şarap ülkelerinin halkları, örneğin İspanyollar, İtalyanlar, güney Fransalılar, genellikle Avrupa'nın en ayık halklarıdır, insanlar her gün kullandıkları şeyde çok seyrek olarak aşırıya kaçarlar. Bira gibi ucuz bir mayalı içkiyi ikram ederek cömertlik ve dostluk gösterisinde bulunmaya kalkmazlar. Oysa, aşırı sıcak ya da aşırı soğuk nedeniyle üzüm yetişmeyen, dolayısıyla da şarabın kıt ve pahalı olduğu ülkelerin halkları arasında, örneğin kuzeyli halklarda, tropikal ülkelerin insanlarında, örneğin Gine kıyısında yaşayan zenciler arasında ise sarhoşluk çok yaygın bir durumdur. Şarabın kıt ve pahalı olduğu kuzey Fransa'dan şarabın bol ve ucuz olduğu güney Fransa'ya taşman bir alayın askerlerinin ilk kez karşılaştıkları ve ucuz gördükleri iyi şaraba hemen kapıldıklarını, ama çoğunun zamanla oranın halkı kadar ayık hale geldiğini çok duymuşumdur. Yabancı şarap üzerindeki gümrükler, bira ve malt üzerindeki tüketim vergileri bir an önce kaldırılsa, aynı şekilde Büyük Britanya'nın orta ve alt sınıfları arasında genel ve geçici bir sarhoşluk görülebilir, ama büyük olasılıkla kısa bir süre içerisinde bu durum kalıcı ve yaygın bir ayıklığa dönüşecektir. Bugün sarhoşluk, en pahalı mayalı içkilere kolayca ulaşabilen üst sınıftan insanlar arasında yaygın değildir. Bira ile sarhoş olmuş bir beyefendiye çok zor rastlanır. Ayrıca Büyük Britanya'da şarap ticaretine getirilen kısıtlar, deyim yerindeyse, halkı birahaneye gitmekten değil en iyi ve en ucuz mayalı içkile-

ri alabileceği yerlere gitmekten alıkoymayı hedeflemiş gibi görünüyor. Portekiz'in şarabı Fransa'nın aleyhine kayrılmaktadır. Portekizlilerin gerçekten de bizim sanayi mallarımız için Fransızlardan daha iyi müşteri oldukları, bu nedenle de onları tercih etmemiz gerektiği söylenir. Onlar bize gümrüklerini açtıkları için bizim de onlara açmamız gerektiği düşünülür. Böylelikle küçük esnafın sinsilikleri büyük bir imparatorluğun yönetiminde temel politik ilke haline gelmiştir. Çünkü salt kendi müşterileriyle iş yapmak çok küçük esnafa özgü bir tutumdur. Büyük esnaf ise asla böyle bir kaygı gözetmeden mallarını daima en ucuz ve kaliteli yoldan alır.

Fakat, bu tür ilkelerle, uluslara kendi çıkarının komşuları yoksullaştırmaktan ibaret olduğu öğretilmiştir. Her ulusun ticaret yaptığı diğer ulusların servetine kıskançlıkla bakması, onların kazancını kendi kaybı gibi görmesi sağlanmıştır. Bireyler arasında olduğu gibi uluslar arasında da doğal olarak bir beraberlik ve dostluk bağı olması gereken ticaret en şiddetli zıtlaşma ve düşmanlık kaynağı olmuştur. Son iki yüzyıl boyunca kralların ve bakanların küstahça hırsları bile Avrupa'nın huzuru bakımından tüccar ile sanayicininki kadar olamamıştır. İnsanlığın vahşi ve adaletsiz yöneticileri, korkarım ki insan ilişkilerinin doğasından dolayı, çaresi olmayan eski bir kötülüktür. Ancak, insanlık aleminin yönetici olmayan, olmaması da gereken tüccarının ve sanayicisinin aşağılık açgözlülüğü ve tekelci rulıu düzeltilemese bile, bunun başkalarının huzurunu bozması belki önlenebilir.

Bu doktrini gerek bulanın gerekse propagandasını yapanın aslında tekelcilik ruhuna sahip olduğu su götürmez. Öğretenler inananlar kadar saf değildi. Her ülkede istedikleri malı en ucuza almak halkın çoğunluğunun çıkarınadır; öyle de olması gerekir. Bu önerme o denli açıktır ki, kanıtlamaya kalkışmak saçma olur. Tüccar ve sanayicinin çıkara dayalı safsataları insanların kafasını karıştırmasa, bu gündeme bile gelmeye-

çekti. Bu bakımdan onların çıkarı ile halkın çoğunluğunun çıkarları çatışmaktadır. Nasıl bir loncanın özgür işçilerinin kendilerinden başka işçi istihdam edilmesini engellemeye çalışması kendi çıkarlarına ise, her ülkede iç piyasayı tekellerine almak da o ülkenin tüccar ve sanayicisinin çıkarınadır. Sırf bu nedenle, Büyük Britanya ve diğer Avrupa ülkelerinde yabancı tacirlerin ithal ettiği mallara olağanüstü gümrük vergileri uygulanır. Kendi ürünümüzle rekabete giren tüm yabancı mallara getirilen yüksek gümrükler ve yasaklamaların nedeni de budur; ticaret dengesinin aleyhimize olduğu, yani ulusal düşmanlığın alabildiğine körüklendiği ülkelerden getirilen tüm mallara olağanüstü kısıtlar koymanın nedeni de.

Bir komşu ulusun serveti savaşta ve politikada telılikeliyse de ticarette şüphesiz yararlıdır. Bu sayede, bir savaş durumunda bizimkilerden daha üstün ordulara ve donanmalara sahip olabilirler. Ancak, barış ve ticaret zamanında, daha büyük bir ticaret hacmine sahip olmaları ve daha iyi bir pazar sağlamaları hem bizim endüstrimizin anlık ürünleri için hem de o ürünlerle satın alınan şeyler için faydalıdır. Nasıl zengin bir adam çevresindeki çalışkan insanlar için yoksul birinden daha iyi bir müşteriyse, zengin bir ulus da aynen öyledir. Kendisi de bir imalatçı olan zengin bir adam aslında hepsi kendisi gibi olan kişiler için çok tehlikeli bir komşudur. Ama diğer tüm komşuları için onun harcamalarının oluşturacağı iyi pazar kârlıdır. Kendisi ile aynı işi yapan daha yoksul işçilere ucuza satsa bile komşuları kârlıdır. Aynı şekilde, zengin bir ulusun imalatçıları da şüphesiz komşuları için tehlikeli rakiplerdir. Ancak bu rekabet, böyle bir ulusun yapacağı büyük harcamaların yaratacağı iyi pazardan dolayı halkın çoğu için kârlıdır. Bir servet yapmak isteyen özel kişiler ülkenin en uzak ve yoksul kesimlerine gitmek yerine başkente ya da bazı büyük ticaret şehirlerine yerleşmek isterler. Bilirler ki küçük servetin dolaştığı yerlerde elde edilecek çok az şey vardır, ancak nerede ha-

reket büyükse bundan bir pay da kendilerine düşer. Bir, on ya da yirmi kişi için geçerli olan aynı ilke bir milyon, on milyon, yirmi milyon hatta tüm bir ulus için geçerlidir. Bütün bir ulus zengin komşularını kendisi için zenginleşme fırsatı olarak görmelidir. Dış ticaret yoluyla zenginleşmiş olan bir ulus bu servetini komşularının tümü zengin, çalışkan ve ticaretçi uluslar olduğu zaman yapmıştır. Her tarafından vahşilerce ve yoksul barbarlarca çevrili olan bir ulus şüphesiz dış ticaret yoluyla değil, kendi topraklarını ekip biçerek ve kendi iç ticareti sayesinde zenginleşecektir. Öyle görünüyor ki eski Mısırlılar ve şimdiki Çinliler servetlerini bu yolla elde ettiler. Eski Mısırlıların dış ticareti ihmal ettiği söylenir. Modern Çin'in ise ticareti hor gördüğü, yasalarının ticareti korumaya önem vermediği bilinir. Komşuları yoksullaştırmayı hedefleyen modern dış ticaret ilkeleri, hedefledikleri etkiyi yaratabildikleri ölçüde ticareti önemsiz ve alt düzeyde tutmaya eğilimlidir.

Bu ilkelerin sonucunda, İngiltere ile Fransa arasındaki ticaret her iki ülkede de çok kösteklenmiş ve kısıtlanmıştır. Ama, eğer bu iki ülke, herhangi bir merkantilist kıskançlık ya da ulusal hırs gütmeden kendi çıkarlarının peşinde olsalardı, Fransa için Büyük Britanya ile ticaret yapmak diğer ülkelerle yapılan ticarete oranla daha faydalı olacaktı; aynı şey Büyük Britanya'nın Fransa ile ticaretinde de geçerlidir. Fransa Büyük Britanya'nın en yakın komşusudur. İngiltere'nin güney kıyısı ile Fransa'nın kuzey ve kuzey-batı kıyıları arasında yapılan ticaretin yıllık getirisinin, iç kesim ile yapılan ticaretinkinden dört, beş veya altı kat fazla olması beklenir. Bu yüzden de, her iki ülkenin bu işkollarında istihdam edilen sermaye, aynı miktardaki sermayenin diğer dış ticaret dallarında yapabileceğinin, dört, beş ya da altı kat emeği istihdam eder ve geçindirir. Fransa ile Büyük Britanya'nın birbirine en uzak kesimleri arasındaki ticaretin de, en azından, bizim Avrupa ile olan dış ticaretimizin diğer dallarının büyük bir bölümü ile eşit derecede faydalı olması

beklenir. Bizim Kuzey Amerika kolonileri ile olan son üç dört yıldaki ticaretimizden ise en az üç kat daha avantajlı olacaktı. Ayrıca, Fransa'nın nüfusu yirmi dört milyondur. Bizim Kuzey Amerika kolonilerimizinki ise asla üç milyonu geçmez. Zenginliğin eşitsiz dağılımı bakımından Fransa'da yoksulluğun Kuzey Amerika'dakinden çok daha fazla olmasına karşın, Fransa Kuzey Amerika'dan çok daha zengin bir ülkedir. O nedenle de, Fransa sekiz kat daha büyük bir pazardır. Dış ticaretin getirisi bakımından ise Kuzey Amerika'daki kolonilerimizden yirmi dört kat daha avantajlıdır. Fransa açısından Büyük Britanya ile yapılacak ticaret de, en az zenginlik, nüfus ve yakınlık bakımından benzer diğer ülkelerle yapılacak ticaret kadar avantajlıdır; Fransa'nın kendi kolonileri ile yaptığı ticarete göre ise yine daha üstündür. Her iki ülkenin sağduyusunun kösteklemeyi uygun gördüğü ticaret ile en çok kayırdığı ticaret arasındaki fark işte bu kadar büyüktür.

Ancak, iki ülke arasındaki açık ve serbest ticaretin her iki tarafa da yararlı olabilmesinin önünde temel bir engel var. Komşular genellikle bir birine düşman olurlar. Her birinin serveti ve gücü, bu açıdan bakıldığında diğerini korkutur. Uluslar arasında dostluğu artırması gereken şey böylelikle bir düşmanlığı alevlendirir. Her ikisi de zengin ve çalışkan uluslardır; her ikisinin de sanayicileri ve tacirleri diğerinin faaliyetinden ve rekabet üstünlüğünden çekinirler. Ticari düşmanlık kışkırtılmıştır. Bir tarafın düşmanlığı diğerininkini alevlendirir; her iki tarafın tacirleri de cehaletin verdiği bağnazlıkla, sınırsız ticaretin sonucu olduğuna inandıkları aleyhte ticaret dengesinin kendilerini yıkıma uğrattığım öne sürdüler.

Avrupa'da hiçbir ticaretçi ülke yoktur ki bu sistemin felaket tellalları tarafından ticaret dengesinin aleyhe dönme tehlikesiyle korkutulmasın. Ancak, her türlü endişeye rağmen, hemen hemen tüm ticaretçi ulusların ticaret dengelerini kendileri lehine, komşuları aleyhine çevirme yönün-

deki tüm bencilce çabalarına rağmen, Avrupa'da hiçbir ulusun diğeri yüzünden yoksullaştığı görülmemiştir. Öte yandan, her kent ya da ülke, kendi limanlarını başkalarına açtığı ölçüde, bu serbest ticaretten yıkıma uğramak yerine, merkantilist sistemin temel ilkelerinin öngörüsünün tersine, daha da zenginleşmişlerdir. Gerçekten de, Avrupa'da serbest liman sanını hak eden birkaç kent olmasına karşın, bunu hak eden hiçbir ülke yoktur. Belki Hollanda, bu sıfattan çok uzak olmasına karşın, buna en yakın ülke olarak görülebilir. Üstelik bildirildiğine göre, Hollanda salt zenginliğinin tümünü değü, aynı zamanda temel geçimlik mallarının da büyük bir bölümünü dış ticaretten elde etmektedir.

Gerçekten de, ticaret dengesinden başka hiçbir denge yoktur ki, lehte veya aleyhte sıfatıyla nitelendirilsin, bunun sonucunda da her ulusun refahının ya da çöküşünün nedeni sayılsın. Bu, yıllık üretimin ve tüketimin dengesidir. Gözlemlendiği gibi, eğer yıllık ürünün değişim değeri yıllık tüketiminkini geçerse, o toplumun sermayesi her yıl bu oranda artar. Toplum da bu durumda geliri çerçevesinde yaşar; gelirinin yıllık biriktirilen bölümü doğal olarak sermayesine eklenir; böylece gelecekteki yıllık ürününü artırır. Öte yandan, eğer yıllık ürünün değişim değeri yıllık tüketimi karşılamıyorsa, o toplumun sermayesi bu durumda bununla orantılı olarak azalır. Toplumun gideri gelirinden fâzla olacağı için sermayeden yer. Bu yüzden de sermayesi zorunlu olarak azalır. Bu da emeğinin yıllık ürününün değişim değerini azaltır.

Bu üretim-tüketim dengesi, ticaret dengesi dedikleri şeyden tamamen farklıdır. Hiç dış ticaret yapmayan, dünyanın geri kalanından tümüyle yalıtılmış bir ulus içinde de buna rastlanabilir. Zenginliğin, nüfusun ve gelişmenin aşama aşama arttığı ya da azaldığı, dünya ölçeğinde de görülebilir.

Ticaret dengesi dedikleri şey genellikle bir ulusun aleyhinde olsa bile, üretim-tüketim dengesi sürekli olarak lehte olabilir. Belki yarım yüzyıl

boyunca bir ulus ihracatından daha fazla ithalat yapabilir; bu süre içinde ülkeye giren altın ve gümüşün tümü belki de yurtdışına gönderilebilir. Dolaşımdaki para miktarı azalıp onun yerini kağıt para, hatta bugün birçok ülkede adım adım artan borçlar alabilir; ama yine de emeğinin ve topraklarının yıllık toplam ürününün değişim değeri, aynı dönem içerisinde çok daha büyük oranda artabilir. Son karışıklıklar çıkmadan önce[2] Kuzey Amerika kolonilerimizin Büyük Britanya ile yürüttükleri ticaretin durumu, bu varsayımın olanaksızlığına bir kanıttır.

2 Bu paragraf 1775 yılında yazılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ İADELERİ HAKKINDA

Tüccar ve sanayiciler yurtiçi tekeliyle yetinmez, benzer şekilde, kendi mallarının yurtdışında da en yaygın biçimde satılmasını arzularlar. Ülkelerinin yabancı uluslar üzerinde bir yetkisi olmadığından oralarda herhangi bir tekel oluşturamazlar. Bu yüzden de genellikle belli ihracat teşvikleri dilenmekle yetinmek zorunda kalırlar.

Bu teşvikler arasında en makul olanı Vergi İadesidir. Tacirin ödediği iç ya da dış verginin bir kısmını ya da tümünü geri almasına izin vermek, vergi uygulanmaması durumunda yapılacak olan ihracattan daha fazla miktarda mal ihraç edilmesine yol açmaz. Bu tür teşvikler, olmaması durumuna kıyasla, ülke sermayesinin daha büyük bir bölümünü istihdam etmez, sadece verginin başka istihdam alanlarına kaçmasını önlemeye yarar. Toplumdaki farklı istihdam alanları arasında doğal olarak kurulmuş olan dengeyi değiştirmez; yalnızca verginin bu dengeyi değiştirmesini önler. Toplumdaki doğal işbölümünü ve emek dağılımını ortadan kaldırmaz, çoğu durumda korur da.

Aynı şey, Büyük Britanya ithalat vergisinin en büyük bölümünü oluşturan yabancı malların yeniden ihracında ödenen vergi iadesi için de söylenebilir. Eski Sübvansiyon diye bilinen parlamento yasasının ikinci maddesine göre, ister İngiliz olsun ister yabancı, her tacir ihracat sırasında ödediği verginin yarısını geri alabilir; İngiliz tacir için ihracatın

on iki ay içerisinde, yabancı tacir için ise dokuz ay içinde gerçekleşmiş olması gerekir. Bu kuralın istisnası, daha avantajlı bağışıklıklara sahip olan şarap, kuş üzümü ve yapay ipektir. Sözkonusu parlamento yasası ile konan bu gümrük vergileri o zamanlar ithalata konan tek gümrük vergisi idi. Bu ve diğer tüm iadeler sonradan, I. George'un 7. saltanat yılında çıkan 21. fermanın 10. maddesi üç yıla değin genişletildi.

Eski Sübvansiyon'dan beri uygulanan tüm gümrük vergilerinin çoğu ihracat sırasında tümüyle geri ödeniyor. Ancak bu genel kuralın da birçok istisnası var ve artık iade doktrini ilk kurulduğu günkü kadar basit değil.

İthalat miktarı yurtiçi tüketim için gerekli miktardan fazla olan kimi yabancı malların ithalatında ödenen gümrüğün tümü Eski Sübvansiyon yasasına bakılmaksızın iade edilmektedir. Kuzey Amerika kolonilerimizin isyanından önce, Maryland ve Virginia tütünü üzerinde tekelimiz vardı. İthalatımız 96 bin hogsheads (238.7 litreye karşılık gelen bir eski sıvı ölçü birimi -çev.) iken yurtiçi tüketimimiz 14 bini geçmiyordu. Geri kalanından kurtulmak ve onun yeniden ihracatını kolaylaştırmak için, üç yıl içinde yeniden ihraç edilmek koşuluyla, gümrük vergisinin tümü geri ödeniyordu.

Hala, Batı Hint Adalarının şekeri üzerinde, bütünüyle olmasa da ona yakın bir tekel sahibiyiz. Bu nedenle, eğer şeker bir yıl içerisinde yeniden ihraç edilirse, ithalat sırasında ödenen gümrük vergisinin tümü, eğer üç yıl içinde yeniden ihraç edilirse, halen malların çoğunun ihracatı sırasında uygulanan Eski Sübvansiyon'un yarısı hariç, geri kalan bütün vergiler geri ödeniyordu. Her ne kadar şeker ithalatı yurtiçi tüketimi hayli geçiyorsa da, tütün ile karşılaştırıldığında devede kulak kalır.

Bazı malların, özellikle de kendi üreticilerimizin kıskançlığını üzerine çekenlerin, yurtiçi tüketim amaçlı ithalatı yasaklanmıştır. Ancak, ithal edilip de yeniden ihracat için depolanırken bazı vergilere tabidir.

Oysa ihracat sırasında bu vergilerin hiçbiri geri ödenmez. Öyle görünüyor ki, imalatçılarımız, bu sınırlı ithalat teşvik edilmesi gerekirken bile, bu malların bir bölümünün iç pazara kaçırılacağından böylece kendileri ile rekabete girileceğinden korkmaktadırlar. Ancak bu düzenlemelerle biz yapay ipek, Fransız keteni, boyanmış ya da baskılı patiska ithal edebiliyoruz.

Fransız mallarının taşıyıcısı olmak konusunda bile isteksiziz, düşman kabul ettiğimiz ve üzerinden kâr elde edeceğimiz insanlardan zarar görmektense, bu kârdan vazgeçmeyi göze alıyoruz. Tüm Fransız mallarının ihracatında sadece Eski Sübvansiyon yasasının yüzde ellisi değil, aynı zamanda ikinci bir yüzde yirmi beşlik vergi de sürüyor.

Eski Sübvansiyon yasasına yapılan ekin dördüncü maddesine göre, tüm şarapların ihracatında ödenen vergi iadesi, ithalattaki vergilerin yüzde ellisinden daha büyük bir orana ulaşıyor. Eski Sübvansiyon ile aynı zamanda ya da ondan hemen sonra yürürlüğe konan yasalarla ek vergi gibi vergilerin çoğu, örneğin Yeni Sübvansiyon, Üçte Bir Sübvansiyon, Üçte İki Sübvansiyon gibi yasalarla 1692 tarihli vergi, şaraptan alman sikkeleme vergisi, ihracat sırasında tümüyle geri ödeniyordu. Ancak, 1692 tarihli ek gümrük vergisi ve harç dışındaki tüm bu vergiler ihracat sırasında geri ödendiğinden, bu denli büyük bir ödeme tutarının faizi bu sektörden kâr beklemeyi mantıksız hale getirmektedir. Bu nedenle şaraba konan verginin bir bölümü geri ödenirken, Fransız şaraplarına konan ton başına yirmi beş poundun ve 1745, 1763 ve 1778'de konan vergilerin hiçbir bölümü geri ödenmiyordu. Eski gümrüklere ek olarak 1779 ve 1781 yıllarında konan iki vergi ihracat sırasında tümüyle geri ödendiğinden, bu ayrıcalık şaraba da tanındı. Özellikle 1780 yılında şaraba konan özel verginin tümünün geri ödenmesine karar verilmiştir. Diğer tüm vergiler sürerken bunun geri ödenmesi büyük olasılıkla tek bir ton bile şarap ihracatına yol açmamıştır. Bu düzenlemeler,

Amerika'daki Ingiliz kolonileri dışında her yerdeki yasal ihracat için geçerlidir.

II. Charles'ın 15- saltanat yılında çıkan Ticareti Teşvik Yasası'nın 7. maddesi sömürgelerin her türlü tarım ya da sanayi malı, dolayısıyla da şarap gereksiniminin karşılanması tekelini Büyük Britanya'ya vermişti. Kuzey Amerika ya da Batı Hint Adaları gibi çok geniş bir kıyıya sahip olan, otoritemizin daima yetersiz kaldığı ve halkının kendi gemileriyle kendi liste dışı mallarını önce Avrupa'nın her yerine, ardından Finisterre Burnunun güneyine kendilerinin taşımasına izin verilen ülkelerde, bu tekele pek saygı duyulmadı; her zaman için mal götürdükleri yerden bir şeyler getirme olanağı buldular. Ancak Avrupa şaraplarını yetiştirildikleri yerden ithal etmekte güçlük çekiyorlardı. Yeniden ihraç sırasında geri ödenmeyen gümrük vergileri de çok yüksek olduğundan Büyük Britanya'dan ithal etmek de zordu. Bir Avrupa malı olmayan Madeira şarabı, Madeira adası ile serbest ticaret yapmanın avantajını sürdüren Amerika'ya ve Batı Hint Adalarına doğrudan ithal edilebiliyordu. Bunun nedeni büyük olasılıkla 1755'te başlayan savaşın hemen öncesinde oralarda görev yapan subaylarımızın anavatana bu alışkanlığı getirmiş olmasıdır. Savaşın 1763'te sona ermesi üzerine, III. George'un 4. yılında çıkan 15. fermanın 12. bölümüne göre, ulusal önyargının hiçbir şekilde ne ticaretini ne de tüketimini teşvik edemeyeceği Fransız şarapları dışındaki bütün şarapların yeniden ihracatında gümrük vergileri iade edildi. Bu iznin verilmesi ile Kuzey Amerikan kolonilerimizin isyanı arasındaki süre büyük olasılıkla bu ülkelerin gümrük mevzuatında hatırı sayılır bir değişikliğe gitmesi için çok kısaydı.

Fransız şarapları dışındaki tüm şarapların yeniden ihracına vergi iadesi ödeyen aynı yasa, böylelikle kendi kolonilerini diğer ülkelere karşı diğer mallar konusunda kayırdığından daha fazla kayırmış oluyordu. Diğer ülkelere ihraç edilen malların büyük bir bölümünden alınan

gümrük vergisinin yarısı, geri ödeniyordu. Ancak, bu yasa, şarap, keten ve muslin kumaşlar dışında, kolonilere ihraç edilecek mallardan alınacak gümrük vergisinin hiç geri ödenmemesini öngörüyordu.

Vergi iadeleri belki de aslında ilk kez taşımacılık sektörünü teşvik için konmuştu, çünkü gemiyle taşımacılık ücreti sıklıkla yabancılar tarafından ödendiğinden ülkeye altın ve gümüş getirmeye yarıyordu. Ancak, lıer ne kadar taşımacılık sektörü özel bir teşvik gerektirmiyorsa da, bu yöntemin özellikle teşvik edilmesi çok aptalca görünüyorsa da, yöntemin kendisi yeterince makuldür. Bu tür iadeler, verginin lıiç uygulanmaması durumunda bu işkolunun ülke sermayesinden alacağı payı artırmaz. Yalnızca gümrük vergileri aracılığıyla azalmasını önler. Taşımacılık sektörü lıer ne kadar kayrılmaya gerek duymaSa da en azından tıpkı diğer işkolları gibi serbest bırakılmalıdır. Ülkenin tarım, sanayi, yurtiçi ve yurtdışı tüketim malları ticareti sektörlerinin hiçbirinde herhangi bir istihdam alanı bulamamış sermayeler için gerekli bir kaynaktır.

Bu tür iadeler gümrük gelirlerine zarar değil kâr getirir. Çünkü gümrük vergisinin alıkonan kısmı kadar kâr elde edilmiştir. Eğer tüm gümrük vergileri sürmüş olsaydı, ne gümrük vergisi alman yabancı mallar yeniden ihraç edilebilir, ne de pazar talebi nedeniyle ithal edilebilirdi. Bu yüzden de o bir kısmı alıkonan vergiler asla ödenemezdi.

Her ne kadar tüm gümrük vergileri ister yerli sanayi ürünleri olsun isterse yabancı mallar olsun ihracat sırasında tümüyle iade edilse bile, bu gerekçeler vergi iadesi için yeterli gibi görünmektedir. Gerçi, tüketim vergisi geliri, özellikle de gümrük vergisi geliri, bu durumda oldukça azalacaktır ama bu tür vergilerle az çok bozulan endüstrinin doğal dengesi, emeğin doğal işbölümü ve dağılımı, bu türden bir düzenlemeyle aşağı yukarı yeniden kurulmuş olacaktır.

Ancak, bu gerekçeler tümüyle yabancı ve bağımsız olan ülkelere ihraç edilen mallar üzerinden yapılan iadeleri haklı gösterir; yoksa kendi

tüccar ve sanayicimizin oluşturdukları tekeli değil. Örneğin, Amerikan kolonilerimize yapılan Avrupa malı ihracatı üzerinde uygulanan bir vergi iadesi her zaman olması gerekenden daha fazla bir ihracata yol açmaz. Tüm gümrük vergilerinin aynı kalmasına rağmen, sanayici ve tüccarımızın orada oluşturdukları tekel aracılığıyla, olsa olsa aynı miktar oraya biraz daha sık gönderilecektir. Bu nedenle de vergi iadesi zaman zaman tüketim vergisi ve gümrük vergisi gelirlerini azaltabilir ama ticaretin durumunu herhangi bir şekilde değiştirmez. Bu tür vergi iadelerinin kolonilerimizin sanayisi açısından ne denli hoş görülebileceğine, ya da yurttaşlarının geri kalanının ödediği vergilerden bağışık tutulmasının anavatana ne denli yararlı olabileceğine bundan sonra, koloniler konusunu ele alırken değineceğim.

Ancak, vergi iadeleri sadece gerçekten ihraç edilen mallara verildiğinde her zaman yararlı olduğunu belirtmek gerekir. Bazı vergi iadelerinin, özellikle tütüne uygulananların, sık sık bu yüzden kötüye kullanıldığı, birçok dolandırıcının hem vergi gelirlerine hem de dürüst tüccara zarar vermesine yol açtığı iyi bilinir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TEŞVİK PRİMLERİ HAKKINDA

Büyük Britanya'da genellikle kimi yerli sanayi dallarının ürünlerine sık sık ihracat teşvik primi uygulanması istenmekte, bu istek zaman zaman yerine getirilmektedir. Bunlar sayesinde tacirlerimizin ve sanayicilerimizin mallarını en az dış pazardaki rakipleri kadar, hatta onlardan da ucuza satabilecekleri varsayılmaktadır. Böylece daha büyük miktarda ihracat yapıldığı, bunun da ticaret dengesini daha lehimize çevirdiği söylenir. Öyle yurt içinde yaptığımız gibi yurtdışında üreticilerimize bir tekel sağlayamayız. Kendi yurttaşlarımıza yaptığımız gibi yabancıları onların mallarını almaya zorlayanlayız. O yüzden de en iyi ikinci çarenin onlara satın almaları için ödeme yapmak olduğu düşünülmüştür. Bu sayede merkantilist sistem ülkenin tümünü zenginleştirmeyi ve ticaret dengesi yoluyla hepimizin ceplerini parayla doldurmayı öngörmektedir.

Teşvik primlerinin ancak teşviksiz yaşayamayacak işkollarına dağıtılmasına izin verilir. Ama, tacirin sermayesini normal kârı ile birlikte yerine koymasına olanak veren bir fiyat düzeyinde malını satabileceği her işkolu, teşvik primi olmaksızın da yürütülebilir. Bu türden her işkolu kesinlikle teşviksiz yürütülen diğer işkolları ile aynı düzeydedir; onlardan daha fazla teşvike de gereksinimi yoktur. Sadece, tacirin sermayesini normal kârı ile birlikte yerine koymasına izin vermeyen bir

fiyattan, yani onları pazara getirmenin gerçek maliyetinden daha aşağı bir fiyattan malını satmak zorunda olduğu bu işkolları, teşvik primine gereksinim duyar. Teşvik primi onun bu zararını gidermek, onu masrafı getirisinden fazla olduğu, yapılacak her işlemde sermayeden yediği varsayılan bir işkolunu sürdürmeye, hatta belki de başlatmaya teşvik etmek için verilir. Öyle ki, her işkolunun bu durumda olması halinde ülkede kısa sürede hiç sermaye kalmayacağı düşünülür.

Teşvik primi olmaksızın yürütülemeyen işkollarının, sadece iki ulustan birinin sürekli kaybettiği, yani mallarını pazara getirmenin gerçek maliyetinin altında bir fiyatla satmak zorunda kaldığı yegane işkolları olduğu görülmektedir. Ama, eğer teşvik primi tacirin düşük fiyat nedeniyle uğradığı kaybı gideremeyişse, çıkarları onu kısa sürede sermayesini başka bir alanda, malların fiyatının sermayesini normal kârı ile birlikte yerine koymasına olanak sağlayacak bir işkolunda, istihdam etmeye zorlayacaktır. Merkantilist sistemin diğer tüm çareleri gibi teşvik primlerinin de etkisi ancak bir ülkenin ticaretini, işin doğal akışına bırakılması halinde daha az avantajlı olacak olan bir kanala zorlamaktır.

Tahıl ticareti lıakkındaki makalelerin zeki ve bilgili yazarının açık seçik gösterdiği gibi, tahıl ihracatına ilk kez teşvik primi uygulaması başlatıldığından beri, orta kalitedeki bir tahılın ihraç fiyatı, çok yüksek kalitedeki bir tahılın ithal fiyatının çok üstünde, o dönemde ödenen toplam teşvik priminin de üstündedir. İhracat değeri ile ithalat değeri arasındaki farkın ihracata yapılan olağanüstü kamu harcamalarının da üstünde olması, yazara göre, merkantilist sistemin ilkeleri açısından bu zorlanmış tahıl ticaretinin ulusun çıkarına olduğunun en açık kanıtıdır. Tahıl ihracatının topluma gerçek maliyeti içerisinde bu teşvik priminin çok küçük bir paya sahip olduğunu hesaba katmıyor bile. Çiftçinin onu yetiştirmek için istihdam ettiği sermaye de benzer şekilde hesaba katılmalı. Dış piyasalarda satılan tahılın fiyatı sadece teşvik primini değil,

aynı zamanda bu sermayeyi de normal kârı ile birlikte yerine koymadığı sürece, aradaki fark toplumun kaybıdır; yani ulusal sermaye bir o kadar azalmıştır. Ancak, bir teşvik primi vermenin gerekçesi fiyatın bunu gerçekleştirmekte yetersiz olduğunun varsayılmasıdır.

Teşvik priminin verilmeye başlanmasından itibaren ortalama tahıl fiyatının hatırı sayılır ölçüde düştüğü söylenir. Ortalama tahıl fiyatının geçen yüzyılın sonuna doğru düşmeye başladığını, bu düşüşün, içinde bulunduğumuz yüzyılın ilk altmış dört yılında da sürdüğünü daha önce göstermeye çalışmıştım. Ancak, gerçek olduğuna inandığım bu olay, teşvike rağmen olmuş olmalı, yoksa onun bir sonucu olamaz. İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da da teşvik verilmek şöyle dursun, 1764 yılına değin tahıl ihracatı genel olarak yasaktı. O nedenle, tahıl fiyatındaki bu aşamalı düşüş iki düzenlemeye de bağlı değildir. Bunun nedeni, ilk kitapta açıkladığım gibi, içinde bulunduğumuz yüzyıl boyunca Avrupa piyasasında altın ve gümüşün reel değerinde görülen azalmadır. Tahıl fiyatındaki düşmeye teşviklerin neden olduğunu düşünmek, kesinlikle olanaksızdır.

Bolluk zamanlarında teşviklerin daha fazla ihracata neden olarak yurtiçi tahıl fiyatlarını normalin üzerinde tuttuğu zaten biliniyordu. Bunu yapmak, bu kurumun açıkça belirtilmiş amacıydı. Her ne kadar teşvikler kıtlık yıllarında sık sık askıya alınıyorsa da, henüz bolluk yıllarında yol açtığı ihracat artışı, kıtlık yıllarını telafi etmiyor. Bu nedenle, hem kıtlık yıllarında hem de bolluk yıllarında tahılın parasal fiyatı, normal koşullarda olması gerekenden biraz daha yüksek olma eğilimindedir.

Tarımın normal halinde teşvik priminin bu eğilimde olduğundan hiçbir aklı başında insanın şüphelenmemesi gerekir. Ancak birçok kişi bunun tarımı teşvik etme eğiliminde olduğunu, bunu da iki şekilde yaptığını düşünüyordu: birincisi, çiftçinin tahılını daha geniş bir pazara

açarak talebi, böylelikle de o ürünün üretimini artırdığına; ikinci olarak da, tarımın normal halinde beklenilenden daha iyi bir fiyat vererek tarımı teşvik ettiğine inanıyorlardı. Bu çifte teşvikin uzun yıllar boyunca tahıl üretiminde büyük bir artışa yol açacağını, bunun da teşvikin yol açtığı fiyat artışından çok da fazla iç piyasada fiyat düşüreceğini düşünüyorlardı.

Ben ise tümüyle iç pazarın daralması pahasına, teşvikin yol açtığı dış pazar genişlemesi ne olursa olsun, ancak teşvik yoluyla ihraç edilebilen, ama teşvik olmaksızın ihraç edilemeyen her bushel tahılın yurtiçinde kalarak tüketimi artıracağına ve o malın fiyatını düşüreceğine inanıyorum. İhraç sırasında uygulanan diğer tüm teşvikler gibi tahıl teşviki halka iki tür vergi yüldemektedir; ilki, teşvikin finansmanı için ödedikleri vergi; İkincisi de o malın yurtiçi fiyatını yükselten vergi; çünkü tahıl tüketicileri ulusun tümü olduğu için bunun vergisini de tüm halk ödemiş olmaktadır. Bu nedenle de bu özel mal tipinde vergi iki kat ağırlaşmış olmaktadır. Varsayalım ki, buğday ihracatına quarter başına beş şilin olarak uygulanan vergi yurtiçi fiyatını bushel başına altı pens, quarter başına da dört şilin artırmış olsun. Bu çok ılımlı varsayımla bile, halkın büyük çoğunluğu ihraç edilen her quarter başına ödenen beş şilinlik teşvike ek olarak kendi tükettikleri her quarter için de dört şilin ödemektedirler. Ancak, tahıl ticareti hakkındaki makalelerin çok bilgili yazarına göre, ortalama tahıl ihracatının yurtiçi tüketime olan oranı bire otuz birden daha fazla değildir. Bu nedenle de ilk verginin ödenmesine katkıda bulundukları her beş şilin için, İkincisinin ödenmesine altı pound dört şilin katkıda bulunuyor olmalılar. Yani, geçimlik mallar üzerine çok ağır bir vergi konması ya yoksul emekçilerin geçim düzeyini düşürecek, ya da geçimlik malların parasal fiyatlarındaki artışla orantılı olarak parasal ücretlerinin artmasına yol açacaktır. Belli bir yönde işledikçe, yoksul emekçilerin çocuk yetiştirip onları eğitebilme yetenekleri azalacak, nüfus artış hızı sınırlanacaktır. Diğer yönde işledikçe, yoksulla-

rın istihdam edilme oranlan da dolayısıyla azalacak. Böylelikle ülkenin emek miktarı azalmış olacak, teşvikin yol açtığı olağanüstü tahıl ihracatı her yıl hem yurtdışı pazarı genişletip ve yurtdışı tüketimi artırdığı için yurtiçi pazarı daraltıp yurtiçi tüketimi azaltacak; hem de ülkenin nüfusunu ve emeğini sınırlayarak yurtiçi pazarı adım adım küçültecek ve böylelikle uzun vadede toplam tahıl pazarını ve tüketimini artırmaktan çok azaltacaktır.

Ancak tahılın parasal fiyatlarındaki bir artış, bu malı çiftçi için daha pahalı lıale getirerek üretimini teşvik etmiş olmalı.

Bence eğer teşvikin etkisi tahılın reel fiyatını yükseltmek veya aynı miktar ile daha fazla sayıda işçiyi kıt ya da bol komşularıyla aynı seviyede beslemek idiyse, bu durum doğru olabilir.

Ancak şu da açıktır ki ne teşvik ne de diğer insani kurumlar böyle bir etki yaratabilir. Teşvikten ciddi bir şekilde etkilenen tahılın gerçek fiyatı değü, nominal fiyattır ve bu kurumun halkın tümüne uyguladığı vergi, bunu ödeyenler için büyük bir yük olmasına rağmen, bundan yararlananlar için çok küçük bir avantaj sağlar.

Teşviklerin reel etkisi sadece tahılın reel değerini yükseltip gümüşün reel değerini düşürmek veya daha az bir gümüş karşılığında sadece tahıldan değil diğer tüm ev yapımı mallardan satın almaktır: Çünkü tahılın parasal fiyatı diğer tüm ev yapımı malların fiyatım belirler.

Her zaman bir işçinin, ister gelişen, ister durağan, ister gerileyen bir toplumda olsun, kendisi ve ailesini bol ya da kıt besleyecek miktardaki tahılı satın alınasım sağlayacak şekilde emeğin parasal fiyatını düzenler.

Toprağın diğer tüın kaba ürünlerinin parasal fiyatı, gelişmenin lıer döneminde farklı olmakla birlikte, bir şekilde tahılın fiyatı ile orantılı olmalıdır. Örneğin, ot ve samanın fiyatı, kasaplık etin, atların, atların geçiminin, dolayısıyla da kara taşımacılığının, yani yurtiçi ticaretin büyük bir bölümünün fiyatını belirler.

Toprağın diğer tüm kaba ürünlerinin fiyatını belirlemekle hemen hemen tüm imalat dallarındaki hammadde fiyatını belirler. Emeğin parasal fiyatını belirlemekle, imalat sanayiinin ve endüstrinin fiyatını belirler. Her ikisini belirlemekle de tüm imalat sektörünü belirler. Gerek emeğin parasal fiyatı gerekse toprağın ve emeğin ürünü olan her şeyin fiyatı, zorunlu olarak, tahılın parasal fiyatı ile belli bir oranda olmalıdır.

Böylece, teşvik sonucunda çiftçi tahılını busheli üç şilin altı pens yerine dört şiline satabilmesine ve ürününün parasal fiyatındaki bu yükseliş ile orantılı olarak toprak sahibine kirasını ödeyebilmesine rağmen, eğer bu dört şilin eskiden üç şilin altı pensin satın aldığı kadar ev yapımı mal alamıyorsa ne çiftçinin ne de toprak sahibinin durumu bu değişiklikle iyileşmemiştir. Çiftçi eskisinden daha iyi ekip biçemeyecektir; toprak sahibi eskisinden daha iyi yaşayamayacaktır. Yabancı malları satın alırken tahıl fiyatındaki bu artış onlara kiini küçük avantajlar verebilir. Yerli mallarda ise hiçbir şey vermez. Çiftçinin hemen hemen tüm masrafları, hatta toprak sahibininkilerin çoğu yurtiçi mallara gider.

Madenlerin verimliliğinden kaynaklanan gümüşün değerindeki düşüş bütün ticaret dünyası için aşağı yukarı aynı derecede gerçekleştiğinden tek başına herhangi bir ülke için önemli bir sonuç doğurmaz. Bunun sonucunda gerçekleşen tüm parasal fiyat artışları, cebine girdiği insanları zenginleştirmez, tersine gerçek anlamda yoksullaştırır. Bir yemek tabağı gerçekten ucuzlar ama bunun dışındakilerin reel değeri hep aynı kalır.

Ancak bir ülkenin ya özel konumundan ya da politik kumullarından kaynaklanan gümüşün ucuzlamasının çok önemli bir sonucu insanları gerçek anlamda zenginleştirmekten çok yoksullaştırmasıdır. Bu durumda o ülkeye özgü olan tüm malların parasal fiyatlarındaki artış az çok tüm sektörlerin şevkini kırar ve yabancı uluslara o malı kendi işçi-

lerinin bile razı olacağından çok daha az bir gümüş karşılığında sadece yurtdışı piyasada değil, yurtiçi piyasada da ucuza satma olanağı verir.

İspanya ve Portekiz'in durumu özeldir, çünkü onlar bu madenlerin sahibi olarak Avrupa'nın diğer tüm ülkelerine altın ve gümüş dağıtmaktadırlar. Bu yüzden de doğal olarak bu metaller İspanya ve Portekiz'de Avrupa'nın diğer kesimlerine göre daha ucuzdur. Ancak, bu fark taşıma ve sigorta maliyetinden dalıa fazla değildir; ayrıca bu metaller yükte hafif pahada ağır olduklarından taşıma masrafları önemsizdir, sigorta ise eşdeğerdeki diğer tüm mallar ile aynıdır. Bu yüzden de İspanya ve Portekiz özel konumlarından dolayı çok az sıkıntı çekerler, yeter ki siyasal kurumlar tarafından aşındırılmasın.

İspanya altın ve gümüş ihracatını vergilendirerek, Portekiz ise toptan yasaklayarak ihracata bir de kaçakçılık masrafı yüklemekte, bu metallerin diğer ülkelerdeki değerini bu masraf tutarınca yukarı çekmektedir. Bir akarsuyun önüne baraj kurduğunuz zaman, baraj dolduğunda artan su barajın üzerinden sanki baraj hiç yokmuşçasına akmayı sürdürür. Altın ve gümüş ihracatının yasaklanması İspanya ve Portekiz'e bu ülkelerin toprağının ve emeğinin bir yıllık ürünün sağlayacağından dalıa fazla sikke, tabak, yaldız vb altın ve gümüşten yapılmış eşya sağlamaz. Bu miktara sahip olduklarında artık baraj dolmuş demektir, akıntının tümü bundan böyle onun üzerinden akacaktır. Buna göre, İspanya ve Portekiz'in yıllık altın ve gümüş ihracatı, hangi şekilde hesaplarsak hesaplayalım, bu kısıtlara rağmen aşağı yukarı yıllık ithalatına eşittir. Ancak, tıpkı barajın arkasındaki suyun önündeki sudan daha derin olması gerektiği gibi, bu kısıtlamaların İspanya ve Portekiz'de alıkoyduğu altın ve gümüş miktarı gibi o ülkelerin topraklarının ve emeklerinin yıllık ürünleriyle karşılaştırıldığında diğer ülkelerde olması gerekenden daha büyük olmalıdır. Baraj ne denli yüksek ve güçlüyse, barajın arkası ve önündeki su derinliği arasındaki fark da o denli büyük olur. Vergiler

ve yasağın öngördüğü cezalar ne denli yüksekse, yasanın yürütülmesi konusunda da polis o denli ihtiyatlı ve katıdır, İspanya ve Portekiz'in altın ve gümüşünün bu ülkelerin emek ve toprağının yıllık ürününe oranı ile diğer ülkelerin bu oranları arasındaki fark da o denli büyük olmalıdır. Zaten bu farkın da oldukça büyük olduğu; altın ve gümüş tabaklar bol bol bulunurken diğer ülkelerde lüks ve gösterişin simgesi olan şeylerin hiçbirisine buralarda rastlanmadığı söylenir. Altın ile gümüşün ucuzluğu, ya da aynı şey demek olan değerli metallerin bolluğunun zorunlu sonucu olan mal kıtlığı, Ispanya ve Portekiz'de tarımın da sanayiin de şevkini kırıyor, yabancı ulusların onlara birçok işlenmemiş ya da işlenmiş ürünü kendi yurtlarında kendilerinin yetiştireceğinden ya da üreteceğinden çok daha az miktarda altın ve gümüş karşılığında göndermelerine olanak sağlıyor. Vergi ve yasak iki şekilde işler. Sadece İspanya ve Porteldz'deki değerli metallerin değerini azaltmakla kalmaz, aynı zamanda, diğer ülkelere uçacak olan belli bir miktar metalin ülkede kalmasını sağlayarak değerini yükseltir ve böylelikle diğer ülkelere İspanya ve Portekiz ile olan ticaretlerinde iki kat üstünlük sağlar. Barajın kapaklarını açtınız mı, taraflar arasındaki su düzeyi farkı kısa zamanda ortadan kalkacaktır. Vergi ve yasağı kaldırdınız mı da, İspanya ve Portekiz'deki altın ve gümüş miktarı hatırı sayılır biçimde düşeceğinden, diğer ülkelerde bu metallerin fiyatı yükselecek, onların toprak ve emeğin yıllık ürününe olan oranları arasındaki fark da kısa zamanda ortadan kalkacaktır. İspanya ve Portekiz'in altınlarını ve gümüşlerini ihraç etmekle katlanacakları kayıp da tümüyle nominal ve sanal olacaktır. Malların nominal değeri ile topraklarının ve emeklerinin yıllık ürününün nominal değeri düşecek, öncesine göre daha az miktar gümüşle temsil edilecek; ama reel değeri eskisiyle aynı olacak ve aynı miktardaki emeği besleyip yönetmeye ve istihdam etmeye yeterli olacaktır. Malların nominal değeri düştükçe, kalan altın ve gümüşün reel değeri artacak, bu metallerden daha azı, öncekinden daha büyük bir miktarda dolaşımın

ve ticaretin amaçlarını gerçekleştirebilir lıale gelecektir. Yurtdışına gidecek olan altın yurtdışına karşılıksız gitmeyecek, ona eş değer ınal getirecektir. Bu mallar da her zaman lüks ve pahalı mallar olmayacak, tüketimlerinin karşılığında hiçbir şey üretmeyen tembel insanlar tarafından tüketilmeyecektir. Tembel insanların reel serveti ve geliri böylesine olağanüstü altın ve gümüş ihracı tarafından artmayacağından, tüketimleri de bu yüzden artmaz. Bu malların büyük bir bölümü büyük olasılıkla araç gereç, hammadde ve geçimlik mal üretir ki, o geçimlik malı da tüketecek olanlar tüketimlerinin karşılığını kârı ile birlikte yeniden üretecek olan insanlardır. Toplumun ölü sermayesinin bir bölümü böylelikle aktif sermayeye dönüşür ve eskisine göre daha büyük bir miktar emeği istihdam eder hale gelir. Onların toprağının ve emeğinin yıllık ürünü ilk anda küçük bir miktar artacak; birkaç yıl sonunda büyük olasılıkla biraz daha fazla artacak; böylelikle emekleri üzerindeki çok büyük bir yükü atmış olacaklar.

Tahıl ihracatına verilen teşvik zorunlu olarak tıpkı İspanya ve Portekiz'in bu saçma politikası gibi işler. Tarımın şimdiki durumu ne olursa olsun, yurtiçi piyasada tahılımızı olması gerekenden biraz daha pahalandırır, yurtdışında ise biraz daha ucuzlatır. Yabancılara, özellikle Hollandalılara bizim tahılımızı olması gerekenden daha ucuza tüketme olanağı sağlamakla kalmayacağını, aynı zamanda bizim insanlarımızın bile o koşullarda yiyebileceğinden daha ucuza yiyebileceğini büyük otorite Sir Matthew Decker anlatıyor. İşçilerimizin mallarını olması gerekenden daha az miktarda gümüş karşılığında vermelerini önlerken Hollandalıların kendi mallarını daha az gümüş karşılığında vermelerine olanak sağlar. İmalatçılarımızı bir miktar daha pahalı kılarken, onlarınkini de olması gerekenden daha ucuz yapar.

Teşvik yurtiçi piyasada tahılın reel fiyatını nominal fiyat kadar yükseltmediğinden, belli bir miktar tahılın besleyebileceği emek miktarını

artırmak yerine sadece onun karşılığı olan gümüş miktarını artırır, çiftçilerimize ve toprak sahiplerimize hatırı sayılır bir hizmet sunmadan imalatçılarımızın şevkini kırar. Gerçekten de her ikisinin ceplerine küçük bir miktar para koyar ve belki de bunun aslında önemli bir hizmet olmadığını çoğuna anlatamayız. Ama eğer bu paranın değeri düşerken miktarı arttıkça satın alabileceği her türlü mal emek ve erzak miktarı azalırsa, bu paranın hizmeti nominal ve sanaldır.

Belki de tüm İngiliz Uluslar Topluluğu içerisinde bu teşviklerin gerçekten işe yaradığını düşünen yalnızca bir grup insan vardır. Bunlar da tahıl tacirleri, ithalatçıları ve ihracatçılarıdır. Bolluk yıllarında teşvikler doğal olarak daha fazla ihracata yol açarlar; birinin kıtlığını diğerinin bolluğu ile telafi ederek kıtlık yıllarında daha fazla ithalata sebep olurlar. Eğer bir yılın bolluğunun diğer yılın kıtlığını telafi etmesi engellenmezse, teşvikler hem tahıl tacirinin daha fazla ithalat yapmasına olanak sağlayarak hem de onu daha iyi bir fiyata satmasını, dolayısıyla daha fazla kâr elde etmesini sağlayarak işlerini iyileştirir. Bu nedenle, teşviklerin sürmesini ve yenilenmesini en çok isteyenlerin bu grup olduğunu gözlemledim.

Bizim toprak sahipleri, ortalama bolluk yıllarında tahıl ithalatında yasaklamaya eşdeğer yükseklikte bir gümrük vergisi konulmasını önerdikleri zaman da, teşvik konulduğu zaman da, imalatçılarımızın davranışlarını taklit etmiş gibiler. Kurumlardan birisi ile kendilerinin yurtiçi piyasadaki tekellerini garantiye alıyor, diğeri ile de piyasanın kendi malları ile şişmesini önlemeye çalışıyorlar. Her iki yolla da, imalatçılarımızın benzer kurumlarla kendi mamul mallarının reel değerini yükseltmeye çalışmaları gibi, tahılın reel değerini yükseltmeye çalışıyorlar. Belki de tahıl ve diğer mallar arasındaki büyük ve temel farka bakmıyorlar. Ya yurtiçi piyasadaki tekel sayesinde ya da ihracata verilen teşvik sayesinde yünlü ve keten imalatçılarımızın mallarını daha iyi bir fiyata satmala-

rina olanak sağladığınız zaman, bu malların salt nominal fiyatını değil reel fiyatım da yükseltmiş olursunuz. Daha büyük miktardaki emeğe ve geçimlik mal sağlamak istiyorsanız bu imalatçıların sadece nominal değil aynı zamanda reel kârını ve servetini de artırmak, böylelikle onlara daha iyi yaşamalarına veya belli bazı imalat dallarında daha fazla emek istihdam etmelerine olanak sağlamak zorundasınız. Gerçekten bu imalat dallarını teşvik etmiş ve onları ülkenin olması gerekenden daha fazla miktarda endüstrisine, çalışkanlığına yönlendirmiş olursunuz. Ancak bu tür kurumlarla tahılın nominal yani parasal fiyatım yükseltirseniz reel değerini yükseltmiş olmazsınız. Çiftçilerimizin veya toprak sahiplerimizin reel servetini ve reel gelirini artırmış olmazsınız. Tahıl üretimini de artırmış olmazsınız, çünkü onu yetiştirmek için daha fazla işçi istihdam etmelerine olanak vermiyorsunuz. Doğa yasası tahıla öyle bir değer biçmiştir ki onun parasal fiyatı ile oynayarak bu değer değiştirilemez. Ne ihracata verilen bir teşvik primi, ne de iç piyasa tekeli bu değeri yükseltebilir. En serbest rekabetle de düşmez. Bunun dünya ölçeğindeki değeri onun besleyebileceği emek miktarına eşittir; tek tek her ülkedeki değeri ise, ister bolluk içinde, ister orta düzeyde, isterse kıtlık içinde beslenebilsinler, o ülkede geçinen emeğin miktarına eşittir. Yünlü ya da pamuklu giysiler diğer tüm malların gerçek değerinin ölçüm aracı ve belirleyicisi olamaz; ama tahıl olur. Her malın reel değeri nihai olarak o malın ortalama parasal fiyatının tahılın ortalama parasal fiyatına oranı tarafından ölçülür ve belirlenir. Tahılın reel fiyatı kimi zaman yüzyıl boyunca oluşan ortalama parasal fiyat değişikliklerinden bile etkilenmez. Bu değişikliklerden etkilenen gümüşün reel değeridir.

Herhangi bir yerli malın ihracatına verilen teşvik primi öncelikle merkantilist sistemin tüm çözümlerine yapılacak genel bir itirazdan payına düşeni alabilir; ülkenin emeğinin bir bölümü doğal akışına bırakıldığından daha az avantajlı bir kanala yönlendirmekle suçlanabilir; ikinci

olarak da, yalnızca daha az avantajlı bir alana yönlendirmekle kalmayıp aynı zamanda gerçekten dezavantajlı bir alana, yani teşvik olmaksızın kendi başına yürüyeıneyecek, zorunlu olarak da zarar edecek bir işkoluna yönlendirilmekle suçlanabilir. Tahıl ihracatına verilen teşvik primi ise bunların da ötesinde yeni bir itirazla karşılaşabilir: üretiminin teşvik edilmesi amaçlanan o malin üretimini teşvik etmediği savunulabilir. Bu nedenle, bizim toprak sahipleri teşvik primi verilmesini istedikleri zaman, her ne kadar tacir ve imalatçılarımızı taklit ediyorlarsa da, bu iki sınıf insanın eylemlerindeki temel dürtülerin aksine toprak sahipleri kendi çıkarlarını gözetecek şekilde davranmamış olmaktadırlar. Kamu gelirlerine hatırı sayılır büyüklükte bir masraf yüklemişler, halkın geneline ağır bir vergi yükü bindirmişler, ancak kendi mallarının reel değerini fark edilir ölçüde artıramamışlar, gümüşün reel değerini azaltarak da bir ölçüde ülkenin genel çalışkanlığının şevkini kırmışlar, zorunlu olarak ülkenin genel çalışkanlığına bağlı olan topraklarının tanına açılmasını geliştirmek yerine köreltmişlerdir.

Herhangi bir malın üretimini teşvik etmek için, üretime verilen teşvik priminin ihracata verilen teşvik priminden daha çok işe yarayacağı düşünülmelidir. Ayrıca bu halka yalnızca tek vergi yükleyecektir, o da bu teşvik priminin finansmanına yapacakları katkı. Malın yurtiçi piyasasındaki fiyatını yükseltme yerine düşürme eğiliminde olacak, böylelikle de, halkın sırtına ikinci bir vergi bindirmek yerine en azından ilkine yaptıkları katkıyı onlara kısmen de olsa geri ödeyebilecektir. Ancak, üretime teşvik primi çok nadiren verilir. Merkantilist sistemin yarattığı önyargılar bize ulusal servetin üretimden çok ihracattan kaynaklandığını öğretti. Bu yüzden ülkeye para getirmenin en çabuk yolu olarak daha çok tercih edilir oldu. Üretime verilen teşviklerin de ihracata verilenlerden daha fazla hileye elverişli olduğu söylenir. Bu ne denli doğrudur, bilemiyorum. İhracata verilen teşviklerin çoğu kez kötüye kullanıldığı pek iyi bilinir. Ancak, üretime verilen teşvikin sonucunda yurtiçi piyasanın

mala boğulması, bunun mucitleri olan imalatçı ve tacirlerin çıkarına değildir. Artan ürünün yurtdışına gönderilmesini, böylelikle de yurtiçi piyasa fiyatının eski düzeyinde kalmasını sağlayacak bir ihracat primi, bunun önlenmesinde etkili olur. Merkantilist sistemin çareleri arasında en çok sevdikleri de budur. Değişik meslek gruplarından, kendi alanlarındaki malların belli bir bölümünün ihracatında kendilerine prim verilmesinde hemfikir olan çok sayıda insan tamdım. Üretimde yarattığı hatırı sayılır artışa rağmen, bu çözüm yolu yurtiçi piyasadaki o malların fiyatını ikiye katlamıştır. Tahıla verilecek teşvik ise, eğer o malın fiyatını düşürmüşse harika iş yapmış demektir.

Ancak, üretime verilen teşvik benzeri bir şey çok nadir koşullarda uygulanır. Beyaz ringa ve balına avcılığına ton başına verilen primler belki bu kapsamda düşünülebilir. Doğrudan yurtiçi piyasadaki malların fiyatını düşürme eğiliminde oldukları söylenebilir. Diğer bakımlardan ise etkilerinin ihracata konan diğer teşviklerle aynı olduğu bilinmelidir. Bu sayede ülke sermayesinin bir kısmı, fiyatının maliyetini normal kârı ile birlikte karşılamadığı malları pazara getirmek için kullanılmaktadır.

Ancak, bu balıkçılık dallarına ton başına verilen teşvik primlerinin ulusun servetine bir şey katmamasına rağmen, belki de ülkedeki denizci ve gemi sayısını artırarak savunmasına katkıda bulunduğu düşünülebilir. Deyim yerindeyse tıpkı daimi bir ordu beslemek gibi daimi bir donanma beslemek yerine bu tür teşvik primleri ile daha az masrafla bu yapılabilir.

Bu lehteki savlara rağmen aşağıdaki varsayımlar beni en azından teşviklerden biri konusunda yasa koyucunun yanıldığını düşünmeye sevk etti.

Öncelikle, ringa teşvik primi çok yüksek görünüyor.

1771 kış dönemi balıkçılık mevsiminin başlangıcından 1781 kış dönemi balıkçılık mevsiminin bitimine değin ringa balığına ton başına

verilen teşvik primi otuz şilindir. Bu on bir yıl boyunca İskoçya'mn ringa balıkçıları tarafından yakalanan ringa miktarı 378,347 fıçıdır. Yakalanıp denizde tütsülenen ringa balığına sea-stick denir. Onları ticari ringa denen haline getirebilmek için yeniden paketleyip tuzlamak gerekir; böylece üç fıçı sea-stick yeniden paketlendiğinde genellikle iki fıçı ticari ringa yapar. Böylelikle on bir yıl içinde yakalanan ticari ringa 252,231 1/3 fıçıdır. On bir yıldır buna ödenen teşvik primi de ton başmal 55,463 pound on bir şilin, yani bir fıçı sea-stick başına sekiz şilin, bir fıçı ticari ringa başına da oniki şilin üç 3A pens yapar.

Bu ringaları salamura yapmak için kullanılan tuz da kimi zaman İskoç tuzu kimi zaman yabancı tuzdur. Her ikisi de balık salamuracıları için her türlü gümrük vergisinden muaftır. İskoç tuzuna uygulanan tüketim vergisi fıçı başına bir şilin altı pens iken yabancı tuzun vergisi on şilindir. Bir fıçı ringanın yaklaşık 1.25 bushel yabancı tuza gereksinim duyduğu varsayılır. İskoç tuzundan ise ortalama iki bushele gerek vardır. Eğer ringalar ihraç edilecekse bu vergi hiç ödenmez; eğer yurtiçi tüketime sunulacaksa kullanılacak tuzun İskoç ya da yabancı oluşuna göre sadece fıçı başına bir şilin ödenir. Bir fıçı ringa balığını salamura yapmak için gereken en az tuz miktarı olan bir bushele uygulanan eski İskoç gümrük vergisi böyleydi. İskoçya'da yabancı tuz salı balık salamurası yapmak için kullanılıyordu. Ancak 5 Nisan 1771'den 5 Nisan 1782'ye değin ithal edilen tuz miktarı busheli seksen dört pounddan 936,974 bushel idi: balık salamurası için kullanılan İskoç tuzu ise busheli elli altı pounddan 168,226 bushel idi. Bu nedenle balıkçılıkta esas olarak yabancı tuz kullanıldığı görülüyor. Bunun yanı sıra, ihraç edilen her fıçı ringa balığı için iki şilin sekiz pens bir teşvik ödenir ve yakalanan ringaların üçte ikisinden fazlası ihraç edilir. Tüın bunları biraraya getirdiğinizde şu sonuca varıyorsunuz: bu on bir yıl boyunca İskoç tuzuyla salamura yapılan her fıçı ringa balığı ihraç edildiğinde hükümete bir

pound yedi şilin beş % pense, yurt içi tüketime sunulduğunda ondört şilin üç % pense mal oluyor; yabancı tuzla salamura edilenler ise ihraç edilirken bir pound yedi şilin beş ³A pense, yurtiçi tüketime sunulduğunda da bir pound üç şilin dokuz % pense mal oluyor. İyi ticari ringanın fıçı başına fiyatı ise ortalama bir guineadır, yani on yedi-on sekiz şilinden yirmi dört-yirmi beş şiline değin değişmektedir.[3]

İkincisi, ringa balıkçılığına verilen teşvik ton başına verilen bir teşviktir; geminin balıkçılıktaki hünerine, başarısına göre değil yüküne göre verilir; ve korkarım ki, bu durum çoğunlukla gemilerin balık avlamak değil teşvik avlamak peşinde koşmalarına neden olmuştur. 1759 yılında teşvik primi ton başına elli şilin iken, İskoçya'nın tüm balıkçı teknelerinin getirdiği ringa salamurası yalnızca dört fıçı idi. O yıl her bir ringa salamurası fıçısı yüz on üç pound onbeş şilin, ticari ringanın fıçısı ise yüz elli dokuz pound yedi şilin altı pense mal olmuştu hükümete.

Üçüncüsü, beyaz ringa balıkçılığına (20 ila 80 ton kapasiteli kapalı balıkçı gemilerine ya da güverteli gemilere ton başına verilen bu teşvik priminin biçiminin, (bu uygulamanın ithal edildiği) Hollanda'nın konumuna uyduğu kadar İskoçya'nın konumuna uymadığı görülüyor. Hollanda ringaların genellikle mekanı olan denizlerden çok uzakta, böylelikle de balıkçılığını uzak denizlere su ve erzak taşımaya elverişli olan güverteli gemilerle yapıyor. Oysa ringa balıkçılığının yürütüldüğü başlıca yerlere komşu olan Hebride yahut Batı Adaları, Shetland Adaları ile kuzey ve kuzeybatı sahilleri hep haliç denen körfezlerle dolu. Ringalar genellikle bu denizleri ziyaret ettikleri mevsimlerde bu haliçlerde konaklarlar, ringaların ve diğer balıkların ziyareti düzenli ve sürekli değildir. O nedenle de İskoçya'nın özel konumuna en uygun balıkçılık şeklinin tekne balıkçılığı olduğu görülüyor. Balıkçılar kıyıda ringaları yakalar yakalamaz ya hemen salamura yapar ya da taze olarak tüketirler.

3 Bu cildin sonundaki tablolara bakınız.

Ancak, kapalı gemi balıkçılığına verilen ton başına otuz şilinlik teşvik pirimi, salamura balığını kapalı gemiler gibi pazara getiremeyen güverteli tekneler için caydırıcı nitelik taşır. O nedenle de kapalı gemilere teşvik verilmeye başlanmadan önce hatırı sayılır büyüklükte olan ve o zamanlar istihdam ettiği denizci sayısı şimdiki kapalı gemilerin çalıştırdıklarından hiç de daha az olmayan güverteli tekne balıkçılığı, artık neredeyse tümüyle çökmek üzeredir. Ancak şimdi harap olmuş ve terkedilmiş bu balıkçılık biçiminin eski durumu hakkında fazla konuşabilecek durumda olmadığımı itiraf etmeliyim. Güverteli tekne balıkçılığına teşvik primi verilmediğinden, bunların durumu hakkında gümrük ve tıız vergisi memurları bir kayıt tutmamıştır.

Dördüncüsü, tskoçya'mn birçok yerinde, yılın belli mevsimlerinde halkın yiyeceğinin çok önemli bir bölümünü oluşturur. Yurtiçi piyasada bunun fiyatını düşürecek bir teşvik, durumları pek iyi olmayan çok sayıda yurttaşımızın refahının önemli ölçüde iyileşmesine katkıda bulunacaktır. Ancak, kapalı gemi ringacılığına verilen teşvik hiç de iyi bir amaca hizmet etmemektedir. Yurtiçi piyasanın doyurulması için kendisinden kat be kat daha uygun olan güverteli tekne balıkçılığını mahvetmiş, ihracata verilen varil başına ek iki şilin sekiz penslik teşvik de kapalı gemi balıkçılığı ürünlerinin üçte ikisinden fazlasının ihraç edilmesine neden olmuştur. Otuz kırk yıl önce kapalı gemi teşvikinin başlamasından önce beyaz ringanın fiyatının fıçı başına on beş şilin olduğunu öğrendim. On on beş yıl önce ise, yani güverteli tekne balıkçılığının tümüyle mahvolmasından önce, bu fiyatın fıçı başına on yedi ila yirmi şilin olduğu söyleniyor. Son beş yılda bu fiyat ortalama fıçı başına yirmi beş şilin oldu. Ancak, fiyatlardaki bu yükseliş İskoçya kıyılarında ringanın gerçekten kıtlaşmasından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca ringaların fiyatına dahil olan fıçıların fiyatının da Amerikan savaşının (Amerikan Bağımsızlık Savaşı kastediliyor — çev.) patlak vermesinden bu yana ikiye

katlandığını, yani üç şilinden altı şiline fırladığını belirtmeliyim. Yine eski zamanların fiyatlarına ilişkin bana verilen hesapların standart ve istikrarlı olmadığını da söylemeliyim. Çok dürüst ve büyük deneyim sahibi yaşlı bir adamın bana aktardığına göre elli yıldan dalia fazla bir sure önce iyi kalitede ticari ringanın piyasa fiyatı genellikle bir guinea imiş. Bu da sanının ortalama fiyat gibi görünüyor. Ancak, tüın hesaplar iç piyasadaki fiyatın düşmemesinin sebebinin kapalı gemi teşviki olduğunu gösteriyor.

Böylesine cömertçe verilen teşviklerden sonra balıkçılık işine girişenlerin mallarını önceden alışık oldukları fiyattan hatta ondan da yüksek bir fiyattan sattıklarında kârlarının çok büyük olması beklenir; ya da en azından kimilerinin böyle olması olasıdır. Ancak, genellikle aksinin gerçekleştiğine inanmak için geçerli nedenlerim var. Bu tür teşvikler genellikle gözü kara girişimcileri hiç anlamadıkları bir işkoluna balıklama dalmaya yüreklendiriyor, kendi ihmalleri ve beceriksizlikleri, hükümetin cömertliği sayesinde kazandıklarını silip süpürüyor. 1750 yılında, beyaz ringa balıkçılığını teşvik amacıyla ton başına otuz şilin verilmesini öngören aynı yasayla birlikte (II. George'un 23. saltanat yılında çıkan 24 sayılı ferman), (tüm teşviklerin yanı sıra hem İngiliz hem de yabancı tuzun gümrüksüz kullanıldığı her fıçının ihracatı karşılığında fıçı başına ayrıca iki şilin sekiz pens ödenmesi de ilk kez bu dönem öngörülüyordu) hissedarlarının her yüz poundluk hisselerinin karşılığında altı ayda bir ödenmek üzere gümrük gelirlerinden yılda üç pound almalarını öngören, beş yüz bin pound sermayeli bir anonim şirket de kuruldu. Başkan ve diğer yöneticilerinin Londra'da ikamet ettiği bu büyük şirketin yanı sıra ülkenin birçok limanında, kâr ve zararı kendilerine ait olmak, sermayesi de on bin pounddan aşağı olmamak koşuluyla çok sayıda balıkçılık odası kurulmasına da karar verilmiştir. Büyük şirkete verilen bütün gelir ve teşviklerin aynısı bu küçük şirketlere de tanınıyordu. Büyük şir-

ketin kontenjanı kısa sürede doldu ve ülkenin değişik liman kentlerinde çok sayıda balıkçılık odası kuruldu. Tüın bu teşviklere rağmen, küçüklü büyüklü bu şirketlerin hemen hemen hepsi sermayelerinin ya tamamını ya da büyük bir bölümünü yitirdiler; geriye tek tük bir iki tane kaldı; artık beyaz ringa balıkçılığı hemen hemen tümüyle özel girişimciler tarafından yürütülüyor.

Eğer herhangi bir ürün ülkenin savunması açısından önemliyse bunun sağlanmasını tümüyle komşulara bırakmak akıllıca olmayabilir; eğer bu ürün yurtiçinde başka türlü üretilemiyorsa o zaman onu desteklemek yerine diğer endüstri dallarına vergi uygulamak daha akıllıca olur. İngiliz yapımı yelken bezi ve barut ihracatlarına verilen teşvikler belki de bu açıdan haklı görülebilir.

Ancak, bazı sanayi dallarını desteklemek uğruna halkın büyük bir bölümünün üretimini vergilendirmek pek akıllıca olmasa da, aşırı zenginliğin verdiği kayıtsızlık içinde, halk nereye harcayacağını bilmediği büyük bir gelir sahibi olduğu zaman, gözde imalat dallarına bu tür teşvikler vermek diğer gereksiz masraflar kadar doğal karşılanabilir. Özel harcamalarda olduğu gibi kamu harcamalarında da büyük aptallıklar yapmak büyük servet sahibi olunduğunda mazur görülebilir. Ancak, büyük zorluk ve sıkıntı zamanlarında böylesine savurganlığı sürdürmek, saçmalıktan da öte bir şey olsa gerek.

Teşvik denilen şey kimi zaman bir vergi iadesinden başka bir şey değildir, bunun sonucunda da gerçek bir teşvik priminin karşılaştığı itirazlarla pek karşılaşmaz. Örneğin rafine şeker ihracatına verilen teşvik bir ölçüde kahverengi ve muscovado şekerlerinden alınan verginin iade edilmesi olarak düşünülebilir. İşlenmiş ipek ihracatına verilen teşvik de yine ham ve atık ipek ithalatından alınan verginin iadesi gibidir. Barut ihracatına ödenen teşvik, kükürt ve güherçile ithalatına konan verginin iadesidir. Gümrük dilinde malların ithal edildiği şekliyle ihracatında

yapılan tüm bu ödemelere vergi iadesi denir. İmalat ya da başka tür bir işlem sonucu biçiminin değişip yeni bir ad aldığında ise, buna teşvik primi denir.

Devlet tarafından belli alanlarda başarı gösteren imalatçı ve zanaatkârlara verilen primler teşvik primleri kadar muhalefetle karşılaşmazlar. Olağanüstü beceri ve hüneri teşvik etmekle, bu alanlarda istihdam edilen işçilerin rekabetini diri tutmaya hizmet ederler. Niyetleri doğal istihdam dengesini altüst etmek değil olabildiğince eksiksiz ve mükemmel işlemesini sağlamaktır. Bunun yanı sıra prim masrafları çok cüzi iken teşvik primlerinin tutarı çok fazladır. Tahıla verilen teşvik priminin devlete maliyeti kimi zaman yılda üç yüz bin poundu aşar.

İhracat teşviki, prim ve vergi iadesi terimleri zaman zaman birbirinin yerine kullanılıyorsa da biz her zaman için sözcüklere takılıp kalmak yerine işin özüne bakmalıyız.

Tahıl Ticareti ve Tahıl Yasaları Hakkında

Arasöz

Tahıl ihracatına teşvik primi verilmesini öngören yasanın ve bu konudaki diğer düzenlemelerin bu kadar çok övülmesinin ne denli haksız olduğuna ilişkin gözlemlerimi aktarmadan bu bölümü bitirmek istemiyorum. Tahıl ticaretinin niteliğini ve o konudaki temel Britanya yasalarını özel olarak incelemek, bu savı kanıtlamaya yeter. Bu konunun büyük önem içerdiğinden, bu arasözün de uzun tutulmasını hoş görmek gerekiyor.

Tahıl tacirinin işi, kimi zaman tek bir kişi tarafından yürütülse de aslında doğası gereği birbirinden ayrı ve bağımsız dört farklı daldan oluşuyor. Bunlardan ilki yurtiçi ticaret, İkincisi yurtiçi tüketime sunulmak

üzere ithalat, yerli malların yurtdışına ihracı, son olarak da yeniden ihraç amacıyla tahıl ithal etmek.

I. Yurtiçi ticaretle uğraşan bir tacirin çıkarları ile halkın büyük bir bölümünün çıkarları, ilk bakışta çatışıyor gibi görünse de, büyük kıtlık yıllarında bile aslında tümüyle ortaktır. Tahılının fiyatını ancak gerçek kıtlık mevsiminin gerektirdiği kadar yüksek tutmaktır tacirin yararına olan, daha yüksek tutmak değil. Fiyatı daha da yükseltmekle tüketimin şevkini kırmış, az çok herkesi, özellikle de aşağı tabaka insanlarını tutumlu ve idareli olmaya zorlamış olur. Fiyatı aşırı yükseltmekle tüketimin şevkini öyle bir kırar ki o mevsimin arzı tüketimin çok üstünde kalabilir; bir sonraki hasat zamanı geldiğinde de, yalnızca doğal sebeplerden dolayı ürününün bir bölümünü yitirme riskiyle değil, aynı zamanda kalan bölümü de, aylar öncesi olduğundan çok daha düşük bir Fiyata satma riskiyle karşı karşıya kalabilir. Eğer fiyatı yeterince yüksek tutmazsa da bu kez tüketimi öylesine teşvik etmiş olur ki tüketimin tümünü karşılayamaz; sadece başka türlü davrandığı takdirde kazanacağı gelirin bir bölümünden olmakla kalmaz, aynı zamanda insanları daha mevsim bitmeden, kıtlığın zorluklarından da öte açlığın korkunç dehşeti ile başbaşa bırakır. Günlük, haftalık aylık tüketimlerinin olabildiğince mevsimlik arz ile orantılı olması halkın çıkarınadır. Yurtiçi tahıl tacirinin çıkarı da aynı yöndedir. Arz miktarını olabildiğince doğru kestirebilirse, ürününü en yüksek fiyata ve en yüksek kârla satabilir; hem ürünün durumu hakkındaki, hem de kendisinin günlük, haftalık, aylık satışları hakkındaki bilgisi de ona arz miktarını olabildiğince doğru saptama olanağı verir. Halkın çıkarını gözetmeden de, sırf kendi çıkarını gözeterek, kıtlık yıllarında bile, aklıbaşında bir kaptanın kimi zaman mürettebatına davrandığı şekilde, onlara davranmak yolunu benimser. Kaptan erzakın yetmeyeceğini anlayınca, tayınları kısar. Aşırı ihtiyat nedeniyle bunu zaman zaman gerekmediğinde de yapsa bile, daha az

tedbirli bir yönetimin yolaçacağı tehlike, sefalet ve yıkını ile karşılaştırıldığında, bunun bir önemi yoktur. Aynı şekilde, aşırı para hırsıyla yurtiçi tahıl taciri de zaman zaman tahılının fiyatını, mevsimin kıtlık düzeyinin gerektirdiğinden daha yüksek düzeyde tutsa bile, halkı mevsim sonunda yaşanacak bir açlıktan başarıyla koruyan bu tavırdan halkın duyacağı rahatsızlık, onları mevsim başında cömertçe davranmanın yolaçağı sıkıntıyla karşılaştırıldığında hiçbirşeydir. Tahıl tacirinin kendisi de, sadece kendisini genellikle gaza getirdiği için değili aynı zamanda kendisi bu öfkeden kurtulabilse bile mevsim sonunda elinde kalan ve sonraki mevsim iyi gittiği takdirde, başka türlü durumda olması gerektiğinden çok daha düşük bir fiyata satmak zorunda kalacağı için, bu aşırı hırs yüzünden zarar görebilir.

Gerçekten de, eğer büyük bir tüccar şirketi geniş bir ülkenin tüm ürününe sahip olabilseydi, belki o zaman söylendiğine göre HollandalIların Molucca baharatlarının fiyatının düşmesini önlemek için bir kısmım dökmesi gibi bir yol izlemek onların çıkarına olabilirdi. Ama, yasa zoruyla da olsa böylesine geniş kapsamlı bir tahıl tekeli kurmak olanaksızdır; yasaların ticareti serbest bıraktığı her yerde de, ürünün çoğunu kapatacak büyüklükteki birkaç büyük sermayenin tekeli altına girmeye diğerleri en az uygun olan mal, tahıldır. Birkaç özel kişinin sermayesiyle satın alabileceğinden çok daha değerli olmasının yanı sıra, bunu yapabilecek güçte olsalar bile, tahılın üretim şekli de onun tümünü satın almalarını pratikte olanaksız kılmaktadır. Her uygar ülkede olduğu gibi yıllık tüketimi çok yüksek bir mal olduğu için, tahıl üretiminde her yıl diğer malların hiçbirinin üretiminde olmadığı ölçüde emek istihdam edilir. Topraktan ilk çıktığı zaman bile zorunlu olarak mülkiyeti çok daha fazla sayıdaki insan arasında bölüşülür; bu sahipler de asla diğer bağımsız imalatçılar gibi bir araya gelemezler, ancak zorunlu olarak ülkenin dört bir yanma dağılırlar. Bu ilk sahipler tüketicilere ya kendi

çevrelerinden ya da diğer yurtiçi tacirlerden malı sağlarlar. Bu yüzden de çiftçi ve fırıncı da dahil olmak üzere tahıl iç ticareti ile uğraşanların sayısı herhangi bir mal üzerine çalışanlardan kat be kat fazladır. Bu yaygın konumları da onların bir şekilde bir araya gelmelerini olanaksız kılar. Bu nedenle, eğer herhangi bir kıtlık yılında, bunlardan birisi elinde mevsim sonuna değin tüketebileceğim umduğundan daha fazla tahıl kaldığını düşünecek olursa asla kendi zararı ve rakiplerinin yararı pahasına fiyatını yüksek tutmayacak, yeni ürün piyasaya gelmeden bir an önce elindeki tahılı çıkarabilmek için fiyat kıracaktır, diğerleri de aynı güdülerle hareket edecek. Hepsi de ellerindeki tahılı kendi değerlendirmelerine göre o yılın kıtlık derecesi açısından en uygun fiyata satmak zorunda kalacaklardır.

Geçtiğimiz iki yüzyıl boyunca Avrupa'yı etkileyen açlık ve kıtlıkların çoğunun elimizde çok net olarak bulunan verilerine bakarak tarihini inceleyen herhangi birisi, sanıyorum, bir açlığın sebebinin ne yurtiçi tahıl ticaretiyle uğraşanlar ne de başka bir şey olduğunu, açlığın sadece ve sadece kimi zaman savaş yüzünden olmakla birlikte çoğu zaman mevsimlerden kaynaklandığını, kıtlığın ise sadece açlığın yaratacağı olumsuzlukları yanlış yöntemlerle gidermeye çalışan hükümet baskıcı politikalarından kaynaklandığını fark edecektir.

Her köşesinde serbest ticaret ve iletişimin olduğu yaygın bir tarım ülkesinde mevsimlerin elverişsizliğinden kaynaklanan kıtlık asla bir açlık derecesine varmaz; idareli kullanıldığı takdirde, en kıt ürün bile bolluğun ortalama düzeyde olduğu yıl rahat rahat geçinenlerle aynı sayıda insanı yıl boyu beslemeye yetecektir. Ürün için en elverişsiz yıllar, aşırı kuraklık veya aşırı yağmur görülen yıllardır. Ancak, tahıl hem yüksek, hem de alçak yerlerde, hem çok nemli hem de çok kuru yerlerde aynı ölçüde yetiştiği için, ülkenin bir tarafına zararı dokunan kuraklık ya da yağmur ülkenin diğer tarafına faydalı gelecek; lıer ne kadar hem nemli

hem de kurak mevsimde ürün ortalama yağış zamanına göre oldukça az olsa da, ülkenin bir tarafındaki kayıp diğer tarafındaki kazancı telafi edecektir. Hem çok nemli bir toprak isteyen hem de yetişmesinin belli bir döneminde tümüyle su altında olması gereken pirincin yetiştiği ülkelerde, kuraklığın etkileri çok daha şiddetlidir. Ama, devlet serbest ticarete izin verse, kuraklık bu gibi ülkelerde bile bir açlığa yol açacak boyutlara varmaz. Birkaç yıl önce Bengal'de görülen kuraklık büyük olasılıkla çok büyük bir kıtlığa yol açmış olabilir. Belki de bazı elverişsiz yasal düzenlemeler, Doğu Hindistan Şirketinin pirinç ticaretine getirdiği kimi mantıksızca kısıtlamalar bu kıtlığın açlık derecesine varmasına katkıda bulunmuştur.

Bir kıtlığın sıkıntılarını gidermek amacıyla hükümet tüm tacirlere tahıllarını kendi makul gördüğü fiyattan satmasını emrettiği zaman, onların mallarını pazara getirmesine engel olarak, daha mevsimin başında bir açlığa sebep olabilir; ya da pazara getirseler bile, halkın aşırı tüketmesini teşvik ederek mevsim sonundan önce bir açlığa yol açabilir. Sınırsız, kısıtsız tahıl ticareti özgürlüğü, bir açlık felaketine karşı alınabilecek en iyi önlem olduğu gibi, bir kıtlığın yaratacağı elverişsizlikleri de en iyi şekilde hafifletir; çünkü gerçek bir kıtlığın yaratacağı sorunlar tümüyle giderilemez, ancak hafifletilebilirler. Hiçbir ticaretin yasalarca tümüyle korunmaya gereksinimi olmadığı gibi hiçbir ticaret de bunu istemez, çünkü hiçbir ticaret halkın nefretine bu denli maruz kalmamıştır.

Kıtlık yıllarında alt tabakalardan insanlar, sıkıntılarının sebebini nefretlerinin ve öfkelerinin hedefi haline gelen tahıl tacirlerinin para hırsına yorarlar. Bu nedenle de, tacir bu gibi durumlarda kâr etmek yerine sıklıkla toptan mahvolmanın, depoları talan edilmenin eşiğine gelir. Ama, tahıl tacirinin, fiyatlar yüksekken esas kâr yapmayı beklediği dönem kıtlık yıllarıdır. Genellikle kimi çiftçilerle belli bir dönem boyunca belli bir miktar tahılı belli fiyattan satın almak üzere sözleşmeler

yapar. Bu sözleşme fiyatı ortalama ve makul fiyata göre belirlenir; bu da, son kıtlık yıllarından önce buğdayda quarter başına yirmi sekiz şilindi, diğer tahıl fiyatları da ona göre belirlenmişti. Bu nedenle, tahıl taciri kıtlık yıllarında tahılın büyük bir bölümünü normal fiyattan satın alır ve çok daha yükseğe satar. Ama bu olağanüstü kâr artık onun işini diğer işkolları ile aynı düzeye getirmekten, hem malin kendisinin dayanıksız bir niteliğe sahip oluşunun hem de fiyatında sık görülen ve önceden kestirilemeyen dalgalanmaların sebep olduğu diğer zamanlardaki zararını telafi etmekten çok uzaktır. Sırf bu nedenle bu işkolunda diğerlerine göre çok seyrek olarak büyük servetler elde edilebilir. Aına kâr etmeye çok elverişli tek dönein olan kıtlık yıllarında halkın bu işkoluna duyduğu nefret, karakter sahibi insanları bu işe girmekten alıkoyar. O nedenle de bu işkolu daha alt düzeydeki birçok meslek adamına terkedilmiştir; değirmenciler, fırıncılar, uncular, un komisyoncuları ve çok sayıdaki sefil seyyar satıcı, yurtiçi piyasada üretici ile tüketici arasına girmektedir.

Oysa, Avrupa'nın eski politikasının, halka böylesine yararlı bir ticarete duyulan yaygın nefreti yatıştıracak yerde onaylayıp cesaretlendirdiği görülüyor.

Kral VI. Edvvard'ın 5. ve 6. yılında çıkarılan 14 sayılı fermanla, satmak amacıyla tahıl alan herkesin istifçi ilan edileceği, ilk seferinde iki ay hapis cezası ve tahıl bedeli kadar para cezasına mahkum edileceği, ikinci seferinde altı ay hapis ile tahıl bedelinin iki katı kadar para cezasına mahkum edileceği, üçüncü kez de yinelenmesi durumunda ise boyundurukla halka teşhir edilip kral affedene değin hapiste yatacağı duyuruldu. Avrupa'nın diğer birçok yerindeki eski politika da Ingiltere'dekinden daha iyi değildi.

Atalarımız, tahılı çiftçiye ödediğinin çok üstünde fahiş bir kârla satan tahıl tacirinden almak yerine daha ucuza çiftçiden alabileceklerini düşünmüş olmalılar. Bu yüzden de bu işkolunu tümden yok etmek is-

tediler. Hatta, üretici ile tüketici arasına girebilecek herhangi bir aracıyı bile engellemeye çalıştılar; böylece ancak dürüst ve adil bir insan olarak bu işi yapma belgesine sahip olanların yürütmeye yetkili olduğu tahıl ticareti üzerine de kısıtlamalar getirmiş oluyorlardı. VI. Edward'ın fermanı ile bu lisansı alabilmek üç sulh yargıcının iznine bağlıydı. Ama bu kısıtlamanın bile yetersiz olduğu düşünüldü, Elizabeth'in bir fermanı ile bu ayrıcalığın tanınması üç aylık toplantılara bırakıldı.

Avrupa'nın eski politikası bu şekilde, şehirlerin işkolu olan imalat ile ilgili olanlardan oldukça farklı ilkelerle, ülkenin en eski işkolu olan tarımı düzenlemeye çalıştı. Çiftçiyi yalnızca tahılın anlık tüketicisi ya da simsarlardan başka bir müşteriye bırakmayarak, onu yalnızca bir çiftçi değil aynı zamanda bir tahıl taciri ya da perakendecisi gibi çalışmaya da zorladı. Oysa birçok durumda sanayicinin kendi malını dükkanlarda perakende satmasını engellemişti. Yasalardan birisi ile, nasıl yapılacağı pek de iyi anlaşılmadan tahılı ucuz tutarak ülkenin genel çıkarları korunmaya çalışılıyordu. Diğer yasayla da, sanayicinin ucuza perakende mal satması durumunda işlerinden olacağı sanılan dükkan sahiplerinin çıkarları korunmaya çalışılıyordu.

Oysa sanayici, her ne kadar dükkan açmasına ve mallarını perakende olarak satmasına izin verilse bile, bir dükkan sahibinden daha ucuza satamaz. Sermayesinin ne kadarını dükkanına ayırırsa o kadarım kendi işkolundan çekmiş demektir. İşini diğer insanlarla aynı düzeyde sürdürebilmesi için hem bir imalatçının kârını hem de bir dükkancının kârını elde edebilmesi gerekir. Örneğin, yaşadığı kasabada hem imalat hem de perakendecilik sektörlerinde sermayenin normal kârı yüzde on olsun; bu durumda dükkanına koyduğu kendi malının her bir parçasına yüzde yirmi kâr koyması gerekecektir. Atölyesinden dükkanına mallarım taşıdığı zaman onları bir tacire ya da dükkancıya satmış gibi değer biçmesi gerekir. Eğer bunun altında değer biçerse imalat sermayesinin kârının

bir bölümünden olur. Yine onları kendi dükkanında sattığı zaman da, bir dükkancının sattığı ile aynı paraya satmadığı sürece dükkancılığa ayırdığı sermayesinin kârını azaltmış olur. Bu nedenle, aynı maldan çifte kâr elde ediyormuş gibi görünse de, bu mallar iki farklı sermayeye ait olduğu için, bunlara ait sermayenin tümü üzerinden bir kâr elde etmektedir; eğer bundan daha az bir kâr elde ederse zararda demektir, yani sermayesinin tümünü komşularının çoğununki kadar aynı avantajla istihdam etmiyor demektir.

Çiftçiye, imalatçının yapınası yasaklanan şeyi yapınası, yani sermayesini iki farklı alana bölmesi, bir bölümü ile piyasanın anlık gereksinimlerini karşılamak için tahıl ambarını dolu tutması, diğer bölümünü de toprağını ekip biçmekte kullanması emredildi. Ancak, bu ikinci bölüm çiftçilik sermayesinin normal kârından daha aşağısını istihdam edemeyeceği gibi, ilk bölüm de bir tacir sermayesinin normal kârından daha aşağısını istihdam etmeye dayanamaz. Gerçekten tahıl ticareti işinde kullanılan sermaye ister adına çiftçi denen kişiye, isterse adına tahıl ticareti denen kişiye ait olsun, her iki durumda da sahibinin zarar etmeyeceğini garanti edebilmesi, fırsat bulduğunda başka bir işe geçmeyi daha kârlı bulmaması için aynı kârı elde etmek zorundadır. Bu nedenle de, bir tahıl tacirinin işini yapmaya zorlanan çiftçi, tahılını herhangi bir tahıl tacirinin serbest rekabet durumunda satmak zorunda kalacağından daha ucuza sataınayacaktır.

Sermayesinin tümünü tek bir işkoluna yatıran tacir, emeğini tek bir işe ayıran işçi ile aynı üstünlüğe sahiptir. İşçi aynı bir çift el ile daha fazla iş çıkarmasına olanak sağlayacak bir ustalık elde ederken, tacir de malları alıp satma işini, aynı sermaye ile daha çok miktarda iş kotarmaya yarayacak şekilde kolay yapacağı bir yöntem kazanır. Birinin işini daha ucuza yapabildiği gibi diğeri de mallarını, sermayesi ve dikkati çok sayıda alana bölünmüş birinden daha ucuza satabilir. İmalatçıların çoğu

mallarını, tüm işi onları toptan alıp perakende satmak olan kurnaz ve hamarat bir dükkancı kadar ucuza satmaya dayanamadılar. Çiftçilerin daha büyük bir bölümü ise, belki dört beş mil uzaklıktaki bir kasabanın halkını doyurmak için kendi tahılını, tüm işi toptan aldığı tahılı büyük bir depoda biriktirip perakende satmak olan kurnaz ve çalışkan bir tahıl taciri kadar ucuza satmaya hiç dayanamaz.

İmalatçıyı dükkancının işini yapmaktan alıkoyan yasa, bu sermaye işbölümünü daha da hızlandırmaya çalışmıştır. Çiftçiyi tahıl tacirinin işini de yapmaya zorlayan yasa ise onu bu kadar hızlı çalışmaktan alıkoymaya çabalamıştır. Her iki yasanın da doğal özgürlükleri ihlal ettiği, bu yüzden de adil olmadığı açıktır. Her ikisi de adil olmadığı ölçüde isabetsizdir. Bu tür şeylerin ne zorlanması ne de engellenmesi hiçbir toplumun çıkarına değildir. Emeğini ya da sermayesini konumunun gerekli kıldığından daha çok sayıda alana bölüştüren kişi, asla komşusuna fiyat kırarak zarar veremez. Ancak kendi kendine zarar verebilir, zaten genellikle de onu yapmaktadır. Her işe koşturan adam asla zengin olamaz der atalarımız. Ama, konumları gereği halk kendi çıkarını yasa koyucudan çok daha iyi gözetebileceğinden, daima yasalar halkın çıkarının gözetilmesini halka bırakmalıdır.

Yalnızca her toplum için yararlı olan sermayenin işbölümü engellenmekle kalmamış, aynı zamanda benzer şekilde toprağın tarıma açılıp ekilmesi de engellenmiştir. Çiftçiyi bir yerine iki işkolu ile birden uğraşmak zorunda bırakmış, böylelikle yalnızca ekip biçmeye ayıracağı sermayesini ikiye bölmeye zorlamıştır. Ama, eğer ürününün tümünü olabildiğince çabuk bir tahıl tacirine satma özgürlüğüne sahip olabilseydi, tüm sermayesi toprağına çabucak geri dönebilecek, toprağını daha fazla ıslah edip daha iyi ekebilmek için bu sermayeyi daha fazla sığır satın almakta ve daha fazla işçi kiralamakta kullanabilecekti. Oysa, tahılını perakende satmaya zorlanmakla sermayesinin büyük bir bölümünü

yıl boyunca ambarlarında tutmaya zorlanıyor, böylelikle de toprağını aynı sermaye ile başka türlü yapabileceği kadar mükemmel ekip biçemiyordu. Bu nedenle, bu yasa, tahılı ucuzlatmak yerine, toprağın ıslahını engelleyerek tahılı daha kıt, dolayısıyla da daha pahalı hale getirmiştir.

Tahıl yetiştirilmesine en fazla katkıda bulunabilecek olan işkolu, eğer yeterince korunup teşvik edilirse, çiftçininkinden sonra tahıl tacirinin işkoludur. Tıpkı toptancı tacirin işkolunun sanayicininkini desteklemesi gibi, çiftçinin işkolunu da tahıl ticaretinin işkolu destekler.

Toptancı tacir, imalatçıya hazır bir pazar sağlayarak, malı olabildiğince hızlı biçimde elinden alıp üretimden önce ona para ödeyerek, sermayesinin tümünü, hatta kimi zaman tüm sermayesinden de daha fazlasını sürekli olarak imalat sektöründe tutabilmesine, böylelikle toptancı yerine nihai tüketiciye vereceği durumla karşılaştırıldığında, daha büyük miktarda mal üretebilmesine olanak sağlar. Toptancı tacirin sermayesi de genellikle birçok imalatçının sermayesini yerine koymaya yeteceğinden, aralarındaki bu ilişki, büyük bir sermaye sahibinin çok sayıdaki küçük sermaye sahibini desteklemesi ve onların mahvına sebep olacak şekilde zarar ve felaket ile karşılaştıklarında onlara yardım etmesine benzer.

Tüm dünyada aynı türden bir ilişki de çiftçiler ile tahıl tacirleri arasında kurulmuş olup, tahıl tacirlerine olduğu kadar çiftçilere de yarar sağlar. Çiftçiler sermayelerinin tümünü, hatta tümünden de fazlasını sürekli olarak ekip biçme işinde istihdam edebilirler. Bütün işkollarından daha sık rastlanılan kazalarda ise, sürekli müşterileri olan varsıl tahıl taciri onları çıkarları gereği desteklemek için gerekli olanağa sahip olur, şimdiki gibi toprak sahiplerinin merhametine ya da kahyalarının insafına bel bağlamak zorunda kalmazlardı. Şimdilerde olanaksız olmakla birlikte, bu ilişkiyi evrensel olarak bir kere kurma olanağı olsaydı, krallığın tüm tarım sermayesini şimdilerde bölünmüş olduğu birçok işkolun-

dan çekip asıl işine, yani ekip biçmeye ayırmak, aşağı yukarı bu büyük sermayenin işlemlerini destekleyecek büyüklükte bir başka sermaye bulabilmek olanaklı olsaydı, koşullardaki bu değişiklik tüm ülkede hayal bile edemeyeceğimiz büyüklükte bir gelişme yaratabilirdi.

Bu yüzden de VI. Edward'ın üretici ile tüketici arasına herhangi bir aracı girmesini olabildiğince yasaklayan fermanı, serbestçe yürütülmesi sadece bir kıtlığın yol açabileceği sıkıntıları en iyi biçimde hafifletmekle kalmayıp o felaketi de en iyi şekilde önleyebilecek bir işkolunu yok etmeye çalışmaktadır: Çiftçinin işinden başka hiçbir işkolu tacirinki kadar tahıl üretimine katkıda bulunamaz.

Bu yasanın katılıkları daha sonra art arda çıkan birçok fermanla yumuşatıldı; önce tahıl fiyatı quarter başına yirmi şilini geçmediği sürece tahılı toptan kapatmaya izin verildi, sonra aşama aşama bu sınır yirmi dört, otuz iki ve kırk şiline çıktı. Sonunda, II. Charles'ın 15. yılında çıkan fermanın 7. maddesi ile, buğday fiyatı quarter başına kırk sekiz şilini geçmediği sürece buğday kapatmak ya da yeniden satış amacıyla buğday satın almak, vurguncular dışındaki herkes için yasal hale geldi. Dahili tahıl ticareti ile ûğraşanların bugün sahip olduğu özgürlüklerin tümü bu fermanla tanındı. Şimdiki kralın 12. yılında bir fermanla hemen hemen stokçular ve vurgunculara karşı çıkarılmış tüm diğer eski fermanlar yürürlükten kaldırılmış, ancak halen de yürürlükte olan bu fermanın getirdiği kısıtlamalar olduğu gibi bırakılmıştır.

Yine de bu ferman bir şekilde halk arasında yaygın olan çok saçma iki önyargıyı onamaktadır.

Birincisi, buğday fiyatı quarter başına kırk sekiz şiline kadar, diğer tahılların fiyatı da o oranla yükseldiği zaman, tahıl kapatmanın neredeyse insanları incitmek gibi olduğunu varsaymaktadır. Ancak söylenilenler, dahili tacirlerin kapattığı tahılın fiyatının asla halka zarar verecek kadar yüksek olmadığını gösteriyor. Dahası, quarter başına kırk sekiz şilin çok

yüksek bir fiyat sayılmasa da, yeni ürünün hemen hemen hiç bir bölümünün elden çıkarılmadığı, herhangi bir bölümünün halka zarar verecek şekilde kapatılmasının cahiller tarafından bile düşünülemeyeceği, kıtlık yıllarında sık sık hasadın hemen sonrasında ortaya çıkan fiyattır.

İkinci olarak, halka zarar verecek şekilde tahılın kısa bir sure sonra aynı piyasaya yeniden sürülmek üzere satın alınmasını önleyecek belli bir fiyat düzeyi olduğu varsayılmaktadır. Ama eğer bir tacir kısa bir süre sonra yeniden aynı piyasaya satmak üzere belli bir piyasada tahıl alıyorsa, bunun nedeni piyasanın belli nedenlerle sezon boyunca kendiliğinden doyurulamayacağını, böylelikle fiyatın kısa bir süre sonra yükseleceğini düşünmesidir. Eğer bu yargısında hatalıysa, yani fiyat yükselmezse, bu işe yatırdığı sermayesinin tüm kârını yitirmekle kalmaz, sermayesinin tahılı depolayıp saklamak için gerekli masraflara ayırdığı bölümünü de yitirir. Böylelikle, o pazara mal arz etmekten kaçındığı insanlara zarar vermekten çok kendi kendisine zarar verir, çünkü onlar sonradan yine ucuza mal bulabilirler. Yok eğer öngörüsü doğru çıkarsa, çok sayıda insana zarar vermek yerine onlara en büyük hizmeti sağlamış olur. Aksi halde karşılaşacakları kıtlığın sıkıntılarını biraz daha önce hissetmelerini sağlayarak, fiyatın ucuzluğunun onları mevsimin ciddi kıtlığına uygun düşenden çok daha hızlı tüketmelerini teşvik etmesi durumunda çok ağır biçimde hissedecekleri duyguları önler. Gerçekten kıtlık baş gösterdiği zaman halkın yapabileceği en iyi şey sıkıntıları olabildiğince aylara, haftalara, günlere yayabilmektir. Tahıl tacirinin çıkarı onu tam da bunu yapmaya yönlendirir: noktası virgülüne bunu yapacak denli aynı çıkarlara, aynı bilgilere ya da aynı yeteneklere sahip birisi de çıkmadıkça, bu en önemli ticaret işleminde tümüyle ona güvenmek gerekir; ya da, diğer bir deyişle, yurtiçi arzı ilgilendirdiği ölçüde, tahıl ticareti tümüyle serbest bırakılmalıdır.

Malların toptan kapatılmasından ve aracılıktan duyulan korkunun yaygınlığı, büyücülükten şüphelenip dehşete düşmeye benzer. Büyücü-

lükle suçlanan şanssız biçareler kendilerinden bilinen talihsizlikler bakımından bu aracılardan daha masum değildirler. Büyücülük aleyhine açılan tüm davalara bir son veren ve insanların sanal suçlarla komşusunu suçlayarak kötü emellerini tatmin etme olanaklarını elinden alan yasa, öyle görünüyor ki bu yolla tüm bu korkuların ve kuşkulan etkin biçimde ortadan kaldırmıştır. Dahili tahıl ticaretine tümüyle serbestlik sağlayan yasa da büyük olasılıkla halkın mal kapatmak ve aracılıktan duyduğu korkuları da etkin biçimde ortadan kaldıracaktır.

Ama, tüm kusurlarına rağmen II. Charles'ın 15. yılında çıkan 7 sayılı ferman, yurtiçi piyasaya bol miktarda mal arz edilmesine ve tarımın gelişmesine, belki de mevzuattaki diğer tüm yasalardan daha fazla katkıda bulunmuştur. Bu yasa sayesinde dahili tahıl ticareti şimdiye değin görülmemiş ölçüde özgürlüğe ve korumaya kavuşmuş; hem yurt içi arz, hem de çiftçiliğin çıkarları, ithalat ya da ihracat sektörlerinin teşvik edeceğinden daha fazla dahili ticaret tarafından teşvik edilmiştir.

Büyük Britanya'ya ithal edilen her türlü ortalama hububat miktarının tüketilene oranı, Tahıl Ticareti Üzerine Notların yazarına göre bire beş yüz yetmişten daha fazla değildir. Bu nedenle, yurtiçi piyasayı doyurmak açısından dahili ticaretin önemi, ithalatın öneminden beş yüz yetmiş kez daha büyük olmalı.

Büyük Britanya'nın ihraç ettiği her türden ortalama tahıl miktarı da, yine aynı yazara göre, yıllık üretimin otuz birde birinden fazla değildir. Bu yüzden de tarımın teşvik edilmesi açısından, yurtiçi üretime bir pazar sağlayan dahili ticaretin önemi ihracatınki kadar büyük olmalı.

Siyasal aritmetik ve hesaplamalara pek güvenmem. Bunları sadece, en tedbirli ve deneyimli insanların gözüyle, tahıl dış ticaretinin dahili ticaret ile karşılaştırıldığında ne kadar önemsiz olduğunu göstermek için söylüyorum. Teşvik primi verilmeye başlanmasından hemen önceki yıllarda tahılın büyük ölçüde ucuz oluşu, belki de bir dereceye kadar,

yirmi beş yıl önce çıkarılan ve etkisini göstermek için yeterince zaman bulan II. Charles'ın bu fermanının yürürlüğe girmesine bağlanabilir.

Tahıl ticaretinin diğer üç koluyla ilgili söylemem gerekenlerinin tümünü anlatmaya birkaç sözcük yeterli olacaktır.

II. Yurtiçi tüketim amacıyla dışarıdan tahıl ithal eden tacirin işi şüphesiz yurtiçi piyasanın o anda doyurulmasına katkıda bulunmakta, halkın büyük bir bölümü için belli bir yere kadar faydalı olmaktadır. Gerçekten de ortalama tahıl fiyatını bir ölçüde düşürme eğilimindedir. Ancak, onun gerçek değerini, yani onu sağlamaya yetecek emek miktarını azaltmaya çalışmaz. Eğer ithalat lıer zaman serbest olsaydı, çiftçilerimiz ve toprak sahiplerimiz, büyük olasılıkla, bir yıldan diğerine, ithalatın yasak olduğu günümüze göre daha az para kazanacaklardı; ama ellerine geçen para daha değerli olacak, diğer tüm mallardan daha fazla satın alabilecek ve daha fazla emek istihdam edeceklerdi. Böylece, daha az miktardaki gümüşle temsil edilse de, gerçek servetleri, gerçek gelirleri aynı olacak; yine şimdi ektikleri kadar tahıl ekeceklerdi. Tersine, tahılın parasal fiyatındaki düşüşün sonucun gümüşün reel değerinin artması, diğer tüm malların parasal fiyatlarım da bir miktar düşürür, içinde bulunduğu ülkenin endüstrisine tüm dış pazarlarda bir miktar üstünlük sağlar ve böylelikle o endüstriyi teşvik eder, büyütür. Ancak yurtiçi tahıl piyasasının büyüklüğü de bulunduğu ülkenin genel emeğine, yani bir şeyler üretip böylece bir şeyler sahibi olan, bir başka deyişle, tahıl karşılığında değiş tokuş edebileceği bir bedeli olan insanların sayısına bağlıdır. Ancak, her ülkede yurtiçi piyasa en yakın ve en elverişli olması nedeniyle tahıl için de en büyük ve en önemli piyasadır. Bu nedenle tahılın ortalama parasal fiyatındaki düşüşe bağlı olarak gümüşün reel değerinin artması, tahıl için en büyük ve en önemli pazarı da büyütme, böylelikle kendi büyümesini de engelleme yerine teşvik etme eğilimindedir.

Ancak II. Charles'ın 22. yılında çıkan fermanın 13. maddesi, iç piyasada tahılın fiyatı quarter başına elli üç şilin dört pensi geçmedikçe, buğday ithalatına quarter başına on altı şilin, iç piyasa fiyatı dört poundu geçmedikçe de sekiz şilin gümrük vergisi uygulamaktadır. Bu iki fiyattan ilki, yüzyıldan fazla bir süredir, ancak çok büyük kıtlık zamanlarında görülmüş, İkincisi ise bildiğim kadarıyla hiç görülmemiştir. Şimdilerde buğday fiyatı bu ikinci rakamın üstüne çıkmadıkça bu fermanla uygulanan gümrük vergisi çok yüksektir, ilkinin üstüne çıkmadıkça da bir yasak anlamına gelmektedir.[4] Diğer tüm hububat türlerinin ithalatı da aynı oranda sınırlanmıştı, gümrük vergileri hububatın değeri ile orantılı olarak hemen hemen aynı ölçüde yüksekti. Onu izleyen yasalar bu vergileri daha da yükseltti.

Kıtlık yıllarında yasaların katı biçimde uygulanmasının halkta doğuracağı sıkıntı da büyük olasılıkla çok fazla olacaktır. Ancak, bu gibi durumlarda, yasaların uygulanması genellikle, sınırlı bir zaman için tahıl ithalatına izin veren geçici fermanlarla sulandırılır. Bu geçici fermanlara gereksinim duyulması, genel fermanın ne denli uygunsuz olduğunu göstermeye yeter.

4 Şimdiki kralın 13. fermanından önce farklı hububat türlerinin ithalatına uygulanan gümrük vergileri şöyleydi:

Hububat	Vergi (quarter başına)	Vergi (quarter başına)	Vergi (quarter)
Fasulye	28 s'e kadar 19 s 10 p	40 s'e kadar 16 s 8 p	40 s'den fazlası 12 p
Arpa	28 s'e kadar 19 s 10 p	32 s'e kadar 16 s	32 s'den fazlası 12 p
Malt (çimlenmiş arpa) özel bir yasa ile ithali tümden yasaklanmıştır.			
Yulaf	16 s'e kadar 5 s 10 p		16 s'den fazlası 9 Vı p
Bezelye	40 s'e kadar 16 s 10 p		40 s'den fazlası 9 ³Â p
Çavdar	36 s'e kadar 19 s 10 p	40 s'e kadar 16 s 8 p	40 s'den fazlası 12 p
Buğday	44 s'e kadar 21 s 9 p	55 s 4 p'e kadar 17 s	55 s'den fazlası
Siyah Buğday	32 s'e kadar 16 s.		

Bu vergilerin bir bölümü Eski Sübvansiyonun yerine çıkarılan II. Charles'ın 22. fermam ile, bir bölümü Yeni Sübvansiyon, bir bölümü Üçte Bir ve Üçte iki Sübvansiyon, bir bölümü de 1747 Sübvansiyonu ile konmuştur.

İthalat üzerine konan bu sınırlamalar, teşviklerden önce konulmuş olsalar da, sonradan bu düzenlemeyi yapan aynı ruh, aynı ilkeler tarafından dikte edilmişlerdir. Bunlar ve ithalata konan diğer bazı kısıtlamalar kendi başlarına ne denli zararlı olurlarsa olsunlar, bu düzenlemenin sonucunda gerekli hale geldiler. Eğer, buğdayın fiyatı quarter başına kırk sekiz şilinin altına düştüğünde ya da onun çok üstünde olmadığında, yabancı tahıl gümrüksüz ya da çok az bir gümrük ile ithal edilebilmiş olsaydı, teşvik primi sayesinde, kamu gelirlerinin zarar vererek ve yabancı ülkelerinkinin değil de yerli ürünlerin pazarını genişletmek amacı taşıyan bu kurumun tümüyle saptırılmasına yol açarak yeniden ihraç edilirdi.

III. Dış tüketim için tahıl ihraç eden tacirin işi elbette iç pazarın bol miktarda doyurulmasına doğrudan katkıda bulunmamaktadır. Ama, bunu dolaylı olarak yapar. Hangi kaynaktan karşılanırsa karşılansın, ister yurtiçi tüketimden isterse ithalattan, normal olarak tüketilenden daha fazla tahıl yetiştirilmedikçe ya da ülkeye ithal edilmedikçe, iç piyasa asla bol miktarda doyurulmuş olmaz. Ama artık her halükârda ihraç edilmedikçe de, iç piyasanın gerektirdiği kıtı kıtına tüketim düzeyinden daha fazla ürünü ne yetiştiriciler yetiştirmek ister, ne de ithalatçılar ithal etmek. Meslekleri piyasayı doyurmak olan insanların genellikle mallarının ellerinde kalmasından korktukları piyasalar, genellikle arz fazlası değil talep fazlası yaşarlar. İhracat yasağı, ülkenin tarımının kendi halkının gerektirdiği üretimi gerçekleştirmesini sınırlar. İhracat özgürlüğü ise yabancı ulusların gereksinimlerini karşılamak üzere tarımı genişletir.

II. Charles'ın 12. yılında çıkan fermanın dördüncü maddesine göre buğdayın fiyatı quarter başına kırk şilini, diğer hububat türleri de yine ona oranla belli bir düzeyi geçmediği sürece tahıl ihracatına izin veriliyordu. Aynı kralın 15- yılında çıkan fermanla da bu özgürlük quarter başına kırk sekiz şiline, 22. yılında çıkan fermanla da daha yüksek bir fiyata genişletildi. Bu ihracat sırasında krala pound başına bir vergi de

ödeniyordu. Ancak tüm hububat, oranlar listesinde öylesine düşük bir orana tabi tutulmuştu ki, bu pound başı vergi buğday için quarter başına sadece bir şilin, arpa için dört pens, diğer tüm hububat türleri için de altı pens tutuyordu. William ve Mary'nin ilk yılında çıkan ve teşvik kurumunu getiren fermanla, bu küçük vergi buğdayın fiyatı quarter başına kırk sekiz şilini geçmedikçe fiilen; III. Williaın'ın 11. ve 12. yıllarında çıkan fermanla da daha yüksek fiyat düzeyleri için tümden kaldırıldı.

Böylelikle, ihracatçı tacirin işi, bu teşvik primi ile kolaylaştırılmakla kalmamış, aynı zamanda dahili ticaretle uğraşan bir tacirin işine göre çok daha serbest bir hale gelmiştir. Bu iki fermandan sonuncusu ile tahıl ihraç amacıyla herhangi bir fiyata kapatılabilecek, ama yurtiçi satış söz konusu olduğunda bu ancak fiyatı quarter başına kırk sekiz şilini geçtiğinde mümkün olabilecekti. Ama dahili ticaret ile uğraşan kişilerin çıkarı, daha önce de gösterildiği üzere, asla halkın büyük bölümünün çıkarı ile ters olamaz. İhracatçı tacirin ise olabilir, zaman zaman oluyor da. Kendi ülkesi kıtlık altında çalışırken bir komşu ülke yokluktan muzdarip ise, kıtlık felaketini iyice derinleştirecek ölçüde ikinci ülkeye tahıl taşımak onun çıkarına olabilir. Bu fermanların asıl amacı iç piyasa arzım bollaştırmak değil, tarımı teşvik etme bahanesiyle tahıl fiyatını olabildiğince yükselterek iç piyasada sürekli bir kıtlığa sebep olmaktır. İthalatın caydırılmasıyla bu piyasanın arzı büyük kıtlık zamanlarında bile yurtiçi üretim ile sınırlı oldu; ihracatın teşvik edilmesiyle de, fiyat quarter başına kırk sekiz şiline kadar yükseldiği zaman, piyasa önemli kıtlık zamanlarında bile bu üretimin tümüyle tadını çıkarmasına izin verilmedi. Belli bir sure için tahıl ihracatını yasaklayan ve ithalattan alınan gümrük vergilerini kaldıran geçici yasalara Büyük Britanya'nın çok sık başvurmak zorunda kalması, genel olarak hiç de uygun olmayan bir sisteme sahip olduğunu göstermektedir. Eğer sistem iyi olsaydı, ondan uzaklaşma zorunluluğu bu denli sık ortaya çıkmazdı.

Tüm uluslar serbest ithalat ve ihracat sistemini benimsemiş olsalardı, büyük bir kıtanın farklı devletleri tıpkı büyük bir imparatorluğun farklı illerine benzer hale gelirdi. Büyük bir imparatorluğun illeri arasında iç ticaretin, sadece kıtlığı yatıştırıcı en iyi çare olduğu için değil aynı zamanda aklın ve deneyimin gereği serbest olması gibi; büyük bir kıtanın devletleri arasında ithalat ve ihracat serbest olurdu. Kıta ne kadar büyük olursa, onun değişik kesimleri arasındaki karayolu ve suyolu taşımacılığı da o denli kolay olur, bu kesimlerden herhangi birisi bu felaketlerle o kadar az karşılaşır, herhangi bir ülkenin kıtlığı diğer bir ülkenin bolluğu ile o kadar kolay telafi edilir. Ancak çok az sayıda ülke bu liberal sistemi tümüyle benimsemiştir. Tahıl ticareti serbestisi hemen hemen her yerde az çok sınırlıdır, birçok ülkede ise bu tür saçma düzenlemelerle, kaçınılmaz olan bir kıtlık talihsizliği sık sık bir yokluk felaketine dönüştürülmektedir. Bu tür ülkelerin tahıl talebi sık sık o kadar büyük, o kadar acil olur ki, rastlantı sonucu kendisi de aynı anda biraz kıtlık yaşayan küçük bir komşu devletin kendisi büyük bir yokluk felaketiyle karşı karşıya kalmadan bu ülkeleri doyurmaya cüret edemez. Böylece bir ülkenin çok kötü bir politikası bir ölçüde diğerinin aksi takdirde en iyi olabilecek politikasını tehlikeli ve kusurlu hale getirir. Ancak sınırsız ihracat özgürlüğü tarımsal üretimin çok daha fazla olduğu büyük ülkelerde çok daha az tehlikelidir, çünkü ihraç edilecek herhangi bir miktar yurtiçi arzı pek etkilemez. Bir İsviçre kantonunda ya da İtalya'nın bazı küçük devletlerinde belki bazen tahıl ihracatım sınırlamak gerekli olabilir ama Fransa ya da İngiltere gibi büyük ülkelerde buna hiç gerek yoktur. Üstelik çiftçinin mallarını daima en iyi pazara göndermesini engellemek, kesinlikle kamu yararı fikrine, bir tür devlet gereği fikrine, ancak en acil durumlarda hoş görülebilecek bir yasama organı kararma, adaletin normal yasalarım feda etmektir. Tahıl ithalatının yasaklandığı fiyat, eğer bir gün yasaklamak gerekiyorsa, her zaman çok yüksek bir fiyat olmalıdır.

Tahılla ilgili yasalar her yerde din ile ilgili yasalara benzetilebilir. Gerek bu dünyadaki geçimleriyle, gerekse öbür dünyadaki mutlulukları ile halk öylesine yakından ilgilidir ki, hükümet, kamu düzenini sağlamak amacıyla onların önyargılarına boyun eğmek, onların onaylayacağı bir sistemi kurmak zorundadır. Belki de bu yüzden her iki temel konu hakkında da akla uygun bir sistem kurulduğunu pek göremiyoruz.

IV. Taşıyıcı tacirin ya da yeniden ihraç etmek amacıyla tahıl ithal eden kişinin işi de iç pazarın doyurulmasına katkıda bulunur. Onun işinin gerçek amacı tahılını orada satmak değildir. Aına genellikle dış pazardan kazanacağı paranın daha azına bile bunu yapmaya istekli olacaktır; çünkü bu şekilde nakliye, yükleme, boşaltma ve sigorta masraflarından kurtulmuş olacaktır. Taşımacılık işi sayesinde diğer ülkelerin arzları için bir depo işlevi gören ülkenin halkı öyle pek kıtlık çekmez. Her ne kadar taşımacılık işi bu yolla iç piyasada tahılın ortalama parasal fiyatının düşmesine katkıda bulunabilirse de, gerçek değerinin düşmesini sağlamaz. Ancak bir ölçüde gümüşün reel değerini yükseltir.

Taşımacılık işi aslında Büyük Britanya'da her halükârda, çoğu iade edilmeyen yüksek gümrük vergileri ile yasaklanmıştı; bu gümrüklerin geçici fermanlarla askıya alınmasını gerektiren bir kıtlık olduğu zaman da, daima ihracat yasaklanırdı. Böylece bu hukuk sistemi ile taşımacılık işi her halükarda zaten yasaklanmış oluyordu.

Bu yüzden, teşvik kurumunun oluşturulması ile bağlantılı olan bu hukuk sistemi, kendisine gösterilen övgülerin hiçbirini hak etmemiş görünüyor. Sık sık bu yasalara bağlanan Büyük Britanya'nın gelişmesi (toprağının tarıma açılması) ve zenginliği, çok kolaylıkla başka nedenlerle açıklanabilir. Bunlara ve daha başka yirmi saçma ticaret düzenlemesine rağmen, Büyük Britanya'nın herkese kendi emeğinin meyvelerini toplama garantisi veren yasaları aslında tek başına herhangi bir ülkenin ilerlemesine yeterlidir; bu garanti, teşviklerin konulması ile aşağı yukarı aynı

zamanda gerçekleştirilen devrimle de mükemmelleştirilmiştir. Her bireyin kendi koşullarını iyileştirmek için özgürlük ve güvenlik ortamında göstereceği kişisel çaba tek başına öylesine güçlü bir ilkedir ki, başka hiçbir şeyin yardımına gerek kalmaksızın, sadece toplum zenginlik ve refahını sürdürecek kapasitede olmakla kalmaz, aynı zamanda, insan elinden çıkma aptal yasaların sık sık işlemesine ipotek koyduğu yüzlerce münasebetsiz engeli de, bu engellerin az çok ya bu özgürlüğü tecavüz etmesine ya da güvenliğini azaltmasına rağmen, aşacak güçtedir Büyük Britanya'da emek tümüyle güvendedir; tümüyle özgür olmasa da, en az Avrupa'nın herhangi bir bölgesi kadar, hatta onlardan da daha özgürdür.

Büyük Britanya'nın en zengin ve gelişmiş olduğu dönem, teşvikle bağlantılı yasalar sisteminin hemen ardından başlamışsa da, onun nedenini bu yasalara bağlayamayız. Aynı şekilde, ulusal borcun da hemen ardından başlamıştı. Ancak elbette ulusal borç da bunun sebebi değildir.

Her ne kadar teşvikle ilgili yasalar sistemi tümüyle İspanya ve Portekiz'in bu ülkelerdeki değerli metallerin değerini azaltmaya çalışan politikalarıyla aynı eğilime sahipse de, bu iki ülke Avrupa'nın belki de en yoksul ülkeleri arasında yer alırken, Büyük Britanya şüphesiz Avrupa'nın en zengin ülkelerinden birisidir. Ancak bu durum farkı kolaylıkla iki farklı sebebe bağlanabilir. Birincisi, Ispanya'nın vergisi, Portekiz'in altın ve gümüş ihraç yasağı ve bu yasaların uygulanmasını gözeten polisin çok dikkatli olması, aralarındaki ithalatın yıllık altı milyon sterlinden fazla olduğu bu çok yoksul iki ülkede, bu metallerin değerini azaltmada, tahıl yasalarının Büyük Britanya'da başardığından hem daha doğrudan hem de daha kuvvetli biçimde rol oynamıştır. İkinci olarak da, bu ülkelerdeki bu kötü politika halkın genel özgürlüğünü ve güvenliği ile telafi edilememektedir. Oralarda emek ne özgürdür, ne de güvence altındadır. Her ne kadar Ispanya'nın da, Portekiz'in de çoğu saçma ve aptalca olan ticaret düzenlemeleri akıllıcı olsalar bile, bu iki ül-

kenin sivil ve dini hükümetleri şimdiki yoksul durumlarım sürdürmeye yeterlidir.

Şimdiki kralın 13- yılında çıkan fermanın 43. maddesi tahıl yasaları ile ilgili olarak eskisinden daha iyi, ancak bir iki bakımdan çok da iyi sayılmayacak, yeni bir sistem getirmiş görünüyor.

Bu fermanla, yurtiçi tüketim amacıyla tahıl ithalatına konan yüksek gümrük vergileri, buğdayın ortalama fiyatı quarter başına kırk sekiz şiline, ortalama çavdar, bezelye veya buğday fiyatları otuz şiline; arpa fiyatı da yirmi dört şiline çıkar çıkmaz kaldırılmakta; onların yerine buğdayda quarter başına sadece altı pens, diğer hububat türlerinde de bununla orantılı olarak küçük birer vergi konmaktadır. Diğer tüm hububat türleri ile ama asıl buğday ilgili olarak, iç piyasa böylelikle, fiyatlar eskisine oranla büyük ölçüde daha düşük olduğu zaman da, yabancı ürünlere açılmış olmaktadır.

Aynı fermanla tahıl ihracatına verilen beş şilinlik teşvik primi de, eskiden buğdayın fiyat quarter başına kırk sekiz şiline yükseldiği zaman kaldırılmakta iken şimdi kırk dört şiline yükseldiğinde, arpaya verilen iki şilin altı penslik prim eskiden fiyat yirmi dört şiline yükseldiğinde kaldırılmakta iken şimdi yirmi iki şiline yükseldiğinde, yulafa verilen iki şilin altı penslik prim eskiden fiyat on beş şiline yükseldiğinde kaldırılmakta iken şimdi on dört şiline yükseldiğinde kaldırılmaktadır. Yulafa verilen teşvik primi de üç şilin altı pensten üç şiline düşürülmüş olup, eskiden fiyatı eskiden otuz iki şiline yükseldiğinde kaldırılmakta iken şimdi yirmi sekiz şiline yükseldiğinde kaldırılmaktadır. Eğer teşvikler daha önce göstermeye çalıştığım gibi uygunsuz iseler daha düşük olmaları ve daha önce kaldırılmaları çok daha iyidir.

Aynı ferman, yeniden ihracat amacıyla en düşük fiyata buğday ithalatından alman gümrük vergisini, anahtarları hem kralda hem de ithalatçıda olan bir depoda tutulması koşuluyla, kaldırmaktadır. Bu öz-

gürlük aslında Büyük Britanya'nın yirmi beş limanının dışına taşınamaktadır. Ama bunlar en önemlileri olup, diğer limanlarda bu iş için uygun depolar bulunmayabilir.

Bu yasa şüphesiz eski sisteme göre bir ilerleme gibi görünüyor.

Ancak aynı yasayla, yulaf fiyatı on dört şilini geçmediği sürece yulaf ihracatına quarter başına iki şilinlik bir prim de verilmektedir. Şimdiye değin bezelye ve fasulyenin dışında hububat türlerinin ihracatına hiç bir prim verilmemişti.

Yine aynı yasa ile buğdayın fiyatı quarter başına kırk dört şiline, çavdarınki yirmi sekiz şiline, arpanınki yirmi iki şiline, yulafınki de on dört şiline ulaştığı zaman ihracat yasaklanmaktadır. Tüm bu fiyatlar oldukça düşük görünüyor, üstelik onu zorlamak için verilen teşvik priminin kaldırıldığı fiyat düzeyinde ihracatı tümden yasaklamak da uygunsuz görünmektedir. Ya teşvik primi çok daha düşük bir fiyat düzeyinden çekilmeli, ya da ihracat daha yüksek bir fiyat düzeyinde serbest bırakılmalıydı.

O yüzden de, şimdilik bu yasa eski sistemden de kötü görünüyor. Ancak tüm kusurlarına rağmen, tıpkı Solon yasaları hakkında söylendiği gibi, kendi başına en iyi yasa olmadığını, ancak zamanının çıkarlarına, önyargılarına ve karakterine en uygun yasa olduğunu söyleyebiliriz. Belki de zamanla daha iyi bir yasanın yolunu açar.

ALTINCI BÖLÜM

TİCARET ANTLAŞMALARI HAKKINDA

Bir ulus kendisini ya sadece belli bir ülkeden gelen mallarla sınırlayıp diğer ülkelerden gelenleri yasaklayan, ya da diğer tüm ülkelerin mallarına uyguladığı gümrük vergisini bir ülkenin mallan ve tacirleri için kaldıran bir antlaşma ile bağladığı zaman, mutlaka bu kayrılan ülkenin imalatçıları ve tacirleri antlaşmadan büyük avantaj sağlıyordun Bu tacirler ve imalatçılar söz konusu kayrılan ülkede tekel konumunda olmanın tadını çıkarırlar. Bu ülke malları için hem geniş hem de avantajlı bir pazar haline gelir; daha geniş bir pazardır, çünkü diğer ulusların malları ya tümüyle dışlanmış ya da yüksek gümrük vergilerine tabi tutulmuşlardır, onların mallarını daha büyük miktarda tüketir; daha avantajlıdır, çünkü kayrılan ülkenin tacirleri tekel konumunda olduklarından, mallarını diğer tüm ulusların katılacağı bir serbest rekabet ortamına göre genellikle çok daha iyi bir fiyata satarlar.

Ancak, bu gibi antlaşmalar, kayrılan ülkenin tacirleri ve imalatçıları açısından avantajlı olsalar da, kayıran ülkenin sanayicileri ve tacirleri için kesinlikle dezavantajlıdır. Böylelikle onların aleyhine ve yabancı bir ulus lehine bir tekel yaratılmaktadır; onlar alacakları yabancı malları, diğer ulusların katılmasına izin verilen bir serbest rekabet ortamına kıyasla daha pahalıya alırlar. Karşılığında verdikleri kendi mallarını da daha

ucuza satmış olmaktadırlar. Çünkü iki şey birbiriyle takas edilirken, birinin ucuzlaması zorunlu olarak diğerinin pahalanması anlamına gelmektedir. Yani, bir ülkenin yıllık üretiminin değişim değeri, böylesi her antlaşma ile azalmış olmaktadır. Ancak, bu mutlak bir kayıp anlamına gelmeyip sadece aksi takdirde elde edilebilecek kazancın azalmasıdır. Her ne kadar kendi mallarım eskisine oranla daha ucuza satsa da, ne maliyetinin altında satabilir, ne de, bir teşvik durumunda, o mali üretip pazara getirmek için gereken sermayeyi normal kârı ile yerine koymasına yetecek bir fiyattan aşağıya satabilir. Satsa bile bu uzun sürmez. Bu nedenle, kayıran ülke bile, bir serbest rekabet ortamında elde edeceğinden az olmakla birlikte yine de bir miktar kazanç elde eder.

Ancak, kimi ticaret antlaşmalarının bundan çok farklı ilkeler bakımından avantajlı olduğu varsayılmıştır; bir ticaretçi ülke de zaman zaman yabancı bir ulusun kimi belli mallarına kendisine karşı bu türden bir tekel tanımıştır, çünkü aralarında yapacakları ticarette toplam olarak aldıklarından daha fazla satış yapabileceğini böylelikle yıllık altın ve gümüş dengesinin kendi lehine döneceğini ummuştur. 1703 yılında İngiltere ile Portekiz arasında imzalanan ticaret antlaşmasını Bay Methuen'in beğenme gerekçesi bu ilkedir. Üç maddeden oluşan anlaşmanın çevirisi aşağıdadır.

MADDE BİR

Majesteleri Kutsal Portekiz Kralı hem kendi adına hem de ardılları adına Portekiz'e İngiliz yünlü giysilerinin ve diğer yünlü ürünlerinin, kanunla yasaklanmadan önce olduğu gibi, girmesini bundan böyle hep kabul edeceğine söz verir.

MADDE İKİ

Majesteleri Kutsal Büyük Britanya Kraliçesi de, kendi ve ardılları adına, bundan böyle daima, Portekiz şaraplarının ülkesine girmesini,

Fransa ile Büyük Britanya arasında ister savaş ister barış olsun, şaraplar Büyük Britanya ister varille ister fıçıyla, hangi kaplar içinde ithal edilirse edilsin, Fransız şarabına uygulanan gümrük vergisinden üçte bir oranında indirim yapılacağını, bu indirimin kalkması halinde, Portekiz Kralının da İngiliz yünlü giysilerinin ve diğer yünlü ınaınüllerinin kendi ülkesine girişini yasaklamaya hakkı olduğunu kabul eder.

MADDE ÜÇ

Ekselansları tam yetkili elçiler de efendilerinin bu antlaşmayı onaylayacağına, onay belgelerinin bir ay içerisinde teati edileceğine söz verir ve kefil olurlar.

Bu antlaşma ile Portekiz Kralı Ingiliz yünlülerini yasaklama öncesindeki koşullarda kabul etmeye, yani o zamana değin alına gelen gümrük vergilerini yükseltmemeye söz veriyor. Ancak, başka herhangi bir ülkenin, örneğin Fransa veya Flollanda'nın mallarından daha iyi koşullarda kabul edeceğine söz vermiyor. Oysa Büyük Britanya Kraliçesi, Portekiz şaraplarına, en önemli rakibi olan Fransız şaraplarından alınan gümrük vergisinden üçte bir oranında daha az gümrük vergisi uygulayacağına söz veriyor. Bu nedenle, bu antlaşma açıkça Portekiz lehine, Büyük Britanya aleyhine olmuştur.

Oysa bu antlaşma İngiltere ticaret politikasının bir başyapıtı olarak görülmüştür. Portekiz, her yıl Brezilya'dan kendi iç ticaretinde kullanılmak üzere sikke ya da tabak olarak altın alır. Bunların artanı atıl bırakılmayacak ya da kasalarda saklanmayacak denli değerlidir. Yurtiçinde tutmanı bir avantajı da olmadığından, her türlü yasaklamaya karşın yurtdışına gönderilmeli, karşılığında da iç piyasada daha avantajlı olan bir ınal getirtilmelidir. Bunun büyük bir bölümü her yıl İngiltere'ye gider, karşılığında da İngiliz malları, ya da İngiltere üzerinden diğer ulusların malları alınır. Bay Baretti'nin öğrendiğine göre posta gemileri her hafta Lizbon'dan İngiltere'ye elli bin pounddan fazla altın getirirmiş.

Bu tutar büyük olasılıkla abartılmıştır. Bu yılda iki milyon altı yüz bin pound yapar ki Brezilya'nın sağlayabileceğinden fazladır.

Birkaç yıl önce, tacirlerimizin Portekiz kralı ile arası pek iyi değildi. Antlaşma ile değil de Kralın kendi lütfu ile, aslında büyük olasılıkla Britanya hükümdarının çok daha büyük lütuflar, savunma ve koruma hizmetleri karşılığında Portekiz Kralına rica etmesi üzerine, kendilerine tanınmış olan kimi ayrıcalıklar, ya ihlal edilmiş ya da geri alınmıştı. Bu nedenle, genellikle en çok Portekiz ticaretini övmekle ilgilenen insanlar, bunun çoğunlukla sanıldığından daha az avantajlı olduğunu göstermeye çalıştılar. Bu yıllık altın ithalatının çok daha büyük bir bölümünün, hatta hemen hemen tümünün Büyük Britanya hesabına değil de diğer Avrupa devletleri hesabına yapıldığını varsaydılar; çünkü Britanya'ya Portekiz'den ithal edilen yıllık meyve ve şarapların değeri, bu ülkeye gönderilen İngiliz mallarını karşılıyordu

Ancak, bunun tümünün Büyük Britanya hesabına yapıldığını, Bay Baretti'nin kabul ettiğinden daha fazla tuttuğunu varsaysak bile, bu hesapça bu ticaret, aynı değerde dışarıya gönderilen mal karşılığında geriye tüketim malları aldığımız herhangi bir ticaretten daha faydalı olamaz.

Bu ithalatın ancak çok küçük bir bölümünün Krallığın tabak çanak veya sikke stokuna eklendiğini kabul edilebilir. Geriye kalanın tümü yurtdışına gönderilip karşılığında aynı türden tüketim mali alınıyor olmalı. Ancak bu tüketim mallan doğrudan İngiliz ürünleri karşılığında satın alınsaydı, İngiltere açısından Portekiz'den altın alınıp da bu altınlarla mal alınmasından çok daha avantajlı olurdu. Doğrudan tüketim malları dış ticareti her zaman için dolaylı olandan daha avantajlıdır; iç pazara aynı değerdeki tüketim malını getirmek, diğerine göre çok daha az bir sermaye gerektirir. Bu nedenle, eğer emeğinin çok daha küçük bir bölümü Portekiz pazarına uygun malların üretimine ayrılmış olup da daha büyük bir bölümü İngiltere'nin talep ettiği tüketim mallarının bu-

lunduğu pazarlara yönelik malların üretimine ayrılmış olsaydı, İngiltere için daha avantajlı olacaktı. Gerek kendi kullanımı için gerekse tüketim malları için gerekli altını sağlamak, bu şekilde, şimdi olduğundan çok daha az bir sermaye gerektirecekti. Bu şekilde geriye başka amaçlar için, yani daha fazla bir emeği harekete geçirip, yıllık ürünü artırmak için kullanılabilecek bir sermaye kalacaktı.

Her ne kadar Britanya tümüyle Portekiz ticaretinden dışlanmamışsa da, gerek tabak çanak için, gerek sikke için gerekse dış ticaret için gereksindiği yıllık altın miktarının tümünü sağlaması pek güç olmazdı. Diğer her mal gibi altın da, karşılığında verecek eşdeğer bir malı bulunanlar tarafından daima herhangi bir yerden sağlanabilir. Dahası, Portekiz'in yıllık altın fazlası yine yurtdışına gönderilecek, Büyük Britanya tarafından götürülmese bile onu bedeli karşılığında yeniden satmaya razı bir başka ulus tarafından şu anda Büyük Britanya'nın yaptığı şekilde alınıp götürülecekti. Portekiz'in altınını almakla, aslında onu ilk elden alınış, Ispanya dışında başka bir ulustan almakla da ikinci elden, belki de bir miktar daha pahalıya almış olurduk. Ancak bu fark kamuoyunun dikkatini çekecek ölçüde büyük olmazdı.

Altınımızın hemen hemen tümü söylendiğine göre Portekiz'den gelmektedir. Diğer uluslar ile aramızdaki ticaret dengesi ise lehimize değil aleyhim izedir. Ancak şunu da unutmamalıyız ki, bir ülkeden ne denli çok altın ithal edersek, diğerlerinden o denli az ithal etmiş oluruz. Tüm diğer mallar gibi altının efektif talebi de her ülkede belli bir miktar ile sınırlıdır. Eğer bu miktarın onda dokuzu bir ülkeden ithal edilirse, geriye diğerlerinden ithal etmek için onda biri kalır. Ayrıca, tabak çanak ve sikke için gerekli olandan daha fazla altını her yıl ne kadar çok belli ülkelerden ithal edersek, diğerlerine o kadar çok ihraç edebiliriz; modern politikanın en belirsiz hedefi olarak belli ülkeler ile olan ticaret dengemiz ne denli çok lehimize dönerse de, diğerleriyle o kadar çok aleyhimize dönecektir.

Ancak, Portekiz ticareti olmaksızın İngiltere'nin geçineıneyeceği şeklindeki bu aptalca düşünce nedeniyle, son savaşın sonuna doğru, Fransa ile İspanya, saldırı ya da provakasyonu gerekçe göstermeden, Portekiz kiralından limanlarına hiçbir İngiliz gemisi sokmamasını, bunu sağlamak için de bu limanlara Fransız ve İspanyol garnizonları kurulmasını kabul etmesini istediler. Eğer Portekiz Kralı kaynı olan İspanya Kralının önerdiği bu aşağılayıcı koşullara boyun eğseydi, İngiltere Portekiz ticaretini yitirmekten çok dalıa kötü bir durumdan, İngiltere gücünü tek bir amaca yönelttiği takdirde kendi savunmasını yapamayacak kadar aciz, çok zayıf bir müttefikini desteklemek yükünden kurtulmuş olacaktı. Portekiz ticaretinin yitirilmesi şüphesiz o sırada bu ticaretini tümüyle buna angaje etmiş, belki de bir iki yıl onun kadar kârlı bir iş bulamayacak olan bir kısım tüccarda büyük sıkıntı yaratabilir; İngiltere'nin bu önemli ticaret politikasından vazgeçmesinin tek zararı da bu olur.

Her yıl büyük miktarda altın ve gümüş ithal etmekteki amaç tabak çanak veya sikke değil dış ticarettir. Tüketim mallarının dolaylı dış ticareti diğer mallar yerine bu metaller yoluyla yapılırsa daha avantajlı olur. Evrensel ticaret araçları olduğu için lıer malı alırken karşılığını ödemeye diğer mallara oranla çok daha yatkındır. Yükte hafif pahada ağır olmaları sebebiyle bir yerden bir yere taşınmalarının maliyeti diğer ticari mallara oranla çok daha düşüktür. Taşıma sırasındaki değer kaybı minimumdur. Bu yüzden de diğer tüm mallar arasında başka bir amaç için değil de karşılığında bir başka mal satın almak için ithal etmeye en uygun mal altın ve gümüştür. Büyük Britanya'daki dolambaçlı tüketim malı dış ticareti yollarını kolaylaştırması, Portekiz île yapılan ticaretin temel faydasını oluşturur. Bu, çok büyük olmasa da hatırı sayılır bir faydadır.

Makul bir hesaplama ile Krallığa tabak çanak ya da sikke olarak her yıl giren miktarın yıllık altın ve gümüş ithalatımız içinde çok küçük bir

paya sahip olduğu görüldü; Portekizle doğrudan ticaretimiz olmasa da bu küçük miktar her zaman az çok bir şekilde gerçekleşecekti.

Her ne kadar kuyumculuk işkolu Büyük Britanya'da çok önem taşıyorsa da, her yıl sattıkları yeni tabakların çoğu eskilerinin eritilmesi sonucu üretilmiştir; bu yüzden de krallıktaki tüm tabak çanağın yıllık artışı fazla değildir, yıllık ithalatın ancak çok küçük bir bölümünü oluşturur.

Sikke için de aynı durum sözkonusudur. Sanırım hiçkimse altın sikkede yapılan son reform öncesindeki on yıl boyunca altın için yılda sekiz yüz bin pound tutan yıllık sikkeleıne miktarının krallığın parasında geçen yıl görülen artış olduğunu söyleyemez. Sikkeleme masrafının hükümet tarafından karşılandığı bir ülkede, sikkeler altın ve gümüş standardına uyduğu zaman bile, asla bu sikkelenmemiş metal miktarından daha fazla olamaz; çünkü bu metalleri aynı miktarda sikkeye dönüştürmek için gereken sadece darphaneye gitme zahmetine katlanmak ve birkaç hafta beklemektir. Ancak, her ülkede şimdiki sikke miktarının büyük çoğunluğu ya az çok yıpranmış ya da başka bir şekilde standardından uzaklaşmıştır. Büyük Britanya'da, son reformdan önce, altın yüzde ikiden fazla, gümüş de yüzde sekizden fazla standart değerinin altında idi. Ama, eğer tam standart ağırlıkta kırk dört buçuk guinea alım içeren bir altın pound sikke, bir pounddan biraz daha fazla sikkelenmemiş altın satın alamıyorsa, kırk dört buçuk guineanın altındaki bir altın pound sikke bir pound külçe altını hiç alamazdı; açığı kapatmak için bir miktar daha vermek gerekiyordu. Bu nedenle de, külçe altının şimdiki piyasa fiyatı darphane fiyatı olan kırk altı pound on dört şilin altı pens değil de o zamanlar kırk yedi pound ondört şilin ya da kırk sekiz pound idi. Ancak sikkelerin büyük bölümü bozulmuş olduğundan, darphaneden yeni çıkmış kırk dört buçuk guinea da piyasada bozulmuş bir poundun satın alabildiğinden daha fazla mal alamıyordu, çünkü tüccarın kasasına girdiğinde,

diğer paralarla birleşiyor ve ayırdedilemez oluyordu. Diğer guinealar gibi eritme kazanına girdiğinde kırk altı pound on dört şilin altı pensten fazla etmiyordu, ancak, herhangi önemli bir kayıp olmadan eritilmiş olduğu sikkenin amaçları için kullanıldığında, her zaman kırk yedi pound on dört şilin veya kırk sekiz pounda satılabilecek, bir pound standart ağırlıktaki altın sikke üretiliyordu. Bu yüzden yeni basılmış sikkeyi eritmek şüphesiz kârlı bir işti, hiçbir hükümetin önleyemeyeceği bir rahatlıkla yapılıyordu. Bu yüzden de darphane işlemleri biraz Penelope'un ağma benziyor, gündüz örülen gece çözülüyordu. Darphanenin her gün yaptığı, sikke miktarını artırmak değil eritilenlerin yerini doldurmaktı.

Altın ve gümüşlerini darphaneye götüren gerçek kişiler sikkeleme masraflarını kendileri ödeselerdi, tıpkı tabak çanaklar gibi bu metallerin de değeri artardı. Sikkelenmiş altın ve gümüş sikkelenmemiş olandan daha değerli olurdu. Aşırı olmamak koşuluyla senyoraj hakkı külçe altın miktarını artırırdı, çünkü her yerde sikke basma ayrıcalığını tekelci olarak elinde tutan hükümetten daha ucuza kimse sikke basamazdı. Senyoraj hakkı fahiş düzeyde olduğu zaman, yani onu basmak için gerekli emek ve masraftan çok dalia fazla olduğu zaman da, bu kez yurtiçinde ve yurtdışında sahte para basanlar teşvik edilmiş olur, külçe altın ile sikke arasındaki değer büyük olduğundan sahte paralar resmi paranın değerini düşürebilir. Oysa Fransa'da senyoraj hakkı yüzde sekiz olduğu halde bu türden bir sıkıntı yaşanmıyor. Bir kalpazanın, eğer sahte parasını basacağı ülkede yaşıyorsa kendisinin, yok yurtdışında yaşıyorsa onun temsilcilerinin karşı karşıya kalabileceği tehlikeler bu yüzde sekizlik kâr uğruna göze alınamayacak denli büyüktür.

Fransa'da senyoraj hakkı, sikkenin değerini, içerdiği saf altın miktarından çok yükseğe taşır. Böylece 1726[5] tarihli İermanla, yirmi dört

5 *Dictionaire de Monnies* Cilt II "Seignerage" (senyoraj) maddesi. Yazan: Mr Abod de Bazingen, Conseiller-Comissaire en la Cour des Monnoies a Paris.

karadık saf altın paranın darphane fiyatı, sekiz paris onsu karşılığı olan yedi yüz kırk livre, dokuz sous, bir tam on birde bir denier olarak belirlenmiştir. Ancak, Fransa'da bu bir mark standart altın miktarı lıer biri yirmi dört livre tutan otuz Louis d'or olarak, yani yedi yüz yirmi livre olarak sikkelenmektedir. Böylece sikkeleme bir mark standart külçe altının değerini altı yüz yetmiş bir livre on denier ile yediyüz yirmi lira arasındaki fark kadar, yani kırk sekiz livre, on dokuz sous, iki denier kadar artırmaktadır.

Bir senyoraj hakkı yeni sikkenin eritilmesinin kârını daima azaltır, birçok kez de tümüyle alıp götürür. Bu kâr yaygın kurun içermesi gereken altın miktarı ile gerçekte içerdiği altın miktarı arasındaki farktan ileri gelir. Eğer bu fark senyorajdan azsa kâr yerine zarar doğacaktır. Eğer senyoraja eşitse ne kâr ne zarar vardır. Senyorajdan büyükse de, gerçekte bir miktar kâr olmakla birlikte bu kâr senyorajın olmadığı duruma göre daha azdır. Örneğin son altın sikke reformundan önce sikkeleme üzerinde yüzde beşlik senyoraj olsaydı, altın sikkenin eritilmesinden yüzde üç zarar elde edilmiş olurdu. Eğer senyoraj yüzde iki düzeyinde olsaydı, ne kâr ne de zarar olacaktı. Senyorajın yüzde bir olduğu durumda ise, bir miktar kâr elde edilmekle birlikte bu kâr yüzde iki değil yüzde bir olacaktı. Böylelikle, paranın tartıyla değil de tane ile alındığı yerde bir senyoraj, sikkenin eritilmesine ve aynı nedenle ihracına karşı en etkili yöntemdir. Eritilen ya da ihraç edilen altınlar genellikle en iyi, en ağır parçalardır; çünkü en tatlı kâr ancak bu şekilde elde edilir.

Vergiden muaf tutarak sikkelemeyi teşvik eden yasa ilk kez II. Charles zamanında geçici olarak çıkarıldı; kalıcı hale getirildiği 1769 yılına değin uzatmalarla sürdürüldü. Bank of England kasalarını yeniden doldurmak için sık sık darphanelere külçe taşımak zorunda kalır; büyük olasılıkla, sikkeleme masrafının kendileri yerine hükümete ait olmasının kendi çıkarlarına olduğunu düşünmektedirler. Hükümetin bu yasayı

kalıcı kılmasının nedeni belki de bu büyük şirketi koruyup gözetmek içindi. Ama, eğer altını tartına alışkanlığı, zorluğu nedeniyle ortadan kalksaydı; İngiltere'nin altın parası, son yeniden sikkeleme öncesi olduğu gibi sayılarak alınıp verilir olsaydı, bu büyük şirket de, belki, daha önceki durumlarda olduğu gibi, bunda da çıkarları açısından yanıldığını görebilecekti.

Son yeniden sikkeleme öncesi İngiltere'nin altın kuru standart ağırlığının yüzde iki altında idi; senyoraj olmadığı için de, içermesi gereken standart külçe altın miktarının değerinin de yüzde iki altında idi. Bu nedenle, bu büyük şirket sikkeletmek üzere külçe altın satmaldığı zaman, sikkelenme sonrası değerinin yüzde ikisi kadar bir ödeme yapmak zorundaydı. Ama eğer sikkeleme üzerinden yüzde ikilik bir senyoraj olsa idi, yaygın altın kuru standart ağırlığının yüzde iki altında olmasına rağmen, içermesi gereken standart altın miktarı ile aynı değerde olacaktı; yaygın değer ağırlıktaki azalmayı telafi edecekti. Gerçekten de, yüzde ikilik bir senyoraj ödemek zorunda kalsalardı, işlemin tümünden kayıpları daha fazla değil tamı tamına sadece yüzde iki olacaktı.

Eğer senyoraj yüzde beş olsaydı, altın kuru da standart ağırlığının sadece yüzde iki altında olsaydı, bu kez banka külçe altın üzerinden yüzde üç kazanacaktı; ama sikkeleme için ödeyecekleri masraf yüzde beş olduğu için, bu işlemden toplam kayıpları, bu kez de yine tamı tamına yüzde iki olacaktı.

Eğer senyoraj sadece yüzde bir olsaydı, altın kuru da standart ağırlığının yüzde iki altında olsaydı, bu kez banka, külçe fiyatı üzerinden sadece yüzde birlik bir kayba uğrayacaktı; ancak yine benzer şekilde yüzde birlik bir senyoraj ödemek zorunda olduklarından, tüm işlemden kayıpları, tüm diğer örneklerde olduğu gibi, bu kez de yine tamı tamına yüzde iki olacaktı.

Eğer, tıpkı son yeniden sikkeleme reformunun hemen öncesinde olduğu gibi, sikke tam standart ağırlığında iken makul bir senyoraj ücreti olsaydı, banka senyorajdan ne kadar zarar ederse onlar da külçe fiyatı üzerinden o kadar kazançlı olacaklardı; yine banka senyorajdan ne kadar kâr ederse, onlar da külçe fiyatı üzerinden o kadar zararda olacaklardı. Böylece toplam işlem üzerinden ne kayıpları, ne de kazançları olacak, onlar da diğer tüm durumlarda olduğu üzere, tıpkı senyoraj yokmuş gibi olurlar.

Bir mal üzerindeki vergi kaçakçılığı teşvik etmeyecek kadar ılımlı olduğu zaman, her ne kadar o işle uğraşan tacir, bunu peşinen ödese de vergi onun cebinden çıkmış olmaz. Vergi eninde sonunda nihai tüketici tarafından ödenmiş olur. Oysa para herkesin ticaretini yaptığı bir mal gibidir. Herkes onu yeniden satmak üzere satın alır; dolayısıyla da hiçbir zaman nihai tüketicisi yoktur. Bu yüzden de sikkeleme üzerine konan bir vergi, kalpazanlığı teşvik etmeyecek kadar makul olduğu zaman, herkes onu peşinen ödese de, sonuçta kimsenin cebinden çıkmış olmaz; çünkü herkes onu zamlı fiyatı üzerinden geri alır.

Böylece, makul bir senyoraj hiçbir şekilde bankanın ya da külçesini sikkelenmek üzere darphaneye götüren gerçek kişilerin masraflarını artırmayacak, böyle bir senyorajın olmayışı ise masrafları asla artırmayacaktır. Senyoraj olsun olmasın, eğer kur tamı tamına kendi standart ağırlığında ise, sikkelemenin kimseye bir maliyeti olmayacak, eğer standart ağırlığının altında ise, maliyet daima olması gereken standart ağırlık ile gerçek ağırlık arasındaki fark kadar olacaktır.

Bu yüzden, hükümet sikkeleme masrafını üstlendiği zaman yalnızca böylesine küçük bir masrafa katlanmakla kalmıyor aynı zamanda düzenli bir vergiden elde edebileceği küçük bir gelirden de olmuş oluyor; ne banka ne de başka bir gerçek kişi kamusal cömertliğin bu gereksiz gösterisinden zerre kadar faydalanmıyor.

Ancak, banka yöneticileri büyük olasılıkla kendilerine kazanç vaat etmeyen, ancak sadece zarar görmeyecekleri güvencesi veren bir spekülasyonun yetkisi üzerine bir senyoraj uygulanmasına razı olmayacaklardır. Altın sikkenin bugünkü durumunda, ağırlığına göre alınıp verilmeye devam edildiği sürece, bir değiştokuştan başka bîr kazançları olmayacaktır. Ama, altın parayı tartarak alıp verme geleneği tarihe karışırsa, ki gelecekte durum onu gösteriyor, eğer altın sikke son sikke reformundaki kıymet derecesine inerse, böyle bir senyorajın uygulanmasından doğacak kazanç, daha doğrusu bankanın tasarrufu da, hatırı sayılır ölçüde büyük olur. Bank of England darphaneye hatırı sayılır ölçüde külçe altın yollayan tek şirkettir, yıllık sikkeleıne yükü de tümüyle, ya da hemen hemen tümüyle, buna bağlı olarak düşer. Eğer bu yıllık sikkeleme yalnızca sikkenin kaçınılmaz kayıplarını ve zorunlu aşınma ve yıpranmayı gidermekten ibaret olsaydı, elli ila yüz bin lirayı pek geçmezdi. Ancak sikke standart ağırlığının altına düştüğü zaman, yıllık sikkelemenin, bunun yanı sıra ihracat ve eritme potasının da dolaşımdaki para miktarında açtığı büyük deliği kapatacak düzeyde olması gerekir. Bu yüzden son sikke reformunu izleyen on on iki yıl boyunca, yıllık ortalama sekiz yüz elli bin poundun üstünde olmuştur. Ama eğer altın sikke üzerinde yüzde dört ila beş oranında bir senyoraj olmuş olsaydı, büyük olasılıkla, bugün içinde bulunduğumuz koşullarda, bu hem ihracatı hem de eritme potasını etkin biçimde önlerdi. Banka da her yıl sekiz yüz elli bin pound tutarında sikkeye dönüştürülen külçe altın üzerinden yüzde iki buçuk, yani toplam yirmi bir bin iki yüz elli pound zarar etmek yerine, büyük olasılıkla bunun sadece onda biri kadar zarar ederdi.

Sikkeleme masrafını üstlenmek için Parlamentonun ayırdığı gelir olan yıllık on dört bin pound, hükümetin sikke basımı için katlandığı maliyetin, yani darphane çalışanlarının ücretinin, sanırım iki katını bulur. Böylesine çok küçük bir miktardan tasarruf etmenin ya da fazla

büyük olmayan diğer miktarı kazanmanın bir hükümetin cidden ilgilenmesini hak etmeyecek denli olmadığı düşünülebilir. Ancak, gerçekleşmesi olası, daha önce sık sık gerçekleşmiş, bundan sonra da yeniden yaşanacağa benzeyen bir durum için on sekiz ila yirmi bin pound tasarruf etmek, elbette Bank of England gibi büyük bir firmanın bile yakın ilgisini çekmeye değecek bir hedeftir.

Buraya kadarki gözlemler ve değerlendirmelerin bir bölümü, belki birinci kitabın ilk bölümlerine, yani paranın kökeni ve kullanımı, malların reel ve nominal fiyatları arasındaki fark hakkında yazılan bölümlere alınması belki daha yerinde olurdu. Ancak sikkelemenin teşvikini amaçlayan yasa kökenini merkantilist sistemin bize tanıttığı kaba önyargılardan alıyor. O nedenle, bunları bu bölümde anlatmayı daha uygun gördüm. Her ulusun zenginliğinin temelini paranın oluşturduğunu varsayan bu sistemin ruhuna, elbette paranın üretimini teşvikten daha uygun bir şey düşünülemez. Merkantilizmin ülkeyi zenginleştirmek için en beğendiği yöntemlerden birisi de budur.

! " # $%&$’ (*+ -

KOLONİLER HAKKINDA

BİRİNCİ KISIM: Yeni koloniler kurmanın nedenleri hakkında

Amerika ve Batı Hint Adalarında birçok Avrupa kolonisi kurmaya yönelik ilginin nedenleri, öyle Eski Yunan ve Roma kolonilerinin kuruluşuna yönelik olanlar kadar açık seçik değildir.

Eski Yunan'ın o toprakları küçük olan devletlerinden lıer birisinin halkı, toprakların kendilerini beslemeyeceği ölçüde çoğaldığı zaman, bir kısım insanlar dünyanın uzak bir köşesine yerleşmeye gönderilirdi; çünkü onları lıer taraftan kuşatan savaşsever komşuları sınırlarını genişletmelerine izin vermezlerdi. Dor kolonileri, büyük ölçüde, Roma'nın kuruluşundan hemen önce barbar ve uygarlaşmamış ulusların yaşadığı İtalya ve Sicilya'da yerahrken; iki büyük Yunan kabilesi olan İyonyahlar ve Eolyalılar, yerli halklarının durumu Sicilya ve İtalya'dakilerden pek farklı olmayan Anadolu'ya ve Ege adalarına yerleşti. Ana kent, koloniyi her zaman kayrılmaya ve yardıma layık, karşılığında da şükran ve saygı borcu olan bir çocuk gibi görse de, üzerinde bir otorite ya da yetki iddiasında bulunmayı gerekli görmüyordu. Koloni, tıpkı bir bağımsız devlet gibi, kendi hükümet biçimini belirliyor, kendi yasalarını oluşturuyor,

kendi yargıçlarını seçiyor, komşularıyla savaş ya da barış yapıyor, ana kentin onay ya da iznini beklemeye gerek duymuyordu. Bu türden her kuruma olan ilginin nedenini lıiçbirşey bundan daha açık seçik anlatamaz.

Diğer eski cumhuriyetlerin çoğu gibi, Roma da devleti oluşturan bireyler arasında kamusal bölgeyi paylaştıran bir tarım yasası sonucunda kuruldu. Evlilik, veraset ve devir gibi insani olaylar sonucunda bu ilk paylaşım düzeni bozuldu; eskiden çok sayıdaki farklı ailenin geçimine ayrılan araziler tek kişinin elinde toplandı. Bu düzensizliğe bir çözüm bulmak amacıyla her yurttaşın sahip olabileceği toprak miktarını beş yüz jugera ile, yani yaklaşık üç yüz elli İngiliz acre'sı ile sınırlayan bir yasa getirildi. Ancak, bu yasa, her ne kadar bir iki kere uygulandığını okumuş olsak da, ya ihmal edildi ya da delindi; fırsat eşitsizliği de sürekli olarak artmaya devam etti. Yurttaşların çoğunun hiç toprağı yoktu; o zamanın koşulları ve gelenekleri içerisinde özgür bir adamın topraksız olarak bağımsızlığını sürdürmesi de çok zordu. Günümüzde ise yoksul bir adam, kendine ait bir toprağı olmasa bile, eğer küçük bir sermayesi varsa, ya başkalarının topraklarını ekip biçebilir, ya da birtakım küçük perakende ticaretine girebilir; yok eğer sermayesi yoksa da kır emekçisi olarak veya zanaatkâr olarak iş bulabilir. Ama eski Romalılar arasında zenginin toprakları tümüyle köleler tarafından işleniyor, o köleleri yöneten de yine bir köle oluyor; böylelikle yoksul ve özgür bir adamın çiftçi ya da işçi olarak istihdam edilme şansı bulunmuyordu. Tüm imalat ve ticaret kolları, perakende ticaret de dahil olmak üzere, zengin efendileri hesabına köleler tarafından yürütülüyordu. Servetleri, otoriteleri ve korunmaları nedeniyle yoksul ve özgür bir adamın onlara karşı rekabet edebilmesi çok zordu. Bu nedenle, toprağı olmayan özgür yurttaşların tek geçim kaynağı seçimlere katılan adayların verdiği bahşişlerdi. Halkı zenginlere ve devlet büyüklerine karşı kışkırtmak isteyen tribünler, bu eski toprak yasasını

halkın aklına getirir, bu özel mülkiyeti sınırlayan yasayı cumhuriyetin temel yasası gibi göstermeye çalışırlardı. Halk toprak almak için yaygara koparır, zenginler ve büyükler de, sanırız, onlara topraklarının küçük bir parçasını dahi vermemekte çok kararlı olurlardı. Bu yüzden onları şu ya da bu şekilde tatmin edebilmek için, genellikle yeni bir koloni kurmaya gönderirlerdi. Ancak, yayılmacı Roma, bu gibi durumlarda bile, yurttaşlarını, deyim yerindeyse nereye yerleşeceklerini bile bilmeden, talihlerini aramaya, dünyanın uzak bir köşesine göndermeyi düşünmezdi. İtalya'nın fethedilmiş bölgelerinde, asla bağımsız devlet olamayacak Roma dominyonları içerisinde olmak üzere onlara toprak tahsis eder; bunlar kendi hükümetlerini ve yasalarını oluşturamaz, yasama, yürütme ve yargı bakımından ana kente bağlı olurlardı. Bu türden bir koloniye gönderilmek halkı tatmin etmekle kalmaz, aynı zamanda yeni fethedilen topraklarda başka türlü bağlılığı çok zor olan bir garnizon da kurmuş olurlardı. Bu şekilde, bir Roma kolonisinin, gerek kuruluş niteliğini gerekse kurulmasına yolaçan temel güdüleri dikkate aldığımızda, bir Yunan kolonisinden tümüyle farklı olduğu görülüyor. Buna göre özgün dillerde farklı kuruluş türlerini ifade eden sözcükler de çok farklı anlamlar taşımaktadır, katince "colonia" sözcüğü doğrudan bir plantasyonu simgeler. Öte yandan Yunanca "aıtotKia" (apoikia) sözcüğü ise evden ayrılış, yuvadan kopuş anlamlarına gelmektedir. Ancak, Roma kolonileri birçok bakımdan Yunan kolonilerinden farklı olsalar da, yeni koloni kurmalarına yol açan dürtüler açık ve nettir. Her iki kurum da köken olarak kaçınılmaz bir gereksinime, açık ve mutlak bir faydaya dayanır.

Amerika'da ve Batı Hint Adalarındaki Avrupa kolonileri ise zorunluluktan kurulmamıştır; onlardan elde edilen fayda çok büyük olsa da böylesine açık ve mutlak değildir. İlk kuruluşlarında bu anlaşılmamış, onların kuruluşlarına ya da keşiflerine yol açan güdüler ve faydanın doğası, kapsamı ve sınırları belki bugün bile tam anlaşılmış değildir.

On dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda çok avantajlı olan baharat ve diğer Doğu Hindistan mallarının ticaretini yürütüyor, onları diğer Avrupa uluslarına dağıtıyorlardı. Bu malları başlıca, o zamanlar Türklerin düşmanlan olan Memluklerin yönetiminde bulunan Mısır'dan alıyorlar; Türkler Venediklilerin de düşmanı olduğundan, Venedik parasıyla desteklenen bu çıkar birliği öylesine bir bağ oluşturuyordu ki Venediklilere neredeyse bu ticarette bir tekel sağlamıştı.

Venediklilerin elde ettiği büyük kâr Portekizlilerin iştahını kabartı. On beşinci yüzyıl boyunca, Mağribiler tarafından karayoluyla kendilerine getirilen altın ve fildişinin anavatanına denizden bir kestirme yol bulmaya çalıştılar. Madeira, Kanarya Adaları, Azore adaları, Cape de Verde, Gine sahilleri, Loango, Kongo, Angola, Benguela ve nihayet Ümit Burnunu keşfettiler. Uzun süredir Venediklilerin bu kârlı ticaretinden pay kapmak istiyorlardı; bu son keşif onlara bunun yolunu açtı. 1497 yılında, Vasco de Gama dört gemilik bir filo ile Lizbon limanından yola çıktı, on bir aylık bir yolculuğun ardından Hindistan kıyılarına vardı, böylece küçük kesintilerle yaklaşık yüz yıldır inatla peşinden koşulan keşifler dizisini tamamladı.

Bundan birkaç yıl önce, Portekizlilerin gerçekleşmesi şüpheli görünen projeleri hakkında Avrupa'nın beklentisi sürerken, bir Cenevizli kaptan Doğu Hindistan'a Batı'dan ulaşmayı öneren bir proje oluşturdu. Bu ülkelerin durumu o zaman Avrupa'da pek iyi bilinmiyordu. Az sayıdaki Avrupalı gezgin, belki biraz cehaletleri nedeniyle mesafeyi doğru ölçemediklerinden, belki de Avrupa'dan çok uzak bölgelere yaptıkları ziyaretlerinin başarısını daha önemli gösterme kaygısıyla, uzaklığı abartmışlardı. Colombus da haklı olarak Doğu üzerinden daha uzun olan bu yolun Batı üzerinden daha kısa olabileceği sonucuna vardı. Böylece, hem daha kısa hem de daha güvenli olan bu yolu önerdiği projesinin gerçekleşebilirliğine Castile kraliçesi İsabella'yı ikna etme şansı buldu.

Ağustos 1492'de, Vasco de Gama'nın Portekiz'den başlattığı seferden yaklaşık beş yıl önce, Palos limanından hareket etti. İki üç aylık bir yolculuğun ardında önce küçük Bahama ve Lucayan adalarından bir bölümünü keşfetti, sonra da büyük St. Domingo adasını.

Ancak gerek bu seferinde, gerekse sonraki seferlerinde Colombus'un keşfettiği ülkelerin asıl bulmak istedikleri ile bir ilgisi yoktu. Çin ve Hindistan'ın zenginlik, tarım ve kalabalık nüfusu yerine, St. Domingo'da ve yeni dünyanın ziyaret ettiği diğer yerlerinde tarıma açılmamış ve sadece çıplak, yoksul, vahşi kabilelerin yaşadığı ormanlık bir ülke ile karşılaştı. Ancak bunların, oraları ziyaret eden ilk Avrupah olan Marco Polo'nun anlattığı Çin ve Doğu Hindistan betimlemeleriyle aynı olmadığına inanmaya pek istekli değildi. En açık kanıtlara rağmen, kendi bulduğu St. Domingo'daki bir dağın adı olan Cibao ile Marco Polo'nun anlattığı Cipango arasındaki çok küçük bir benzerlik, onu pek sevdiği hayallerine döndürmeğe yetti. Ferdinand ve Isabella'ya yazdığı mektuplarında, keşfettiği ülkelere Hindistan dedi. Marco Polo'nun betimledikleri abartılardan, Ganj'dan, ya da İskender'in fethettiği ülkelerden uzak olmadığına emin olduğunu söyledi. Sonunda onların farklı olduğuna ikna olduğunda bile, hala bu zengin ülkelerin çok uzakta olmadığı konusunda kendisini avutuyordu. Bir sonraki yolculuğunda da Terra Firma kıyısı boyunca ve Darien Berzahına doğru onları aramaya çıktı.

Colombus'un bu yanılgısının sonucu Hint adı bu talihsiz ülkelerin üzerine yapışıp kaldı; sonunda açık seçik olarak bunların eski Hint'ten farklı olduğu anlaşılınca da, eski Hint'e verilen Doğu Hint adaları ismine izafeten bunlara da Batı Hint Adaları dendi.

Ancak, keşfettiği ülkeler her ne ise onları İspanya sarayına çok büyük sonuçlar gibi göstermek Colombus açısından önemli idi; hayvan, tarım ürünü, vb her ülkenin gerçek zenginliğini oluşturan ne varsa onlara en iyi şekilde sunulabilecek pek önemli şeyler değillerdi.

Bay Buffon'un Brezilya Aperea'sı ile bir tuttuğu ve fare ile tavşan arası bir hayvan olan Cori, St. Domingo'da yetişen memelilerin en büyüğü idi. Bu türler sayıca çok değillerdi. Tıpkı benzer boyutlardaki diğer türler gibi bunların da soylarının İspanyol kedi ve köpekleri tarafından yok edildiği söylenir. Ancak ivana veya iguana denilen güzel ve büyük bir kertenkele ile birlikte bunlar o toprağın sunduğu en önemli hayvansal besindir.

Halkı pek çalışkan olmamakla birlikte bitkisel yiyecekleri de öyle pek kıt sayılmazdı. Bunlar, mısır, yerelması, patates, muz, vb Avrupa'da o zamanlar hiç bilinmeyen, rağbet görmediği için ya da dünyanın bu bölgesinde yetiştirilen yaygın hububat ve bakliyat türleri kadar bir besin içermediği düşünüldüğünden artık ekimi bırakılmış ürünlerden oluşuyordu.

Pamuk bitkisi gerçekten de çok önemli bir sanayi hammaddesini oluşturuyordu, o sıralarda Avrupalıların bu adalardan gelmiş bitkisel ürünler arasında en değer verdikleri şeydi. Ancak, onbeşinci yüzyıl sonunda Doğu Hint adalarının ınüslinleri ve diğer pamuklu ürünleri Avrupanın her yerinde bilinmesine karşın pamuklu üretimi bu kıtanın hiçbir yerinde yapılmıyordu. O yüzden bu ürünün bile Avrupalıların gözünde pek bir önemi olamazdı.

Yeni keşfedilen ülkelerin hayvanlarında olsun bitkilerinde olsun sunmaya değer bir şey bulamayan Colombus gözünü buraların madenlerine çevirdi; bu üçüncü krallığın ürünlerinin zenginliğinde, ilk ikisinin ürünlerindeki belirsizliği giderecek bir teselli bulduğunu düşündü. Halkın elbiselerini süslemekte kullandıkları, Colombus'un öğrendiğine göre de dağlardan akan derelerde ve sellerde bulmuş oldukları bu küçük altın parçaları, bu dağların zengin altın madenleri ile dolu olduğuna kendisini inandırdı. Bu nedenle, St. Domingo, sadece günümüzün değil aynı zamanda o devirlerinde önyargılarına göre) altınla dolu bir ülke,

İspanya kralı ve ülkesinin serveti için bitmez tükenmez bir kaynak gibi gösterildi. Colombus ilk seferinden dönüşte, Castile ve Arragon krallarının huzuruna çıktığında, yanında keşfettiği ülkelerin temel ürünlerini büyük bir kortej halinde getirmişti. Aralarında değerli olanlar yalnızca birkaç küçük kurdele, altın bilezikler ve diğer süs eşyaları ve birkaç balya pamuktu. Geri kalanı tümüyle kaba merak uyandırmaktan öteye gitmeyen şeylerdi: çok büyük boyutlu sazlar, çok güzel tüylü bazı kuşlar, ve bir miktar derisi doldurulmuş büyük timsah ve mamutlar; hepsinin önünde de kendilerine özgü renkleri ve görünümleriyle bu gösteriyi tamamlayan altı yedi tane yerli.

Colombus'un sunumların sonucunda, Castile Konseyi, halkının kendilerini savunacak gücünün olmadığı bu ülkeleri işgal etmeye karar verdi. Bu haksız proje, o halkları Hıristiyanlaştırmak gibi kutsal amaçla maskelendi. Ancak bu kararın altında yatan temel güdü oralarda altın hazineler bulma umuduydu. Bundaki en büyük pay da Colombus'un orada bulunabilecek altın ve gümüşün yarısını hükümdara verme önerişiydi. Bu öneri Konsey tarafından kabul edildi.

İlk serüvenciler tarafından Avrupa'ya getirilen altının tümü ya da büyük bir bölümünün savunmasız yerlilerin yağmalanması yoluyla alındığı zamanlarda, bu ağır verginin bedelini ödemek çok zor olmadı. Ancak bir kere yerlilerin ellerindeki herşeyi aldıktan ve gerek St. Domingo'da olsun gerekse Colombus'un keşfettiği diğer yerlerde olsun bu iş altı yedi yılda tümüyle bitince, daha fazla altın çıkarmak için madenleri kazmak gerekince, artık bu verginin ödenme olanağı da pek kalmadı. Vergilerin zorla tahsil edilmesi, söylendiğine göre, önce St. Doming madenlerinin tümüyle terkedilmesine neden olmuş ve burası bir daha işletilmemiştir. Çok geçmeden vergi, çıkarılan brüt altının önce üçte birine, sonra beşte birine, ardından onda birine, son olarak da yirmide birine indirildi. Gümüş vergisi ise uzun süre brüt gümüşün beşte biri olarak devam etti.

Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılda onda bire inebildi. Ama, ilk serüvenciler gümüşle pek ilgilenmiş görünmüyorlardı. Onlar için altından dalıa değerli bir şey yoktu.

Colom! us'un ardından İspanyolların yeni dünyadaki diğer tüm girişimleri de aynı güdüden kaynaklanıyordu. Oieda'yı, Nicuessa'yı, Vasco Nugnes de Balboa'yı Darien Berzahına; Cortez'i Meksikaya; Almagro ile Pizzarro'yu Şili ile Peru'ya götüren hep bu kutsal altına susamışlıktı. Bunlar herhangi bir bilinmedik kıyıya ayak bastılar mı, ilk soruşturdukları şey orada altın olup olmadığı idi. Bu konuda aldıkları bilgiye göre ya oraya yerleşmeye, ya da oradan ayrılmaya karar veriyorlardı.

Ancak, kendisine bağlanan insanların büyük bir bölümünü iflasın eşiğine getiren bu pahalı ve sonu belirsiz projelerden hiçbirisi yeni gümüş ve altın madenleri aramaktan daha yıkıcı olmamıştır. İkramiyenin çok az sayıda, boşların ise çok fazla olmasına rağmen bir biletin ortalama fiyatı zengin bir adamın tüm servetine eşdeğer olduğu için, belki dünyanın en talihsiz piyangosu, ya da ikramiye miktarına oranla boş çıkan biletlerin tutarının en az olduğu piyango budur. Madencilik projeleri ona ayrılan sermayeyi normal kârı ile birlikte yerine koymak yerine genellikle hem sermayeyi hem de kârı yer bitirir. Bu nedenle de, ulusunun sermayesini artırmak isteyen sağduyulu bir yasa koyucunun, doğal akışına bırakıldığında ayrılacak olandan daha fazla sermaye ayırmayı, fazladan bir teşvik vermeyi en az isteyeceği alanlar da bunlardır. Gerçekte ise hemen hemen herkes kendi sermayesinin büyük bir bölümünü başarı olasılığı en küçük alana aktaracak denli şansına çok güvenir.

Ancak, bu akıl ve deneyim her zaman bu gibi projelerin tümüyle karşısında olsa da, insanoğlunun açgözlülüğü genellikle bunun tersine eğilimlidir. Birçok insanı saçma bir felsefe taşı hayalı peşinde koşmaya sevkeden anlayış diğerlerini de tıpkı onun kadar saçma olan zengin altın ve gümüş madenleri hayali peşinde koşmaya itmiştir. Bu metallerin lıer

devirde ve her ulusta değerinin temel olarak kıtlığından kaynaklandığını, bu kıtlığın da doğanın onları çok küçük miktarlarda, erişilmesi çok zor maddelerin arasına saklamış olmasından, bunun sonucunda da onu elde etmenin çok fazla sermaye ve emeğe mal olmasından kaynaklanmış olabileceğini düşünememişlerdir. Bu metallerin damarlarının tıpkı yaygın olarak bulunan kurşun bakır, kalay ya da demir damarları gibi geniş ve bol olabileceği düşüncesiyle kendilerini avutmuşlardır. Sir Walter Raleigh'ın altın kenti ve altın ülkesi Eldorado ile ilgili düşü bize aklı başında adamların bile bu türlü garip takıntılardan uzak kalamayacağını göstermeye yeterlidir. Bu büyük adamın ölümünden yüzyıldan daha fazla bir süre sonra Cizvit Gumila hâlâ o harika ülkenin gerçek olduğuna inanıyor, bunu ateşli biçimde savunuyordu. Şunu da büyük içtenlikle söylemeliyim ki, misyonerlik emeğinin karşılığında kendisini böylesine cömertçe ödüllendiren bir halka Incil'in ışığını götürürken kimbilir ne denli mutlu olmuştur. İspanyollarca ilk kez keşfedilen ülkelerde, bugün işletmeye değer hiçbir altın ya da gümüş madeninin olmadığı biliniyor. İlk serüvenciler orada buldukları bu metallerin miktarı kadar, ilk keşiften hemen sonra işlenen madenlerin verimliliği de oldukça abartılmıştı. Ancak, bu serüvencilerin bulduklarını söyledikleri şey de tüm yurttaşlarının iştahını kabartmaya yetmişti. Amerika'ya yelken açan her İspanyol bir Eldorado bulmayı umuyordu. Talih de çok nadir yapacağı şeyleri bunlara yaptı. Fanatiklerinin abartılı umutlarını bir dereceye kadar gerçekleştirdi; Meksika ile Peru'nun keşfinde ve fethinde (Coloınb'un ilk ziyaretinden biri otuz, diğeri de kırk yıl sonra gerçekleşti), onlara aradıkları değerli metallerin bolluğunu pek de aratmayacak şeyler verdi.

Böylece, bir Doğu Hindistan ticaret projesi Batı Hindistan keşfine yolaçtı. Bir fetih projesi de bu yeni keşfedilen ülkelerde İspanyolların yerleşmesinin önünü açtı. Onları bu fetihe sevkeden dürtü bir altın ve gümüş madenleri projesiydi; insan aklının hayal edemeyeceği bir dizi

rastlantı, bu projede yeralanların hiç beklemedikleri kadar başarılı sonuçlar doğurdu.

Amerika'ya yerleşme girişiminde bulunan diğer tüm Avrupa uluslarının ilk serüvencileri, bu gibi hayalperest düşüncelerle heyecanlandılar; ancak onlar kadar başarılı olamadılar. Brezilya'da altın, gümüş ya da elmas madenlerinin keşfi, buradaki ilk yerleşimlerden yüzyıldan fazla bir zaman sonra gerçekleşmiştir. İngiliz, Fransız, Hollandalı ve Danimarkalıların kolonilerinde bunlardan biri bile henüz keşfedilmemiştir; en azından hiçbirinin işletmeye değer olacağı sanılmamaktadır. Ancak Kuzey Amerika'daki ilk İngiliz yerleşimciler, kendilerine patent hakkı tanınmasının bir ödülü olarak, bulunacak altının ya da gümüşün beşte birini Krala vermeyi teklif etmişlerdi. Sir Walter Raleiglı'ın, Londra ve Plymouth Şirketlerinin, Plymouth Konseyinin, vb. ellerindeki patentlerde bu beşte birlik bölümün krala ayrıldığı yazılıdır. Bu ilk yerleşimcilerin altın ve gümüş bulma beklentilerine Doğu Hindistan'a kuzeybatıdan bir geçit bulma beklentisi eklendi. Bugüne değin her ikisinde de düşkırıklığına uğradılar.

İKİNCİ KISIM: Yeni kolonilerdeki zenginliğin sebepleri

Uygar bir ulusun kolonisi, ister boş bir ülkenin mülkiyetini ele geçirsin, isterse yerlilerin yeni yerleşimcilere kolayca yer verebileceği denli seyrek yerleşmiş olsun, zenginlik ve büyüklük bakımından diğer insan topluluklarından daha hızlı gelişirler.

Koloniciler, beraberlerinde, vahşi ve barbar uluslar arasında kendi hallerine bırakıldığında gelişmesi yüzyıllar alacak olan bir tarım bilgisi ile diğer faydalı zanaatları da götürürler. Ayrıca oraya itaat alışkanlığı, kendi ülkelerinde de olan düzenli hükümet nosyonu, bunların desteklediği hukuk sistemi ve düzenli bir adalet yönetimi de taşırlar; elbette yeni yerleşim yerlerinde bunların aynısını da bir miktar kurarlar. Ancak

vahşi ve barbar uluslar arasında hukuk ve hükümetin doğal gelişimi, onların korunması için gerekli olan düzeyde kurulduktan sonra, hala zanaatların doğal gelişim sürecinden daha yavaştır. Her kolonici ekip biçebileceğinden daha fazla toprak edinir. Kira ödemez, çok nadiren vergi öder. Hiçbir toprak ağası ile ürününü paylaşmaz, hükümdarın payı da genellikle çok cüzi bir miktardadır. Olabildiğince fazla ürün almak için gerekli teşvikin tümüne sahiptir. Bu ürün de tümüyle kendisinin olur. Ancak arazisi öylesine geniştir ki kendi emeğiyle, hatta çalıştırabildiği herkesin emeğiyle dahi o arazinin kapasitesinin onda biri kadar bile üretemez. O nedenle de diğer bölgelerden toplayacağı işçilere en yüksek ücreti ödemeye hazırdır. Ancak, arazinin bolluğu ve ucuzluğu karşısında bu çok yüksek ücretler bile işçileri elde tutmaya yetmez, çoğu kendi topraklarının sahibi olmak üzere onu terkederler. Bu kez de onların ilk patronlarını terk ettikleri sebepten kendi işçileri kısa zamanda onları terkeder. Ücretlerin yüksek oluşu evlenmeyi de teşvik etmektedir. Çocuklar bağımlılık yıllarında iyi beslenirler ve düzenli bakılırlar. Büyüdükleri zaman kazanacakları ücretler onların bakım masrafını haydi haydiye çıkarır. Olgunluk çağma geldiklerinde, ücretlerin yüksek, buna karşılık toprak fiyatlarının düşük olması onların da tıpkı babaları gibi kendi hayatlarını kurmalarına olanak sağlar.

Diğer ülkelerde ise kira ve kâr ücretleri silip süpürür, böylece bu iki üst sınıf alt sınıf üzerinde baskı kurar. Ama yeni kolonilerde bu iki üst sınıfın çıkarları onları alt sınıfa karşı daha insanca, daha cömert davranmaya zorlar; en azından alı sınıf bir köle statüsünde değildir. En yüksek doğal verimliliğe sahip boş topraklara çok değersiz şeyler karşılığında sahip olunur. Aynı zamanda girişimci de olan toprak sahibinin yaptığı toprak ıslahından beklediği gelir artışı, onun bu koşullarda çok büyük tutarlara varan kârını oluşturur. Ancak bu büyük kâr, toprağı temizleyip ekmek için başka insanları çalıştırmadan elde edilemez; toprağın genişliği ile yeni kolonilerde yaşayan insan sayısı arasındaki orantısızlık bu

emeğin sağlanmasını güçleştirir. O yüzden fiyatına bakmaksızın emek istihdam etmek ister. Ücretlerin yüksek oluşu da nüfus artışını teşvik eder. İyi toprağın ucuzluğu ve bolluğu bayındırlığı canlandırırken toprak sahiplerinin de bu yüksek ücretleri ödeyebilmesine olanak sağlar. Ücretler neredeyse toprak maliyetinin tümünü oluştururlar; her ne kadar bu rakamlar ücret için çok yüksek kabul edilse de böylesine değerli bir meta için yine de düşük sayılır. Nüftıs artışını ve toprak ıslahını teşvik eden şey gerçek serveti ve büyüklüğü de teşvik etmektedir.

Birçok eski Yunan kolonisinin zenginleşmesi ve büyümesi bu yüzden çok hızlı olmuştur. Bir iki yüzyıl içerisinde çoğu ana kentlerle rekabet eder duruma geldiler, hatta onları da geçtiler. Sicilya'da Syracuse ve Agrigentum, İtalya'da Tarentum ve Locri, Anadolu'da Efes ve Milet her bakımdan eski Yunan'ın herhangi bir kenti ile en azından eşit konumdaydılar. Eski Yunan düşünürlerinden Thales ve Pisagor'un okullarının da eski Yunan yerine birinin Anadolu'daki, diğerinin ise İtalya'daki kolonilerde yeralınası dikkat çekicidir. Tüm bu koloniler, yeni yerleşimcilere kucaklarını açan vahşi ve barbar ulusların yaşadıkları ülkelerde kurulmuşlardı. Arazi boldu. Hepsi de ana kentten tümüyle bağımsız olduklarından, işlerini kendi bildikleri gibi, çıkarlarına en uygun biçimde yürütmekte özgürdüler.

Roma kolonilerinin tarihi o denli parlak değildir. Gerçekten de, Floransa gibi bazı kolonilerin gelişmesi çok uzun sürdü, ancak ana kentin düşüşünden sonra hatırı sayılır devletler oldular. Ancak hiçbirinin gelişmesi öyle çok hızlı olmadı. Her koloniciye verilen toprak öyle fazla büyük değildi. Hepsi de fethedilmiş illerde kuruldular. Buralar da yerleşim çok eski idi. Koloni bağımsız olmadığı için de işlerini kendi bildikleri gibi yürüttüler. Ama çıkarlarına en uygun şekilde yürütemiyorlardı.

İyi toprakların çokluğu nedeniyle Amerika'da ve Batı Hint Adalarında kurulmuş Avrupa kolonileri eski Yunan'ınkileri bile kat be kat ge-

ride bıraktı. Ana kente bağlılık bakımından eski Roma'ya benziyorlardı. Ancak Avrupa'ya olan uzaklıkları hepsinde de az çok bu bağımlılık etkisini hafifletti. Konumları, az çok onları ana ülkenin hem gözünden hem de gücünden ırak tuttu. Kendi çıkarlarını bildikleri gibi gözetirlerken geliştirdikleri yönetim, ya Avrupa'da bilinmediğinden ya da anlaşılmadığından çoğu kez gözden kaçtı. Kimi zaman da oldukça uzak olduğu için hoş görüldü. İspanya'nın acımasız ve keyfi hükümeti bile birçok kez genel güvenlik korkusu yüzünden kolonilerinin yönetimi ile ilgili verdiği emirleri geri almak ya da yumuşatmak zorunda kaldı. Tüm Avrupa kolonilerinin zenginlik, nüfus ve bayındırlık bakımlarından gelişimi bu nedenle çok büyük oldu.

İspanya kralı, altın ve gümüşteki payı sayesinde, ilk kuruldukları andan itibaren kolonilerinden bir miktar gelir elde etti. Bu gelir, insanda dalıa büyük zenginliklere karşı en abartılı beklentileri uyandıracak cinstendi. Bu yüzden de, diğer Avrupa ülkeleri uzunca bir süre büyük ölçüde ihmal edilirlerken, İspanyol kolonileri ilk kuruldukları andan itibaren anavatandan çok büyük ilgi gördü. Belki de ne ilkinin durumu bu ilgi sayesinde iyileşti, ne de İkincisinin durumu ihmal sonucu kötüleşti. Bir yere kadar sahip oldukları ülkenin genişliği ile orantılı olarak İspanyol kolonilerinin daha tenha ve daha ihmal edilmiş oldukları düşünülür. Oysa İspanyol kolonilerinin bile nüfus ve bayındırlık bakımlarından gelişimi şüphesiz hızlı ve büyük olmuştur. Fetihten hemen sonra kurulan Lima kentinin nüfusunu Ulloa yaklaşık otuz yıl önce elli bin olarak göstermişti. Küçük ve yoksul bir yerli köyü olan Quito'nun da yine bu yazar tarafından aynı derecede bayındır olduğu anlatılmaktaydı. Düzmece bir gezgin olduğu söylenen ama aslında çok sağlam bilgilere dayanarak yazmış olan Gemelli Carreri de, Mexico şehrinin nüfusunun yüz bin olduğunu yazar. İspanyol yazarlarının tüm abartmalarına karşın bu rakam Montezuma dönemindekinin beş katından fazla idi. Bu ra-

kamlar İngiliz kolonilerinin en büyük üç kenti olan Boston, New York ve Philadelphia'mnkilerden kat be kat fazla idi. İspanyolların fethinden önce Mexico ya da Peru'da yük taşımaya uygun hayvan yoktu. Tek yük hayvanları olan lamanın da kuvvetinin sıradan bir eşeğinkinden hayli az olduğu anlaşılıyor. O zamanlar saban buralarda pek bilinmiyordu. Demir kullanımı konusunda cahildiler. Sikkeleri olmadığı gibi yerleşik herhangi bir ticaret araçları da yoktu. Ticaretleri takas esasına dayanıyordu. En önemli tarım araçları bir tür ağaç saban idi. Keskin taşları bıçak ve nacak niyetine, balık kılçıklarını ve kimi hayvanların sert tüylerini ise dikiş iğnesi niyetine kullanıyorlardı. Aynı zamanda bunlar temel zanaat araçları idi. Bu durumda bu imparatorlukların, Avrupa sığırı ile donatılmadan, demir, saban ve daha birçok Avrupa zanaatı ile tanışmadan önce şimdiki kadar bayındır ve ekilip biçilen yerler olmaları olanaksız görünüyor. Ancak, her ülkenin nüfusu bayındırlık ve ekip biçme dereceleri ile orantılı olmalıdır. Fethin ardından yerlilerin vahşice yok edilmelerine rağmen, bu iki büyük imparatorluk büyük olasılıkla bugün tarihinin herhangi bir döneminde olduğundan daha kalabalıktır. Halkı da şüphesiz daha farklıdır. Çünkü İspanyol kırmalarının birçok bakımdan eski yerlilerden dalia üstün olduğunu görüyorum.

Amerika'daki Avrupa ulusları arasında İspanyollardan sonra en eski yerleşim Portekizlilerin Brezilyasıdır. Ancak ilk keşiften itibaren uzunca bir süre buralarda ne altın ne de gümüş madeni bulunmadığı, bu yüzden de hükümdara hemen hemen hiçbir gelir sağlamadığı için, uzunca bir süre büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Bu ihmal dönemi içinde de gelişip büyük ve güçlü bir koloni olmuştur. Portekiz İspanya yönetiminde iken Hollandalılar Brezilya'ya saldırmış, bu ülkenin on dört eyaletinden yedisini ele geçirmişlerdir. Portekiz yeniden bağımsızlığını elde edip de tahta Braganza hanedanını geçirdiğinde, Hollandalılar diğer yedi eyaleti daha ele geçirmeyi umuyorlardı. O zamanlar İspanyolların düşmanı

olan Hollandalılar, yine kendileri gibi İspanyol düşmanı olan Portekizlilerle dost oldular. Bu yüzden de, böylesine iyi bir müttefiki yitirmemek uğruna, Brezilya'nın fethettikleri bölümünü kendilerine bırakan Portekiz kralına, bunun karşılığında fethedilmemiş bölgeleri devretmeyi kabul etti. Ancak Hollanda hükümeti çok geçmeden Portekizlilere baskı uygulayınca, sızlanmakla yetinmek yerine yeni efendilerine karşı silaha sarılan Portekizliler anavatanın göz yumması ile ama onlardan hiçbir yardım almadan, salt kendi yiğitlikleri ve azimleri ile Hollandalıları Brezilya'dan çıkardılar. Hollandalılar da bunun üzerinde ülkenin herhangi bir bölümünü ellerinde tutmaktan ümitlerini kesip tümüyle Portekiz kralına devretmeye razı oldu. Bu kolonide altı yüz binden fazla Portekizli, ataları Portekizli ya da Portekiz Brezilya kırması insan yaşadığı söylenir. Amerika'da hiçbir ülkede bu kadar fazla Avrupa kökenli insan yoktur.

On beşinci yüzyılın sonuna doğru ve on altıncı yüzyılın büyük bir bölümü boyunca İspanya ve Portekiz okyanusun iki büyük deniz gücü idiler. Avrupa'nın her yanma yayılmış olan Venedik ticareti Akdeniz'in ötesine hiç yelken açmamıştı. İspanyollar ilk kaşifler olmaları hasebiyle Amerika'nın tümünde hak iddia ediyorlardı. Portekiz gibi büyük bir deniz gücünün Brezilya'ya yerleşmesine engel olamasalar da, o zamanlar adlarının yarattığı dehşet bile diğer birçok Avrupa ulusunu bu büyük kıtanın başka herhangi bir yerine yerleşmekten alıkoyuyordu. Florida'ya yerleşmeye kalkan Fransızların tümü İspanyollar tarafından öldürülmüştü. Ancak İspanyolların Yenilmez Armada dedikleri deniz kuvvetleri on altıncı yüzyılın sonuna doğru yaşadığı bozgun sonucu zayıf düşünce, artık diğer Avrupa uluslarının yerleşmelerine engel olamadılar. Böylelikle on yedinci yüzyıl boyunca Ingilizler, Fransızlar, Hollandalılar, Danimarkalılar, İsveçliler gibi okyanus kıyısında limanı olan tüm büyük uluslar yeni dünyada yerleşim edinmeye giriştiler.

İsveçliler New Jersey'e yerleştiler. Bugün bile burada bir miktar İsveçli ailenin bulunuyor olması, bu koloninin anavatan tarafından korunmuş olsaydı ne denli zenginleşebilecek durumda olduğunu göstermeye yeter. Ancak, İsveç tarafından ihmal edilen New Jersey kısa bir süre sonra bir Hollanda kolonisi olan New York tarafından ele geçirildi. New York da 1674'te İngiliz yönetimine girdi.

Birer küçük ada olan St. Tlıomas ile Santa Cruz, yeni dünyada Danimarkalılların salıip oldukları tek kolonidir. Bu küçük yerleşim merkezleri de kolonilerin artık ürünlerini satın alma ve onlara gereksindikleri malları diğer ülkelerden ithal etme tekeline sahip, bu yüzden de bu tekel sayesinde hem onlara baskı uygulayabilme hem de gelişimlerini doğal seyrinden alıkoyabilme gücünü elinde tutan bir şirket tarafından yönetilirler. Bu tür bir tekelci tüccar şirketinin yönetimi belki de herhangi bir ülkenin başına gelebilecek en kötü hükümettir. Ancak, her ne kadar bu kolonilerin gelişimini yavaşlatıp gevşetmişse de ilerlemelerine tümden engel olamamıştır. Danimarka'nın son kralı bu şirketi dağıtmış, o zamandan bu yana da bu kolonilerin zenginlikleri artmıştır.

Doğu Hint'te olduğu gibi Batı Hint'te de Hollanda yerleşimlerinin yönetimi bir tekelci bir şirkete ait idi. Bu nedenle de onlardan kimileri uzun süredir yerleşilmiş ve nüfus barındıran herhangi bir ülke ile karşılaştırıldıklarında hatırı sayılır ölçüde gelişmiş sayılabilirlerse de, yeni kolonilerin çoğu ile karşılaştırıldıklarında gelişimleri yavaş ve sönük olmuştur. Surinam kolonisi çok önemli olsa da, diğer Avrupa uluslarının şeker kolonileri ile karşılaştırıldığında oldukça önemsizdir. Şimdilerde New York ve New Jersey adında iki eyalete bölünmüş olan Nova Belgia (Yeni Belçika, -çev.), her ne kadar uzun süre Hollanda yönetimi altında kalmış olsalar da kısa zaman içinde önemli koloniler haline geldiler. İyi arazinin bolluğu ve ucuzluğu öylesine güçlü zenginleşme sebepleridir ki çok kötü bir hükümet bile onların işleyişlerinin etkinliğini tümden denetim altına

alma yeteneğine sahip değildir. Anavatandan uzakta olmak da kolonicilere kaçakçılık yoluyla şirketin kendilerine koydukları tekeli aşındırma olanağı vermiştir. Bugün şirket tüm Hollanda gemilerinin yüzde iki buçuk lisans ücreti ödemek koşuluyla Surinam ile ticaret yapmalarına izin vermektedir. Kendisi sadece, neredeyse tümüyle köle ticaretinden ibaret olan Afrika ile Amerika arasındaki doğrudan ticareti tekelinde bulundurmaktadır. Bu kolonininin günümüzde sahip olduğu zenginlik düzeyinin asıl sebebi, büyük olasılıkla, şirketin tekelci ayrıcalıklarındaki bu gevşemedir. Hollandalılara ait iki önemli ada olan Curacoa ve Eustatia, bütünüyle her ulusun gemilerine açık serbest liman konumundadır; ve bu serbestlik, limanları bir tek ulusa açık daha iyi kolonilerin ortasındaki bu iki kıraç adanın zenginliğinin en önemli sebebidir.

Fransız Kanada kolonisi geçtiğimiz yüzyıl boyunca ve bu yüzyılın bir bölümünde tekelci bir şirketin yönetimi altında idi. Böylesine elverişsiz bir yönetim altında gelişmesi, diğer yeni kolonilerle karşılaştırıldığında zorunlu olarak çok yavaş olmuştur; ancak Mississippi entrikası denilen bu şirket çökünce daha hızlı oldu. İngilizler bu ülkeyi ele geçirdiklerinde, Peder Charlevoix'in yirmi otuz yıl önce söylediğinin iki katına yakın bir nüfus buldular. Bu Cizvit tüm ülkeyi dolaşmıştı, nüfusu olduğundan az göstermek gibi bir eğilimi de yoktu.

Fransız kolonisi St. Domingo uzun bir süre önce Fransa'nın ne korumasını ne de otoritesini isteyen korsanlar ve haydutlar tarafından kurulmuştu. Bu eşkıya ırkı zamanla bu otoriteyi tanıyacak yurttaşlar haline geldiğinde, uzun bir süre boyunca otoritenin büyük bir yumuşaklıkla uygulanması gerekmişti. Bu dönem boyunca bu kolonininin nüfusu ve bayındırlaşması çok hızlı arttı. Diğer tüm Fransız kolonileri gibi zaman zaman maruz kaldıkları tekelci şirketin baskısı bile, bu gelişmeyi şüphesiz sekteye uğrattıysa da tümden durduramadı. Bu baskıdan kurtulur kurtulmaz refah dönemi geri geldi. Şimdi Batı Hint'in en önemli şe-

ker kolonisidir; ürününün tüm İngiliz şeker kolonilerinin toplamından daha fazla olduğu söylenir. Diğer Fransız şeker kolonileri de genellikle çok iyi gelişmektedir.

Ancak kuzey Amerika'da gelişimi İngiliz kolonilerinden daha hızlı olan koloni yoktur.

İyi arazinin bolluğu ve işlerini bildikleri gibi yürütmekte serbest olmaları, tüm yeni kolonilerin zenginliklerinin iki büyük sebebi gibi görünüyor.

Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonilerinde arazi çok bol olsa da İspanyolların ve Portekizlilerinkinden düşük kalitededir, son savaş öncesi Fransız kolonilerinden ise daha iyi değildir. Ancak İngiliz kolonilerinin siyasal kurumlan bu ülkenin tarıma açılmasına ve ekilip biçilmesine diğer üç ılusunkilerden daha elverişli olmuştur.

Öncelikle, İngiliz kolonilerinde toprağı ekip biçmeden işgal etmek her ne kadar tümüyle önlemese de diğerlerininkine göre daha sınırlı kalmıştır. Her toprak sahibine toprağının belli bir oranını belli bir süre içinde ıslah etmek ve ekip biçmek yükümlülüğü getiren, bunu yapmaması durumunda ihmal edilen o toprağın başka birine verilmesini öngören yasa, her ne kadar çok sıkı uygulanmamışsa da bir miktar etkili olmuştur.

İkincisi, Pennsylvania'da toprağın en büyük çocuğa kalınası kuralı yoktur. Taşınmaz mallar da tıpkı taşınır mallar gibi ailenin tüm çocukları arasında eşitçe paylaştırılır. New England'ın üç ilinde, tıpkı Musevi yasalarında olduğu gibi en yaşlı çocuk çift pay alır. Bu nedenle, her ne kadar bu illerde toprak zaman zaman belli ellerde toplanmışsa da, bir iki kuşak sonra yeniden bölünmüştür. Gerçekten de diğer İngiliz kolonilerinde, tıpkı İngiltere hukukunda olduğu gibi, toprağın en büyük çocuğa kalması kuralı vardır. Ancak tüm İngiliz kolonilerinde, serbestçe devredilebilen, temlike olanak tanıyan toprak mülkiyeti vardır; herhangi bir

büyük toprak sahibi de genellikle, toprağının sadece küçük bir bölümünü elinde tutarak geri kalanını olabildiğince çabucak temlik etmeyi çıkarına uygun bulur. Ispanyol ve Portekiz kolonilerinde, tüm büyük toprakların mirasında, isim hakkı da bunun ayrılmaz bir parçası olmak üzere, Majorazzo hakkı denilen kural uygulanır. Bu tür mülkler koşullu ve devredilemez olarak tek kişinin elinde toplanır. Fransız kolonileri toprak mirası konusunda aslında İngiltere hukukundan çok, küçük çocuklar açısından daha avantajlı olan Paris örf ve adet hukukuna bağlıdır. Ancak, Fransız kolonilerinde, eğer şövalyelik unvanı ve itibarına sahip biri tarafından temlik edilirse, vassalın ya da ailenin mirasçısı tarafından kısa bir süre için paraya çevrilme hakkına sahiptir. Ülkenin tüm büyük mülkleri böyle soylu toprak sahiplerince yönetilmektedir. Bu da doğası gereği temliki zorlaştırır. Oysa yeni bir kolonide ekilip biçilmeyen büyük bir mülk temlikten çok miras yoluyla bölünmeye yakındır. Gözlemlendiği kadarıyla, yeni kolonilerin hızla gelişmesinin temel nedenleri, iyi arazinin bol ve ucuz oluşudur. Oysa bu ucuzluğu baltalayan şey toprağın tek elde tutulmasıdır. Ayrıca işlenmemiş toprağın tek elde tutulması ise onun tarıma açılmasına en büyük engeldir. Ancak, toprağın tarıma açılması ve ekilip biçilmesinde kullanılacak olan emek, toplumun en büyük ve en değerli ürünüdür. Bu durumda emeğin ürünü yalnızca kendi ücreti ile onu istihdam etmekte kullanılan sermayenin kârını değili aynı zamanda üzerinde çalıştığı toprağın rantını da karşılamış olmaktadır. O yüzden de daha çok toprağın ıslahında ve ekilip biçilmesinde kullanılan emeğin ürünü, toprağın tek elde toplanmasıyla az çok diğer istihdam alanlarına yönelen diğer üç ulusun emeklerinin ürününe göre daha büyük ve daha değerli gibidir.

Üçüncüsü, İngiliz kolonicilerinin emeği sadece daha büyük ve daha değerli ürün ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda vergilerinin daha düşük olması nedeniyle bu ürünün daha büyük bir bölümünü kendileri-

ne alıkorlar. Bunu da biriktirip, daha büyük miktardaki emeği harekete geçirmek için istihdam ederler. İngiliz kolonicileri henüz hiç anavatanın savunmasına ya da kendi sivil hükümetlerinin desteklenmesine katkıda bulunmamışlardır. Tersine, onlar şimdiye dek hep tümüyle anavatan tarafından savunulmuştur. Ancak donanmaların ve orduların masrafı sivil hükümetin zorunlu harcamaları ile karşılaştırılamayacak derecede daha büyüktür. Onların kendi sivil hükümetlerinin masrafı daima çok makul olmuştur. Genellikle, valiye, yargıçlara, polis görevlilerine verilen ücretler ve en gerekli kamu hizmetlerinden birkaçını sağlamak için yapılan masraflarla sınırlı kalmıştır. Son karışıklıklar başlamadan hemen önce Massachusetts Körfezi Sivil Yönetiminin masrafı yılda sadece 18 bin pound civarında idi. New Hampshire ve Rhode Island'ınkiler ise her biri 3500 pound kadardı. New Jersey'inki 1200 pound, Virginia ve Güney Carolina'nın masraflarının her biri 8000 pound tutuyordu. Nova Scotia ve Georgia kısmen Parlamentonun yıllık bir bağışı ile destekleniyordu. Ama Nova Scotia bunun yanı sıra koloninin kamu harcamaları için yılda yaklaşık 7 bin pound, Georgia ise yaklaşık 2500 pound ödüyordu. Özetle, kesin rakamların alınamadığı Maryland ve Kuzey Carolina hariç, Kuzey Amerika'nın her sivil kurumu, son karışıklıklar patlak vermeden önce hemşehrilerine yılda yaklaşık 64,700 pounddan daha fazlasına mal oluyordu. Bu rakam, üç milyon insanın hem de çok iyi yönetilmesi için çok küçük olması bakımından her zaman anımsanmaya değer bir örnektir. Kamu harcamalarının en önemli bileşimi olan savunma ve koruma harcamaları aslında hep anavatanın üzerine yıkılmıştır. Kolonilerin sivil hükümetlerinde yeni bir valinin kabulü, ya da yeni bir meclisin açılışı vb için yapılan törenler de yeterince güzel olsa da, bunların dışında herhangi bir masraflı tören yapılmaz. Kilise yönetimleri de aynı derecede tutumlu bir plana dayanır. Oralarda yüzde onluk kilise vergisi bilinmez; sayıları çok az olan din adamları da ya küçük burslarla ya da halkın gönüllü bağışlarıyla geçinir. Oysa İspanya ve

Portekiz'in gücü kolonilerinden gelen vergilere dayanır. Fransa gerçekte asla kolonilerinden hatırı sayılır herhangi bir gelir elde edememiştir. Aldığı vergiler ise genellikle oralarda harcanır. Ama bu üç ulusun koloni hükümetleri de çok masraflı törenlerle yönetilirler. Örneğin Peru'ya atanacak bir genel valinin kabul masrafları genellikle çok büyük olur. Bu tür törenler sadece zengin kolonicilerin ödediği özel vergilerle finanse edilmekle kalmaz, aynı zamanda onlar arasında tüm diğer durumlardaki savurganlık alışkanlığını da yaygınlaştırmaya yarar. Bunlar sadece çok ağır istisnai vergiler olmakla kalmayıp aynı zamanda aynı türden daimi vergilerin de daha ezici olmasına yardım eder. Bu ezici vergiler özel lükslere ve savurganlıklara gider. Her üç ulusun kolonilerinde de kilise yönetimi fazlasıyla baskıcıdır. Yüzde onluk kilise vergisi İspanya ve Portekiz'inki kadar serttir. Bunun yanı sıra, hepsinde de, dilenmeleri din tarafından sadece yasal değil aynı zamanda kutsal kılınmış olan sayısız dilenci keşiş, onlara bağışta bulunmanın bir ödev, bağış taleplerini reddetmenin ise ağır bir günah olduğu öğretilen yoksul insanlar üzerinde en ağır vergi yükünü oluşturur. Bütün bunların üstüne hepsinde de din adamları en büyük toprak sahibidirler.

Dördüncüsü, artık ürünlerinin, yani kendi tüketimlerinden arta kalanın harcanması bakımından da İngiliz kolonileri, diğer Avrupa uluslarının kolonilerine göre daha fazla kayrılmış ve daha geniş bir pazara açılma iznine sahip olmuşlardır. Her Avrupa ulusu az çok kolonileri ile olan ticareti tekelleştirmenin keyfini sürmüş, buna dayanarak yabancı ulusların gemilerinin onlarla ticaretini ve diğer uluslardan Avrupa malı ithal etmelerini yasaklamıştır. Bu tekelin uygulanması ise her ülkede başka başka olmuştur.

Kimi uluslar kolonileri ile olan ticaretin tümünü tek bir tekelci şirkete bırakmışlar, kolonicilerinin istedikleri tüm Avrupa mallarını onlardan almalarını ve artık ürünlerinin tümünü onlara satmalarını zorunlu

kılmışlardır. Bu nedenle sadece daha pahalıya satıp daha ucuza almak değili aynı zamanda Avrupa'da çok yüksek fiyattan satabileceğinin daha fazlasını bu düşük fiyattan bile satın almamak, her zaman için bu tekelci şirketin çıkarına olmuştur. Sadece koloninin artık ürünün değerini her bakımdan azaltmakla kalmayıp çoğu kez miktarındaki doğal artışı da düşük tutmak işlerine gelmiştir. Yeni bir koloninin doğal gelişimini önlemeye hizmet eden tüm bu yöntemlerin hepsi de tekelci şirket tarafından en etkin biçimde uygulanmıştır. Ancak, kendi şirketi içinde bulunduğumuz yüzyıl boyunca, birçok bakımdan tekelci ayrıcalığından vazgeçse bile, Hollanda'nın politikası bu yönde olmuştur. Son kralın dönemine kadar Danimarka'nın politikası da böyleydi. Saçmalığı nedeniyle diğer uluslar tarafından terk edildikten sonra bile, 1755'ten buyana, önceki kral ve şimdiki kral zamanında Fransa'nın politikasıdır. Brezilya'nın iki önemli eyaleti olan Fernambuco ve Marannon ile ilgili olarak da Portekiz'in politikası bu olmuştur.

Diğer uluslar, tekelci bir şirket kurmadan, kolonilerinin tüm ticaretini anavatanın belli bir limanı ile sınırlamışlardı; bir geminin ancak ya belli bir filo içerisinde ve belli bir mevsimde, veya, eğer tek başına ise ancak çoğu kereler yüklüce bir ödeme karşılığında alınmış özel bir lisans ile yelken açmasına izin verilirdi. Belli limanlardan, belli mevsimde, belli gemilerle yapılması koşuluyla, bu politika anavatanın tüm yurttaşlarına koloni ticaretini açmış oluyordu. Ancak sermayelerini bu lisanslı gemilere yatıran her tacir uyum içinde hareket etmeyi kendi çıkarına uygun bulmadığından, bu şekilde yapılan ticaret de haliyle bir tekelci şirketinkiyle aşağı yukarı aynı ilkeler çerçevesinde işlerdi. Bu tüccarın kârı da hemen hemen aynı derecede fahiş ve baskıcı olurdu. Kolonilerin gereksinimleri karşılanmaz, hem pahalıya alıp lıem de ucuza satmaya zorlanırlardı. Yine de bu durum son birkaç yıla değin Ispanya'nın politikası oldu. Bu yüzden, tüm Avrupa mallarının fiyatlarının İspanyol

Batı Hint'inde çok abartılı olduğu söylenir. Ulloa'nın söylediğine göre, Quito'da bir pound demir yaklaşık dört pound altı pense, bir pound çelik ise yaklaşık altı pound dokuz pense satılırmış. Ama bu esasen kolonilerin kendi ürünleri karşılığında Avrupa malları alabilmeleri içinmiş. Bu nedenle de birine ne kadar fazla para öderlerse diğerinden aslında o kadar az para alınış olurlar; birinin pahalılığı diğerinin ucuzluğu demek olurdu. Bu bakımdan Portekiz'in politikası da, Fernambuco ve Marannon hariç diğer tüm kolonileri ile olan ticareti bakımından eski İspanya politikası ile aynıydı. Bu iki koloni için ise son zamanlarda daha kötü bir politika benimsemişti.

Diğer uluslar, anavatanın herhangi bir limanından kalkan ve gümrük yönetiminin verdiği sıradan belgelerden başka bir lisansı olmayan tüm yurttaşlarının kolonileriyle ticaret yapmasını serbest bırakmıştı. Bu durumda, tüccarın sayısının çokluğu ve dağınıklığı onların aralarında genel bir birleşmeye gitmelerini olanaksız kılıyor, rekabetleri onları fahiş kâr elde etmekten alıkoyuyordu. Böylesine liberal bir politika içerisinde koloniler uygun bir fiyatla hem kendi ürünlerini satma hem de Avrupa mallarını satın alma olanağına kavuşuyorlardı. Ama, Plymouth şirketinin dağılmasından itibaren kolonilerimiz emekleme dönemindeyken bu İngiltere'nin de politikası haline geldi. İngiltere'de onların Mississippi şirketi denilen şirketin dağılmasından beri Fransa da aynı politikayı uyguluyor. Şüphesiz her ne kadar rekabetin diğer bütün uluslara açık olduğu durumla karşılaştırıldığında fiyatlar biraz yüksekse de öyle çok abartılı değildir. Bu yüzden de Avrupa mallarının fiyatı bu ulusların kolonilerinin çoğunda öyle abartılı biçimde yüksek değildir.

Kendi artık ürünlerini ihraç ederken de, sadece belli mallar bakımından Büyük Britanya kolonileri anavatan piyasasıyla yetinirler. Bu mallar Denizcilik Yasası'nda tek tek sayılmıştır. Bunu izleyen kimi yasalarda da bu yüzden bu mallara "sayılmış mallar" denir. Geri kalan tüm mallar

"sayılmamış mallar" olarak anılır; Britanya'nın veya hem sahiplerinin hem de gemicilerinden dörtte üçünün Britanya yurttaşı olduğu koloni gemileriyle yapılmak koşuluyla diğer ülkelere ihraç edilebilirler.

Sayılmamış mallar arasında Amerika'nın ve Batı Hint'in en önemli ürünlerinden bazıları, yani her türden hububat, kereste, salamura et, balık, şeker ve rom yer alır.

Hububat doğal olarak tüm yeni kolonilerde birinci ve temel tarım ürünüdür. Onların geniş bir pazara salınmasına izin vermekle yasa bu tarımı seyrek nüfuslu ülkenin tüketiminin çok ötesine götürmeyi, böylelikle de sürekli artan nüfusa bol bol yetecek bir geçim düzeyini önceden sağlamayı teşvik etmektedir.

Oldukça fazla ağaçla kaplı, kerestenin hemen hemen hiç değerinin olmadığı bir ülkede, toprağı temizlemenin maliyeti tarıma açılmanın önündeki temel engeldir. Kolonilerin çok geniş bir pazara kerestelerini satmalarına izin vermekle yasa, aksi takdirde çok değersiz olabilecek bu malın fiyatını yükselterek ve böylelikle kendileri için diğer durumda daha çok bir masraf haline gelecek olan bir şeyden kâr elde etmelerini sağlayarak, toprak ıslahını da kolaylaştırmış olmaktadır.

Yarısı bile yerleşime ve tarıma açılmamış bir ülkede doğal olarak sığır miktarı halkın tüketebileceğinden çok fazladır. Bu yüzden de hemen hemen hiç değeri yoktur. Ama daha önce gösterildiği gibi, herhangi bir ülkenin topraklarının ıslah edilebilmesi için sığır fiyatının tahıl fiyatı ile orantılı olması gerekir. Amerikan sığırının her şekilde, ölü veya diri, çok geniş bir pazara salınmasına izin vermekle yasa, toprak ıslahı için fiyatının yüksek tutulması zorunlu olan bir malın fiyatını yükseltmeye çalışmaktadır. Ancak, bu serbestliğin olumlu etkileri de, post ve derileri sayılmış mallar listesine sokan ve böylelikle Amerikan sığırının değerini azaltmaya yarayan III. George'un 4. yılındaki yasanın 15. maddesi ile bir ölçüde azaltılmış olmalı.

Kolonilerimizin balıkçılığını geliştirerek Büyük Britanya'nın deniz gücünü artırmak, yasama organının her zaman göz önünde bulundurduğu bir hedef olarak görünüyor. Bu sayede, kolonilerin balıkçılığı serbest rekabetin kendilerine sağlayacağı ve böylelikle gelişebilecekleri tüm teşvike sahip olmuş görünüyorlar. Özellikle de New England balıkçılığı, son karışıklıklar başlamadan önce, belki de dünyanın en önemli balıkçılık endüstrilerinden birisiydi. Birçok kişinin doğruluğunu garanti etmek iddiasında olmadığım fikrine göre, Büyük Britanya'da fahiş bir prime rağmen tüm ürünü her yıl verilen teşviklerin değerini pek de geçmeyen balinacılık, New England'da lıiç teşvik olmaksızın çok büyük boyutlarda yürütülmektedir. Balık, Kuzey Amerikalıların İspanya, Portekiz ve Akdeniz ülkeleri ile ticaretini yaptığı en önemli ürünlerden bir tanesidir.

Şeker de önceden sadece Büyük Britanya'ya satılabilecek sayılmış mallardan biriydi. Ama 1731 'de, şeker üreticilerinin bir dilekçesi üzerine, dünyanın her tarafına ihraç edilmesine izin verildi. Ama bu serbestliğin yanı sıra gelen kısıtlamalar Büyük Britanya'da şeker fiyatlarının yükselmesiyle birleşince, bunu büyük ölçüde etkisiz kıldı. Büyük Britanya ve kolonileri halen İngiliz plantasyonlarında üretilen tüm şekerin hemen hemen yegane pazarı olma özelliğini korumaktadırlar. Tüketimleri öylesine hızla artmaktadır ki, Jamaica ve Ceded Adalarında giderek daha fazla toprağın tarıma açılması sonucunda son yirmi yıl içerisinde şeker ithalatının çok büyük miktarda artmasına rağmen, yabancı ülkelere şeker ihracatının eskisinden çok da fazla olmadığı söylenir.

Rom da Amerikalıların Afrika kıyılarına taşıyıp karşılığında zenci köleler getirdikleri çok önemli bir maldır.

Eğer Amerika'nın her türden hububat, salamura et ve balık cinsinden tüm artık ürünleri sıralanmış mallar listesine konsaydı ve böylelikle Büyük Britanya pazarını zorlasaydı bile, kendi halkımızın emeğinin

ürünleriyle çok fazla zarar verirdi. Büyük olasılıkla Amerika'nın çıkarı açısından değil de asıl bu zarardan korkulduğu için bu önemli mallar sadece sıralanmış mallar listesinin dışında tutulmakla kalmamış, aynı zamanda Büyük Britanya'ya pirinç dışında her türlü hububat ve salamura et ürünü ithalatı normal koşullarda yasaklanmıştır.

Sayılmamış mallar esasen dünyanın her yerine ihraç edilebilirler. Bir ara sayılmış mallar arasında yer alan kereste ve pirinç bu listeden çıkarılınca, Avrupa pazarı açısından sadece Finisterre Burnu'nun güneyindeki ülkelerle sınırlı kaldı. III. George'un 6. yılında çıkan fermanın 52. maddesi uyarınca tüm sayılmamış mallar benzer bir sınırlamaya tabi tutuldu. Avrupa'nın Finisterre Burnu güneyinde kalan kesimi sanayici ülkeler olmadığından koloni gemilerinin ülkeye kendi sanayiimizin ürünlerine zarar verebilecek herhangi bir sanayi ürünü getirmesinden pek rahatsızlık duymuyorduk.

Sayılmış mallar iki türlüdür: ilki, ya Amerika'ya özgü ürünlerdir, ya da anavatanda üretilemeyen, en azından üretilmeyen mallardır. Bunlar arasında melas, kahve, hindistan cevizi, tütün, yenibahar, zencefil, balına kanadı, ham ipek, ham pamuk, kunduz kürkü ve diğer Amerikan kürkleri, çivit, sarı boya (fustic) ve diğer boyama ağaçları yer alır. İkincisi ise Amerika'ya özgü ürünler olmayıp, esasen ithalat yoluyla doyurulmakta olan talebin tümünü karşılayacak miktarda olmasa bile, anavatanda üretilen ürünlerdir. Her türden denizcilik malzemesi, direkler, serenler ve civadarlar, katran, zift ve terementi, külçe ve çubuk demir, bakır cevheri, postlar ve deriler, potas ve saf kalya taşı bunlar arasında yer alır. Birinci tür mallardan ne kadar ithal edersek edelim bu anavatanın üretimine zarar veremezdi. Onları yurtiçi piyasa ile sınırlı tutmakla, tüccarımızın hem bu malları sadece plantasyonlarda daha ucuza alıp bunun sonucunda yurtiçinde daha iyi bir fiyata satabilmesi, hem de Büyük Britanya'nın zorunlu olarak merkezinde yer alacağı plantas-

yonlarla yabancı ülkeler arasında avantajlı bir taşımacılık işi kurulması sağlanmaya çalışılmıştı. Çünkü, Büyük Britanya bu malların ithal edileceği ilk Avrupa ülkesi olacaktı, ikinci tür malların ithali düzenlenirken de yurtiçinde üretilen aynı tür malların zarar görmemesi ama yabancı ülkelerden ithal edilen aynı tür malların zarar görmesi hedeflenmişti. Çünkü, düzenli gümrük vergileri sayesinde daima ilkinden daha pahalı İkincisinden daha ucuz olacaktı. Bu malları yurtiçi piyasa ile sınırlı tutmakla, aralarındaki ticaret dengesi Büyük Britanya'nın aleyhinde olan ülkelerin üretiminin caydırılması hedefleniyordu.

Kolonilerden Büyük Britanya dışındaki herhangi bir yabancı ülkeye direk, seren ve cıvadra, katran, zift ve terebentin ihracının yasaklanması doğal olarak kolonilerdeki kereste fiyatlarını düşürdü, bunun sonucunda da topraklarını tarıma açmanın önündeki en büyük engel olan temizlemenin maliyetini artırdı. Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarında, 1703 yılında İsveç'in zift ve katran şirketi, kendi gemileri ile, kendi fiyatlarından, kendi uygun gördükleri miktarın dışındaki ihracatı yasaklayarak Büyük Britanya'ya sattıkları malların fiyatım yükseltmeye çalıştı. Bu merkantilist politikaya misillemede bulunmak ve kendini sadece İsveç'e karşı değil tüm kuzey güçlerine karşı olabildiğince bağımsız kılmak için, Büyük Britanya Amerika'dan yapılan denizcilik malzemeleri ithalatına teşvik primi verdi. Bu prim Amerika'daki kereste fiyatlarını yurtiçi piyasayla sınırlanmış olmanın getireceği fiyat indiriminden çok daha fazla yükseltti. Her iki düzenleme de aynı anda yürürlükte olduğundan, onların bileşik etkisi Amerika'daki toprak temizleme işini kösteklemekten çok desteklemeye yaradı.

Külçe ve çubuk demir sıralanmış mallar listesinde yer alsalar da, Amerika'dan ithal edilirlerken, herhangi bir yabancı ülkeden ithali sırasında tabi oldukları hatırı sayılır orandaki gümrük vergisinden muaf tutulduklarından, bu düzenlemenin Amerika'daki demir ocakları üze-

rindeki toplam etkisi olumlu yönde olmuştur. Demir ocakları kadar çok ağaç tüketimine yol açan, ya da aşırı derecede ağaçlarla kaplı bir ülkenin temizlenmesine bu kadar katkıda bulunan başka bir imalat sektörü yoktur.

Bu düzenlemelerden bazılarının Amerika'daki kerestenin değerini yükseltme ve böylelikle toprağın temizlenmesini hızlandıracağını, yasama organı ne önceden amaçlamış, ne de bunu fark etmişti. Ancak, her ne kadar bu düzenlemenin faydalı etkileri bu bakımdan kazara olmuşsa da, yine de en az bilerek yapılan kadar gerçektir.

Amerika'daki İngiliz kolonileri ile Batı Hint Adaları arasında hem numaralanmış hem de numaralanmamış mallar bakımından ticaret serbestisi mükemmeldir. Bu koloniler öylesine kalabalıklaştılar, öylesine geliştiler ki lıer biri kendi ürünleri bakımından diğerleri arasında büyük ve geniş bir pazar haline geldiler. Topluca ele alındıklarında, her birisinin ürünü için çok büyük bir iç pazar oluşturmaktadırlar.

Ancak, İngiltere'nin kolonilerindeki ticarete karşı gösterdiği liberal tutum, hammadde ve yarı mamul ürünlerinin pazarını ilgilendirdiği kadarıyla kaldı. Büyük Britanya'nın sanayicisi ve tüccarı daha gelişmiş ve rafine mamullerini kolonilerde yapılmış bile olsa kendilerine saklamayı yeğlediler. Kimi zaman yüksek gümrük vergileri, kimi zaman da tümden yasaklamak yoluyla kolonilerde onların kurulmasının engellemesi için yasama organına baskı yaptılar.

Örneğin, İngiliz plantasyonlarından gelen esmer şekerin ithalatında hundredweight (yüz pound) başına yalnızca altı şilin ödenirken, beyaz şeker için 1:1:1, yani bir pound bir şilin bir peni, ister çift ister tek olsun rafine şeker için ise 4:2:5 8/20 ödenmektedir. Böylesine yüksek gümrük vergileri alınırken Büyük Britanya tek pazardı; halen de İngiliz kolonilerinin şekerinin ilıraç edileceği en önemli pazar olma özelliğini sürdürmektedir. Bu nedenle de, herhangi bir yabancı pazar için şekerin

balçıkla arıtılmasını ya da rafine edilmesine karşı bir yasak anlamına gelmişti. Bugün bile belki de toplam ürünün onda dokuzu Britanya pazarı için balçıkla arıtılmakta ya da rafine edilmektedir. Böylece, şekerin balçıkla arıtılması ya da rafine edilmesi işlemi tüm Fransız kolonilerinde yapılmasına karşın, İngiliz kolonilerinde, kolonilerin kendi pazarları için olanı hariç hemen hemen hiç yapılmamaktadır. Grenada Fransızların elindeyken heınen hemen her plantasyonda en azından balçıkla arıtmak için bir şeker rafinerisi vardı. Ingilizlerin eline düşmesinden itibaren bu türden hemen hemen her işlem artık tümüyle bırakılmıştır. Bugün yani Ekim 1773'te bana söylendiğine adada yalnızca iki üç tane kalmış. Ancak, gümrük ofisinin izniyle balçıkla arıtılmış ya da rafine edilmiş şeker, eğer toz haline getirilmişse genellikle esmer şeker olarak ithal edilmektedir.

Britanya, Amerika'da pik ve çubuk demir üretimini herhangi başka bir ülkeden ithal edilen malların tabi olduğu gümrükten muaf tutmak suretiyle teşvik ederken, hiçbir Amerikan plantasyonunda çelik ocağı ve kesme atölyesi kurulmasına izin vermemiştir. Kolonicilerinin kendi tüketimleri için bile daha rafine imalat dalları ile ilgilenmesini hoş görmemekte, gereksindikleri her türden mamul malları kendi tüccar ve sanayicisinden satın almalarında ısrar etmektedir.

Bu tür malların uzaklara satışı için herhangi bir fabrika kurulmasını etkin biçimde önleyen ve kolonicilerinin bu yöndeki emeğini ancak kendi kullanımı ya da aynı ildeki komşularının kullanımı için kuracağı kaba ev imalathaneleri ile sınırlandıran bir düzenlemeyle, bir ilden diğerine ister su yoluyla, ister at sırtında ya da arabayla olsun, Amerikan yapımı şapkaların, yün ve yünlü mamullerin taşınmasını yasaklamaktadır.

Ancak, çok sayıda insanın kendi yapabileceği her şeyi yasaklamak, ya da emeklerini ve sermayelerini kendilerine en faydalı alanda istihdam

etmekten alıkoymak insanoğlunun en kutsal haklarının açıktan açığa çiğnenınesidir. Ama, bu gibi yasaklar adaletsiz olsa da kolonilere pek fazla zarar verememiştir. Toprak öylesine ucuz, emek de öylesine pahalıdır ki, gereksindikleri hemen hemen her türlü rafine ya da gelişmiş sanayi malını, kendilerinin üretebileceğinden çok daha ucuz bir fiyata anavatandan sağlayabilmektedirler. Bu yüzden de, bu tür fabrikalar kurmaları yasaklanmamış olsaydı da, bugünkü tarıma açılmışlık düzeyinde, kendi çıkarları bunu yapmalarına engel olacaktı. Bugünkü gelişmişlik ve tarıma açılmışlık düzeyinde, belki de emeklerini sınırlandırmadan, ya da kendi haline bırakıldığında istihdam edilecek herhangi bir alandan alıkoymadan, bu yasaklar, anavatanın tüccar ve sanayicisinin yersiz kıskançlığından başka bir sebebe dayanmaksızın, yalnızca onların üzerine vurulmuş kölelik damgalarından ibaret kalmaktadır. Daha fazla geliştikleri zaman bu yasaklar gerçekten baskıcı ve dayanılmaz hale gelebilir.

Büyük Britanya da, kendi pazarını kolonilerin en önemli ürünlerinden bazıları ile sınırlandırmakla, onlara bu pazarda, kimi zaman diğer ülkelerden ithal edilen benzer ürünlere yüksek vergi koyarak, kimi zaman da kolonilerden ithal edilen ürünlere teşvik primleri vererek. Onlara bunu telafi edecek bir avantaj sağlamış olmaktadır. İlk yöntem, kolonilerin şeker, tütün ve demirine, ikinci yöntem ise, onların ham ipek, kenevir, keten, çivit, denizcilik malzemesi ve inşaat kerestelerine yurtiçi pazarda bir üstünlük sağlamaktadır. Kolonilerin üretimini ithalata konan primlerle teşvik eden bu ikinci yöntem, öğrendiğim kadarıyla, Büyük Britanya'ya özgüdür. İlk yöntem ise Büyük Britanya'ya özgü değildir. Portekiz, başka ülkelerden ithal edilecek tütüne yüksek gümrük yüksek gümrük vergisi koymakla yetinmeyip bunu en ağır cezalarla yasaklamaktadır.

Avrupa'dan ithal edilen mallarla ilgili olarak da, İngiltere, benzer şekilde, diğer bir ulusa kıyasla kendi kolonilerine karşı daha liberal davranmaktadır.

Büyük Britanya, yabancı malların ithalatında ödenen gümrük vergisinin hemen hemen her zaman yarısını, çoğunlukla yarıdan daha büyük bir bölümünü, kimi zaman da tümünü, bu malların üçüncü bir ülkeye ihracatında geri ödemektedir. Hemen hemen her yabancı malın Britanya'ya ithal edilirken tabi olduğu ağır gümrük vergilerini hiçbir bağımsız yabanca ülkenin kabul etmeyeceğini kestirmek zor olmasa gerek. Bu yüzden de, bu vergilerin bir bölümü geri ödenmedikçe merkantilist sistemin gözdesi olan taşımacılık işinin sonu gelecektir.

Ancak bizim kolonilerimiz asla bağımsız yabancı ülkeler değildir. Büyük Britanya da kolonilerine Avrupa'dan her türlü malı sağlama tekeline sahip olma hakkını kendinde görerek, diğer ülkelerin kendi kolonilerine yaptığı şekilde, onları, anavatanda ödedikleri aynı ağır vergilerin bindirilmiş olduğu bu malları almaya zorlayabilirdi. Oysa aksine, 1763'e değin, aynı vergi iadeleri, bizim kolonilerimize yapılan yabancı mal ihracatının büyük bir bölümüne tıpkı başka bir bağımsız ülkeye yapılmış gibi ödeniyordu. Gerçekten de, 1763 yılında III. George'un 4. yılında çıkan fermanın 15. maddesiyle, bu izin oldukça daraltılarak dendi ki: "Eski Teşvik denilen verginin hiçbir bölümü, şarap, beyaz pamuklular ve muslin kumaşlar hariç, Avrupa ya da Doğu Hint ürünü olan herhangi bir malın, bu krallıktan Amerika'daki herhangi bir İngiliz kolonisine ya da plantasyonuna ihracı durumunda geri ödenmeyecektir." Bu yasadan önce, birçok yabancı mal plantasyonlarda anavatanda olduğundan daha ucuza alınabiliyordu ki, şimdi bile kimi mallar için bu durum geçerlidir.

Koloni ticareti ile ilgili düzenlemelerin büyük bir bölümü, gözlendiği kadarıyla, onu yürütecek olan tüccara danışılarak hazırlanmıştır. Bu yüzden de çoğu yasada tüccarın çoğunun anavatandaki ya da kolonilerdeki çıkarlarının yeterince gözetilmemiş olmasından kaygılanmamalıyız. Kolonilerin Avrupa'dan istedikleri her malı onlara tekelci olarak

sağlama ve onların artık ürününün tümünü yurtiçinde yürüttükleri herhangi bir işkoluna zarar vermeksizin satın alına ayrıcalığı bakımından, kolonilerin çıkarı bu tüccarın çıkarına feda edilmiştir. Avrupa ve Doğu Hindistan mallarının büyük bir bölümünün kolonilere yeniden ihracatında tıpkı bu mallar başka bir yabancı bağımsız ülkeye ihraç edilmiş gibi ödenen verginin bir bölümünü iade etmekle de, anavatanın çıkarı merkantilist fikirler açısından bile bu tüccarın çıkarına feda edildi. Kolonilere sattıkları yabancı mallar için olabildiğince az ödemek, bunun sonucunda da onların Büyük Britanya'ya ithalatında ödedikleri verginin olabildiğince büyük bir bölümünü geri almak tüccarın çıkarınaydı. Böylelikle kolonilere ya aynı miktardaki malı daha büyük bir kârla, ya da daha fazla miktardaki malı aynı kârla satma, böylelikle de ya birinden ya da diğerinden bir kazanç sağlama olanağına kavuşuyorlardı. Benzer şekilde, bu türden tüm malları olabildiğince ucuz ve fazla miktarda alabilmek de kolonilerin çıkarınaydı. Ancak bu her zaman anavatanın çıkarına olmayabiliyordu. Ülke sıklıkla hem bu tür malların ithalatından aldığı verginin daha büyük bir bölümünü geri ödemek zorunda kaldığı için, hem de yabancı malların koloniye yeniden satışında uygulanan vergi iadesinin sonucunda kendi ürünlerini koloni piyasasına daha ucuza sattığı için sıkıntı çekiyordu. Amerikan kolonilerine ihraç edilen Alman dokumalarına ödenen vergi iadeleri yüzünden, İngiliz dokuma sanayiinin oldukça geç geliştiği söylenir.

Ama Büyük Britanya'nın kolonileri ile olan ticareti bakımından, diğer uluslarınki ile aynı merkantilist ruh tarafından yönetilmesine karşın, yine de bu uluslara göre genel olarak daha liberal ve daha az baskıcı olmuştur.

Dış ticaret dışındaki her konuda İngiliz kolonicilerinin kendi işlerini bildiği gibi yönetme özgürlükleri tamdır. Hakları her bakımdan anavatandaki yurttaşların haklarıyla eşit olup, yine aynı şekilde koloni

hükümetinin finansmanı için vergi salma hakkının tek sahibi olduğunu iddia eden bir temsilciler meclisi tarafından güvence altına alınmıştır. Bu meclisin yetkisi yürütme organının elini kolunu bağlar; en sıradan, en alı tabakadaki kolonicinin bile, yasalara uyduğu sürece, ne o eyaletteki valinin ne de herhangi bir sivil ya da askeri görevlinin kızgınlığından korkmasına gerek yoktur. Koloni meclisleri, tıpkı İngiltere'deki Avam Kamarası gibi halkı çok eşitçe temsil etmeseler de, bu özelliğe ondan çok daha yakındırlar. Yürütme organı ne onları satın alacak araçlara sahiptir, ne de anavatandan kaynaklanan bir güce sahip olması nedeniyle, buna gereksinim duyar. O nedenle de meclis seçmenlerinin eğilimlerinden belki de daha fazla etkilenir. Koloni yasama organlarından Büyük Britanya'daki Lordlar Kamarası'na denk gelen konseyler ise atadan miras kalan bir soyluluğa dayanmazlar. New England'daki üç eyalet yönetiminde olduğu gibi, kimi kolonilerde bu konseyler kral tarafından atanır ama halkın temsilcileri tarafından seçilirler. İngiliz kolonilerinin hiçbirinde miras yoluyla geçen soyluluk yoktur. Gerçektende, her birinde, tıpkı diğer bağımsız ülkelerde olduğu gibi, eski bir koloni ailesinin soyundan gelenler, aynı erdem ve servete sahip yeni gelen birinden daha fazla saygı görürler, ama ancak sadece daha fazla saygı görürler, hepsi bu kadardır. Komşularını tedirgin edecek herhangi bir ayrıcalıkları yoktur. Son karışıklıklar patlak vermeden önce koloni meclisleri sadece yasama gücüne değil aynı zamanda yürütme gücünün de bir bölümüne sahipti. Connecticut ve Rhode Island'da valiyi seçiyorlardı. Diğer kolonilerde ise bu meclislerin saldığı vergileri toplayan ve kendilerine karşı sorumlu olan vergi memurlarını atıyorlardı. Bu yüzden de İngiliz kolonicileri arasında anavatandaki yurttaşlar arasındakine oranla daha fazla eşitlik vardı. Gelenekleri daha cumhuriyetçi idi. Özellikle de New England'ın bu üç eyaletininkiler şimdiye dek daha cumhuriyetçiydi.

Öte yandan, İspanya, Portekiz ve Fransa'nın kolonilerinde ise ınutlakıyetçi hükümetler vardı. Bu hükümetlerin kendi altındaki memurla-

rina aktardığı takdir yetkisi ise, aradaki mesafenin büyüklüğü nedeniyle, haliyle normalden daha sert biçimde uygulanıyordu. Tüm mutlakıyetçi rejimlerin başkentlerinde ülkenin diğer bölgelerine oranla daha fazla özgürlük vardır. Hükümdarın kendisinin asla adalet düzenini bozmaktan ya da halkın büyük çoğunluğunun üzerinde baskı kurmaktan ne çıkarı, ne bunu yapmaya eğilimi vardır.başkentte onun varlığı az çok altındaki memurlarının elini kolunu bağlar. Oysa aynı memurlar daha uzak illerde, halkın şikayetlerinin hükümdara daha az ulaşabilmesinden dolayı uranlıklarım çok daha güvenle sürdürürler. Ama Avrupa'daki Amerikan kolonileri, şimdiye dek biline gelen en büyük imparatorlukların en uzak eyaletlerinden daha uzaktırlar. Ingiliz kolonilerinin hükümetleri, belki de dünya kurulduğundan buyana, bu denli uzak bir ildeki halka mükemmel güvenlik sağlayan tek örnektir. Oysa Fransız kolonileri, Ispanya'nın ve Portekiz'in kolonilerine göre daima çok daha nezaket ve ılımlılıkla yönetilmişlerdir. Bu yönetim üstünlüğü lıem Fransız ulusunun karakterine, hem de her ulusun karakterini oluşturan hükümetinin doğasına daha uygundur. Büyük Britanya hükümeti ile karşılaştırıldığında daha keyfi ve zorba olmasına karşın Ispanya ve Portekiz hükümetleri ile karşılaştırıldığında daha yasal ve özgürdür.

Ancak, Kuzey Amerikan kolonilerinin gelişiminde başlıca göze çarpan şey, Ingiliz politikasının üstünlüğüdür. Fransa'nın şeker kolonileri, İngiltere'nin kolonilerinin çoğu ile karşılaştırıldığında, en az onlar kadar belki de onlardan daha fazla gelişmiştir. İngiltere'nin şeker kolonileri de aşağı yukarı Kuzey Amerika'dakiler kadar özgür bir hükümetin tadını çıkartmaktadırlar. Ancak, Fransız şeker kolonileri kendi şekerlerini rafine ederken İngiliz kolonileri kadar kösteklenmemekte, daha da önemlisi onların hükümetinin bu özgünlüğü zenci kölelerini daha iyi yönetmelerini sağlamaktadır.

Tüm Avrupa kolonilerinde şeker ekimi zenci köleler tarafından yürütülür. Ilıman Avrupa iklimlerinde doğmuş kişilerin bünyesinin Batı Hint Adalarındaki kavurucu sıcağın altında toprağı kazına zahmetine katlanamayacakları düşünülür. Şeker kamışı tarımı, her ne kadar birçokları pullukla yapılmasının daha avantajlı olduğunu düşünse de, günümüzde olduğu gibi tümüyle el emeği ile yürütülür. Ancak, sığırla yapılan tarımın kârı ve başarısı büyük ölçüde bu sığırların iyi yönetilmesine bağlı olduğu gibi, kölelerce yürütülen tarımın başarısı ve kârı da bu kölelerin iyi yönetilmesine bağlıdır. Fransız çiftçilerinin köle yönetimi bakımından da İngiliz çiftçilerine göre üstünlüğü de sanırım genel olarak kabul görmektedir. Köleleri sahibinin vahşetine karşı bir noktaya kadar az da olsa koruyan yasa, hükümeti tümüyle özgür bir koloniye oranla hükümeti büyük ölçüde keyfi bir kolonide daha iyi uygulanabilir. Talihsiz kölelik yasasının yürürlükte olduğu her ülkede, yargıç köleyi koruduğu zaman efendinin özel mülkünün yönetiminde bir dereceye kadar müdahalede bulunmuş olur. Efendinin belki de koloni meclisi üyesi olduğu ya da bu üyeyi seçen kişi olduğu özgür bir ülkede ise, buna cesaret etmede daha ihtiyatlı ve şüpheli olur. Efendiye göstermek zorunda olduğu saygı onu köleyi korumaktan alıkoyar. Oysa hükümetin büyük ölçüde keyfi olduğu, yargıcın bireylerin özel mülkiyetinin yönetimine bile karışmaya ve belki de eğer bu mülkü kendisinin söylediği gibi yönetmediği takdirde bir lettre de cachet (tutuklama emri. —çev.) hakkının olduğu bir ülkede, köleyi bir miktar koruyabilmesi çok daha kolaydır. İnsanın genel doğası da bunu yapmasını buyurur zaten. Yargıcın koruması, efendisinin köleyi daha hoş tutmasını ve böylelikle de onu daha çok önemsemesini ve daha kibar davranmasını sağlar. Kibar davranış da köleyi hem daha sadık hem de daha zeki yapar. Böylelikle de her iki bakımdan daha faydalı olur. Hemen hemen bir özgür uşağın konumuna yaklaşır, belki de bir dereceye kadar, tıpkı özgür işçilerin sık

sık yaptığı ama efendinin tümüyle özgür ve güvencede olduğu ülkelerde kendisine köle gibi davranılan kölelerin asla yapmadığı şekilde, efendisinin çıkarı ile özdeşleşebilir.

Bir kölenin koşullarının özgür bir hükümete oranla keyfi bir hükümet yönetimi altında daha iyi olduğunu, sanırım tüm çağların ve ulusların tarihleri desteklemektedir. Roma tarihinde ilk kez yargıcın köleyi efendisinin vahşetine karşı korumak üzere müdahale ettiğini ilk kez imparatorlar zamanında görüyoruz. Augustus'un huzurunda Vedius Pollio çok küçük bir kusur işleyen bir kölesinin parçalara ayrılıp balıklara yem olması için balık havuzuna atılmasını söylediği zaman, İmparator büyük bir öfkeyle onun derhal sadece o köleyi değil bütün kölelerini özgür bırakmasını azat etmesini emretmiştir. Cumhuriyet yönetiminde hiçbir yargıç köleyi korumak için, hele hele efendisini cezalandırmak için yeterli yetkiye asla sahip olamamıştır.

Gözlendiği kadarıyla, Fransız şeker kolonilerinin,özellikle de büyük St. Domingo kolonisinin gelişmesini sağlayan sermaye, hemen hemen tümüyle bu kolonilerin adım adım tarıma açılması ve ekilip biçilmesi sayesinde olmuştur. Hemen hemen tümüyle bu kolonilerin toprak ve emeğinin ürünüdür. Bir başka deyişle, iyi yönetim sayesinde adım adım biriktirilmiş ve daha fazla ürün yetiştirilmesinde istihdam edilmiş bu ürünün bedelidir. Oysa İngiliz şeker kolonilerini tarıma açan ve ekip biçen sermayenin büyük bir bölümü İngiltere'den gönderilmiş olup asla tümüyle kolonicilerin toprağının ve emeğinin ürünü değildir. İngiliz şeker kolonilerinin zenginliği büyük ölçüde, deyim yerindeyse bir bölümü kolonilere taşan İngiltere'nin zenginliğine dayanır. Oysa Fransız şeker kolonileri zenginliğini tümüyle kolonicilerinin iyi yönetimine borçludur. Bu yüzden de Fransız kolonicilerinin İngiliz kolonicileri üzerinde bir miktar üstünlüğü vardır. Bu üstünlük en çok da kölelerin iyi yönetiminde göze çarpar.

Değişik Avrupa uluslarının kolonileri ile ilgili politikalarının ana hatları bunlardır.

Bu yüzden de, Avrupa politikasının gerek kendi özgün kuruluları bakımından, gerekse kendi iç yönetimlerini ilgilendirdiği kadarıyla Amerikan kolonilerinin sonraki zenginleşmesi bakımından övülecek bir tarafı yoktur.

İlk kez bu kolonilerin kurulması projesinde egemen olan ve onu yönlendiren ilkelerin çılgınlık ve adaletsizlik olduğu görülüyor; altın ve gümüş madenleri peşinde koşma çılgınlığı ve zararsız yerlilerinin Avrupa halkına zarar vermekten çok uzak olduğu, hatta ilk gelenleri her türden nezaket ve konukseverlik gösterileriyle karşıladığı bir ülkeye sahip olmaya imrenmenin adaletsizliği.

Gerçekten de, sonraki kimi yerleşimleri oluşturan serüvenciler, düş ürünü altın ve gümüş madenleri bulma projesini daha akla yatkın ve daha övgüye değer başka güdülerle birleştirdiler; aına bu güdüler bile Avrupa'nın politikasını onurlandırmaktan oldukça uzaktır.

Kendi yurtlarında kısıtlanmış olan İngiliz Püritenleri Amerika'ya özgürlük için kaçmış ve orada New England'da dört hükümet kurmuşlardır. Çok daha fazla adaletsizliğe maruz kalan İngiliz Katolikleri Maryland'i kurarken, Quakerler Pennsylvania'yı kurdular. Engizisyondan canlan yanan ve servetleri ellerinden alınıp Brezilya'ya sürülen Portekiz Yahudileri, koloniye ilk kez yerleşen suçlular ve orospular arasında bir tür düzen ve çalışkanlık örneği oluşturdular ve onlara şeker kamışı ekimini öğrettiler. Tüm bu farklı koşullarda Amerika'nın yerleşime ve tarıma açılmasını sağlayan şey, Avrupa hükümetlerinin akıl ve politikası değil, düzensizlik ve adaletsizliği idi.

Bu yerleşimlerden en önemlilerini ne tasarlarken ne de gerçekleştirirken Avrupa hükümetlerinin pek fazla bir erdemleri görülmemiştir. Meksika'nın fethi, İspanya konseyinin değil bir Küba valisinin projesiy-

di. Kısa süre içinde böylesine birine güvendiğine pişman olan valinin engel olmak için elinden gelen her şeyi yapmasına karşın, emanet edildiği sıkı bir maceraperestin çabasıyla yürütülmüştü. Şili'nin, Peru'nun ve hemen hemen Amerika kıtasındaki tüm diğer İspanyol yerleşimlerinin fatihleri bu işi hiçbir kamu desteği olmadan, yalnızca İspanya kral ı adına yerleşim kurup fetihler yapmak üzere bir genel izinle yapmışlardı. İspanya kralı başka hiçbir şeye karışmamıştı. İngiltere kralı ise Kuzey Amerika'daki en önemli kuruluşlarının bazılarının kurulması sırasında çok az katkıda bulunmuştu.

Bu yerleşimler kurulup da anavatanın dikkatini çekecek düzeye geldiğinde, anavatanın onlarla ilgili olarak yaptığı ilk iş, her zaman için onların ticaret tekelini garantiye almak, pazarlarını sınırlayıp kendi pazarını onların pazarı aleyhine genişletmek ve bunun sonucunda da onların zenginleşmesini çabuklaştırıp artırmak yerine bunu yavaşlatıp kösteklemek olmuştur. Avrupa uluslarının kolonilerle ilgili politikaları arasındaki en önemli fark, bu tekelin uygulanma yöntemlerindedir. Hepsinin içerisinde en iyisi olan İngiltere'nin politikası diğerlerine göre daha liberal, daha az baskıcıdır.

O halde, Avrupa politikasının Amerikan kolonilerinin kurulmasında ya da şimdiki görkemli hale gelmesindeki katkısı nedir. Onun kıtkısı ancak ve ancak bir şekilde olmuştur. Magna virum Mater! (İnsanoğlunu besleyip büyüten Büyük ana. -çev.) O tüm büyük işleri başarma ve böylesine büyük bir imparatorluğun temellerini atma kapasitesine sahip olan insanları besleyip şekillendirmiştir. Dünyanın başka hiçbir yerindeki politikalar böyle kişileri yetiştirme kapasitesine sahip değildir, ya da şimdiye değin hiç yetiştirmemiştir. Kolonilerin Avrupa politikasına borçlu olduğu şey, aktif ve girişimci ruha sahip kurucularının eğitimi ve geniş görüşlü olarak yetiştirilmesidir. En büyük ve en önemli sömürgelerin bile kendi hükümetlerine bundan başka bir borçları yoktur.

ÜÇÜNCÜ KISIM: Amerika'nın keşfinden ve Ümit Burnu yoluyla Hindistan 'a bir geçit açılmasından Avrupa 'nın elde ettiği avantajlar.

Bunlar Amerikan kolonilerinin Avrupa politikasından sağladığı avantajlardır.

Peki Amerika'nın keşfinden ve kolonizasyonundan Avrupa'nın sağladığı avantajlar nelerdir?

Bunlar, Avrupa'nın genel olarak bu büyük olaylardan sağladığı avantajlar ve tek tek her ülkenin sahip olduğu kolonileri üzerinde kurduğu otorite ve egemenliğin sonucunda onlardan elde ettiği avantajlar olarak ikiye ayrılabilir.

Amerika'nın keşfinden ve kolonizasyonundan genel olarak Avrupa'nın sağladığı avantajlardan ilki zevk aldığı araçların artması, İkincisi de emeğinin artmasıdır.

Avrupa'ya ithal edilen Amerika'nın artık ürünleri, bu büyük kıtanın halkını başka türlü asla sahip olamayacakları kadar çok çeşitte mallarla donattı. Bunlardan kimisi hayatı kolaylaştırıcı, kimisi zevk verici, kimisi süs malzemesi olarak onların hayattan aldıkları zevki artırdı.

Amerika'nın keşfinin ve kolonizasyonunun öncelikle İspanya, Portekiz, Fransa, İngiltere gibi Amerika ile doğrudan ticaret yapan tüm ülkelerin, ardından da, bu ülkeler aracılığıyla oraya hatırı sayılır miktarda dokuma ve diğer mallarını gönderen Avusturya Flanderleri ve kimi Alman eyaletleri gibi, Amerika ile doğrudan ticaret yapmasa bile, diğer ülkeler aracılığıyla oraya mallarını gönderen ülkelerin emeklerinin gelişmesine katkıda bulunduğunu herkes kolaylıkla kabul edecektir. Bu ülkelerin hepsi de şüphesiz kendi artık ürünleri için daha geniş bir pazara sahip olmuşlar, bunun sonucunda da artık ürünlerinin artmasını teşvik etmişlerdir.

Oysa Macaristan gibi, Polonya gibi Amerika'ya belki de kendi ürünleri olan tek bir mal bile göndermemiş ülkelerin emeklerinin gelişmesine de bu büyük olayların benzer şekilde katkıda bulunduğu o denli açık değildir. Ama, bunlardan da şüphe duymamak gerekir. Kimi Amerikan ürünleri Macaristan'da da, Polonya'da da tüketilir. Yeni dünyanın bu bölgesinde üretilen şeker, çikolata ve tütüne buralarda da talep vardır. Ancak bu mallar ya Macaristan'ın ve Polonya'nın emeklerinin ürünü olan mallarla, ya da onların karşılığında satın alınmış olan mallarla satın alınmalıdır. Bu Amerikan malları, bu ülkelerin artık ürünleri karşılığında takas edecekleri yeni değerler, yeni denkliklerdir. Bunlar oralara taşınmakla artık ürün için yeni ve daha geniş bir pazar yaratmış olurlar. Onun değerini yükseltir, böylelikle artmasını teşvik ederler. Bu mallardan hiçbirisi Amerika'ya taşınmasa bile, Amerikan artık ürünlerinden paylarına düşen bölüm karşılığında bu malları satın alacak ülkelere taşınabilir, aslında Amerikan artık ürünleri sayesinde harekete geçmiş olan o iş kolu için bir pazar bulabilirler.

Hatta bu büyük olaylar Amerika'ya ne bir mal göndermiş ne de oradan bir mal almış ülkelerin bile zevklerinin ve emek düzeylerinin artmasına katkıda bulunmuş olabilir. Bu ülkeler bile artık ürünleri Amerikan ticareti aracılığıyla artmış olan ülkelerden onların artık ürünlerini satın alınış olabilir. Bu ürünler de mutlaka onların zevklerini ve benzer şekilde emeklerini artırmış olmalı. Aynı türden veya başka türden çok sayıda denklik de bu emeğin artık ürünü karşılığında onlara sunulmuş olmalı. Bu artık ürünün değerini yükseltecek, böylelikle de artmasını teşvik edecek daha geniş bir pazar yaratılmış olmalı. Her yıl büyük Avrupa ticaret ağma sokulan ve çevrimler aracılığıyla farklı uluslar arasında bölüştürülen bu mal kitlesi, Amerika'nın toplam artık ürününü de artırmış olmalı. Bu artıştan her ulusun payına düşen de ayrıca onların zevklerini ve emeklerini artırmış olmalı.

Ana ülkelerin Amerikan kolonileri ile yaptıkları tekelci ticaret hem genel olarak bu ulusların hem de tek tek Amerikan kolonilerinin hem zevklerini hem de emeklerini azaltma, en azından aksi takdirde yükselecek olan düzeyden daha aşağıda tutına eğilimi taşır. İnsanlığın iş hacminin büyük bir bölümünü harekete geçiren büyük yaylardan birinin hareketi üzerinde bir baskı yaratır. Diğer tüm ülkelerde koloni ürünlerinin daha pahalı olmasını sağlayarak tüketimini azaltır, böylelikle kolonilerin emeğini kasar; hem elde ettikleri zevk karşılığında daha fazla ödeyip daha az zevk alan, hem de ürettikleri karşılığında daha az şey alıp daha az üreten diğer tüm ülkelerin zevklerini ve emeklerini azaltır. Diğer tüm ülkelerin kolonilerdeki mallarını daha pahalı kılarak da, aynı şekilde hem bütün diğer ülkelerin emeğini hem de kolonilerin zevklerini ve emeğini kasar. Bu, belli kimi ülkelerin çıkarları uğruna diğer tüm ülkelerin, özellikle de kolonilerin zevklerini azaltan, emeğini kasan bir köstektir. Hem diğer tüm ülkeleri belli bir pazardan olabildiğince dışlar hem de kolonilerini olabildiğince belli bir pazara hapseder; diğer herkese açık belli bir pazardan dışlanmakla, diğer herkese kapalı belli bir pazarla yetinmek arasındaki fark çok büyüktür. Oysa, Amerika'nın keşfinden ve kolonileştirilmesinden Avrupa'nın elde ettiği zevk ve emek artışının asıl kaynağı, kolonilerin artık ürünüdür. Ana ülkelerin ticaret tekelleri ise bu kaynağı aksi takdirde olabileceğine kıyasla olabildiğince azaltmak eğilimindedir.

Tek tek her kolonici ülkenin kendi kolonilerinden elde ettiği faydalar iki türlüdür; ilki her imparatorluğun yönetimi altındaki eyaletlerden elde ettiği faydalar; İkincisi ise, tümüyle Amerika'daki Avrupa kolonilerinin yapısına özgü faydalardır.

Her imparatorluğun kendisine bağlı eyaletlerinden elde ettiği genel faydaların ilki savunması için gerekli askeri güce katkısı, İkincisi ise sivil hükümetinin finansmanına katkısıdır. Roma kolonileri her iki katkıyı

da sağlamışlardır. Yunan kolonileri ise kimi zaman askeri destek sağlamışlarsa da, sağladıkları maddi destek çok enderdir. Çok seyrek olarak kendilerini anakentin bir yurttaşı olarak görmüşlerdir. Savaş zamanı genellikle ana kentin müttefiki olsalar da, barış zamanı yurttaş sayılmıyorlardı.

Amerika'daki Avrupa kolonileri ise anavatanın savunması için hiç askeri kuvvet göndermediler. Kendi askeri güçleri kendi savunmalarına bile yetmiyordu; anavatanın katıldığı her savaşta kolonilerinin savunma zorunluluğu, genellikle anavatanın silahlı kuvvetlerinin dikkatini hayli dağıtırdı. Bu yüzden, istisnasız her Avrupa kolonisi, askeri kuvvet bakımından kendi anavatanını güçlendirmek yerine zayıflatmıştır.

İspanya ve Portekiz kolonileri, gerek anavatanın savunmasına gerekse sivil hükümetin finansmanına yalnızca maddi destekte bulunuyorlardı. Başta İngiltere'ninkiler olmak üzere diğer Avrupa uluslarının kolonilerine konan vergiler ise, barış zamanı yapılan harcamalarla eşit olmayıp, savaş zamanı yol açtıkları masrafı ise hiç karşılatmamışlardır. Bu nedenle, bu koloniler, kendi anavatanları üzerinde kazançtan çok masraf kapısı olmuşlardır.

Bu kolonilerin kendi anavatanlarına katkısını tümüyle kendilerine özgü avantajlar oluşturur. Bunlar Amerika'daki Avrupa kolonilerinin tümüyle kendi doğalarına özgü niteliklerinden kaynaklanmakta olup hepsinin yegane kaynağının ticaret tekeli olduğu bilinir.

Bu ticaret tekelinin sonucunda İngiliz kolonilerinin tüm artık ürünü, örneğin "sıralanmış mallar" denilen ürünler ancak ve ancak İngiltere'ye gönderilebilir. Diğer ülkeler bu malları ancak İngiltere'den alabilirler. O yüzden bunlar İngiltere'de diğer ülkelerde olduğundan dalıa ucuzdur ve diğer ülkelerden çok İngiltere'nin hazlarını artırmaya katkıda bulunur. Benzer şekilde, daha çok İngiltere'nin emeğini teşvike yarar. İngiltere'nin bu sıralanmış mallar karşılığında takas ettiği kendi

artık ürününün her bölümü için diğer ülkelerden daha yüksek bir fiyat elde eder. Örneğin, İngiliz sanayicileri kendi kolonilerinin şeker ve tütününden, diğer ülkelerin sanayicilerinin satın aldığına kıyasla daha fazla miktarda satın alırlar. Bu yüzden de, hem İngiltere'nin hem de diğer ülkelerin sanayicileri İngiliz kolonilerinin şekeri ve tütünü karşılığında mal satın alırken bu fiyat üstünlüğü ilkine bir teşvik sağlar. Böylelikle, kolonilerdeki ticaret tekeli, ona sahip olmayan ülkelerin hazlarım ve emeklerini olması gerekenden daha yavaş artırdığından, bu tekele sahip olanlara diğer ülkeler karşısında açık bir üstünlük sağlar.

Oysa bu üstünlük belki de mutlak bir üstünlük olmaktan çok karşılaştırmalı bir üstünlüktür. O tekele sahip olan ülkenin serbest ticaret durumunda doğal olarak sahip olacağı haz ve emeği artırmak yerine diğer ülkelerin serbest ticaret durumunda sahip olacağı haz ve emeği azaltmaya hizmet eder.

Örneğin, Maryland ve Virginia'nın tütünü, İngiltere'nin sahip olduğu ticaret tekeli sayesinde elbette İngiltere'ye Fransa'ya geldiğinden daha ucuza gelir, İngiltere de bunun hatırı sayılır bir bölümünü Fransa'ya satar. Oysa Fransa ve diğer Avrupa ülkeleri her zaman için Maryland ve Virginia ile serbest ticaret yapma iznine sahip olmuş olsalardı, bu kolonilerin tütünü bu kez sadece diğer ülkelere değil, aynı şekilde İngiltere'ye de şu anda olduğundan daha ucuza gelebilirdi. Şimdiye değin sahip olduklarından çok daha büyük bir pazara sahip olurlarsa, tütün hasılası, bu kez, büyük olasılıkla, bugün bir miktar daha yüksek olan bir tütün plantasyonunun kârını, bir mısır plantasyonunun doğal kârı ile aynı düzeye çekecek ölçüde artacaktı. Bu kez tütün fiyatı büyük olasılıkla şimdilerde olduğundan daha aşağıya düşecekti. İster İngiltere olsun isterse diğer ülkeler olsun aynı miktarda mal karşılığında Maryland ve Virginia'dan şimdi aldıklarına kıyasla daha fazla tütün alabilecekler, bunun sonucunda da bu mallarını orada çok daha iyi bir fiyata

satabileceklerdi. Böylelikle, bu yabani ot, ucuzluğu ve bolluğu sebebiyle, ister İngiltere'nin olsun isterse diğer ülkelerin olsun hem hazlarını hem de emeklerini artırdıkça da, bu ikisinin etkisi, bir serbest ticaret durumunda şimdi olduğundan daha fazla olacaktı. İngiltere'nin bu durumda diğer ülkeler karşısında bir üstünlüğü olmayacaktı. Kolonilerinin tütününü şimdi olduğundan bir miktar daha ucuza alıp karşılığında kendi mallarını şimdi olduğundan bir miktar daha pahalıya satacaktı. Ama, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, ne birini daha ucuza alıyor ne de diğerini daha pahalıya satıyor olacaktı. Belki mutlak bir üstünlük kazanacaktı ama kesinlikle göreli üstünlüğünü kaybedecekti.

Ancak, kolonileriyle olan ticaretinde bu karşılaştırmalı üstünlüğü elde etmek, diğer ulusları bundan pay almaktan olabildiğince dışlamak gibi bencilce ve şeytanca planını sürdürebilmek uğruna, İngiltere sadece her ulusun bu ticaretten elde edebileceği mutlak üstünlükten payına düşeni feda etmekle kalmıyor aynı zamanda hemen her işkolunda kendini hem mutlak hem de göreli bir dezavantaja mahkum ediyor. Bunun doğruluğuna inanmak için çok güçlü sebeplerimiz var.

Denizcilik yasası ile İngiltere kendisine kolonileri ile olan ticaretinde tekel hakkı tanıdığında, o güne değin oralarda istihdam edile gelen yabancı sermaye çekilmek zorunda kaldı. Önceleri bu işin bir bölümünü yürüten İngiliz sermayesi artık işin tümünü üstlenmişti. Daha önceden kolonilere Avrupa'dan gereksindikleri malın bir kısmını sağlayan sermaye şimdi tümünü sağlamak üzere istihdam ediliyordu. Ama tümünü sağlamaya yetmiyordu, sağladığı mallar ise zorunlu olarak çok pahalıya satılıyordu. Eskiden kolonilerin artık ürününün sadece bir bölümünü satın alan sermaye, şimdi tümünü satın almakta istihdam ediliyordu. Ama tümünü eski fiyattan satın alamadığı için, bu yüzden zorunlu olarak olması gerekenden daha ucuza satın alıyordu. Oysa tüccarın sermayesini çok pahalıya satıp çok ucuza satın almakta istihdam ettiği bir

alanda, kâr da çok büyük, herhangi başka bir işkolunun normal kâr düzeyinden hayli yüksek oluyordu. Kolonilerle olan ticaretteki bu kâr üstünlüğü, diğer işkollarında istihdam edilen sermayenin bir bölümünü çekmekten de geri durmadı. Ancak bu sermaye kayması adım adım koloni ticaretindeki sermayeler arasındaki rekabeti artırdıkça diğer tüm branşlardaki rekabeti de adım adım azaltmış olmalı; ta ki önceleri biri diğerinden yüksek olan kârlar yeni bir düzeyde eşitlenene değin, birindeki kârları adım adım azalttıkça diğerlerindeki kârı da adım adım artırmış olmalı.

Diğer tüm alanlardan sermaye çekilmesinin ve kâr oranının aksi takdirde diğer tüm branşlarda olacağından bir miktar daha yukarıya çekilmesinin bu çifte etkisinin sebebi, hem bu tekelin ilk kuruluşu, hem de bunun o günden buyana süregelmesidir.

Öncelikle bu tekel sürekli olarak kolonilerde istihdam edilmesi gereken diğer tüm işkollarından sermaye çekmektedir.

Her ne kadar Büyük Britanya'nın zenginliği Denizcilik Yasası'nın konmasından bu yana çok fazla artmışsa da, şüphesiz kolonilerinki ile aynı oranda artmamıştır. Ancak, her ülkenin dış ticareti doğal olarak serveti ile orantılı olarak artar, artık ürünü toplam ürün miktarı ile orantılıdır; Büyük Britanya'nın kendisini hemen hemen kolonilerin dış ticaretinin tümüne yayarken sermayesi ticareti ile aynı oranda artmadığından, kimi diğer branşlardan sermaye çekmeden bunu daha fazla sürdürememiştir. Bu yüzden, Denizcilik Yasası'nın kabulünden buyana, diğer dış ticaret dalları, özellikle de Avrupa'nın diğer kesimleri ile olanlar sürekli gerilerken, koloni ticareti hep artmaktadır. Dış ticaret için üretimimiz Denizcilik Yasası öncesi olduğu gibi komşu Avrupa pazarına ya da Akdeniz çevresindeki daha uzak ülkelerin pazarına uygun olınak yerine gittikçe artan bölümü, rakiplerin yerine tekelin olduğu daha uzak kolonilerin pazarına uyarlanmıştır. Diğer dış ticaret dalla-

rındaki gerilemenin sebeplerini Sir Matthew Decker ve diğer yazarlar aşırı ve uygunsuz vergilendirme biçiminde, yüksek ücretlerde, lüksün artışında aramışlardır. Oysa bunların tümü aşırı büyümüş olan koloni ticaretinde de bulunabilir. Büyük Britanya'nın ticaret sermayesi çok büyük olsa da sonsuz değildir. Denizcilik Yasası'ndan buyana çok büyük miktarda artmış olsa da, henüz başka ticaret dallarından sermayenin bir bölümünü çekmeksizin, bu diğer branşlarda bir miktar çöküşe sebep olmaksızın yürütülemeyecek olan koloni ticareti kadar artmamıştır.

İngiltere'nin büyük bir ticaret ülkesi olduğu, ticaret sermayesinin sadece koloni ticaretinde tekel oluşturan Denizcilik yasası öncesinde değil aynı zamanda bu ticaretin hatırı sayılır büyüklükte olmadığı zamanlardan da önce büyük olduğunu, her gün gittikçe daha büyüyeceğe benzediğini gözden kaçırmamalıyız. Cromvvell hükümeti zamanındaki Hollanda ile olan savaşta İngiliz donanması Hollanda donanmasından üstündü. II. Charles döneminde patlak veren savaşta ise, Fransız ve Hollanda donanmalarına en azından eşitti, hatta belki de onlardan üstündü. Eğer en azından Hollanda donanması varlığının kökenini oluşturan Hollanda deniz ticareti denli büyümüş olsaydı, Ingiliz donanmasının bu üstünlüğü belki de günümüzde pek rastlanmayacak bir üstünlük olmayacaktı. Ancak bu büyük deniz gücü bu savaşlardan hiçbirindeki başarısını Denizcilik Yasası'na borçlu değildir. Bu savaşlardan ilkinde denizcilik yasası daha yeni şekillenmişti; her ne kadar ikinci savaşın kopmasından önce yasama organı tarafından yürürlüğe konmuş idiyse de henüz hiçbir bölümü, en azından kolonilerdeki ticaret tekelini kuran bölümü, hatırı sayılır büyüklükte herhangi bir sonuç doğurmamıştı. Hem koloniler hem de onların ticareti, şimdiki büyüklükleri ile karşılaştırıldığında daha önemsiz değildi. Jamaica adası henüz pek faydası olmayan, az nüfuslu ve çok az bölümü ekilip biçilen bir kara parçası idi. New York ve New Jersey ise Hollandalıların elindeydi: St.

Christopher'ın yarısına ise Fransızlar sahipti. Antigua adası, Kuzey ve Güney Carolina, Pennsylvania, Georgia ve Nova Scotia'da hiç tarım yoktu. Virginia, Maryland ve New England ekiliyordu ama bunlar çok hızlı gelişiyor olsalar da o zamanlar Avrupa ve Amerika'dan tek kişi bile bunların servet, nüfus ve tarıma açılma bakımından bugün bulundukları düzeye bu denli hızlı erişebileceklerini tahmin etmiyordu. Özetle, o zamanlar her bakımdan bugünkü düzeyine benzeyen tek İngiliz kolonisi Barbados adaşıydı. Ingiltere'nin Denizcilik Yasası'ndan bir süre sonra bile İngiltere'nin ancak kısmen yararlandığı (çünkü Denizcilik Yasası kabul edilmesinden itibaren uzunca bir süre katı biçimde uygulanmamıştı) koloni ticareti, o zamanlar ne İngiltere'nin büyük ticaretinin ne de bu ticaretin desteklediği büyük deniz gücünün ana kaynağı idi. O zamanlar büyük deniz gücünü sağlayan şey, Akdeniz etrafında yer alan Avrupa devletleri ile olan ticareti idi. Ancak, Büyük Britanya'nın bugün tadını çıkardığı ticaret böylesine büyük bir deniz gücünü desteklemekten uzaktır. Eğer koloni ticareti tüm uluslara serbest bırakılmış olsaydı, onun Büyük Britanya'nın payına düşecek olan bölümü, (ki bu pay muhtemelen çok büyük olacaktı) daha önceden sahip olduğu bu büyük ticaretten bile daha büyük olacaktı. Tekel sonucunda koloni ticaretindeki artış Büyük Britanya'nın toplam ticaretinde öyle çok büyük bir değişikliğe yol açmamıştır.

İkincisi, bu tekel zorunlu olarak bütün İngiliz ticaret kollarındaki kâr oranım İngiliz kolonilerinin tüm ulusların serbest ticaretine açılması durumunda olabilecek düzeyden daha yukarıda tutmaya yardım etmiştir.

Tekelci koloni ticareti zorunlu olarak Büyük Britanya sermayesinin normal koşullarda olabileceğinden daha büyük bir bölümünü bu alana çektiği için; diğer tüm yabancı sermayelerin de haliyle kovulmasıyla, bu alanda istihdam edilen sermaye miktarını herhangi bir serbest ticaret du-

rumunda olması gerekenden daha aşağıya çekmiştir. Ancak, bu işkolunda rekabeti azaltmak suretiyle, zorunlu olarak da kâr oranı yükselmiştir. Yine İngiliz sermayesinin diğer tüm branşlardaki rekabetini azaltarak da diğer tüm branşlardaki İngiliz kâr oranını yükseltmiştir. Denizcilik Yasası'nın kabulünden itibaren herhangi bir dönemde, Büyük Britanya ticaret sermayesinin durumu nasıl olursa olsun, bu durum sürdükçe, tekelci koloni ticareti İngiliz normal kâr oranını hem bu işkolunda hem de diğer tüm branşlarda yükseltmiştir.Denizcilik Yasası'nın kabulünden buyana, eğer normal İngiliz kâr oranı hatırı sayılır ölçüde düşmüşse, ki muhakkak düşmüştür, o takdirde, Denizcilik Yasası'nın koyduğu tekel bunun daha da fazla düşmesine engel olmuş olmalı.

Oysa, herhangi bir ülkede normal kâr oranı ne kadar fazla yükselirse yükselsin, zorunlu olarak, o ülkeyi tekele sahip olmadığı her işkolunda hem mutlak hem de göreli bir dezavantaja maruz bırakır.

Onu mutlak bir dezavantaja maruz bırakır; çünkü, bu gibi işkollarında, tacirleri, hem kendi ülkelerine ithal ettikleri yabancı ülke mallarını hem de yabancı ülkelere ihraç ettikleri kendi mallarını daha pahalıya satmadan daha fazla bir kâr elde edemezler.

Göreli bir dezavantaja maruz bırakır; çünkü, bu tür işkollarında kendisiyle aynı mutlak dezavantaja sahip olmayan diğer ülkelerin az çok onun aksi takdirde olması gerekenden daha aşağısında bırakır. Onların hem kendi tükettiğin daha fazlasını tüketmelerine, hem de kendi ürettiğinden daha fazlasını üretmelerine olanak sağlar. Onların üstünlüğünü aksi takdirde olması gerekenden daha da artırır, zayıflığını daha da azaltır. Kendi ürününün fiyatını yükselterek, diğer ülkelerin tüccarının kendi ürünlerini daha ucuza satmalarına, böylelikle de kendisini tekele sahip olm adığı hemen hemen diğer tüm branşlardan dışlamalarına olanak sağlar.

Tacirlerimiz sık sık kendi ürünlerinin yabancı pazarlarda değerinin altında satılmasına sebep olarak İngiliz emeğinin pahalılığından yakınır,

oysa kendi kâr oranlarının yüksekliğinden hiç söz etmezler. Diğerlerinin aşırı kârından şikayet ederler oysa kendilerininki hakkında sessiz kalırlar. Oysa Ingiliz sermayesinin kâr oranının yüksekliği, birçok durumda Ingiliz ürünlerinin fiyatlarını en az İngiliz emeğinin ücretinin pahalılığı kadar, be"d kimi durumlarda ondan bile daha fazla yükseltmektedir.

Yalnızca denebilir ki, bu şekilde Büyük Britanya'nın sermayesi tekele sahip olmadığı işkollarının çoğundan, özellikle Avrupa ticaretinden ve Akdeniz çevresindeki ülkelerin ticaretinden kısmen çekilmiş, kısmen de sürülmüştür.

Koloni ticaretindeki yüksek kâr oranının çekiciliği sebebiyle bu işkolunda sürekli artışın ve buradaki sermayenin yıldan yıla giderek daha yetersiz kalmasının bir sonucu olarak, bu ticaret kollarından sermayesini kısmen'çekmiştir.

Büyük Britanya'da ortaya çıkan yüksek kâr oranının diğer ülkelere Büyük Britanya'nın tekelinde olmayan her ticaret kolunda sağladığı yüksek kâr oranı avantajı sayesinde de buralardan kısmen sürülmüşlerdir.

Koloni ticaretindeki tekel, aksi takdirde buralarda istihdam edilecek olan İngiliz sermayesinin bir bölümünü diğer branşlardan çektiği için, bu alanlara, eğer koloni ticaretinden kovulmuş olmasalardı asla gelmeyecek olan birçok yabancı sermayenin gelmesini sağlamıştır. Bu diğer işkollarında ise, İngiliz sermayesinin rekabetini azaltarak kâr oranını aksi takdirde olabilecek olan oranın üstüne çıkarmıştır. Öte yandan, yabancı sermayelerin rekabetini artırarak yabancı kâr oranını aksi takdirde olması gereken oranın altına düşürmüştür. Her iki şekilde de mutlaka Büyük Britanya'yı tüm bu ticaret kollarında göreli bir dezavantaja maruz bırakmıştır.

Ancak, belki koloni ticaretinin Büyük Britanya'ya diğer ticaret dallarından daha avantajlı olduğu, bu işkoluna aksi takdirde akabileceğin-

den daha fazla İngiliz sermayesinin akmasını zorlayarak, sermayeyi ülke için dalıa avantajlı bir alana yönlendirmiş olduğu söylenebilir.

Herhangi bir sermayenin ülke için en avantajlı istihdam alanı, en fazla miktarda üretken emeği geçindiren, ülkenin toprağının ve emeğinin yıllık ürününü en fazla artıran alandır. Ama tüketim malları dış ticaretinde istihdam edilen herhangi bir sermayenin geçindirebileceği üretken emek miktarı, ikinci kitapta da gösterildiği gibi, tümüyle getirisinin sıklığı ile orantılıdır. Örneğin, tüketim malları dış ticaretinde istihdam edilen ve düzenli olarak yılda bir kez dönen bin poundluk bir sermaye, orada bin poundluk sermayenin geçindirebileceği kadar bir üretken emeği geçindirebilir. Eğer yılda iki ya da üç kere dönebilirse, yılda iki üç bin poundluk sermayenin geçindirebileceği kadar üretken emek geçindirebilir. Bu hesapça, komşu bir ülke ile yürütülen tüketim malları dış ticareti, genellikle uzak bir ülke ile yürütülen ticarete oranla daha avantajlıdır; yine aynı gerekçeyle, doğrudan bir tüketim malları dış ticareti, yine ikinci kitapta gösterildiği gibi, genellikle dolaylı bir dış ticaretten daha avantajlıdır.

Ancak, koloni ticaretindeki tekel, Büyük Britanya sermayesinin bu alanda istihdam edilmesini sağladığı sürece, her bakımdan bir bölümünün komşu bir ülke ile yapılacak olan doğrudan tüketim mallan dış ticaretinden daha uzak bir ülke ile yapılan doğrudan tüketim malları dış ticaretine, birçok bakımdan ise doğrudan bir tüketim malları dış ticaretinden dolaylı bir tüketim malları dış ticaretine akmasına neden olmaktadır.

Birincisi, koloni ticaretindeki tekel, her bakımdan Büyük Britanya sermayesinin bir bölümünün komşu bir ülke ile yapılacak doğrudan tüketim malları dış ticaretinden uzak bir ülke ile yapılan doğrudan tüketim malları dış ticaretine akmasına sebep olmaktadır.

Her açıdan, sermayenin bir bölümünün, Avrupa ve Akdeniz ülkeleri ile ticaretten, sadece mesafenin uzak olması sebebiyle değil aynı zamanda bu ülkelerin özel durumlarından dolayı dönüşünün daha seyrek olduğu, Amerika'nın ve Batı Hint Adalarının daha uzak bölgeleri ile olan ticarete kaymasına neden olmaktadır. Daha önce gözlemlendiği kadarıyla yeni kolonilerdeki sermaye miktarı daima olması gerekenden azdır. Onların sermayesi de daima topraklarının tarıma açılması ve ekilip biçilmesinde çok büyük bir kâr ve avantajla istihdam edilecek olandan daha azdır. Bu sebepten dolayı, sürekli olarak kendi sermayelerinden daha fazla bir sermayeye gereksinim duyacaklardır; kendi sermaye açıklarını kapatmak için de, her zaman borçlu oldukları anavatandan olabildiğince daha fazla borç almaya çalışacaklardır. Koloniciler için bu borcu almanın en kolay yolu da, zaman zaman yaptıkları gibi anavatandaki zengin insanlardan borç senedi toplamak değil, kendilerine Avrupa'dan mal yollayan muhataplarına olan borçlarını, bunların izin verdiği ölçüde ertelemektir. Yıllık getirileri genellikle üçte birden fazla değildir, kimi zaman üçte biri bile bulmaz. Bu yüzden de muhataplarının onlara avans verdikleri sermayenin tümü Büyük Britanya'ya üç yıldan, kimi zaman ise dört beş yıldan önce dönmez. Oysa, örneğin Büyük Britanya'ya ancak beş yılda geri dönen bin poundduk bir İngiliz sermayesi, sabit istihdam oranıyla, her yılda döndüğü takdirde geçindirebileceği emeğin ancak beşte birini geçindirebilir; yılda bin poundduk bir sermayenin geçindirebileceği emek miktarı yerine, yine sabit istihdam oranıyla, ancak yılda iki yüz elli poundun geçindirebileceği emek miktarını geçindirebilir. Çiftlik sahibi, şüphesiz, Avrupa mallarına ödediği yüksek fiyat, uzak tarihlere erteleyebileceği senetlere uygulanan faiz ve yakın tarihlerdeki her borcun yenilenmesi için ödeyeceği komisyon yüzünden uğrayacağı zararı muhatabının izin vereceği bu gecikme ile giderir, büyük olasılıkla gidermenin de ötesine geçer. Ancak, her ne kadar muhatabının zararını giderebilirse de, Büyük Britanya'nın bu işteki

zararını gideremez. Dönüşlerin çok zaman aldığı bir işkolunda, tacirin kârı da en az çok sık dönen yakın mesafe ticaretindeki kadar, hatta bazen ondan da daha büyük olabilir; oysa içinde bulunduğu ülkenin avantajı, orada sürekli olarak geçindirdiği üretken emek miktarı, toprağın ve emeğin yıllık ürünü daima giderek azalır. Amerika ile olan ticaretin dönüşü, hele hele Batı Hint Adaları ile olanın dönüşü, Avrupa'nın herhangi bir ülkesi ile olandan, hatta bir Akdeniz ülkesi ile olandan bile, sadece uzun zaman almakla kalmaz, aynı zamanda daha düzensiz ve daha belirsizdir. Bunu sanırım farklı ticaret alanlarında deneyimi olan herkes kabul edecektir.

İkincisi, koloni ticaretindeki tekel birçok durumda Büyük Britanya sermayesinin bir bölümünü doğrudan bir tüketim malları dış ticaretinden dolaylı bir tüketim malları dış ticaretine akmaya zorlamaktadır.

Büyük Britanya'dan başka hiçbir ülkeye gönderiiemeyen numaralanmış mallar arasında, miktarı Büyük Britanya'nın yıllık tüketimini kat be kat aşan, bu nedenle de bir bölümü diğer ülkelere ihraç edilmek zorunda olan birçok mal vardır. Ancak Büyük Britanya sermayesinin bir bölümünü dolaylı tüketim malları dış ticaretine zorlamadan bunu yapmak olanaksızdır. Örneğin, Maryland ve Virginia her yıl Büyük Britanya'ya doksan altı bin balyadan fazla tütün gönderir. Büyük Britanya'nın tüketiminin ise on dört bin balyayı geçmediği söylenir. Bu nedenle seksen iki binden fazlası Fransa, Hollanda ve Akdeniz ile Baltık Denizi kıyısındaki diğer ülkelere ihraç edilmek zorundadır. Ancak, Büyük Britanya sermayesinin bu seksen iki bin balya tütünü Büyük Britanya'ya getirip de buradan tekrar bu ülkelere ihraç eden ve bu ülkelerden Büyük Britanya'ya da karşılığında ya para ya da ınal getiren bölümü, bir tüketim malları dolaylı dış ticaretinde istihdam edilmiş olmakta, haliyle de, bu büyük artığı tüketmek amacıyla bu alana aktarılmaya mecbur bırakılmaktadır. Eğer bu sermayenin tümünün Büyük Britanya'ya kaç

yılda dönebileceğini hesaplarsak, bu ülkelerin getiri süresinin üzerine Amerika'daki getiri süresini de eklememiz gerekir. Eğer, Amerika ile yürüteceğimiz doğrudan tüketim malları dış ticaretinde, sermayenin tümü genellikle üç dört yıldan önce gelmiyorsa, bu dolaylı ticarette istihdam edilen sermayenin tümü de dört beş yıldan önce gelemez demektir. Eğer bir tanesi, sabit istihdam koşuluyla, yılda bir kez dönen bir sermayenin geçindirebildiği yerli emek miktarının ancak üçte birini yahut dörtte birini geçindirebiliyorsa, yine sabit istihdam koşuluyla diğeri ancak o emeğin dörtte birini ya da beşte birini geçindirebilir. Bazı dış limanlarda genellikle tütün ihraç edilen yabancı muhataplara bir kredi de verilir. Gerçekten de Londra limanında genellikle nakit paraya satılmaktadır. Kural Tart ve Öde kuralıdır. Bu nedenle Londra limanında tüm dolaylı ticaretin yıllık getirisi ancak Amerika'nın getirisinden malların depoda satılmadan beklediği süre kadar uzundur. Bu süre kimi zaman yeterince uzun olabilir. Ama eğer koloniler tütünlerinin satışı için Büyük Britanya pazarına mahkum olmamış olsalardı, bunun yurtiçi tüketim için gerekli olandan çok daha az fazlası büyük olasılıkla bize geri dönecekti. Büyük Britanya, bugün bu tütün fazlasını yeniden ihraç ederek karşılığında kendi tüketimi için satın aldığı malları bu kez ya kendi emeğinin ürünleri karşılığında ya da kendi sanayi ürünlerinin bir bölümü karşılığında satın alacaktı. Bu ürünler ve mamul mallar da, bugün olduğu gibi büyük bir pazara uyarlanmak yerine büyük olasılıkla çok sayıda daha küçük pazara uyarlanacaktı. Büyük bir tüketim malları dolaylı dış ticareti yerine, Büyük Britanya büyük olasılıkla aynı türden çok sayıda doğrudan dış ticaret yapıyor olacaktı. Geri dönüşün sıklığı bakımından ise, bir bölümü, büyük olasılıkla da küçük bir bölümü; bugün bu büyük dolaylı dış ticarette istihdam edilen sermayenin üçte birinden veya dörtte birinden az bir bölümü tüm bu küçük doğrudan ticaretleri yürütmeye yetecekti. Sabit istihdam oranı koşuluyla, yine aynı miktardaki İngiliz emeğini geçindiriyor, Büyük Britanya'nın toprak ve eme-

ğinin her yıl yine aynı miktardaki ürününü finanse ediyor olaaktı. Bu şekilde, bu ticaretin tüm amaçları böylesine daha küçük bir sermaye ile karşılandıkça da, toprakların tarıma açılması, Büyük Britanya'nın sanayisinin ve ticaretinin boyutlarının genişletilmesi, en azından diğer tüm alanlarda istihdam edilen Ingiliz sermayeleri ile rekabete girilmesi, hepsinde de kâr oranlarının düşürülüp böylelikle de Büyük Britanya'ya bu alanların tümünde diğer ülkeler karşısında bugün sürdürdüğünden daha büyük bir üstünlük kazandırılması gibi amaçlara ayrılabilecek daha fazla sermaye kalacaktı.

Koloni ticaretindeki tekel de Büyük Britanya sermayesinin bir bölümünü diğer tüm tüketim malları ticaretinden bir taşımacılık işkoluna aktarılmasına; bunun sonucunda da az çok Büyük Britanya emeğini beslemek yerine kısmen kolonilerin kısmen de diğer ülkelerin emeğini beslemek üzere istihdam etmeye zorlamıştır.

Örneğin, her yıl Büyük Britanya'dan diğer ülkelere yeniden ihraç edilen seksen iki bin balya gibi çok büyük bir miktardaki tütün fazlası karşılığında satın alınan malların tümü Büyük Britanya'da tüketilmemektedir. Örneğin Almanya ve Hollanda'dan gelen dokumaların bir kısmı yeniden kolonilere onların özel tüketimlerini karşılamak amacıyla gönderilmektedir. Oysa satın aldığı bu dokumayı vererek karşılığında tütün satın alan Büyük Britanya sermayesinin bu bölümü, haliyle Büyük Britanya emeğini desteklemekten alıkonarak, kısmen kolonilerin kısmen de kendi emeklerinin ürünüyle bu tütünü satın alan ülkelerin emeğini desteklemeye ayrılmaktadır.

Bunun yanı sıra, kolonilerdeki ticaret tekeli, Büyük Britanya sermayesinin doğal koşullarda akacağından çok daha büyük bir bölümünü buraya akmaya zorlayarak, Ingiliz sermayesinin farklı alanları arasında aksi halde oluşacak olan doğal dengeyi bozmuş görünüyor. Büyük Britanya emeği çok sayıdaki küçük pazarlara uyarlanmak yerine esas ola-

rak bir büyük pazara uyarlanmış durumdadır. Ticareti de çok sayıdaki küçük kanallardan akmak yerine başlıca bir büyük kanaldan akmaya zorlanmıştır. Ancak tüm sanayi ve ticaret sistemi böylelikle daha güvensiz kılınmış, genel siyasal yapısı da aksi halde olabileceğinden daha sağlıksız hale gelmiştir. Bugünkü koşullarda Büyük Britanya, hayati bölümleri aşırı büyümüş, bu yüzden de birçok tehlikeli hastalığa karşı düzgün orantılı vücutlardan daha fazla eğilimli, sağlıksız gövdelere benzemektedir. Yapay olarak doğal boyutlarının ötesine taşınan ve içinden ülkenin anormal oranlardaki sanayisinin ve ticaretinin geçmeye zorlandığı bu büyük damardaki küçük bir tıkanıklık, siyasal yapının tümünde en tehlikeli hastalıklardan birine yol açmaya eğilimlidir. Bu yüzden de, kolonilerde bir kırılma beklentisi, Büyük Britanya halkını bir İspanyol armadasının ya da bir Fransız işgalinin sebep olabileceğinden daha fazla korku içinde bırakmıştır. İster sağlıklı ister sağlıksız olsun, tüccarın beğendiği bir önlem olan Damga Yasasının yürürlükten kaldırılmasına neden olan da yine bu korkudur. Yalnızca birkaç yıl sürmesi durumunda bile tacirlerimizin çoğu işlerinin tümüyle duracağını, büyük sanayicilerimizden çoğu işlerinin tümüyle mahvolacağını, işçilerimizin çoğu ise işlerini yitireceklerini düşünürlerdi. Oysa, benzer şekilde kıta Avrupa'sındaki komşularımızdan herhangi birisiyle ticari ilişkilerimizin kesilebileceğini öngörmek, bu kesimlerin hiçbirinde böylesi genel bir duyguya yol açmamıştır. Dolaşım küçük damarlardan birinde tıkandığında, kan, herhangi bir tehlikeye yol açmadan, kolaylıkla kendisine daha büyük bir kanal bulur. Oysa daha büyük damarlardan birinde tıkandığında, spazm, apopleksi ya da ölüm hemen kapıda bekleyen kaçınılmaz sonuçlardandır. Ama, eğer ya teşvik primleri yoluyla ya da yurtiçi ve koloni pazarlarındaki tekel nedeniyle aşırı büyümüş bu sanayiler bir duraklarsa, sıklıkla hükümeti telaşa düşürecek ya da meclisin toplanmasını bile tehlikeye düşürebilecek bir isyana veya kargaşaya yol açabilir. O yüzden de, temel sanayilerimizin böylesine büyük bir bölümünün

istihdam edildiği yerde görülebilecek ani ve toptan bir duraklamanın ne denli büyük bir düzensizlik ve kargaşa yol açabileceği düşünülmüştür.

Büyük Britanya'ya kolonileri ile ticaret tekeli veren kimi yasalarda büyük ölçüde serbest olana değin ılımlı ve aşamalı bir gevşeme, sonsuza değin bu tehlikeyi savuşturabilmek, sermayesinin bir bölümünü bu aşırı büyümüş alandan çekerek, kârı daha az bile olsa diğer istihdam alanlarına kaydırmak, sanayisinin bir dalım adım adım küçülterek diğerlerini adım adım büyütmek ve her branşını tam rekabetin gerçekleştirip sürdüreceği, doğalı sağlıklı ve orantılı lıale getirmek için en uygun çare olarak görünüyor. Koloni ticaretini bir çırpıda, tüm uluslara açmak yalnızca geçiş döneminde kimi sorunlara yol açmakla kalmaz aynı zamanda bugün sermayesinin ya da emeğinin tümünü bu alana yatırmış kişilerin de büyük ve kalıcı kayıplara uğramasına neden olabilir. Sadece Büyük Britanya'nın tüketim fazlası olan seksen iki bin balya tütünü ithal etmekte kullanılan gemilerde birden bire yaşanabilecek istihdam kaybı bile çok şiddetle hissedilebilir. Bunlar merkantilist sistemin tüm bu düzenlemelerinin talihsiz sonuçlarıdır. Siyasal yapıda çok önemli ve daha büyüklerine yol açmadan giderilmesi zor olan düzensizliklere yol açarlar. Bu nedenle de, koloni ticaretinin adım adım ne şekilde açılacağı, hangi sınırlamaların daha önce, hangi sınırlamaların daha sonra kaldırılacağı, ya da doğal tam rekabet ve adalet sisteminin adım adım ne şekilde kurulacağı gibi konuları gelecekteki devlet adamlarımızın ve kanun koyucularımızın takdirine bırakmalıyız.

Önceden kestirilememiş ve düşünülememiş beş olay, çok şükür ki Büyük Britanya'nın genel olarak beklediği ve bir yıldan fazla bir süredir (1 Aralık 1774'ten bu yana) gerçekleşen on iki birleşik Kuzey Amerika eyaletinin çok önemli bir koloni ticareti branşından dışlanmasını o denli şiddetle hissetmesini engelledi. Birincisi, bu koloniler kendini ithal-etmeme anlaşmasına hazırlarken kendi pazarlarına uygun malların

tümünü Büyük Britanya'dan çekmişlerdi. İkincisi, İspanyol Flotası'mn bu yılki olağanüstü talebi, başta dokumalar olmak üzere, İngiliz pazarında bile İngiliz mamulleri ile rekabete giren Almanya ve Kuzey ülkelerinin birçok malını tüketmişti. Üçüncüsü, Rusya ile Türkiye arasındaki barış Türkiye pazarında olağanüstü bir talep yaratmıştı, oysa savaş zamanı Ege adalarında dolaşan bir Rus donanmasının yarattığı tedirginlik bu talebin yeterince karşılanmasını önlüyordu. Dördüncüsü, Kuzey Avrupa'nın Büyük Britanya mamullerine olan talebi her yıl giderek artmaktadır. Beşincisi de, Polonya'nın son seferki bölüşülmesi ve bunun sonucunda ilan edilen barış bu büyük ülkenin pazarını açarak bu yıl Kuzey ülkelerinin artan talebine fazladan bir talep daha eklenmesine neden olmuştur. Dördüncüsü dışındaki tüm bu olaylar, geçici ve istisnaidir. Böylesine önemli bir koloni ticaretinin kesilmesi, eğer talihsizlik sonucu çok daha uzun sürmezse, yine de bir miktar daha sıkıntıya yol açabilir. Ama bu sıkıntı aşama aşama yaşanacağından, birdenbire yaşanabilmesi durumuna kıyasla çok daha hafif hissedilebilecek; bu arada da, ülkenin emek ve sermayesi kendisine yeni bir istihdam alanı ve yönü bularak bu sıkıntının hatırı sayılır boyutlara ulaşmasını önleyecektir.

Böylelikle, koloni ticareti, bu alana Büyük Britanya sermayesinin normalde olması gerekenden daha büyük bir bölümü yöneldiği sürece de, her bakımdan bir komşu yerine daha uzak bir ülke ile yürütülen tüketim malları dış ticareti; birçok bakımlardan bir doğrudan tüketim malları dış ticareti olmak yerine dolaylı bir tüketim malları dış ticareti; bazı bakımlardan ise tümüyle tüketim malları dış ticareti olmak yerine bir taşımacılık işkolu haline dönmüştür. Bu yüzden de, her bakımdan daha büyük miktarda emeği geçindirebilecek bir alandan daha az miktardaki emeği geçindirebilecek bir alana yönelmiştir. Bunun yanı sıra, Büyük Britanya sanayisi ve ticaretinin çok büyük bir bölümünü yalnızca tek ve büyük bir pazara uyarlayarak bu sanayi ve ticaretin tamamının

durumu ürünlerin çok sayıdaki pazara uyarlanması durumundakine kıyasla daha riskli ve güvenilmez kılmıştır.

Koloni ticaretinin etkileri ile bu ticaretin tekelci olması durumunun etkilerini çok iyi ayırt etmeliyiz. İlki her zaman ve kesinlikle faydalıdır. İkincisi ise her zaman ve kesinlikle zararlıdır. Ancak, bir tekele maruz kaldığı halde bile, bu tekelin zararlı etkilerine rağmen, ilki yine de tümüyle yararlı olabilir; ya da aksi halde olabileceğinden bir miktar daha az olsa bile büyük ölçüde yararlı olabilir.

Doğal ve serbest halindeyken koloni ticareti, uzak olsa bile, büyük bir pazarı, İngiliz emeğinin ülkeye daha yakın Avrupa ve Akdeniz ülkelerinin talebinden artakalan bölümüne açabilir. Doğal ve serbest halindeyken, koloni ticareti daha önce oralara gönderilmiş herhangi bir ürünü geri çekmeden de Büyük Britanya'nın artık ürününün, daima karşılığında yeni şeyler sunarak, artmasını teşvik edebilir. Doğal ve serbest halindeyken, koloni ticareti Büyük Britanya'daki üretken emek miktarını, herhangi bir şekilde daha önceki yönünü değiştirmeden artırabilir. Koloni ticaretinin doğal ve serbest halinde, diğer tüm ulusların rekabeti, kâr oranını gerek yeni pazardaki gerekse yeni istihdam alanındaki yaygın düzeyinin üstüne çıkmaktan alıkoyacaktı. Eski piyasadan herhangi bir şey çekmeden, yeni pazar, deyim yerindeyse kendi arzı için yeni bir ürün yaratacaktı; bu yeni ürün de, aynı şekilde eskisinden herhangi bir şey çekmeksizin yeni istihdam alanının sürmesi için yeni bir sermaye oluşturacaktı.

Oysa, koloni ticaretindeki tekel, diğer ulusların rekabetini dışlayarak ve böylelikle hem yeni pazarda hem de yeni istihdam alanında kâr oranlarını yükselterek eski piyasadan ürün, eski istihdam alanından da sermaye çekmektedir. Koloni ticaretindeki payımızı aksi takdirde olması gerekenin ötesine çıkarmak, tekelin açıkça ilan edilmiş amacıdır. Eğer bu ticaretteki payımızın tekel olmaması durumundaki paydan daha bü-

yük olması isteniyorsa, bunun için tekel kurmaya gerek yoktur. Ancak geri dönüşü birçok ticaret alanından daha yavaş ve daha uzak olan bir işkoluna herhangi bir ülkenin kendi halinde akabileceğinden daha büyük bir orandaki sermayesinin akmasını zorlamak, haliyle orada geçindirilen yıllık üretken emek miktarını, ülkenin toprağının ve emeğinin bir yıllık ürününü aksi halde olması gerekenden daha az kılar. O ülkenin halkının gelirini doğal olarak yükselmesi gereken düzeyin altında tutmak suretiyle, birikim güçlerini azaltır. Sadece her zaman için sermayelerini aksi halde geçindirebileceği kadar büyük bir miktarda üretken emeği geçindirmekten alıkoymakla kalmaz, aynı zamanda onu aksi halde artabileceği hızla artmaktan ve bunun sonucunda da daha büyük miktardaki üretken emeği geçindirmekten ahkoyar.

Oysa, koloni ticaretinin doğal iyi etkileri Büyük Britanya'yı tekelin kötü etkilerine karşı dengeleyerek, tekelin ve tümüyle o ticaret kolunun bugün yürütülen kadar avantajlı olmasını sağlamakla kalmaz, ondan da daha avantajlı yapar. Koloni ticaretinin açtığı yeni pazar ve yeni istihdam alanı, tekel nedeniyle kaybolan eski pazarın ve eski istihdam alanının da çok daha ötesine geçer. Koloni ticaretinin yarattığı yeni ürün ve yeni sermaye, deyim yerindeyse, Büyük Britanya'da, sermayenin geri dönüşünün daha sık olduğu diğer işkollarından sermaye çıkarılmasıyla istihdam dışına itilmiş olandan daha büyük bir miktardaki üretken emeği besler. Ama, eğer koloni ticareti bugün yürütüldüğü haliyle bile Büyük Britanya için avantajlı ise, bu tekel sayesinde değü, tekele rağmen olmuştur.

Koloni ticareti Avrupa'nın işlenmemiş ürünlerine kıyasla asıl işlenmiş ürünleri için yeni bir pazar açar. Tarım tüm yeni kolonilerde, arazinin ucuzluğu sebebiyle herhangi bir işkolundan daha avantajlı, tüm koloniler için uygun bir alandır. Bu yüzden de toprağın kaba ürünü bakımından zengindirler. Onları diğer ülkelerden satın almak yerine

genellikle çok büyük miktarlarda ihraç ederler. Yeni kolonilerde, tarım, ya diğer tüm alanlardan emek çeker, ya da onları diğer alanlara gitmekten alıkoyar. Zorunlu imalat dalları için çok az emek kalırken, süs mamulleri için hiç kalmaz. Her iki tür mamullerden çoğunu kendileri yapmaktansa diğer ülkelerden satın almayı daha ucuz bulurlar. Esasen Avrupa mamullerini teşvik ederek koloni ticareti dolaylı yoldan kendi tarımını teşvik etmiş olmaktadır. Bu işkolunun istihdam ettiği Avrupa mamulleri, toprağın ürünü için de yeni bir pazar yaratmaktadır. Tüın piyasalar için en avantajlı olan Avrupa'nın eti ve ekmeği için gerekli yurtiçi tahıl ve sığır piyasası da böylelikle Amerika ticareti sayesinde büyük ölçüde genişlemektedir.

Ancak, kalabalık ve gelişen kolonilerin ticaretindeki tekelin kendi başına herhangi bir ülkede sanayi kurmaya, hatta onu sürdürmeye bile yetmediğine İspanya ve Portekiz iyi birer örnektir. Bu iki ülke hatırı sayılır miktarda koloni sahibi olmadan önce sanayici ülkelerdi. En zengin ve en verimli sömürgelere sahip olduktan sonra ikisi de artık sanayici ülke olarak kalamadılar.

İspanya ve Portekiz'de tekelin kötü etkileri, diğer sebepler tarafından da derinleştirilince belki de neredeyse koloni ticaretinin doğal iyi etkilerinin de ötesine geçti. Bu sebepler diğer tekel türleri olabilir: altın ve gümüşün değerinin diğer birçok ülkede olduğu düzeyden dalıa aşağılara düşmesi; ihracata konan uygunsuz vergiler yüzünden dış pazarlardan dışlanma ve ülkenin bir bölgesinden diğerine mal taşımacılığına konan daha da uygunsuz vergiler yüzünden ülkenin iç pazarının daralması; ama hepsinden önemlisi, zengin ve güçlü borçluyu zarar görmüş alacaklısının takibinden koruyan, ulusun çalışkan kesiminin borca mal vermek istemedikleri bu kibirli ve yüksek mevkidekj kişilerin tüketimi için mal hazırlamaktan korktukları ve paralarının bir daha ödenip ödenmeyeceğinden asla emin olamadıkları düzensiz ve taraflı adalet yönetimi.

Oysa, İngiltere'de koloni ticaretinin doğal iyi etkileri, diğere sebeplerin de yardımıyla, tekelin kötü etkilerini büyük ölçüde gidermiştir. Bu sebepler: birtakım kısıtlamalara rağmen en azından diğer ülkelerle eşit, belki de ondan daha iyi bir genel ticaret serbestliği; yerli emeğin ürünü olan hemen hemen her tür mallarda her ülkeye gümrüksüz ihracat serbestliği; ve belki de daha önemlisi, ülkemizin herhangi bir bölümünden diğerine herhangi bir resmi daireye hesap vermek, herhangi bir soruyla ya da denetimle karşılaşmak zorunda kalmaksızın sınırsız taşıma serbestliği; bunların hepsinin önünde de, en sıradan İngiliz yurttaşının haklarını en üst tabakadaki yurttaşın haklan kadar saygın kılan ve herkesin kendi emeğinin meyvelerini garantiye almak suretiyle her türden emeğe en büyük ve en etkili teşviki veren, eşit ve adalet yönetimi.

Ama, eğer Büyük Britanya sanayisi bugün koloni ticareti yoluyla gelişmişse, ki şüphesiz öyledir, bu durum tekelci ticaret yoluyla değil tekele rağmen olmuştur. Tekelin etkisi, bir kısım Büyük Britanya sanayi mamullerinin miktarını artırmakla kalmamış, onların niteliğini ve şeklini değiştirerek, aksi halde geriye dönüşü sık ve yakın olan bir pazardan geriye dönüşü yavaş ve uzak olan bir pazara uyarlanmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda da Büyük Britanya sermayesinin bir bölümünün daha fazla sanayi emeğini besleyecek bir alandan daha az sanayi emeğini besleyecek bir alana kaymasına, böylelikle de Büyük Britanya'da geçindirilen toplam sanayi emeği miktarının artmak yerine azalmasına neden olmuştur.

Bu nedenle, koloni ticaretindeki tekel, tıpkı merkantilist sistemin diğer tüm cimri ve şeytanca yöntemleri gibi, başta kolonilerinki olmak üzere diğer tüm ülkelerin emeğini zerre kadar artırmak şöyle dursun, tersine tekelin lehine kurulduğu ülkenin emeğini de azaltır.

Tekel, o ülkenin sermayesinin herhangi bir zaman dilimindeki boyutu ne olursa olsun, aksi takdirde besleyeceği böylesine büyük miktar-

daki bir üretken emeği beslemekten ve aksi takdirde çalışkan halkına sağlayabileceği böylesine büyük bir geliri sağlamaktan alıkoyar. Ama sermaye ancak gelirden yapılan tasarruflarla artırılabildiği için, tekel onun aksi takdirde getirebileceği geliri engellemek suretiyle, aksi takdirde artabileceği kadar hızlı artmasını da önlemiş, böylelikle da daha büyük miktardaki üretken emeği beslemesini ve o ülkenin çalışkan insanlarına daha büyük bir gelir getirmesini engellemiş olur. Bu yüzden, tek büyük özgün gelir kaynağı olan emeğin ücreti tekel tarafından daha kıt hale getirilmiş olmaktadır.

Tekel, ticaretin kârını yükselterek, toprağın tarıma açılmasını da kösteklemiş olmaktadır. Toprağı tarıma açmanın, yani toprak ıslahının kârı toprağın o anda ürettiği ile belli bir sermaye yatırılması sonucunda üretebileceği miktar arasındaki farka bağlıdır. Eğer bu fark ticaret alanına yatırılmış aynı miktardaki bir sermayenin getirebileceğinden daha fazla kâr getiriyorsa, toprağın tarıma açılması sektörü, tüm ticari istihdam alanlarından kendisine sermaye çekecektir. Eğer bu kâr daha az ise ticari istihdam alanları toprak ıslahından kendisine sermaye çekecektir. Bu nedenle ticari kâr oranını artması, toprak ıslahının kârını ya görece daha yüksek ya da daha düşük hale getirir. Birinde ticaretten toprak ıslahına, diğerinde ise toprak ıslahından ticarete sermaye kaymasına neden olur. Ama, toprak ıslahını köstekleyen tekel, zorunlu olarak bir başka büyük özgün gelir kaynağı toprak rantının doğal artışını yavaşlatır. Kâr oranını yükselterek de piyasa faiz oranını aksi takdirde olması gerekenin üstünde tutar. Ama getirdiği ranta oranla toprağın fiyatı, yani ona ödenen paranın satın aldığı yıl sayısı, zorunlu olarak faiz oranı yükseldikçe düşer, faiz oranı düştükçe yükselir. Bu yüzden de tekel toprak sahibinin çıkarına da, hem rantının hem de getirdiği ranta oranla toprağının fiyatının artışını iki şekilde zarar verir: ilki rantın artışını, İkincisi de getirdiği ranta oranla toprağının fiyatındaki doğal artışı geciktirmek suretiyle, zarar verir.

Tekel aslında merkantilist kârı da yükseltir ve böylelikle tüccarımızın kazancını bir miktar artırır. Ancak, sermayenin doğal artışını engellediği için, o ülkenin halkının sermaye kârından elde ettiği toplam kazancı artırmaktan çok azaltmak eğilimindedir; küçük bir sermayenin büyük bir gelir getirmesi yerine genellikle büyük bir sermaye küçük bir gelir getirir. Tekel kâr oranını yükseltir ama toplam kâr miktarının aksi halde yükseleceği yere kadar yükselmesinin de önüne geçer.

Tekel, emeğin ücreti, toprağın rantı, sermayenin kârı gibi tüm özgün gelir kaynaklarının aksi halde olabileceği denli bol olmasını da engeller. Bir ülkedeki küçük bir sınıfın küçük bir çıkarını desteklemek uğruna o ülkedeki tüm diğer sınıfların ve diğer tüm ülkelerdeki herkesin çıkarına zarar verir.

Tekel, ancak ortalama kâr oranını yükseltmek suretiyle yalnızca bir sınıf için avantajlı olduğunu kanıtlamıştır, ya da kanıtlayabilecek düzeydedir. Ama, bu yüksek kâr oram nedeniyle ülkenin geneline verdiği, daha önce açıklamış olduğumuz diğer tüm zararların yanında, çok daha bir ölümcül zararı daha vardır ki, deneyimlerimizden çıkartabileceğimiz gibi, tüm bunlarla ayrılmaz bir bütündür. Yüksek kâr oranı, öyle görünüyor ki, her yerde tacirin diğer koşullarda doğasına çok uygun olan cimriliğini yok etmektedir. Kârlar yüksek olduğu zanjan, tacir ağırbaşlılığı gereksiz görür, pahalı lüksleri ise kendine daha çok yakıştırır. Ama büyük ticari sermaye sahipleri zorunlu olarak her ulusun tüm emeğinin önderleri ve yöneticileridir. O nedenle onların davranışları tüm emek sahiplerine diğer herhangi bir sınıfa mensup insandan daha fâzla örnek oluşturur. Eğer patronu titiz ve cimri ise, işçisi de onun gibi olacaktır; yok eğer efendisi dikkatli ve hovarda ve savruk ise, onun hizmetinde çalışan uşağı da, tıpkı işini efendisinin belirlediği kalıplara göre yaptığı gibi, hayatını da efendisinin gösterdiği örneğe göre biçimlendirir. Böylece, biriktirmeye yapı itibariyle en yatkın kişilerin birikim yapması,

üretken emeğin geçimine ayrılan fonlara yapı itibariyle en fazla katkıda bulunacak kişilerin katkısı önlenmiş olmaktadır. Ülkenin sermayesi artmak yerine adım adım erirken, bununla geçinecek üretken emek miktarı da gün be gün azalır. Kadiz ve Lizbon tüccarının abartılı kârları İspanya ve Portekiz sermayelerini artırmış mıdır? Yoksulluğu azaltıp bu iki yoksul ülkenin emeğini teşvik mi etmişlerdir? Bu iki ticaretçi şehirde tüccarın harcamaları, abartılı kârlarının ülkenin genel sermayesini artırmak bir yana aynı düzeyde kalmasını bile sağlayamamıştır. Yabancı sermayeler, deyim yerindeyse her gün gittikçe artan miktarda Kadiz ve Lizbon ticaretine zorla girmektedir. Kendi sermayelerinin bile yürütmekte gitgide daha yetersiz kaldığı bir işkolundan yabancı sermayeleri kovmak için İspanyollar ve Portekizliler gün be gün o saçma tekellerinin sinir bozucu bağlarını sıkılaştırmaktadırlar. Kadiz ve Lizbon'un ticari gelenekleri ile Amsterdam'ınkileri karşılaştırdığınızda, tüccarın davranışlarının ve karakterinin yüksek ve düşük sermaye kârlarından nasıl farklı etkilendiğini göreceksiniz. Londra tüccarı aslında henüz Kadiz ve Lizbon'un bu görkemli beyefendileri kadar olamadılar ama genellikle hiçbiri de Amsterdam'ın tacirleri kadar titiz ve pinti kentliler değillerdir. Oysa çoğunun Kadiz ve Lizbon'unkilerden hayli zengin olduğu, Amsterdam'ınkiler kadar ise zengin olmadığı varsayılır. Öte yandan kârları Kadiz ve Lizbon'unkilerden çok daha az, Amsterdam'ınkilerden ise çok daha yüksektir. Haydan gelen huya gider, demiş atalarımız. Her yerde olağan harcama biçimini gerçek harcama yeteneği değil, harcanacak paranın kazanılış şekli belirler.

işte bu yüzden, tekelin yalnızca bir sınıf insana sağladığı tek avantaj birçok bakımdan ülkenin genel çıkarlarına zarar verir.

Yalnızca bir tüketici lıalk yetiştirmek hedefi uğruna büyük bir imparatorluk kurmak, ilk bakışta yalnızca dükkancılardan oluşan bir ulusa yaraşır bir proje olarak görünebilir. Ama bu tümüyle dükkancılardan

oluşan bir ulusa uygun olmaktan çok, hükümeti dükkancıların etkisinde olan bir ulusa daha çok yaraşır. Ancak ve ancak böyle devlet adamları, bu tür bir imparatorluğu kurup sürdürmek uğruna yurttaşlarının kanını ve servetini harcamakta sakınca görmeyecek denli hayalperesttirler. Bir dükkancıya, "Bana iyi bir mülk satın alın, ben de, başka dükkanlarda biraz daha pahalı bile olsa, giysilerimi hep sizin dükkanınızdan satın alayım" deseniz, onun bu önerinize pek sıcak bakmayacağını görürsünüz. Ama bir başka kişi size böyle bir mülk satın alsa ve bütün giysilerinizi o dükkancıdan satın almanızı buyursa, dükkancı ona çok minnettar kalır. İngiltere, uzak bir ülkede bir kısım yurttaşları için, yurtiçinde öyle kolay bulunamayacak büyük bir mülk aldı. Fiyatı da gerçekten çok düşüktü. Bugünün fiyatıyla o toprağın ancak otuz yıllık geliri ile böyle bir mülk satın alınabilecek yerde, yalnızca ilk keşifte, sahili taramakta ve ülkeye yalancıktan sahip olmakta kullanılan değişik malzemelerin fiyatından birazcık daha fazlasına mal oldu. Toprak kaliteli ve çok genişti. Toprağa birçok şey eken ve onları bir süreliğine istediği gibi satabilen, halk otuz kırk yıldan biraz fazla bir zaman içinde (1620-1660 yıllarında) öylesine çok çoğaldı, öylesine zenginleşti ki, İngiltere'nin dükkancıları ve diğer meslek erbabı onların alışverişlerini tekellerine almak istedi. Bu yüzden de, ne asıl bedelinin ne de onu ıslah masrafının bir bölümünü bile ödemeye kalkmadan, Parlamentoya dilekçe vererek Amerika'nın çiftçilerinin bundan böyle yalnızca kendi dükkanlarından alışveriş etmelerini, hem Avrupa'dan istedikleri her malı onlardan almalarını hem de kendi ürünlerinin onların belirleyeceği kadarki bölümünü onların belirleyeceği fiyattan onlara satmalarını istediler. Çünkü ürünün tümünü almayı uygun bulmuyorlardı. Ingiltere'ye ithal edilen ürünlerin bir bölümü, yurtiçinde yürütülen kimi işkollarına zarar verebilirdi. Bu nedenle, bu tür ürünleri kolonicilerin olabildiğince uzağa satmalarını; bu yüzden de Finisterre Burnu'nun güneyindeki ülkelerle yetinmelerini istiyorlardı.

Denizcilik Yasası'nın bir paragrafı tümüyle bu dükkancıların önerisinin yasaya geçirilmesidir.

Bu tekelin sürdürülmesi, Büyük Britanya'nın kolonileri üzerinde olduğunu varsaydığı egemenliğinin asılı hatta yegane amacıydı. Tekelci ticarette, ne sivil hükümetin desteklenmesi için para ne de anavatanın savunması için askeri kuvvet göndermeye gücü yeten eyaletlerin de büyük avantajlarının olduğu düşünülür. Tekel, onların bağımlılığının temel simgesi ve bu bağımlılıktan topladıkları yegane meyvedir. Büyük Britanya'nın bu bağımlılığı sürdürmeye yatırdığı masraf aslında bu tekeli sürdürmek içindir. Son karışıklıklar başlamadan önce, kolonilerin normal barış zamanı harcamaları, yirmi piyade alayının maaşları; topçuların masrafları, malzemeleri ve onlara gereken olağanüstü erzak; Kuzey Amerika'nın ve Batı Hint Adalarımızın devasa büyüklükteki kıyılarını diğer ulusların kaçakçılık yapan gemilerinden korumak için sürekli hazır tutulması gereken hatırı sayılır büyüklükteki deniz gücünün masraflarından oluşuyordu. Bu barış zamanı kurumlannın tüm masrafı Büyük Britanya'nın gelirlerinden karşılanıyor, öte yandan koloni yönetiminin anavatana olan maliyetinin yalnızca çok küçük bir bölümünü oluşturuyordu. Eğer tümünü bilseydik, Büyük Britanya'nın kolonilerini kendisine bağlı iller olarak görmesi nedeniyle değişik zamanlarda onların savunmasına ayırdığı tutarın faizini de ekleyecektik. Buna özellikle son savaşın tüm masrafları ve ondan önceki savaşın masraflarının büyük bir bölümünü de eklemeliyiz. Son savaş tümüyle bir koloni kavgasıydı. Bunun tüm masrafı ise, dünyanın hangi bölgesinde olursa olsun, ister Almanya'da isterse Doğu Hint'te, kolonilerin hesabına kaydedilmelidir. Alınan borçların yanı sıra pound başına iki şilinlik ek toprak vergisini ve batan fonlardan her yıl ödünç alınan tutarları bir araya getirdiğimizde 90 milyon sterlini geçmektedir. 1739'da başlayan İspanyol savaşı aslında bir koloni savaşıydı. Asıl hedefi İspanyol anakarası ile ticaret yapan

koloni gemilerinin aranmasını önlemekti. Tüm masrafı ise aslında bir tekeli desteklemek için verilen teşvik priminden ibaretti. Görünürdeki amacı Büyük Britanya'nın imalat sanayiini desteklemek, ticaretini artırmaktı. Ama asıl etkisi merkantilist kârı artırmak ve tüccarımızın, dönüşü diğer işkollarına göre daha yavaş ve daha uzak olan bir işkoluna, sermayelerinin aksi halde ayıracaklarından daha büyük bir bölümünü ayırmalarını sağlamaktı. Eğer bir teşvik primi bu iki olayı önlemişse, böylesi bir primi vermeye haydi haydi değer.

Bu nedenle, Büyük Britanya, şimdiki yönetim sistemi içerisinde, egemenliği altındaki kolonilerden ancak ve ancak zarar elde etmektedir.

Büyük Britanya'nın kolonileri üzerindeki tüm yetkisinden gönüllü olarak vazgeçip onların kendi yargıçlarını seçmelerine, kendi yasalarını yapmalarına, kendi uygun gördükleri zaman savaş ve barış yapmalarına izin vermesini beklemek, yeryüzünde hiçbir ulusun benimsemediği, asla da benimsemeyeceği bir yöntemi benimsemesini beklemek olur. Hiçbir ulus, yönetmesi ne kadar zor, masrafları getirisine göre ne kadar fazla olursa olsun, kendi isteğiyle herhangi bir ilinin yönetimini bırakmak istemez. Her ne kadar çıkarlarına uygun düşüyor olsa da, böylesi özveriler daima her ulusun gururuna ters düşer. Daha da önemlisi, bu yüzden, çoğu insana göre en kârsız görünen ilin bile rahatlıkla sağlayacağı servet ve ayrıcalık edinme fırsatını yitirecek ve birçok bakımdan güven ve kazanç kaybına uğrayacak olan yönetici sınıfın özel çıkarlarına daima terstir. En hayalperest insan bile böylesi bir tutumun benimseneceğini ummaz. Ama, eğer bu tutum benimsenmiş olsaydı, Büyük Britanya hem kolonilerinin barış zamanındaki tüm masraflarından kurtulacak, hem de onlarla ticaret serbestisini etkin biçimde güvence altına alacak bir ticaret anlaşması imzalayabilecekti. Bu tür bir anlaşma, şimdiki tekel koşullarına kıyasla, tüccar için daha dezavantajlı olsa bile halkın büyük çoğunluğu için daha avantajlı olacaktı. Böylelikle, taraflar dostça ayrıl-

dığı zaman, son zamanlarda aramızda çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle kolonilerin anavatanlarına karşı sönmeye yüz tutmuş o doğal sevgisi de belki yeniden canlanabilir. Bu durum, yalnızca onların bizden ayrılırken sona erdirdikleri ticaret anlaşmasına saygı duymasını değil, aynı zamanda ticarette olduğu kadar savaşta da bizi kayırmalarını, kavgacı ve sorun çıkarıcı yurttaşlar yerine bizim en sadık, en sevgi dolu, en cömert müttefiklerimiz haline gelmelerini sağlayabilir. Bir tarafta babacan bir dostluk, diğer tarafta bir evlada yaraşır saygı, Büyük Britanya ile kolonileri arasında, eski Yunan kolonileri ile anavatanları arasındaki dostluğu yeniden canlandırabilir.

Herhangi bir ilin ait olduğu imparatorluk açısından avantajlı olabilmesi için, yalnızca barış zamanı kendi kurumlarının tüm harcamalarını karşılamaya yetecek bir gelir getirmesi yetmez, aynı zamanda imparatorluğun genel hükümetinin finansmanına da belli bir oranda katkıda bulunması gerekir. Her il, zorunlu olarak, az çok genel hükümetin harcamalarının artmasına yol açar. Bu nedenle, eğer herhangi bir il, bu harcamalardan payına düşeni karşılamazsa, imparatorluğun diğer kesimlerinin sırtına eşit olmayan bir yük biner. Her ilin savaş zamanında hükümetine sağlaması gereken olağanüstü gelirin imparatorluğun savaş zamanı elde ettiği olağanüstü gelir içindeki payı da, yine aynı nedenden dolayı, barış zamanı genel hükümetin harcamalarındaki payı ile aynı oranda olmalı. Büyük Britanya'nın ne olağan zamanlardaki ne de olağanüstü zamanlardaki koloni gelirlerinin imparatorluğun toplam gelirine oranının bunu sağlamadığını sanırım herkes kabul edecektir. Gerçekten de Büyük Britanya halkının özel gelirini artırmak ve böylelikle onların daha fazla vergi ödemelerini sağlamak suretiyle, tekelin kolonilerdeki kamu geliri açığın kapatacağı varsayılmıştır. Ama, göstermeye çalıştığım gibi, bu tekel, koloniler üstündeki çok ağır vergiye rağmen, Büyük Britanya'da bir takım insanların gelirini artırabilecekse bile, onun yeri-

ne halkın büyük çoğunluğunun gelirini azaltmakta, bu sayede de onların vergi ödeme gücünü azaltmaktadır. Gelirleri tekel sayesinde artan kişiler, belli bir sınıf oluşturmakta, hem bunlara diğer sınıfların vergi oranım aşan bir vergi konması olanaksızlaşmakta, hem de, gelecek kitabımda göstermeye çalışacağım gibi, böyle bir vergi konması girişimi hiç de politik olmamaktadır; bu yüzden de bu özel sınıftan hiçbir özel gelir sağlanamamaktadır.

Koloniler ya kendi meclislerince, ya da Büyük Britanya Parlamentosu tarafından vergilendirilirler.

Koloni meclislerinin seçmenlerini hem kendi sivil ve askeri kumullarının olağan geçimini sağlamaya, hem de İngiliz İmparatorluğunun genel kamu harcamalarında paylarına düşeni ödemeye yeterli bir kamu geliri oluşturacak şekilde vergilendirmesini sağlamak, her zaman pek de olası değildir. Hükümdarın gözünün önünde olmasına karşın, İngiltere parlamentosunun böyle bir yönetim sistemi altına sokulması ya da kendi ülkesinde bile sivil ve askeri kurumlan finanse etmek için ödenek ayırmada yeterince liberal davranması için çok zaman gerekmiştir. İngiltere Parlamentosu'nda bile, ancak kimi Parlamento üyeleri arasında, sivil ve askeri kurumlardan kaynaklanan bu resmi dairelerin, ya da bu resmi dairelere ait arpalıkların dağıtılması sonucunda, böylesine bir düzen kurulabilmiştir. Ancak, hükümdarın elinde aynı araçlar olsa bile, bu araçların koloni meclislerinin hükümdarın gözü önünden uzak olması, sayıları, dağınık konukları ve farklı anayasaları onları aynı şekilde yönetmeyi olanaksız kılmıştır. Kaldı ki hükümdarın elinde aynı araçlar yoktur. Yurtiçinde kendilerine destek sağlamak, kendi seçmenlerini genel hükümete destek sağlamak için finanse etmek amacıyla, koloni meclisi üyelerinin ileri gelenleri arasında, genel hükümetin yabancılar arasında bölüştürülecek olan tüm bu kurumlanndan bir pay, bir kurum ya da arpalık dağıtmak tümüyle olanaksızdır. Bunun yanı sıra, her meclisin

her üyesinin önem derecesi hakkında yönetimin kaçınılmaz bir şekilde bilgisiz oluşu, çok sık ortaya çıkan dargınlıklar, onlara karşı sık sık yapılması kaçınılmaz gafların da onlarla ilgili olarak böyle bir yönetim sistemini tümüyle olanaksız hale getirdiği görülmektedir.

Ayrıca, koloni meclisleri tüm imparatorluğun savunması ve finansmanı için gerekli olanı takdir edemezler. Savunma ve finansmanın gözetilmesi onlara bırakılamaz. Bu onları ilgilendirmediği gibi bu konuda düzenli bir bilgileri de yoktur. Tıpkı bir kilisenin diyakozlar meclisi gibi, bir ilin meclisi de kendi bölgesinin işleri ile ilgili çok güzel kararlar alabilir; ancak, tüm imparatorluğu ilgilendiren konularda karar almasına yardımcı olacak araçlardan yoksundur. Kendi ilinin tüm imparatorluk içindeki servetinin ve öneminin göreli derecesini bile değerlendiremez; çünkü bu diğer iller bu ilin meclisinin gözetiminde ve denetiminde değillerdir. Tüm imparatorluğun savunması ve finansmanı için gerekli olanı ve her kesimin buna katkıda bulunması gereken oranı ancak tüm imparatorluğun işlerini yöneten ve denetleyen bir meclis belirleyebilir.

Bu nedenle, her koloniye düşen miktarın Büyük Britanya Parlamentosu tarafından belirlendiği bir salma üzerinden kolonilerin vergilendirilmesi, bu verginin toplanmasında her ilin koşullarına en uyan yöntemin eyalet meclislerince belirlenmesi öngörülmüştür. Böylelikle, tüm imparatorluğu ilgilendiren konular tüm imparatorluğu gözeten ve denetleyen bir meclis tarafından, yalnızca belli bir eyaleti ilgilendiren konular ise o eyaletin kendi meclisi tarafından kararlaştırılmaktadır. Her ne kadar koloniler bu durumda İngiliz Parlamentosunda temsilci bulunduramıyorlarsa da, deneyimlerimizden de görebileceğimiz gibi, Parlamentonun vergi salmasının makul olmayan bir yanı yoktur. İngiltere Parlamentosu'nun hiçbir şekilde imparatorluğun parlamentoda temsil edilmeyen bir kesimine aşırı yüklenmek konusunda en ufak bir niyeti olmamıştır. Parlamento otoritesine direnecek hiçbir araca sahip

olmayan Guernsey ve Jersey adaları Büyük Britanya'nın başka herhangi bir yerinden daha az vergilendirilmektedir. Parlamento, kökeni ister doğru olsun isterse yanlış, kolonilerin vergilendirilmesi konusunda varsayılan yetkisini uygulamaya kalktığında, bugüne değin asla kendi yurt içindeki yurttaşlarının vergileri ile bire bir orantılı bir şey bile talep etmemiştir. Öte yandan kolonilerin katkısı toprak vergisindeki yükselişe ya da düşüşe paralel olarak düşüyorsa veya yükseliyorsa, Parlamento kendi yurttaşlarından ayrı olarak onları vergilendirmemiştir. Bu durumda kolonilerin sanki Parlamentoda temsil edilmiş gibi oldukları söylenebilir.

Deyim yerindeyse, imparatorluklardaki her ilin aynı derecede vergilendirilmediğine, her ile düşen verginin hükümdar tarafından belirlendiğine, bunun nasıl tahakkuk ettirilip toplanacağını kimi illerde hükümdarın kendisi belirlerken kimi illerde bunu il meclislerine bıraktığına ilişkin kimi örnekler de yok değildir. Fransa'nın kimi illerinde kral vergi miktarını belirlemekle kalmaz, bunun tahakkukuna ve toplanmasına da kendisi karar verir. Salma yöntemiyle vergilendirme çizelgesine göre, Büyük Britanya Parlamentosunun koloni meclislerine karşı tutumu, hemen hemen Fransa Kralı'nın, en iyi biçimde yönetildiği varsayılan, kendi yönetimi altındaki illerine karşı tutumu ile aynıdır.

Ama, her ne kadar, bu çizelgeye göre, kolonilerin kamu vergi yükü içindeki kendi paylarının yurtiçindeki diğer yurttaşlarla aynı oranda olmadığından korkmaları için hiçbir neden yoksa da; Büyük Britanya hükümetinin bu tutarın oranının uygun olmadığından korkması için yeterince sebep vardır. Büyük Britanya Parlamentosu geçmişte bir süre kendi kolonilerinde, Fransa Kralının Fransa illerinde sahip olduğu ayrıcalıklara sahip olmamıştır. Eğer koloni meclislerinin gönlü olmasaydı (ki şimdiye değin olduklarından daha başarıyla yönetilmedikçe gönülleri olur), Parlamentonun en akla yatkın salmalarından bile yakayı sıyır-

mak ya da onu reddetmek için sürüyle bahane bulabilirlerdi. Diyelim ki bir Fransız savaşı patlak verdi; imparatorluğun tahtını savunmak için derhal on milyon gerekiyor. Bu tutar faiz karşılığında bir miktar Parlamento fonu rehin edilerek borç alınmış olmalı. Bu fonun bir bölümünü Parlamento Büyük Britanya içinden vergi toplamak yoluyla, bir bölümüne de Amerika'daki ve Batı Hint Adalarındaki her koloniye salma göndererek toplamayı öneriyor. Halk, kısmen savaşın merkezinden çok uzaktaki, kimi zaman da belki bu olayın kendisini hiç ilgilendirmediğini düşünen bu meclislerin keyfine kalmış bir fonun kredisine parasını yatırır mıydı? Böylesi bir fondan toplanacak para, Büyük Britanya'da isteğe bağlı olarak toplanacak bir vergiden daha fazla değildir. Böylelikle savaşın neden olduğu borcun tüm yükü, şimdiye değin hep olduğu gibi, Büyük Britanya'ya; imparatorluğun tümüne değil, yalnızca bir bölümüne düşer. Büyük Britanya, belki de dünya kurulduğundan buyana, imparatorluğunu genişlettiği için kaynaklarını artırmaksızın harcamalarını artıran tek devlettir. Diğer devletler genellikle imparatorluğun savunma masraflarının en büyük bölümünün yüklerini kendi tebaalarının ya da bağlı illerinin sırtına yıkmışlardır. Büyük Britanya şimdiye değin bu harcamaların neredeyse tümünü tebaasının ve bağlı illerin kendi üzerine yıkmasından yana dertlidir. Yasaların şimdiye değin tebaa ve bağlı il saydığı kendi kolonileriyle Büyük Britanya'yı aynı eşitlik zeminine koymak için, öyle görünüyor ki, kolonilerin kendilerine salınan vergilerden bir bahane ile yakayı sıyırmaları ya da reddetmeleri durumunda Parlamentonun bunun gereklerini derhal yerine getirebilmek için, anlaşılması zor, üstelik bugüne değin de neler olduğu hiç açıklanmamış kimi araçlara sahip olması gerekirdi.

Yine Büyük Britanya Parlamentosu kolonilerini, bunların kendi meclislerinin onayını bile almadan vergilendirme hakkını tümüyle kullanmış olsaydı; o andan itibaren ne bu meclislerin bir önemi kalırdı ne

de İngiliz Amerikası'nın tüm o önde gelen adamlarının. İnsanlar genellikle bunun kendilerine sağladıkları önem dolayısıyla, devlet işlerinin yönetiminde pay sahibi olmak istiyorlar. Her özgür ülkenin hükümet sisteminin istikrarı ve süresi, o ülkenin ileri gelenlerinin büyük çoğunluğunun, yani her ülkenin doğal aristokrasisinin kendi göreli önemlerini koruma ve savunma gücüyle orantılıdır. Bu önde gelen kişilerin sürekli olarak kendi önemlerini savunurken başkalarının önemine saldırıda bulunması, yerel grupların ve hırsların bütün oyununu oluşturur. Eğer o parlamento diye adlandırmaktan, Büyük Britanya Parlamentosu ile eşit yetkiye sahip görmekten hoşlandıkları meclisleri eğer Parlamentonun sıradan bakanları ve yürütme görevlileri derecesine düşseydi, onların göreli önemlerinin de bir hükmü kalmazdı. Bu yüzden Parlamentonun saldığı vergilendirme önerisin reddetmiş, tıpkı diğer hırslı ve yüksek ruhlu insanlar gibi, kendi göreli önemlerini korumak uğruna kılıçlarını çekmeyi yeğlemişlerdir.

Roma cumhuriyetinin çöküşüne doğru, devleti savunmanın ve imparatorluğu genişletmenin asıl yükünü üzerinde taşıyan Roma'nın bağlaşıkları, Roma yurttaşlarının sahip olduğu tüm ayrıcalıklara sahip olmak istediler. Reddedilince de iç savaş başladı. Bu savaş sırasında, Roma, genel konfederasyondan ayrılmalarının göreli önemi ile orantılı olarak, onların çoğuna birer birer bu ayrıcalıkları tanıdı. Büyük Britanya kolonilerine vergi salmakta ısrar ediyor; onlar da kendilerinin temsil edilmedikleri bir Parlamento tarafından vergilendirilmeyi kabul etmiyorlar. Eğer genel konfederasyondan ayrılmak isteyen her koloniye Büyük Britanya, imparatorluğun kamu gelirlerine katkısı oranında bir miktar temsilcilik vermiş olsaydı, aynı vergilere tabi olmalarının ve yurtiçindeki diğer yurttaşlarla aynı ticaret serbestisine sahip olmalarının sonucunda, bu temsilcilerinin sayısını da katkılarına sonradan yapılacak zamlar oranında artırması, ardından da önem kazanmanın bu yeni yön-

temini, hırsın yeni ve daha göz kamaştırıcı bu unsurunu her kolonisindeki önde gelen insanlara sunması gerekirdi. Koloni gruplarının önemsiz bir piyangosu olarak nitelendirilebilecek böylesine küçük ödüllerle uğraşmak yerine, kendilerinde doğal olarak varsaydıkları yetenelderine ve talihlerine güvenerek, bu kez büyük İngiliz siyasi piyangosundan ara sıra çıkacak büyük ödülü kazanmayı umabilirler. Bu yöntemlerden biri ya da diğeri Amerika'nın önde gelen kişilerinin önemini korumaya ve hırslarını tatmin etmeye dayalı olduğu sürece de, açıkça görülüyor ki, onların gönüllü olarak bunu bize sunmaları pek de olası değildir; onları buna zorlamak uğruna dökülecek kanın her damlası, hangi tarafın olursa olsun, biziin yahut bizim olmasını umduğumuz yurttaşlarımızın kamdır, işlerin geldiği şu aşamada kolonilerimizin yalnızca zor kullanarak kolayca fethedileceğini sananlar kendilerini kandırıyorlar. Kıta Kongresi diye adlandırdıkları meclisin kararlarını uygulayan kişiler şu anda kendilerini belki de Avrupa'nın en büyük yurttaşlarının bile hissetmedikleri denli önemli hissediyorlar. Dükkancılar, tacirler, avukatlar şimdi devlet adamı ve kanun koyucu olmuş, dünyada görülmüş en büyük ve en yıkılmaz imparatorluklardan biri olacağına inandıkları, olması da olası görünen çok geniş bir imparatorluğun yeni bir hükümet biçimini saptamakla meşguller. Kıta Kongresi çatısı altında değişik şekilde hareket eden bu beş yüz kişi ile onların emrini uygulayan beş yüz bin kişinin tümü, kendi önemleri büyük ölçüde artmış gibi davranıyorlar. Amerika'daki iktidar partisinin her bireyi, bugün kendi gözünde şimdiye değin doldurmadığı, doldurmayı hayal bile etmediği bir makamı doldurmaktadır; kendisine ya da önderlerine yeni bir hırs nesnesi sunulmadığı sürece de, eğer kendisi normal bir insan ruhuna sahipse, bunu savunmak uğrunda ölecektir.

Başkan Henaut'nun bugün zevkle okuduğumuz, ama o günlerde pek de önemli bir haber sayılmayan Meclis'deki birçok küçük tar-

tışmalara ilişkin anılarında bir sözü vardır. Ama herkes, der Henaut, kendisini bir ölçüde önemli görüyordu; zaman zaman kaleme aldıkları sayısız anılarının çoğunda, olayları abartarak kendilerini önemli aktörler olarak gösteriyorlardı. O zaman Paris kentinin kendisini nasıl inatla savunduğu, tüm Fransız krallarının en iyisine ve sonradan en sevilenine boyun eğmek yerine ne dramatik bir açlığı yeğledikleri iyi bilinir. Yurttaşların büyük bölümü, ya da onları yönetenlerin büyük bölümü, eski rejimin yeniden kurulması durumunda sona ereceğini düşündükleri kendi önemleri uğruna savaştılar. Kolonilerimiz de birleşmeye razı edilmedikçe, tıpkı Paris kentinin en iyi krallardan birine karşı savundukları denli büyük bir inatla, tüm anavatanların en iyisine karşı kendilerini savunacağa benziyorlar.

Temsil fikri eski zamanlarda pek bilinmiyordu. Bir devletin halkı, bir başka devletin yurttaşlığına kabul edildiği zaman, o diğer devletin halkı ile birlikte oy kullanacak ve söz söyleyecek şekilde bir birlik oluşturma hakkına sahip değillerdi. İtalya halkının büyük bir bölümünün Roma yurttaşları ile aynı haklara sahip olması Roma cumhuriyetini tümüyle yıkan şey olmuştur. Kimin Roma yurttaşı olup kimin olmadığını ayırt etmek artık olanaksız olmuştu. Hiçbir kabile kendi üyelerini tanımıyordu. Halk meclislerine her türden insan girebiliyor, gerçek yurttaşları sürebiliyor ve kendileri gerçek yurttaşmış gibi cumhuriyetin işleri hakkında karar verebiliyordu. Ama eğer Amerika Parlamento'ya elli altmış yeni temsilci göndermiş olsaydı, Avam Kamarası'nın kapıcısı kimin üye olup kimin olmadığını ayırt etmekte pek güçlük çekmezdi. Bu nedenle her ne kadar Roma anayasası haliyle Romanın müttefik İtalya devletleri ile birleşmesi sonucu yıkılmışsa da, Büyük Britanya'nın kolonileri ile birlik oluşturmalarından İngiliz anayasasının zarar göreceğine ilişkin en küçük bir olasılık yoktur. Tersine anayasa onlarla tamamlanacak, onlar olmadan eksik kalacaktır. İmparatorluğun her kesiminin işleri ile

ilgili görüşmeleri sürdürecek ve karar verecek olan meclisin her şeyden haberdar olabilmesi için her kesiminden gelen temsilcilere gereksinimi vardır. Ama bu birliğin öyle kolay olacağını, hiçbir zorluk yaşanmayacağını söylemek istemiyorum. Şimdiye değin üstesinden gelinemeyecek bir sorun duymadım. En önemli sorun, şeylerin doğasından değil, Atlantik'in iki yakasındaki insanların önyargılarından ve düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.

Suyun bu yakasında, bizler Amerikan temsilcilerinin çokluğunun anayasanın dengesini tersine çevireceğinden; ya kralın etkisinin ya da demokrasinin gücünün artacağından korkarız. Ama, eğer Amerikan temsilcilerinin oranı Amerikan vergi geliri ile orantılı olursa, yönetilecek insan sayısı da onları yönetme araçlarına bağlı olarak artacaktır. Anayasanın monarşik ve demokratik tarafları, birlikten sonra, tıpkı daha önce olduğu gibi, tamı tamına her birinin göreli önemleri ile orantılı olarak dengelenecektir.

Suyun öte yakasındaki insanlar ise, hükümet merkezine olan uzaklıklarının onları birçok baskıya maruz bırakacağından korkmaktadırlar. Aına, onların Parlaınento'da sayıları en baştan beri hatırı sayılır büyüklükte olacak temsilcileri, kolaylıkla onları her türlü baskıya karşı koruyacaktır. Uzaklık temsilcinin seçmenine olan bağımlılığını zayıflatamaz. Temsilci hâlâ Parlamento'daki sandalyesini koruduğunu hissederken, bunun sonuçları da seçmeninin yararına olacaktır. Böylelikle, temsilcinin, yasama organının bir üyesi olmanın tüm yetkilerini kullanarak, herhangi bir sivil ya da askeri görevlinin imparatorluğun bu uzak köşelerinde işleyeceği suçu şikayet etmek yoluyla bu dostluğu kazanması kendi yararınadır. Bunun yanı sıra, Amerika'nın hükümet merkezine uzaklığı, o ülkenin yerlilerinin, biraz da haklı bir gerekçe ile, bunun pek uzun sürmeyeceği yolunda kendilerini kandırmalarına neden olabilir. O ülkenin, bugüne değin servet, nüfus ve toprak ıslahı bakımından

gösterdiği hızlı ilerleme nedeniyle, belki de Amerikan vergileri İngiliz vergilerini bile geçebilir, imparatorluk merkezi o zaman doğal olarak imparatorluğun tümünün genel savunmasına ve finansmanına en fazla katkıda bulunan kesimine daha fazla ağırlık verecektir.

Amerika'nın keşfi ve Doğu Hindistan'a Ümit Burnu üzerinden bir yol bulunması, insanlık tarihinin kaydettiği en büyük ve en önemli iki olaydır. Sonuçları da şimdiden büyük olmuştur; ama bu keşiflerin yapılmasından bu yana geçen iki üç yüzyıllık kısa bir dönem içerisinde, bunun sonuçlarının gerçek boyutunu görebilmek olanaksızdır, insanlığa bundan sonra ne gibi yararlar ya da zararlar getireceğini hiçbir insan aklı önceden kestiremez. Dünyanın en uzak köşelerini bir dereceye kadar birleştirmekle, onlara bir diğerinin isteklerini tatmin etme, bir diğerinin zevklerini artırma, bir diğerinin emeğini teşvik etme olanağı sağlamakla, onların genel eğilimlerine faydalı olacağı düşünülse de, gerek Doğu Hint Adalarının gerekse Batı Hint Adalarının yerlilerine getireceği tüın bu faydalar, onların başına gelen dramatik talihsizlikler karşısında batıp yitmiştir. Ama, bu talihsizlikler de bu olayların kendi doğalarında bulunan bir şeyden değil, daha çok kazara meydana gelmiştir. Bu keşiflerin yapıldığı zaman diliminde güç üstünlüğü rastlantı sonucu Avrupalılarda olduğundan, bu uzak ülkelerde her tür adaletsizliği hiçbir ceza almadan gerçekleştirdiler. Belki bundan sonra bu ülkelerin yerlileri güçlenir, veya Avrupa'nın yerlileri zayıflar da, dünyanın farklı bölgelerinin halkları arasında karşılıklı korku salınmak suretiyle bağımsız ülkelerin adaletsizliğini bir diğerinin haklarına karşı bir tür saygıya dönüştürecek olan cesaret ve kuvvet eşitliğine varırız. Ama, bu güç eşitliğini kurmak için, ancak her ülkeden her ülkeye yaygın bir ticaretin doğal olarak, ya da daha çok zorunlu olarak gerçekleştireceği her türlü bilgi ve ilerlemenin karşılıklı olarak aktarılmasından daha iyi bir yol görünmüyor.

Bu arada, bu keşiflerin en önemli sonuçlarından birisi de ınerkantilist sistemin başka türlü asla ulaşamayacağı bir görkeme ulaşmasıdır. Bu, bir büyük ulusun temel hedefinin, toprağın ıslahı ve ekilip biçilmesi yoluyla değil de daha çok ticaret yoluyla, kırsal emek yoluyla değil de daha çok kentsel emek yoluyla zenginleşmek olmasıdır. Ancak, bu keşiflerin sonucunda, dünyanın yalnızca küçük bir bölümünün (Avrupa'nın Atlantik'te kıyısındaki kesimi ile Baltık ve Akdeniz çevresindeki ülkeler) sanayicisi ve taşımacısı olmak yerine, Avrupa'nın ticaret kentleri artık Amerika'nın sayısız zengin çiftçilerine sanayi malı üreten, hemen hemen tüm Asya, Afrika ve Amerika ülkelerinin taşımacılığını, bazı bakımlardan da sanayiciliğini yapar oldular. Her biri eskisinden hem çok daha büyük hem de çok daha geniş iki yeni dünya açıldı emeklerinin önüne. Bunlardan birinin pazarı ise halen gün be gün büyümektedir.

Amerika'da kolonisi olan ve Doğu Hint ülkeleri ile doğrudan ticaret yapan ülkeler gerçekten de bu büyük ticaretin tüm gösterişini ve görkemini yaşadılar. Ancak diğer ülkeler de, onları dışlamaya çalışan tüm iğrenç kısıtlamalara karşın, yine de sık sık bu büyük çıkardan önemli birer pay kaptılar. Örneğin, İspanya ve Portekiz kolonileri İspanya ve Portekiz'in emeğinden çok diğer ülkelerin emeğine daha çok gerçek teşvik verdi. Doğruluğuna garanti veremem ama söylendiğine göre tek bir keten ürününde tüm bu kolonilerin tüketimi yılda üç milyon sterlini aşmaktaymış. Ama bu büyük tüketim hemen hemen tümüyle Fransa, Flanderler, Hollanda ve Almanya tarafından karşılanmaktadır. İspanya ve Portekiz bunun ancak küçük bir bölümünü sağlamaktadır. Kolonilere her yıl bu denli büyük miktarda keten sağlayan sermaye, bu diğer ülkelerin halkları arasında bölüşülmüştür; onlara bir gelir getirmektedir. Yalnızca bunun kârları İspanya ve Portekiz'de Kadiz ve Lizbon tacirlerinin görkemli masraflarına harcanır.

Her ulusun kendi kolonilerinin ticaret tekelini güvence altına almaya yönelik düzenlemeleri bile, zaman zaman aleyhine kuruldukları

ülkelerden çok lehine kuruldukları ülkelere daha fazla zarar verir. Diğer ülkelerin emeği üzerine konan haksız baskı geri tepip, deyim yerindeyse baskıcıların tepesine biner. Diğer ülkelerinkinden çok kendi emeklerine zarar verir. Bu düzenlemelerle, örneğin Hamburglu tacir Amerikan pazarına satmayı hedeflediği ketenini önce Londra'ya göndermek, Alman pazarı için satın alacağı tütünü de oradan getirmek zorundadır. Çünkü, ne birini doğrudan Amerika'ya gönderebilir, ne de diğerini doğrudan Amerika'dan getirtebilir. Bu kısıtlama ile büyük olasılıkla mallardan birini aksi durumda satacağından bir miktar daha ucuza satmak, diğerini ise aksi durumda alacağından bir miktar daha pahalıya satın almak zorunda kalacaktır. Kârları da büyük olasılıkla bundan dolayı bir miktar düşecektir. Ancak, Hamburg ile Londra arasındaki bu ticarette, Amerika'nın ödemelerinin Londra'dakiler kadar günün gününe olduğunu varsaysak bile, ki aslında öyle değildir, sermayesini şüphesiz Amerika ile doğrudan yapacağı bir ticarete oranla çok daha hızlı çevirmektedir. Bu nedenle de, bu düzenlemelerin sınırladığı Hamburg tacirinin sermayesi, dışlandığı bu işkolunda, aksi halde olabileceğinden çok daha fazla miktardaki Alman emeğini sürekli istihdam etmektedir. Böylece, her ne kadar bir istihdam alanı onun açısından diğerine göre daha az kârlı olabilirse de, ülkesi için asla daha az avantajlı olamaz. Hatta, deyim yerindeyse tekelin doğal olarak Londralı taciri çektiği istihdam alanı daha avantajlı olabilir. Bu istihdam alanı belki de onun için çoğu alandan daha kârlı olabilir, ama, getirisinin yavaşlığı nedeniyle ülkesi için dalia avantajlı olamaz.

Bu yüzden Avrupa'daki lıer ülkenin kendi kolonileri ile olan ticaretin tüm avantajını kendi lehlerine çevirme yönündeki adil olmayan girişimleri sonucunda, hiçbir ülke bir şey elde edememiş, yalnızca barış zamanı finansman masrafları, savaş zamanı da onlar üzerinde kurulan baskının savunma masrafları artmıştır. Koloni sahibi olmanın getirece-

ği olumsuzlukları her ülke tümüyle kendi lehine çevirmiştir artık. Bu ticaretlerinden kaynaklanan avantajlarını diğer ülkelerle paylaşmaları zorunda kalmışlardır.

Elbette, ilk bakışta Büyük Amerika ticaret tekeli doğal olarak en değerli bir kazanım gibi görünür. Politikanın ve savaşın tozu dumanı içerisinde, hırstan gözü dönmüş birine doğal olarak uğrunda savaşılmaya değer göz kamaştırıcı bir hedef olarak görünür. Ama, onun göz kamaştırıcı görkemi, ticaretin olağanüstü büyük boyutları, tekelin çok zedeleyici kıldığı bir hedeftir. Doğal seyrindeyken ülke açısından diğer istihdam alanlarının çoğundan daha az avantajlı olan bir istihdam alanının, ülke sermayesinin aksi halde akacağından çok daha büyük bir bölümünü emmesine neden olur.

Her ülkenin ticari sermayesi, ikinci kitapta da gösterildiği gibi, deyim yerindeyse, doğal olarak ülkeye en avantajlı olan istihdam alanını arar. Eğer taşımacılık işinde istihdam ediliyorsa, ait olduğu ülke, o sermayenin taşımacılığım yaptığı tüm ülkelerin mallarının büyük bir çarşısı haline gelir. Aına bu sermayenin sahibi zorunlu olarak bu malların olabildiğince büyük bir bölümünü yurtiçinde satmayı yeğler. Böylelikle kendisini ihracatın sıkıntısından, riskinden ve masraflarından korumuş olmakta, bu malları yurtdışına ihraç edeceğinden heın daha ucuza, hem de daha düşük bir kârla yurtiçinde satmaktan memnun olmaktadır. Böylece, kendisi doğal olarak kendi taşımacılık işini olabildiğince yurtiçi tüketim amaçlı dış ticarete çevirmeye çalışır. Eğer sermayesini yeniden bir yurtiçi tüketim amaçlı dış ticaret alanına aktarırsa, yine aynı nedenle kimi dış pazarlara ilıraç etmek amacıyla topladığı yerli malların olabildiğince büyük bir bölümünü yurtiçinde satmaktan memnun olacaktır. Böylece kendi tüketim amaçlı dış ticaret işini olabildiğince bir iç ticaret işine çevirmeye çalışacaktır. Her ülkenin ticari sermayesi doğal olarak kendine yakın olan istihdam alanına yaklaşırken, uzakta olandan daha da uzaklaşır; getirisi daha sık olana yaklaşırken getirisi uzak

ve yavaş olandan uzaklaşır; ait olduğu veya sahibinin yerleşmiş olduğu ülkenin üretken emeğinden en fazla miktarda geçindirebilen istihdam alanına yaklaşırken, en az miktarda emek geçindirebilecek olandan daha da uzaklaşır. Normal koşullarda doğal olarak ülkeye en avantajlı olana yaklaşırken, en az avantajlı olandan uzaklaşır.

Ama, eğer normal koşullarda ülkeye daha az avantajlı olan bu uzak istihdam alanlarından birinde kâr oranı bir şekilde daha yakın olana duyulan doğal eğilimi dengelemeye yetecek kadar artacak olursa, bu kâr üstünlüğü, hepsindeki kâr oranlan normal düzeyine dönene değin en yakın istihdam alanlarından sermayeyi çeker. Ancak, bu kâr üstünlüğü, toplumun normal koşullarında, bu uzak istihdam alanlarının bir şekilde diğer istihdam alanlarıyla orantılı olarak yeterince sermayeyle doyurulmadığının ve toplumun sermayesinin tüm istihdam alanları arasında en uygun biçimde dağılmamış olduğunun kanıtıdır. Bir şeyin olması gerekenden ya daha ucuza satın alındığının ya da daha pahalıya satıldığının kanıtıdır. Tüm sınıflar arasından belli bir yurttaşlar sınıfının olması gerekenden, doğal koşullarda gerçekleşecek olandan ya daha fazla ödeyerek ya da daha az alarak baskı altına alındığını gösterir. Her ne kadar daha uzakta istihdam edilen aynı sermaye asla daha yakındaki ile aynı miktarda üretken emeği geçindiremeyecek idiyse de, hâlâ uzaktaki istihdam alanı da yakındaki bir istihdam alanı kadar toplumun refahı için gerekli olabilir. Çünkü, uzak istihdam alanının uğraştığı mallar belki de daha yakındaki birçok istihdam alanının sürdürülebilmesi için gereklidir. Ama eğer bu tür mallarla uğraşanların kârları normal düzeyinin üstündeyse, bu mallar olması gerekenden daha pahalıya, yani doğal fiyatının bir miktar üstünde satılacaktır. Daha yakın istihdam alanı ile meşgul olan tüm bu kişiler ise az çok bu yüksek kâr oranı tarafından baskı altına alınmış olacaklardır. Onların çıkarı da, bu durumda, kârlarını uygun düzeye indirebilmek ve kendi mallarının fiyatlarının doğal düzeyine inmesini sağlamak için, bir miktar sermayenin bu daha yakın

istihdam alanlarından çekilmesini ve uzak olana yönelmesini gerektirir. Bu olağanüstü durumda, kamu yararı, bir kısım sermayenin normal koşullarda daha avantajlı olan bu istihdam alanlarından çekilerek normal koşullarda kamu için daha az avantajlı olan kesime yönlendirilmesini gerektirir. Yine bu olağanüstü durumda, insanların doğal çıkarları ve eğilimleri tam da tüm diğer normal koşullarda olduğu gibi kamu çıkarı ile örtüşiir ve onları yakın istihdam alanından uzak istihdam alanına doğru sermayelerini aktarmaya teşvik eder.

Böylelikle bireylerin özel çıkarları ve tutkuları doğal olarak onları normal koşullarda toplum için en avantajlı alanlara sermayelerini yatırmaya hazırlar. Ama eğer bu doğal tercihten bu istihdam alanlarına doğru çok fazla yönelirlerse de, bu kez o alanlarda kâr oranının düşmesi ve diğer tüm alanlarda kâr oranlarının yükselmesi anında onları bu yanlış tahsisten geri döndürür. Böylelikle, yasanın herhangi bir müdahalesi olmadan, insanların özel çıkarları ve tutkuları doğal olarak onları toplumun genel çıkarına en uygun olacak şekilde sermayelerini farklı istihdam alanları arasında paylaştırmaya götürür.

Merkantilist sistemin tüm bu düzenlemeleri zorunlu olarak bu doğal ve en avantajlı sermaye dağılımını az çok bozar. Ama Amerika ve Doğu Hindistan ticareti ile ilgili olanlar ise belki daha fazla bozmaktadır, çünkü bu iki büyük kıta ile yapılan ticaret, tüm diğer ticaret alanlarından çok daha fazla sermaye çekmektedir. Ama bu iki ticaret alanında da düzenlemelerin sermaye dağılımını bozması, tümüyle aynı değildir. Tekel her ikisinin de itici gücüdür; ama bu farklı bir tekel türüdür. Birinde ya da diğerindeki tekel gerçekten de merkantilist sistemin tek motoru gibi görünmektedir.

Amerika ticaretinde her ulus diğer tüm ulusları buralarla doğrudan ticaret yapmaktan dışlayarak kolonilerinin tüm pazarını olabildiğince genişletmeye çalışır. On altıncı yüzyılın büyük bir bölümünde, Porte-

kizliler, Doğu Hindistan ile olan ticaretlerini, yine aynı şekilde, buralara giden yolu ilk bulan taraf olmaları nedeniyle Hint denizlerine tek yelken açma hakkının kendilerinde olduğunu öne sürerek, yönetmeye çalıştılar. Hollandalılar hâlâ baharat adaları ile yaptıkları ticaretten diğer tüm ulusları dışlamayı sürdürüyorlar. Bu tür tekeller yoluyla ticaretten dışlanan diğer tüm uluslar, şüphesiz, yalnızca sermayelerinin bir bölümünü aktarmaları uygun olan bir alandan dışlanmakla kalmayıp, aynı zamanda bu ticaretin konusu olan malları, kendilerinin onları üreten ülkelerden doğrudan ithal etmeleri durumuna kıyasla bir miktar daha pahalıya almaktadırlar.

Ancak, Portekiz'in gücünü yitirmesinden bu yana, hiçbir Avrupa ulusu Hint denizlerine yegane yelken açma hakkının kendinde olduğunu iddia etmedi. Hint denizlerinin önemli limanları şu anda tüm Avrupa uluslarının gemilerine açıktır. Ama Portekiz ve son birkaç yıl içerisinde Fransa dışında diğer tüm ülkelerdeki Hindistan ticareti birer tekelci şirketin elindedir. Bu tür tekeller özellikle onu kuran ulusların aleyhine işler. Böylelikle o ulusun çok büyük bir bölümü, kendileri açısından sermayelerinin bir bölümünü yönlendirmeleri uygun olabilecek bir ticaret alanından dışlanmakla kalmıyor, aynı zamanda o ticaretin konusu olan malları da, diğer tüm yurttaşlara açık ve serbest olduğu duruma kıyasla bir miktar daha pahalıya almak zorunda kalıyorlar. Örneğin, İngiliz Doğu Hindistan şirketinin kuruluşundan beri, İngiltere'nin diğer sakinleri, bu işkolundan dışlanmalarının ötesinde, tükettikleri Doğu Hindistan mallarının fiyatı içerisinde yalnızca o şirketin yaptığı aşırı kârı değil aynı zamanda böylesine büyük bir şirketin yönetiminin kaçınılmaz olarak yol açacağı hile ve yolsuzluğun bedelini de ödemek zorunda kalmaktadırlar. Bu ikinci tür tekelin saçmalığı bu nedenle ilkine göre çok daha belirgindir.

Her iki tür tekel de az çok toplumun doğal sermaye dağılımım bozar, ama her zaman aynı şekilde bozmaz.

Birinci tür tekeller daima kendi akışına bırakıldığında başka bir yöne gidecek olan toplum sermayesinin büyük bir bölümünü, uğruna kuruldukları belli bir alana çeker.

İkinci tür tekeller ise sermayeyi kimi zaman uğruna kuruldukları belli bir alana doğru çekerken, kimi zaman da duruma göre o alandan iter. Yoksul ülkelerde, bu tekeller doğal olarak o alana normalde ayrılacak olandan daha fazla sermaye çekerler. Zengin ülkelerde ise doğal olarak hatırı sayılır miktardaki sermayeyi o alandan iterler.

Örneğin, İsveç, Danimarka gibi yoksul ülkeler, bu ticareti bir tekelci şirkete bırakmamış olsalardı, büyük olasılıkla Doğu Hindistan'a tek bir gemi bile gönderemeyeceklerdi. Böylesine bir şirketin kurulması zorunlu olarak serüvencileri teşvik eder. Tekel onları iç piyasadaki diğer rakiplere karşı korur. Hatta dış pazarlarda diğer ulusların tacirlerine karşı biraz da şans verir.tekel onlara hatırı sayılır miktardaki mal için belli bir kâr garantisi sağlar. Daha büyük bir miktar için ise hatırı sayılır miktar da kâr elde etme şansı verir. Böylesine olağanüstü bir teşvik olmasa, bu yoksul ülkelerin yoksul tacirleri büyük olasılıkla o küçük sermayelerini Doğu Hindistan ticareti gibi onlara çok uzak ve belirsiz görünen bir serüvenin riskine atmayacaklardı.

Oysa Hollanda gibi zengin bir ülke, serbest ticaret durumunda Doğu Hindistan'a büyük olasılıkla şimdi gönderdiğinden çok daha fazla gemi gönderecekti. Hollanda Doğu Hindistan Şirketi'nin sınırlı sermayesi büyük olasılıkla, aksi halde buraya akacak olan çok büyük miktardaki ticari sermayeyi buradan kaçırmaktadır. Hollanda'nın ticari sermayesi öylesine büyüktür ki, taşarak, kimi zaman yabancı ülkelerin kamu fonlarına, kimi zaman yabancı ülkelerin özel tacirleri ve serüvencilerine kredi olarak, kimi zaman en dolaylı tüketim malları dış ticareti sektörlerine, kimi zaman da taşımacılık sektörüne akmaktadır. Tüm yakın istihdam alanları normal bir kâr oranı ile buralarda istihdam

edilen sermayelerle tümüyle dolduğu için, Hollanda zorunlu olarak sermayesini en uzak alanlara akıtmaktadır. Eğer tümüyle serbest bırakılmış olsaydı, Doğu Hindistan ticareti büyük olasılıkla bu atıl sermayenin büyük bir bölümünü emecekti. Doğu Hindistan, Avrupa imalatçılarına ve Amerika'nın altını, gümüşü ve diğer ürünlerine, Avrupa ile Amerika'nın toplamından bile çok daha büyük bir pazar sağlamaktadır.

Sermayenin doğal dağılımındaki her bozulma, ister sermayeyi aksi halde gideceği bir alandan itmek şeklinde olsun, isterse aksi halde gitmeyeceği bir işkoluna çekmek şeklinde olsun, doğası gereği içinde bulunduğu topluma zarar verir. Eğer herhangi bir tekelci şirket olmadan Hollanda'nın Doğu Hindistan ticareti şu anda olduğundan daha büyük olacaksa, bu ülke sermayesinin bir bölümünün o bölüm için en uygun istihdam alanından dışlanmasıyla, hatırı sayılır ölçüde bir zarara uğruyor olmalı. Yine aynı şekilde, hiçbir tekelci şirket olmadan İsveç ile Danimarka'nın Doğu Hindistan ticareti, şu anda olduğundan daha küçük hacimli olacaksa, ya da dalıa büyük bir olasılıkla hiç varolmayacaksa, bu iki ülke de şu anki koşullarına az çok uygun olmayan bir istihdam alanına sermayelerinden bir bölümünü çekmekle, benzer şekilde hatırı sayılır bir zarara uğruyorlardır. Hepsi için de bugünkü koşullarda belki en iyisi, küçücük sermayelerinin bu denli büyük bir bölümünü, yurtiçinde o kadar çok üretken emek sıkıntısı çekilirken çok daha fazla miktarda üretken emek beslemeyi bir kenara bırakıp, son derece küçük bir miktar üretken emeği besleyebildiği, getirisi son derece yavaş olan, çok sayıdaki uzak mesafe ticaretine ayırmaları yerine, bir miktar daha pahalıya bile gelse, Doğu Hindistan mallarını başka uluslardan satın almalarıdır.

Bu yüzden, bir tekelci şirket olmadan belli bir ülke Doğu Hindistan ile doğrudan ticaret yapamıyorsa, şu andan itibaren böyle bir şirketin artık ortadan kaldırılması, bu ülkenin de Doğu Hindistan ile doğrudan

ticaret yapmayı bırakması gerekir. Bu tür şirketlerin genel olarak artık Doğu Hindistan ticaretini sürdürmemesi gerektiğini, yüzyıldan fazla bir süredir tekelci şirkete sahip olmaksızın Doğu Hindistan ticaretinin keyfini süren Portekiz örneği yeterince açıklamaktadır.

Hiçbir özel tacirin Doğu Hindistan'ın her limanında, buralara sık sık gönderdiği gemiler için ınal toplayacak faktörler ve temsilciler beslemeye yetecek ölçüde büyük bir sermayeye sahip olmadığı söylenir. Oysa, bunu yapamadığı sürece kargo bulmakta çekeceği güçlük yüzünden gemileri geri dönüş için uygun mevsimi kaçırabilirler. Bu denli uzun bir gecikmenin maliyeti de hem bu yolculuğun tüm kârını alır götürür, hem de sık sık çok büyük miktarda zarara yol açar. Ama bu tez hiçbir şeyi kanıtlamasa bile şunu kanıtlamaya yeterlidir: hiçbir büyük ticaret branşı, tüm ulusların deneyimlerinin tersine, tekelci bir şirket olmadan yürütülemez. Herhangi bir özel tacirin sermayesinin asıl branşını yürütebilmek için diğer tüm yan branşlarını da yürütmeye yettiği hiçbir işkolu yoktur. Ama, bir ulus herhangi bir büyük işkolunu yürütmeye hazır olduğu zaman, sermayesinin belli bir bölümü doğal olarak o işkolunun tüm branşları arasında bölünür. Kimi tüccar çıkarları için Doğu Hindistan'da yerleşmeyi çıkarlarına uygun bulur ve oradaki sermayesini Avrupa'da yerleşik diğer tacirlerin gönderdiği gemilere mal sağlamakta kullanır. Farklı Avrupa uluslarının Doğu Hindistan'da elde ettiği yerleşimler, eğer şu anda ait oldukları tekelci şirketlerden alınıp da hükümdarın korumasına verilseydi, en azından ait oldukları ulusların tacirleri açısından hem güvenli hem de kolay olurdu. Herhangi bir zaman diliminde herhangi bir ülkenin sermayesinin kendi seyrine bırakıldığı zaman, deyim yerindeyse, Doğu Hindistan ticaretine eğilimli olması, o işin her alt dalını sürdürmeye yeterli olduğu anlamına gelmez. O zamanda, o ülkenin bu işkolu için olgunlaşmamış olduğunu, gereksinim duyduğu Doğu Hindistan mallarını, kendisi doğrudan Doğu

Hindistan'dan ithal etmek yerine,daha pahalı bile olsa bir süre daha başka uluslardan satın alması gerektiğini kanıtlar. Bu malların fiyatının yüksekliğinden doğan kayıp, sermayesinin çok büyük bir bölümünü, Doğu Hindistan ile doğrudan ticaret yapmak yerine, daha gerekli, daha kullanışlı veya duruma ve koşullara daha uygun iş alanlarına aktarmamaktan doğan kayıp kadar olamaz.

Her ne kadar Avrupalılar Afrika ve Doğu Hindistan kıyılarında hatırı sayılır miktarda yerleşim edindilerse de, henüz bu ülkelerin hiçbirinde, Amerika kıtasındaki ve adalarındaki kadar çok sayıda ve hızla gelişen koloniler kuramamıştır. Ancak, çok sayıda ülkenin genel bir Doğu Hint adı altında bir araya geldiği gibi, Afrika da barbar uluslarla doludur. Ama, bu uluslar asla öyle zavallı ve çaresiz Amerikalılar kadar zayıf ve savunmasız değillerdir. Yaşadıkları kolonilerin doğal verimliliği ile orantılı olarak, haliyle çok daha kalabalıktırlar. Afrika'nın ya da Doğu Hindistan'ın en kalabalık ulusları çobanlardır; Hottentotlar bile öyleydi. Ama Meksika ve Peru dışında Amerika'nın her kesiminin yerlileri yalnızca avcılıkla geçiniyorlardı. Çobanların sayısı ile aynı verimlilikteki toprağın avcı sayısı arasındaki fark çok büyüktü. Afrika'da ve Doğu Hint Adalarında, bu yüzden yerlileri kovmak ve Avrupa plantasyonlarının sınırlarını asıl yerleşimcilerin topraklarının büyük bölümünün aleyhine genişletmek çok daha zordur. Ayrıca tekelci şirketlerin yeni kolonilerin büyümesi için pek uygun olmadığı zaten görüldü. Doğu Hindistan'da çok az ilerleme kaydetmelerinin de asıl sebebi budur. Portekizliler, herhangi bir tekelci şirkete sahip olmadan da Afrika ve Doğu Hindistan ticaretini yürüttüler. Onların Afrika kıyısında Kongo, Angola ve Bengal'deki, Doğu Hindistan'da ise Goa'daki yerleşimleri her ne kadar batıl inanç ve her türden kötü yönetim sebebiyle oldukça sıkıntıda ise de, yine de Amerika kolonilerine biraz da olsa benzer. Buraların bir kısmı nesillerdir buralarda yaşayan Portekizlilerce mesken edilmiştir.

Ümit Burnu ve Batavia'daki Hollanda yerleşimleri ise şu anda AvrupalIların Afrika'da ve Doğu Hindistan'da sahip oldukları en önemli kolonilerdir. Bunların her ikisi de özellikle konumları bakımından çok şanslıdır. Ümit Burnu'nun yerli halkları tıpkı Amerika yerlileri gibi barbar ve kendini savunmaktan aciz bir ırktı. Ayrıca, deyim yerindeyse Avrupa ile Doğu Hindistan arasındaki yolun tam ortasında bulunuyorlar. Hemen her Avrupa gemisi gidiş ve dönüş yolculuklarında burada bir miktar kalırlar. Bu gemilere her türlü taze yiyecek, meyve ve kimi zarnan da şarap verilmesi işi, kolonilerin artık ürünleri bakımından çok büyük bir pazar oluşturur. Ümit Burnu'nun Avrupa ile Doğu Hindistanlın her kesimi arasındaki yol üzerinde bulunması gibi, Batavia da Doğu Hint'in önemli ülkeleri arasındaki yolların üzerindedir. Hindistan'dan Çin'e ve Japonya'ya giden en işlek yol üzerinde bulunur. Yolun yaklaşık tam orta yerindedir. Avrupa'dan Çin'e giden her gemi Batavia'ya uğrar. E<aha da önemlisi, sadece Avrupalılar tarafından yürütülen Doğu Hint ticaretinin değil aynı zamanda Hintli yerliler tarafından yürütülen ticaretin de merkezi ve en önemli pazarıdır. Çin, Japonya, Tonquin, Malaka, Koşinşin ve Celebes Adalarında yaşayan insanların işlettiği gemilere sık sık bu limanda rastlanır. Böylesine önemli özellikler bu iki koloninin büyümeleri karşısında tekelci bir şirketin baskıcı yönünün doğurduğu tüm engelleri aşmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca Batavia'nın dünyadaki en sağlıksız iklime sahip olmasının doğurduğu ek dezavantajı da ortadan kaldırmıştır.

İngiliz ve Hollandalı şirketler, her ne kadar yukarıda anılan iki koloni dışında önemli koloniler kurmamışsa da, Doğu Hint'te önemli başarılar elde etmişlerdir. Ancak burada da yeni yurttaşlarını yönetmek konusunda tekelci bir şirketin doğuştan gelen dehası kendini en açık biçimde göstermiştir. Baharat adalarında, verimli bir mevsimde beklentilerinin üstünde ürün aldıklarında, Hollandalıların yeterince olduğuna

inandıkları bir kârla satılması durumunda Avrupa'nın tüketimine yeteceğini tahmin ettikleri miktardan daha fazlasını yaktıkları söylenir. Yerleşime sahip olmadıkları adalarda da, buralarda doğal olarak yetişen karanfil ve Hindistan cevizi ağaçlarının genç tomurcuklarını ve yapraklarını toplayanlara bir prim verirler. Ancak, bu acımasız tutum yüzünden bunların kökü kurumuştur. Yerleşim sahibi oldukları adalarda bile bu ağaçların sayısının hayli azaldığı söylenir. Eğer kendi adalarının ürünü piyasayı doyuracak miktardan fazla olursa, yerlilerin bunların bir bölümünü diğer uluslara satmasından şüphelenirler. Onların düşüncelerine göre, tekellerini garantiye almanın en iyi yolu, pazara kendilerinin taşıyabileceğinden fazlasını yok etmektir. Değişik baskı yöntemleri ile Malakaların çoğunun nüfusunu azaltıp, kendi küçücük garnizonlarının ve oraya baharat alınak için gelen gemilerinin taze erzak ve diğer gereksinimlerine yetecek düzeye çektiler. Ancak, Portekiz yönetimi altında bile, bu adaların oldukça yüksek düzeyde meskun oldukları söylenir. Ingiliz şirketinin Bengal'de böylesine yıkıcı bir düzen kurmaya zamanları olmamıştır. Ama hükümetlerinin planı tam da bu yöndedir. Güvenilir kaynaktan edindiğim bilgiye göre, bir fabrikanın yöneticisinin bir köylüye çok zengin bir haşhaş, pirinç ya da başka tür bir hububat tarlasını tümüyle sürmesini buyurması, çok sık rastlanan bir olaymış. Olası bir yiyecek kıtlığını önlemek amacıyla yapıldığı söylenen bu işlemin asıl nedeni elde kalabilecek fazla miktardaki ürünü daha iyi bir fiyatla satma şansı elde etmekti. Diğer durumlarda ise bu düzen tersine dönmüştür. Yönetici olağanüstü bir kâr elde edeceğine inandığı zaman, bir haşhaş plantasyonuna yer bulmak amacıyla zengin bir pirinç ya da herhangi bir hububat tarlası sürülür. Şirket çalışanları da çoğu kez kimi durumlarda, yalnızca ülke dışına karşı değil ülke içi ticarette de, kimi önemli dallarda kendi lehlerine tekel kurma girişimlerinde bulunmuşlardır. Eğer buna izin verilmiş olsaydı, günün birinde onlar mutlaka, gasp ettikleri tekele ilişkin belli malların üretimini yalnızca kendilerinin satın alabileceğinin

değil, aynı zamanda bunu yeterli olduğunu düşündükleri bir kârla satabileceğinin de üzerindeki miktarın üretimini yasaklamaya kalkacaklardı. Bir iki yüzyıl içerisinde Ingiliz şirketi de büyük olasılıkla bu doğrultuda Hollandahlar gibi tümden yıkıcı olabileceklerini kanıtlamış olacaklar.

Oysa, fethettikleri ülkelerin hükümdarları olarak düşünüldüklerinde, hiçbir şey bu yıkıcı plan kadar bu şirketlerin gerçek çıkarlarına doğrudan zarar veremez. Hemen hemen her ülkede hükümdarın geliri halktan toplanır. Bu nedenle halkın geliri arttıkça, toprağının ve emeğinin yıllık ürünü arttıkça, hükümdara dalıa fazlasını verebilirler. O yüzden de yıllık ürünü olabildiğince artırmak onun çıkarınadır. Oysa madem bu her hükümdarın çıkarınadır, o zaman tıpkı Bengal hükümdarının geliri gibi bunların da başlıca geliri toprak rantına dayanır. Bu rant da ürünün miktarı ve değeri ile orantılı olmak zorundadır. Miktar da değer de pazarın genişliğine bağlıdır. Miktar her zaman için az çok ona ödeme yapmaya gücü yetecek insanların tüketimine bağlıdır. Fiyat ise daima onların rekabet etmeye ne denli gönüllü oldukları ile orantılıdır. Bu yüzden, alıcıların sayısını ve aralarındaki rekabeti olabildiğince artırmak için, ülkenin ürünlerini olabildiğince geniş bir pazara açmak, olabilecek en mükemmel ticaret özgürlüğünü sağlamak, bu hesapça da yalnızca tekelleri değili aynı zamanda yerli ürünleri de ülkenin bir bölümünden diğerine taşımanın, ihraç etmenin, ya da karşılığında herhangi bir mal ithal etmenin önündeki tüm engelleri ortadan kaldırmak, bir hükümdarın çıkarınadır. Ürünün miktarını ve değerini, bunun sonucunda da hükümdarın payını artırmanın en iyi yolu budur.

Ama, göründüğü kadarıyla, tacirler hükümdarlar gibi olsalar bile kendilerini onlar gibi görmeyi beceremiyorlar. Halen ticareti, yani alıp satmayı temel işleri olarak görüyorlar. Hükümdarlık karakterini tacir karakterinin ancak bir uzantısı gibi gören ve onun hizmetinde olması gerektiğini düşünen bu garip saçmalık, onların Hindistan'da daha ucuza alıp Avrupa'da dalıa iyi bir kârla satmalarını olanaklı kılar. Bu

amaçla tüm rakiplerini kendi hükümetlerinin egemenliğindeki tüm ülkelerden uzak tutmaya, bunun sonucunda da bu ülkelerin artık ürünün en azından bir bölümünü, kendi taleplerini kıtı kıtına karşılamaya yetecek düzeye, bir başka deyişle Avrupa'da iyi olduğunu düşündükleri bir kârla satmayı umdukları düzeye çekmeye çalışırlar. Her ne kadar önemsiz düzeyde de olsa, merkantilist alışkanlıkları onları normal koşullarda tekelcinin küçük ve geçici kârlarına hükümdarın büyük ve kalıcı çıkarlarını feda etmeye yönlendirir ve adıın adım onlara, tıpkı Hollandahların Malakalılara yaptığı şekilde, kendi hükümetlerine bağlı ülkeler gibi davranmaya götürür. Hükümdar olarak düşünüldüğünde, Hindistan sömürgelerine taşman Avrupa mallarının orada olabildiğince ucuza satılması, oradan getirilen Hindistan mallarının da olabildiğince iyi bir fiyata getirilip olabildiğince pahalıya satılması onların çıkarınadır. Anıa, tüccarın çıkarı bunun tersidir. Hükümdar olarak çıkarları yönettikleri ülkenin çıkarlarıyla aynı yöndedir. Tüccar olarak ise çıkarları aksi yöndedir.

Ama, eğer böyle bir yönetim anlayışı geldiği Avrupa'da bile temelden, hatta belki de bağışlanamayacak ölçüde sakatsa, bu yönetim anlayışının Hindistan'daki uygulaması haydi haydi sakattır. Yönetim zorunlu olarak bir tüccar konseyinden oluşur. Tacirlik şüphesiz tümüyle saygın bir meslektir. Ama, dünyanın hiçbir ülkesinde tek başına insanları yönetemez. Zor kullanmaksızın isteklerini yaptıramaz. Böylesi bir konsey ancak yanı sıra bir askeri güçle birlikte kendisine baş eğdirebihr. Hükümetleri de bu nedenle zorunlu olarak askeri ve despotça olur. Oysa tüccarın asıl işi, efendilerinin hesabına oraya götürdükleri Avrupa mallarını satıp karşılığında da Avrupa pazarı için Hint malları satın almaktır. Birini olabildiğince pahalıya satıp diğerini olabildiğince ucuza almak, böylelikle dükkanını işlettiği pazardan tüm rakiplerini olabildiğince dışlamaktır. O yüzden yönetimin düşünceleri de şirketin ticareti konusunda aynı doğrultudadır. Hükümeti tekel çıkarının hizmetine

sokmak, böylelikle en azından ülkenin artık ürünün bir bölümünün doğal büyümesini, şirket talebini ancak karşılamaya yetecek düzeyde sınırlı tutmak ister.

Ayrıca, yönetimin tüm üyeleri az çok kendi hesaplarına da ticaret yaparlar. Onlara bunu yapmayı yasaklamak boşunadır. On bin mil uzaklıkta, bu nedenle de gözden ırakta olan büyük bir muhasebe bürosunun memurlarının, efendilerinden gelecek basit bir emirle, kendi hesaplarına yaptıkları her türlü işi bırakıp, gerçekleştirmek için ellerinde her türlü aracın bulunduğu tüm servet edinme ümitlerinden vazgeçmelerini, efendilerinin kendilerine verdiği orta halli ücretle yetinmelerini beklemekten daha aptalca bir şey olamaz. Bu ücretler ılımlı olmasının yanı sıra, aşağı yukarı şirket kârlarının tümüne yakın olduğu için, artırılması da söz konusu değildir. Bu koşullarda şirket çalışanlarının kendi hesaplarına çalışmalarını yasaklamak, bu üst yöneticileri, ellerine düşme talihsizliğine uğramış astları üzerinde, efendisinin güçlerini kullanarak baskı kurma olanağı vermekten başka bir işe yaramaz. Çalışanlar, doğal olarak, şirketin kendi çıkarı için kurulan bu tekeli kendi çıkarları için de kullanmaya çalışırlar. Eğer diledikleri gibi davranabilirlerse, ticaretini yapmayı yeğledikleri malların ticaretini adilce herkese yasaklayarak bu tekeli açıktan açığa kurarlar. Doğrudan, belki de en iyi ve en az baskıcı tekel kurmanın yöntemi budur. Aına, eğer Avrupa'dan gelen bir emirle bunu yapmaları yasaklanırsa, buna rağmen gizliden gizliye ve dolaylı yollardan benzer bir tekel kurmaya kalkarlar ki, bu ülke açısından çok daha yıkıcıdır. İlgilenmeyi seçtikleri herhangi bir ticaret alanında temsilciler yoluyla, ya gizliden gizliye, ya da en azından iyice açığa vurmadan kendilerine müdahale edenleri taciz edip yok etmek için, hükümetin tüm otoritesini kullanarak, adalet yönetimini suiistimal edeceklerdir. Oysa çalışanların kişisel ticareti, şirketin genel ticaretinden çok dalıa fazla mal çeşidi içerir. Şirketin genel ticareti Avrupa ticaretinden öteye gitmez, ülkenin dış ticaretinin yalnızca bir bölümünü oluşturur. Oysa

çalışanların ticareti, kendi iç ve dış ticaretinin her alanına yayılabilir. Şirket tekeli, ancak artık ürünün serbest ticaret durumunda Avrupa'ya ithal edilecek bölümünün doğal artışını sınırlamaya çalışırken çalışanlar, iş çevirdikleri her ürünün, ister iç ticarete isterse dış ticarete yönelik olsun, tümünün doğal büyümesini sınırlandırmak, böylelikle bütün ülkenin tarımını geriletmek, nüfusunu azaltmak eğilimindedirler. Bu da, yaşamın temel gereksinimleri de dahil olmak üzere, bu çalışanların kendilerini hoşnut edecek bir kârla alıp satmayı umdukları her türlü ürünün miktarını azaltır.

Konumları gereği bu çalışanlar, kendi çıkarlarını yönettikleri ülkenin çıkarlarına karşı, efendilerinin kendi çıkarlarını koruduğundan çok daha hararetle korumaya daha yatkındırlar. Ülke efendilerine aittir. Efendileri kendilerine ait bir çıkarı korumaktan az çok geri durmazlar. Ama çalışanlara ait değildir. Aslında bunu kavrayabilecek düzeyde olsalar, efendilerinin gerçek çıkarı ülkenin çıkarı ile aynıdır.[6] Baskı yapmaları, büyük ölçüde cehaletten ve tüccarlara ait cimrice önyargıdan dolayıdır. Oysa, çalışanların gerçek çıkarı asla ülkenin çıkarı ile aynı değildir. Mükemmel bilgi ile donanmış olmaları bile onları bu baskıdan alıkoyamaz. Bu yüzden Avrupa'da saptanan düzenlemeler de, genellikle zaman zaman zayıf bile kalsalar, genellikle iyi niyetlidir. Hindistan'daki çalışanların yaptıkları ise daha çok zekaya, buna karşılık daha az iyi niyete dayalıdırlar. Bu, her yöneticisinin ülkeden kaçmak, tüm servetiyle birlikte ülkeden ayrılır ayrılmaz da ilişkisini kesmek istediği, ülke tümüyle bir deprem tarafından yutulsa bile kendisinin tümüyle kayıtsız kalacağı, eşine az rastlanır bir hükümettir.

Burada söylediklerimle ne genel olarak Doğu Hindistan Şirketi'nin çalışanları hakkında, ne de bu şirketteki belli kişiler hakkında herhangi

6 Oysa Doğu Hindistan Şirketi'nin her hissedarının çıkarı, yurttaşı olduğu ve oy vererek yönetiminde pay sahibi olduğu ülkenin çıkarları ile aynı değildir. Bakınız 5. Kitap, 1. Bölüm, 3. Kısım.

bir iğrenç suçlamada bulunmak değil niyetim. Kastettiğim şey onların karakteri değil içinde bulundukları konumdur. Onlar doğal olarak konumlarının gerektirdiği gibi hareket ediyorlardı. Onlara karşı en şiddetli yaygarayı koparanlar bile büyük olasılıkla daha iyisini yapamazlardı. Savaşta ve barışta Madras ve Kalküta konseyleri çoğu kez cumhuriyet döneminin en iyi günlerindeki Roma senatörlerinin sahip olduğu kadar onurlu bir irade ve kararlılıkla kendilerini yönettiler. Ama bu konseyin üyeleri savaş ve politikayla ilgisiz mesleklere sahiptirler. Herhangi bir eğitime, deneyime, hatta önlerinde bir örneğe bile sahip olmadan yalnız kendi konumları sayesinde gereksindikleri tüm büyük nitelikleri bir çırpıda edinmiş, sahip olduklarını kendilerinin bile bilmedikleri yetenekler ve özelliklerle donanmış görünüyorlar. Bu nedenle, nasıl kimi zaman onlardan beklenmeyecek yüce gönüllülükler sergilemişlerse, diğer zamanlar da farklı tür bir kahramanlık sergilemelerine şaşmamalı.

Özetle, bu tür tekelci şirketler her bakımdan birer baş belasıdır. Her zaman kuruldukları ülke açısından az çok elverişsizdirler. Yönetimleri altına girme talihsizliğine uğramış olanlar içinse mahvedici niteliktedirler.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MERKANTİLİST SİSTEM HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

Her ne kadar ihracatın desteklenip ithalatın kösteklenınesi ınerkantilist sistemin her ülkeyi zenginleştirmek için önerdiği iki büyük araç ise de, bir takım mallarla ilgili olarak tam tersi bir plan izlediği görülüyor: ihracatı köstekleyip ithalatı desteklemek. Oysa nihai amaç aynı gibi görünmekte: avantajlı bir ticaret dengesi yoluyla ülkeyi zenginleştirmek. İşçilerimize bir avantaj sağlamak, onların dış pazarlarda diğer uluslardan daha düşük fiyatla mal satmalarına olanak sağlamak amacıyla, üretim mallarının ve iş araçlarının ihracatını köstekler. Bu şekilde, fiyatı yüksek olmayan birkaç malın ihracatını sınırlayarak çok daha fazla miktarda ve çok daha değerli olan diğer malların ihracına fırsat tanımayı önerir. Halkımızın daha ucuza işlerini görebilmelerine olanak sağlamak amacıyla üretim mallarının ithalatını destekler, böylelikle çok daha fazla miktarda ve çok daha değerli olan sanayi mallarının ithalatını önlemiş olur. En azından kendi mevzuatımızda, iş araçlarının ithalatına ilişkin verilmiş hangi bir teşvik göremedim. Sanayi belli bir düzeye eriştiği zaman, iş araçlarının üretimi de çok sayıdaki büyük sanayicinin hedefi

haline gelir. Bu tür malların ithalatına özel bir teşvik vermek, bu sanayicilerin çıkarlarına büyük ölçüde zarar verir. Bu nedenle, bunların ithalatı desteklenmek yerine sık sık yasaklanır. Böylelikle, İrlanda'dan gelenler veya ganimet olarak getirilenlerin dışındaki yün taraklarının ithali IV. Edward'ın üçüncü yılında yasaklanmış, bu yasak Elizabeth'in otuz dokuzuncu yılında yenilenmiş, ardından gelen yasalarla da kalıcı kılınmıştır.

Üretim mallarının ithalatı da, zaman zaman diğer malların tabi olduğu gümrüklerden bağışık tutulmak yoluyla, zaman zaman da teşvik primleri yoluyla desteklenmiştir.

Birçok ülkeden koyun yünü, tüm ülkelerden pamuk, İrlanda'dan ve İngiliz kolonilerinden gelen işlenmemiş hayvan derisi, işlenmemiş keten ve boya malzemelerinin büyük bir bölümü, Ingiliz Grönland'mdan gelen fok derisi, İngiliz kolonilerinden gelen pik ve çubuk demirin yanı sıra daha birçok üretim malı, eğer gümrüklere kurallara uygun biçimde girmişse, tüm vergilerden bağışık tutularak desteklenmektedir. Tüccar ve sanayicimizin özel çıkarları, diğer ticari düzenlemelerimizin büyük bir bölümü gibi, belki bu vergi bağışıklıklarını da yasama organından zorla koparmıştır. Oysa bunlar tümüyle adil ve makuldür. Devletin gereksinimleriyle de uygun oldukça diğer üretim mallarına da yansıtılırsa, bundan kazançlı çıkacak olan elbette ki kamudur.

Ama büyük sanayicilerimizin hevesi, kimi durumlarda, adalete uygun olarak işlerinin hammaddesi sayılabileceklerin de çok ötesinde, bir takım vergi bağışıklıklarına uzanmıştır. III. George'un 24. yılında çıkan fermanın 46. maddesi ile, yabancı esmer ipliğin ithalatına ancak pound başına bir peni gibi küçük bir vergi uygulanmıştır. Oysa eskiden, yelken bezi ipliğine pound başına altı pens, tüm Fransa ve Hollanda ipliklerine pound başına bir şilin, tüm Moskova ipliklerine 112 pound tutan liundredweight başına iki pound, on üç şilin, dört

pens vergi alınıyordu. Oysa imalatçılarımız bu indirimle de uzun süre yetinmediler. Aynı kralın yirmi dokuzuncu yılında çıkan fermanın 15. maddesi ile, fiyatı yarda başına on sekiz pensi aşmadığı sürece Ingiliz ve İrlanda ipliklerinin ihracına prim verilmesini öngören aynı yasa, esmer ipliğin ithalinden alınan bu küçük vergiyi de kaldırdı. Aına pamuklu ipliğin hazırlanması için gereken birçok işlemde, iplikten kumaş dokumak için gerekenden çok dalıa fazla emek kullanılmaktadır. Keten yetiştirmek ve taramak için gereken emekten hiç söz etmiyorum; bir dokuyucuyu sürekli istihdam halinde tutmak için bile en azından üç dört eğiriciye gerek vardır. Bir keten giysi hazırlamak için gereken tüm emeğin beşte dördünden fazlası keten iplik üretiminde kullanılmaktadır. Oysa eğiricilerimiz yoksul insanlardan, genellikle ülkenin her yöresinden, hiçbir destek veya korumaya sahip olmayan kadınlardan oluşur. Büyük sanayicilerimiz onların emeğini satarak değil, dokumacıların bitmiş ürününü satarak kâr elde ederler. Onların çıkarı bitmiş ürünü olabildiğince pahalıya satmak olduğu gibi, malzemeleri de olabildiğince ucuza almaktır. Onlar, kendi ipliklerinin ihracatına uygulanan prim, tüm yabancı ipliklerin ithalatına konan yüksek gümrük vergiler, kimi Fransız ketenlerinin yurtiçinde kullanımının tümden yasaklanması gibi teşvikleri yasama organından koparark, kendi mallarını olabildiğince pahalıya satmaktadırlar. Yabancı keten ithalatını teşvik ederek ve böylelikle kendi halkımızın ürününü rekabete açarak da, zavallı eğiricilerin ürünlerini olabildiğince ucuza satın almaya çalışmaktadırlar. Yoksul eğiricilerin kazançları kadar kendi dokumacılarının ücretlerini de olabildiğince düşük tutmaya niyetlidirler. Elbette ki onların bitmiş ürün fiyatını yükseltmeye ya da hammaddelerin fiyatını düşürmeye çalışmaları işçinin aleyhinedir. Esasen bizim merkantilist sistemimiz zengin ve güçlünün çıkarına yürütülen endüstriyi desteklemektedir. Yoksul ve kimsesizlerin çıkarı için yürütülen işler ise sık sık göz ardı edilmekte ya da baskılanmaktadır.

Hem keten ihracatına uygulanan prim, hem de yabancı ipliğin ithalatındaki vergi bağışıklığı, önce yalnızca on beş yıllığına konmuş, oysa değişik uzatmalarla 24 Haziran 1786 tarihini izleyen Parlamento oturumunun sonuna değin sürdürülmüştür.

Üretim malları ithalatına primler yoluyla sağlanan destek temel olarak yalnızca Amerikan plantasyonlarımızdan ithal edilenlerle sınırlı kalmıştır.

Bu türden ilk primler, içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarında Amerika'dan ithal edilecek denizcilik malzemelerine verilmiştir. Bu kapsamda gemi direği yapmaya uygun kereste, iplik ve kenevir, katran zift ve terebentin yer alıyordu. Ama, direklik keresteye ton başına verilen bir poundduk prim ile kendire verilen ton başına altı poundduk prim, Iskoçya'dan Ingiltere'ye ithal edilenleri de içine alacak şekilde genişletildi. Bu iki teşvik primi de, 1 Ocak 174l'de kendire uygulanan, 24 Haziran 1781 tarihini izleyen Parlamento oturumunun sonu itibariyle de direklik keresteye uygulanan primlerin tümden kaldırılmasına değin, hiçbir değişikliğe uğramadan, aynı oranlarla sürüp gitti.

Zift, katran ve terebentin ithaline uygulanan primler ise, zaman içinde birçok değişiklikler geçirdi, ilkin zifte ve katrana uygulanan prim ton başına dört pound, terebentine uygulanan prim ise üç pounddu. Katrana uygulanan dört poundduk prim sonradan belli bir tarzda hazırlananlar ile sınırlandırıldı. Diğer iyi, temiz ve satışa uygun katranınki ise ton başına iki pound dört şiline indirildi. Benzer şekilde, zifte verilen prim ton başına bir pounda, terebentine verilen ise bir pound ort şiline düşürüldü.

Zaman sırasına göre üretim malları ithalatına ikinci teşvik primi, II. George'un 21. yılında çıkan fermanın 30. maddesi ile, Britanya plantasyonlarından ithal edilen ç:ivite verildi. Plantasyon çiviti en iyi Fransız çivitinin dörtte üçü fiyatına olduğu zaman, bu yasa ile pound başına

altı penslik bir prime tabi tutuldu. Çoğu diğer primler gibi bu da sınırlı bir zaman için konmuştu ama birçok kez uzatıldı ve pound başına dört pense düşürüldü. 25 Mart 1781 tarihini izleyen Parlamento oturumunun sonu itibariyle de tümüyle kaldırıldı.

Bu türden üçüncü teşvik, daha çok da Amerika'daki kolonilerimizle aramızda zaman zaman flörtlerin, zaman zaman da tartışmaların başladığı zamana denk gelen, III. George'un 4. yılında çıkan fermanın 26. maddesi uyarınca, İngiliz plantasyonlarından gelen kenevir veya işlenmemiş keten ithalatına verilen teşviktir. Bu prim 24 Haziran 1764'ten 24 Haziran 1785'e değin tam yirmi bir yıllığına verildi, ilk yedi yıl için ton başına sekiz, ikinci yedi yıl için altı, üçüncü yedi yıl için ise dört pound olacaktı. Her ne kadar zaman zaman düşük kalitede ve az miktarda kenevir yetiştiriliyorsa da, bu ürünün yetiştirilmesi için iklimin pek elverişli olmadığı Iskoçya kapsam dışı tutuldu. İskoç keteninin İngiltere'ye ithaline verilecek böylesi bir prim, Birleşik Krallığın güney bölgesinde yetişen yerli ürün için çok büyük bir köstek olurdu.

Bu türden dördüncü teşvik, IH. George'un 5. yılında yayınlanan fermanın 45. maddesi uyarınca Amerika'dan yapılacak ağaç ithaline verilen teşviktir. 1 Ocak 1766'dan 1 Ocak 1775'e değin dokuz yıllığına tanınmıştır. İlk üç yıl için her yüz yirmi iyi cins ağaç için bir pound, kare şeklinde kesilmiş diğer kalitelerdeki her elli feet küp kereste için ise yirmi şilindi, ikinci üç yılı ilki on beş şiline, İkincisi ise sekiz şiline indi. Son üç yıl için ise, prim ilki için on şilin, İkincisi için beş şilin olacaktı.

Bu türden beşinci teşvik primi, III. George'un dokuzuncu yılında çıkan fermanın 38. maddesi ile İngiliz plantasyonlarından ithal edilen ham ipeğe verildi. 1 Ocak 1770'ten 1 Ocak 1791'e değin yirmi bir yıllığına tanındı. İlk yedi yıl için her yüz pound değerindeki ipek için yirmi beş pound, ikinci yedi yıl için yirmi pound, üçüncü ve son yedi yıl için ise on beş pound prim ödenecekti. İpek böceği yetiştiriciliği

ve ipeğin hazırlanması öylesine büyük el emeği ister ve Amerika'da da emek öylesine pahalıdır ki, bu büyük teşvik priminin de çok büyük bir etki yaratmadığını öğrendim.

Bu türden altıncı teşvik primi, III. George'un ikinci yılında çıkan fermanın 50. maddesi uyarınca, İngiliz plantasyonlarından ithal edilecek fıçı, fıçı tahtası ve fıçı kapaklarının ithaline verilmiştir. 1 Ocak 1772 tarihinde başlayıp 1 Ocak 1781 tarihinde sona ermek üzere dokuz yıllığına tanındı. İlk üç yıl için lıer cinsten belli bir miktara altı pound, ikinci üç yıl için dört pound, üçüncü üç yıl için de iki pound olacaktı.

Bu türden yedinci ve son teşvik III. George'un 19. yılında çıkan fermanın 37. maddesi uyarınca İrlanda'dan ithal edilecek kenevire tanındı. Yine aynı şekilde, tıpkı Amerika'dan ithal edilen kenevir ve ham keten ithalatında olduğu gibi, 24 Haziran 1779'dan 24 Haziran 1800 tarihine değin yirmi bir yıllık bir süre için verilmişti. Bu süre de benzer şekilde yedişer yıllık üç dilime bölünmüş, bu dilimlerin her birinde İrlanda keten ve kenevirine verilen prim Amerika'dan gelenle eş tutulmuştu. Ama, Amerika'dan gelenlere verilen teşvikten farklı olarak, işlenmemiş keten ithalatını kapsamıyordu. Aksi takdirde, bu bitkinin Büyük Britanya'da yapılan tarımı için çok büyük bir köstek olacaktı. Bu son teşvik primi verildiği zaman İngiliz ve İrlanda yasama organlarının arası İngiliz ve Amerikan meclislerinin eskiden arasının iyi olduğu kadar iyi değildi. Ancak, İrlanda'ya verilen bu lütfün, Amerika'ya tanınanlardan dalıa fazla şans getirmesini dileyelim.

Amerika'dan ithalatı sırasında teşvik priıni verdiğimiz aynı mallar, başka bir ülkeden ithal edildiğinde hatırı sayılır oranda gümrük vergilerine tabi idi. Amerikan kolonilerimizin çıkarı anavatanınla ile aynı kabul ediliyordu. Onların serveti bizim servetimiz sayılıyordu. Onlara gönderdiğimiz paranın ticaret dengesi yoluyla tamamen bize geri döndüğü, onlara yapacağımız bir harcamanın asla bizi yoksullaştırmayacağı

söyleniyordu. Her bakımdan onlar bizimdi. Yapılan harcama da kendi mülkümüzün imarı, kendi halkımızın daha kârlı biçimde istihdamı içindi. Bugün ne denli aptalca olduğunu üzücü deneyimimizin bize yeterince gösterdiği bir sistem hakkında daha fazla söz söylemenin artık anlamsız olduğunu düşünüyorum. Eğer Amerika'daki kolonilerimiz gerçekten Büyük Britanya'nın bir parçası olsalardı, tüm bu teşvik primleri üretime verilen teşvik primi olarak kabul edilir, bu tür primlerin karşılaştığı itirazların dışında başka bir itirazla karşılaşmazlardı.

Üretim mallarının ihracı da zaman zaman mutlak yasaklarla, zaman zaman da yüksek gümrük vergileri ile kösteklenmektedir.

Yünlü imalatçılarımız, ulusun zenginliğinin kendi işlerinin başarısına ve büyümesine bağlı olduğuna ilişkin yasama organını ikna etmek konusunda, diğer sınıflara göre daha başarılılar. Herhangi bir yabancı ülkeden yünlü giysi ithalatına getirilen mutlak bir yasak yoluyla tüketicilere karşı bir tekel elde etmekle kalmamışlar, canlı koyun ve yün ihracına konan benzer bir yasakla da, yine benzer bir tekeli koyun ve yün yetiştiricilerine karşı elde etmişlerdir. Getirinin güvenliği amacıyla konan bu yasalardan çoğunun ağırlığı, haklı olarak şikayet konusudur. Mevzuata göre eskiden suç kabul edilen ama daima masum olarak görülmesi gereken eylemlere karşı bu yasalar ağır cezalar öngörmektedir. Geliri güvenceye almak uğruna konan yasaların çoğunun ağırlığından haklı olarak yakınılır. Çünkü, kendisinin suç olduğunu duyurmasından önce masum kabul edilen kimi eylemlere ağır cezalar öngörmektedir. Ama, şunu da belirtmek cüretinde bulunayım ki, bizim gelir yasalarımızın en ağırı, kendi saçma ve baskıcı tekellerini sürdürebilmek uğruna, tüccar ve sanayicimizin yasama organından kopardığı kimi yasalarla karşılaştırıldığında ılımlı ve hafif kalır. Tıpkı Draco'nun yasaları gibi, bu yasaların da tamamen kanla yazıldığını söyleyebiliriz.

Elizabeth'in 8. yılında çıkan fermanın 3. maddesi ile, koyun, kuzu veya koç ihracatçılarının ilk kez yasağı delmesi durumunda, tüm malla-

rının elinden alınıp bir yıl hapisle cezalandırılması, kasaba pazarının yapıldığı gün pazar meydanında sol elinin kesilmesi ve oradan çivilenmesi; ikinci kez yasağı deldiğinde ise artık hain olduğu gerekçesiyle ölümle cezalandırılması öngörülmüştü. Öyle görünüyor ki, bu yasanın amacı koyunlarımızın yabancı ülkelerde çoğalmasını önlemekti. II. Charles'ın 13. ve 14. yıllarında çıkan fermanın 18. maddesi ile de yün ihracatı ağır suç kabul edilip, ihracatçısının ağır suçlularla aynı cezalara çarptırılması kararlaştırıldı.

Ulusumuzun insanlığının korunması için bu fermanların hiçbirinin bir daha uygulanmamasını dileyelim. Ama bunlardan ilki, bildiğim kadarıyla, asla doğrudan doğruya yürürlükten kaldırılmamıştır. Komiser Hawkins bunların hâlâ yürürlükte olduğunu düşünmektedir. Ama belki de, II. Charles'm 12. yılında çıkan fermanın 32. maddesinin 3. bölümünün bunu açıkça olmasa da zımnen yürürlükten kaldırdığını söyleyebiliriz. Bu ferman, koyun ihracatına eskiden verilen cezaların yerine yenilerini öngörmektedir. Buna göre, ihraç edilen ya da ihraç girişiminde bulunulan her koyun için yirmi şilin alınmasına, koyanlara ve sahibinin gemideki hissesine el konulmasına karar verildi. İkinci ferman ise, III. William'm 7. ve 8. yıllarında çıkan 28 sayılı fermanın 4. bölümü ile açıkça yürürlükten kaldırıldı. Fermanın metni aynen şöyledir: "Kral II. Charles'ın 13. ve 14. fermanı, diğer şeylerin yanı sıra yün ihracatını ağır suç kabul etmişse de, cezaların ağırlığından dolayı, bu hüküm etkin biçimde uygulanamamıştır. O yüzden bundan böyle, söz konusu fermanda bu suçu ihanet kabul eden söz konusu hüküm yürürlükten kaldırılmıştır."

Oysa, gerek bu daha ılımlı fermanla getirilen cezalar, gerekse eski fermanların öngördüğü cezalar, bu fermanla yürürlükten kalkmamış olup halen yeterince ağırdır. Mallara el konulmasının yanı sıra, ihracatçının kendisi de ihraç edilen ya da ihraç girişiminde bulunulan her

pound ağırlığındaki yük için üç şilin para cezasına çarptırılacaktır. Bu suçu işleyen herhangi bir tacir veya başka bir kişi, bir başkasından herhangi bir alacağını ya da adına açılınış hesaptaki haklarını yitirir. Şansına, ister bu cezayı ödeyecek gücü olsun isterse olmasın, yasanın amacı zaten onu tümüyle mahvetmektir. Ama, halkın büyük çoğunluğunun ahlâk duygusu bu yasa koyucular kadar alçalmadığından, bu maddenin konulmasından henüz bir fayda sağlandığını duymadım. Eğer bu suçu işleyen kişi yargılanmasını izleyen üç ay içinde cezasını ödeyemezse, yedi yıl sürgün cezasına, zamanından önce sürgünden dönerse de bu kez din adamlarının bağışlama hakkından yararlanmamak koşuluyla, suçu ağır cezalık suç kabul edilir. Bu suçu bilen gemi sahibinin de gemideki tüm varlığına ve mobilyasına elkonur. Kaptan ve mürettebat bunu biliyorsa tüm mallarına ve menkullerine elkonulup üç ay hapis cezasına çarptırılır. Sonraki bir fermanla kaptanın cezası altı aya çıkarılmıştır.

İhracatı önlemek amacıyla, tüm yün iç ticareti çok ağır sınırlamalara tabi tutulmuştur. Kutu, fıçı, varil, bavul, sandık veya benzer herhangi bir paket şeklinde değil ancak üzerinde en az üç inç uzunluğundaki büyük harflerle yün veya iplik yazan deri paketler içerisinde taşınmadığı takdirde pakete el konulup, sahibi ya da paketleyen kişi pound başına üç şilinle cezalandırılır. Ancak gün doğumundan gün batımına değin at sırtında ya da at arabasında kıyıdan en az beş mil içeride taşınmadığı takdirde, yüke, arabaya ve atlara el konulacaktır. Yünün taşındığı ya da ihraç edildiği deniz kıyısına en yakın bucak, eğer yün on pounddan azsa, yirmi pound cezaya çarptırılır; eğer değeri daha büyükse, bir yıl içerisinde kovuşturulmak üzere, masrafların üç katının yanı sıra değerinin üç katı kadar cezaya çarptırılır. Tıpkı hırsızlık suçlarında olduğu gibi, bucak sakinlerinden herhangi iki kişiden alınan bu ceza miktarı, diğer sakinlerden para toplanarak bu kişilere iade edilir. Eğer herhangi bir kişi bucakla bu cezadan daha az bir miktar üzerinden anlaşırsa, beş

yıl hapse mahkum edilir. Herhangi bir kişi onu mahkemeye verebilir. Bu düzenlemeler krallık topraklarının her yerinde geçerlidir.

Ancak, özellikle Kent ve Sussex kontluklarında, bu sınırlamalar çok daha ağırdır. Denize on mil yakından taşınan her yünün sahibi, yünü kırktıktan üç gün sonra en yakın gümrük memuruna yününün m iktarı ve depolandığı yer hakkında yazılı bildirimde bulunmak zorundadır. Onun herhangi bir bölümünü oradan taşımadan önce de yine yünün miktarını, sattığı kişinin adım ve ikamet adresini, yükün gideceği yeri yazılı olarak bildirmek zorundadır. Söz konusu kontluklarda denizin on beş mil yakınında kimse, krala satın alacağı ya da satacağı yünü denizin on beş mil yakınından kimseye yeniden satmayacağına ilişkin senet vermeden, yün satamaz ya da satırı alamaz. Eğer bu kontluklarda deniz kıyısına doğru taşınan yün bulunursa, yukarıda sözü edildiği şekilde belgelenip taahhüt altına alınmamışsa, yüne elkonulup, suçlu pound başına üç şilin para cezasına çarptırılır. Denizin on beş mil yakınında beyan ve taahhüt edilmemiş yüz bulunduranların da yününe elkonur. Elkonına işleminden sonra yün sahibi itiraz etmek isterse, davayı kaybettiği takdirde diğer tüm cezaların yanı sıra, masrafların üç katımı da ödeyeceğine ilişkin mahkemeye güvence vermesi gerekir.

Kara ticaretine böylesi sınırlamalar getirildiğine göre, kıyı ticaretinin de pek serbest bırakılamayacağına inanabiliriz. Herhangi bir limana ya da deniz kıyısında bir yere yününü taşıyan ya da taşıtan kişi, onu oradan deniz yoluyla herhangi bir limana ya da deniz kıyısındaki herhangi bir yere taşıyabilmek için önce yüklendiği limandan girişini yaptırmalı, ağırlığını, işaretlerini ve sayısını bildirmelidir. Aksi takdirde, yününe, atlarına ve arabalarına elkonur. Ayrıca yün ihracatına karşı diğer yasaların öngördüğü cezalara da çarptırılır. Ancak bu yasa (III. Williaın; 1; 3) bir konuda hoşgörülüydü: "yününü kırkılma tarihinden itibaren on gün içerisinde kırkıldığı yerden evine götüren kişi denize beş mil yakın bile

olsa bu yasağa uymak zorunda değildir. Yününü taşımadan üç gün önce kendi el yazısı ile en yakın gümrük memuruna kırkılan koyunun gerçek sayısını, yerini bildirecektir." Sahil yolundan taşınacak yünün belirtilen limana boşaltılacağına ilişkin senet verilmelidir. Bir memurun gözetimi olmaksızın indirildiği takdirde, diğer mallarda olduğu gibi yüne el konmakla kalmaz, ek olarak da pound başına üç şilin ceza ödenir.

Yünlü sanayiimiz, böylesine olağanüstü kısıtlamaları ve düzenlemeleri isteme gerekçelerini haklı göstermek amacıyla, kendilerinden emin bir şekilde İngiliz yününün diğer ülkelerinkinden üstün özel bir kaliteye sahip olduğunu, hiçbir ülkenin yününden, içine İngiliz yünü karıştırılmadan herhangi bir işe yarar dokuma yapılamayacağını, iyi giysinin İngiliz yünü olmadan dokunamayacağını öne sürmektedirler. Böylelikle İngiltere, eğer ihracatını tümüyle önleyebilirse, dünyadaki tüm yün işini tekeline alacak, böylelikle rakipsiz olarak ürününü istediği fiyattan satıp kısa sürede inanılmaz bir zenginliğe, en avantajlı ticaret dengesine ulaşacaktır. Birçok diğer doktrin gibi bu da çok sayıda insan tarafından inançla savunulmuş olup, halen de en çok yünlü işiyle hiç doğrudan ilgisi olmayan kişiler tarafından inatla savunulmaktadır. Oysa, iyi bir giysi yapmak için her bakımdan İngiliz yününün gerekli olduğu tezi yanlıştır. İyi giysi tümüyle İspanyol yününden yapılır. Öyle ki, kumaşın bir dereceye kadar dokusunu bozmadan, kalitesini düşürmeden, İngiliz yünü, İspanyol yünü ile karıştırılamaz.

Bu kitabın ilerleyen bölümlerinde görüleceği gibi, bu düzenlemeler İngiliz yününün fiyatını, şimdi doğal olarak olması gereken düzeyi bir kenara bırakın, III. Edward zamanının bile gerisinde bırakmıştır. İngiltere ile birleşme sonucunda aynı düzenlemelere tabi olan İskoçya yününün fiyatının da, yarı yarıya düştüğü söyleniyor. Memoirs of Wool (Yün Anıları) adlı yapıtın çok dürüst ve zeki yazarı Sayın Rahip John Smith'in de gözlemlediği gibi, İngiltere'de en iyi İngiliz yününün fiyatı

genellikle Amsterdam piyasasında satılan çok düşük kalitedeki yünün ortalama fiyatının altındadır. Bu malın fiyatını doğal ve uygun denebilecek düzeyin altında tutmak, bu düzenlemelerin görünüşteki amacıydı. Öyle görünüyor ki kendisinden beklenen işlevi yerine getirmiş.

Yün üretimini kösteklemek yoluyla fiyatların indirilmesinin, belki de o malın yıllık üretimini, eskiden olduğu düzeyin altına olmasa bile, bugünkü koşullarda, açık ve serbest piyasa ortamında, fiyatların kendi doğal ve uygun düzeyine yükselmesine izin verilmesi durumunda, büyük olasılıkla yükselebileceği düzeyin altına indirdiği düşünülebilir. Ancak, ben yıllık üretim miktarının az da olsa bu düzenlemelerden etkilendiğini düşünüyorum. Yün üretimi, koyun yetiştiricinin emeğini ve sermayesini istihdam etmesinin asıl amacı değildir. O asıl kârını yün fiyatından değil karkas fiyatından elde etmeyi umar. Karkasın ortalama ya da normal fiyatı da birçok durumda yünün normal ya da ortalama fiyatındaki kaybını bile telafi edebilir. Bu kitabın önceki bölümlerinde gözlemlendiği gibi, "Düzenlemelerin yün ya da ham deri fiyatlarını doğal olarak olması gereken düzeyin altında tutma çabası, tarıma açılmış ve ekilip biçilen bir ülkede, kasaplık et fiyatını da bir miktar yükseltir. Tarıma açılmış ve ekilip biçilen bir toprakta beslenen küçük ve büyükbaş hayvan fiyatı, toprağı tarıma açmaktan ve ekip biçmekten toprak sahibinin beklediği rant ile çiftçinin beklediği kârı karşılamaya yetecek düzeyde olmalıdır. Eğer değilse, kısa zamanda onları beslemeyi bırakırlar. Bu nedenle, bu fiyatın yün ya da post tarafından ödenmeyen bölümü karkas tarafından ödenir. Fiyat içinde birinin payı arttıkça diğerinin payı azalır. Bu fiyatın hayvanın değişik bölümleri arasında nasıl bölüneceği toprak sahibini ya da çiftçiyi ilgilendirmez. Yeter ki tümü onlara ödensin. O yüzden de, tarıma açılmış ve ekilip biçilen bir ülkede, bu tür düzenlemeler geçimlik mal fiyatlarındaki yükselişten dolayı onların tüketici olarak çıkarların etkileyebilirse de, toprak sahibi ve çiftçi olarak

pek fazla etkilemez." Böylelikle, bu açıklamaya göre, yün fiyatındaki bu azalma, tarıma açılmış ve ekilip biçilen bir ülkede, o malın yıllık üretiminde herhangi bir azalmaya yol açmaz. Belki koyun fiyatlarını yükselterek, bazı kasaplık et türlerine olan talebi, bunun sonucunda da onların üretimini etkileyebilir. Ama onun bu şekildeki etkisi bile büyük olasılıkla çok da önemli düzeyde olmaz.

Ama her ne kadar yıllık üretim miktarı üzerindeki etkisi pek hatırı sayılır miktarda olmayabilirse de, kalite üzerindeki etkisi şüphesiz büyüktür. İngiliz yününün kalitesindeki azalma, eski zamanlardakinin altında olmamakla birlikte, toprağın tarıma açılmasının ve ekilip biçilmesinin bugün ulaştığı düzeyde, doğal olarak olması gereken kalitenin, fiyattaki düşüşle hemen hemen aynı oranda altındadır. Kalite beslenmeye, otlaklara, koyunun bakımına ve temizliğine bağlı olduğundan, tüm yetiştirme süreci boyunca bu koşullara gösterilecek özen de, koyun fiyatının bu özen için harcanacak emek ve masrafa değecek olmasına bağlıdır. Oysa hayvanın iyiliği büyük ölçüde sağlığına, boyuna ve ağırlığına bağlıdır. Karkasın gelişmesine gösterilecek aynı özen koyun için de geçerlidir. Fiyattaki düşüşe rağmen, İngiliz yününün içinde bulunduğumuz yüzyıl boyunca hayli geliştiği söylenebilir. Eğer fiyat daha iyi olsaydı bu gelişme belki daha büyük olurdu. Ama, fiyatın düşüklüğü gelişmeyi bir miktar kösteklemişse de, şüphesiz tümüyle önleyememiştir.

Bu nedenle, bu düzenlemelerin ağırlığı öyle görünüyor ki, yıllık yün üretimini ne nitelik ne de nicelik bakımında beklendiği kadar etkilememiştir. Ben yine de niceliğinden çok niteliğini hayli etkilemiş olabileceği kanısındayım. Yün yetiştiricilerinin çıkarı da, bir dereceye kadar zarar görmüş olsa da, öyle tahmin edildiği kadar fazla zarar görmemiştir.

Ama bu düzenlemeler, yün ihracatının toptan yasaklanmasını haklı çıkarmasa da, üzerine hatırı sayılır miktarda vergi konmasını haklı gösterir.

Başka bir amaçla değil de sırf belli bir sınıfın çıkarını kollamak uğruna diğer bir sınıfın çıkarına zarar vermek, şüphesiz hükümdarın tüm tebaası arasında gözetmesi gereken adalet ve eşitlik ilkelerine aykırıdır. Sırf sanayicilerin çıkarım teşvik uğruna konacak yasak da elbette bir dereceye kadar yün yetiştiricilerinin çıkarına zarar verir.

Her sınıftan yurttaş, hükümdarın ve imparatorluğun finansmanına katkıda bulunmakla yükümlüdür. Yün ihracatına ton başına konacak beş, hatta on şilinlik bir vergi, hükümdara hatırı sayılır miktarda bir gelir sağlayacaktır. Yetiştiricilerin çıkarına da bir mutlak yasaktan daha az zarar verecektir, çünkü büyük olasılıkla yün fiyatım o kadar aşağıya çekmeyecektir. Sanayiciye de yeterince bir avantaj sağlayacaktır, çünkü, o da yünü yasak koşullarındaki kadar ucuza alaınasa bile, yine de herhangi bir yabancı sanayicinin aldığından beş on şilin daha ucuza alacaktır. Üstelik yabancı sanayicinin ödemek zorunda kaldığı nakliye ve sigorta masraflarından da tasarruf edecektir. Heın hükümdara hatırı sayılır miktarda gelir getirecek hem de aynı zamanda herkese çok az zarar verebilecek bir vergi bulmak neredeyse olanaksız gibidir.

Verilen tüm cezalara rağmen yasak yün ihracatını önlemez. Büyük miktarlarda ihraç edildiği bilinmektedir. Yurtiçindeki fiyatı ile dış piyasalardaki fiyatı arasındaki büyük fark, yasanın tüm sertliğine rağmen, kaçakçılığa başvurulduğunu göstermektedir. Bu yasadışı ihracat, başka hiç kimsenin değil ancak ve ancak kaçakçının işine yarar. Vergiye tabi bir yasal ihracat ise, hükümdara bir gelir getirerek, böylelikle de diğerlerine konacak ağır ve uygunsuz vergilerden tasarruf edilmesini sağlayarak, tüm yurttaşlar açısından daha avantajlı olur.

Yünlü mamullerin hazırlanmasında ve temizlenmesinde kullanılan çırpıcı toprağı ve çırpıcı kilinin ihracına da, aşağı yukarı yün ihracı kadar ceza verilir. Pipo kili bile, çırpıcı kilinden çok farklı olduğu halde, heın benzerliğinden dolayı, heın de çırpıcı kilinin de kimi zaman pipo kili olarak ihraç edilmesinden dolayı, aynı yasak ve cezalarla karşılaşmıştır.

II. Charles'ın 13. ve 14. yılında çıkan fermanın 7. maddesi ile, yalnızca ham deri değil tabaklanmış deri ihracatı da, bot, ayakkabı, terlik şeklinde olanlar dışında yasaklanmıştır. Bu ferman bot ve ayakkabı imalatçılarına yalnızca hayvan yetiştiricileri karşısında değil sepicilerimiz karşısında da bir tekel sağlamaktadır. Sonraki fermanlarla sepicilerimiz yüz on iki pound gelen hundredweight tabaklanmış deri başına yalnızca bir şilin gibi küçük bir vergi ödeyerek bu tekelden kurtulmuşlardır. Benzer şekilde, işlenmeden ihraç edilen deriye uygulanan tüketim vergisinin de içte ikisini iade olarak alma hakkını elde ettiler. Tüm deri malları gümrüksüz ihraç edilebilmekte, bunun yanı sıra ihracatçı ödediği tüm tüketim vergilerini de geri almaktadır. Hayvan besicilerimiz hâlâ eski tekele tabidirler. Her biri ülkenin bir başka köşesine dağılmış oldukları için de diğer gruplar üzerinde tekel kurmak veya başka gruplar tarafından kendilerine karşı konulan tekele karşı birleşmek konusunda güçlük çekiyorlar. Oysa, büyük şehirlerde kitleler halinde bulunan her tür sanayici, kolaylıkla birleşebilmektedir. Sığır boynuzlarının bile ihracatı yasaktır. îki önemsiz işkolu olan boynuzcular ve tarakçılar, bu bakımdan, besicilere karşı bir tekel oluşturabilmektedirler.

İşlenmiş değil de yarı işlenmiş malların ihracatı üzerine vergi yoluyla olsun, toptan yasaklamak yoluyla olsun, konan kısıtlamalar deri sanayiine özgü değildir. Herhangi bir malin anlık kullanımını ya da tüketimini karşılamak amacıyla bir şey yapılmadığı sürece, imalatçılarımız bunu kendilerinin yapmaları gerektiğini düşünmektedirler. Yün ve kamgarn iplik ihracatı da yün ihracatı ile aynı cezalara tabiidir. Beyaz giysiler bile ihracat vergisine tabidir. Boyacılarımız dokumacılarımız karşısında bir tekel oluşturmaktadır. Dokumacılarımız kendilerini büyük olasılıkla buna karşı savunabileceklerdir ama belli başlı kumaşçılarımızın büyük bölümü boyacılarla aynı konumdadırlar. Saat kaplan ile saat kadranlarının da ihracı yasaktır. Saat imalatçılarımız, yabancıların

rekabeti yüzünden, bu tür bir işçiliğin fiyatının yükselmesinden rahatsız görünüyorlar.

III. Edward, VIII. Henry ve VI. Edward'm kimi eski fermanları her türden metalin ihracını yasaklıyordu. Kurşun ve kalayın bolluğu nedeniyle, kraliyetin ihracatı içerisinde önemli bir yer tutan bu iki metalin ihracı bu yasaktan muaftı. Madenciliğin teşviki için Willia.m ve Mary'nin 5. fermanının 17. maddesi ile İngiliz cevherlerinden yapılmış demir, bakır ve pirit bu yasak dışında bırakıldı. İngiliz olsun yabancı olsun her türden bakır çubuğun ihracına ise daha sonra III. William'm 9. ve 10. yıllarında çıkan fermanın 26. maddesi ile izin verildi. Çan metali, sikli metali, ya da banker metali olarak adlandırılan işlenmemiş pirincin ihraç yasağ: bugün de sürmektedir. Her türden pirinç mamulü ise gümrüksüz olarak ihraç edilebilir.

Üretim mallarının ihracı tümden yasak olmasa da birçok durumda hatırı sayılır gümrük vergilerine tabidir.

I. George'un 8. yılında çıkan fermanın 15. maddesi ile, ister tarım ürünü istese sınai ürün olsun tüm Büyük Britanya mallarının ihracına daha önceki fermanlarla konulmuş bulunan tüm gümrük vergileri kaldırıldı. Ancak şu mallar kapsam dışı bırakıldı: şap, kurşun, kurşun filizi, kalay, tabaklanmış deri, zaç, taşkömürü, yün taramaya mahsus tarak, boyanmamış beyaz kumaş, tutya taşı, her türden, deri, zamk, tavşan kılı veya yünü, yabani tıvşan yünü, her türden kılı at ve doğal kurşun oksit (mürdesenk). At dışındaki tüm bu mallar ya üretim malları, ya yarı mamul mallar ya da üretim araçlarıdır. Bu ferman, söz konusu mallara eski fermanlarla konmuş bulunan tüm gümrük vergilerini, sübvansiyonları ve yüzde birlik ihraç vergisini olduğu gibi bırakmıştır.

Aynı fermanla, boyacılıkta kullanılan çok sayıda ilaç da tüm ithalat gümrük vergilerinden muaf tutulmuştur. Ama, bunların her birisinin ihracatı, çok ağır olmamakla birlikte, belli bir gümrük vergisine tabi-

dir. Öyle görünüyor ki, boyacılarımız, tüın gümrük vergilerinden muaf tutmak yoluyla, bu ilaçların ithalatını desteklemenin kendi çıkarlarına olduğunu düşünürlerken, benzer şekilde, ihracatını da bir miktar kösteklemenin çıkarları açısından iyi olduğuna inanmaktadır. Oysa, merkantilist dehanın ürünü bu çaba, büyük olasılıkla hedef kitlesini düş kırıklığına uğratmış olmalı. Zorunlu olarak ithalatçılara daha dikkatli olmalarını, aksi takdirde yaptıkları ithalatın iç piyasanın gereksinimini aşabileceğini öğretmiştir. İç piyasa da daima kıtı kıtına doyurulmuş, mallar her zaman için ihracatın ithalat gibi serbest bırakıldığı duruma kıyasla bir miktar daha pahalı olmuştur.

Yukarıdaki fermanla, sayılmış mallar arasında yer alan senegal zamkı veya arap zamkı gümrüksüz olarak ithal edilebiliyordu. Gerçekten de yalnızca yeniden ihracı durumunda hundredweight başına yalnızca üç penslik küçük bir vergiye tabi idi. Fransa her zaman için Senegal civarında bulunan bu malzemelerin en iyilerinin tekelci ticaretini yapmanın keyfini sürmüş, Britanya piyasası da bunları yetiştiği yerden kolaylıkla ithal edememiştir. O nedenle, II. George'un 25. yılında, Avrupa'nın herhangi bir yerinden yapılacak olan Senegal zamkı ithalatı, Denizcilik Yasası'nın genel niteliğine aykırı olarak serbest bırakılmıştır. Ama, yasa, İngiltere'nin merkantilist politikasının genel ilkelerine böylesine ters bir şekilde, bu işkolunun desteklenmesini hedeflemediğinden, ithalatı üzerine hundredweight başına on şilinlik bir gümrük vergisi koymuştur. Bu verginin tek kuruşu bile ihracatı sırasında geri ödenmiyordu. 1755'te başlayan başarılı savaş Büyük Britanya'ya, Fransa'nın daha önce tekel konumunda olduğu ülkeler karşısında aynı ticaret tekelini sağladı. Barış yapılır yapılmaz imalatçılarımız bu avantajdan yararlanmaya, bu malin hem yetiştiricilerine hem de ithalatçılarına karşı bir tekel oluşturmaya çalıştılar. Bu yüzden, III. George'un 5. yılında çıkan fermanın 37. maddesi, majestelerinin dominyonlarında bulunan senegal zamk-

larının ihracatını Büyük Britanya ile sınırlamış; Amerika'daki ve Batı Hint'teki İngiliz kolonilerinin sayılmış malları ile aynı kısıtlamalara, düzenlemelere, el koymalara ve cezalara tabi tutmuştur. Gerçekten de ithalatı hundredweight başına altı pens gibi küçük bir gümrük vergisine tabi iken, yeniden ihracatı bir pound on şilin gibi çok büyük bir gümrük vergisine tabi ic i. Bu ülkelerin bütün ürününün Büyük Britanya'ya ithal edilmesi, bizirn sanayicilerimizin girişimi idi. Böylelikle kendileri onu asıl fiyatından alabilecekler, aına ihracatı caydırmaya yetecek böylesine bir masraf ile de geriye yeniden ithal edilebilecek bir şey kalmayacaktı. Ama, onların bu konudaki hevesleri de, tıpkı diğerleri gibi, kendilerini düş kırıldığına uğrattı. Bu olağanüstü büyüklükteki güınrük vergisi, Büyük Britanya'dan değil de doğrudan Afrika'dan Avrupa'nın tüın sanayici ülkelerine, özellikle de Hollanda'ya bu malın çok büyük miktarlarda el altından kaçakçılığının yapılmasına yol açtı. Bu yüzden,
III. George'un 14. yılındaki fermanın 10. maddesi ile, ihracattan alınan bu vergi hundredvveight başına beş şiline düşürüldü.

Eski sübvansiyonun temel aldığı oranlar kitabında, kunduz derisi parça başına altı şilin sekiz pens olarak belirlenmişti. 1722 öncesi ithalatına konan değişik sübvansiyonlar ve vergiler, beşte bir oranında indirilerek parça başına on altı pens yapıldı. Eski Sübvansiyon'un yarısı hariç iki pense kadar olan kesim ihracat sırasında geri alınıyordu. Böylesine önemli bir üreıim malının ithalatından alınan verginin çok yüksek olduğu düşünüldü ve 1722 yılında bu oran iki şilin altı pense indirildi. İthalattan alınan güınrük vergisi altı pense düştü. Bunun da yarısı yeniden ihracat sırasında geri ödeniyordu. Aynı başarılı savaş en iyi kunduz üreticisi ülkeyi Büyük Britanya egemenliğine soktu. Kunduz kürkleri sayılmış mallar arasına alındı. Amerika'dan ihracatı sonuçta Büyük Britanya pazarı ile sınırlı kaldı, imalatçılarımız kısa sürede bu koşulların kendilerine sağlayacağı avantajın farkına vardılar ve 1764 yılında kun-

duz kürkü ithalatından alınan gümrük vergisi bir peniye indirildi, ancak ihracatından alınan gümrük vergisi parça başına yedi pense yükseltildi. Bunun hiçbir bölümü ithalat sırasında iade edilmeyecekti. Aynı yasa ile, kunduz yünü ve işkembesinin Büyük Britanya'ya Britanya gemileri ile ithal edilmesi durumunda o zamanlar parça başına dört beş pens olarak alınan gümrük vergisinde bir değişiklik yapılmadan, bu malın ihracatı üzerine pound başına on sekiz pens gümrük vergisi kondu.

Kömür hem bir üretim malı hem de üretim aracı olarak düşünülebilir. O yüzden de ihracatına bugün, yani 1783 yılında, ton başına beş şilinden daha fazla, diğer bir deyişle, Newcastle ölçülerine göre chaldron başına on beş şilinden daha fazla bir vergi kondu. Bu, birçok durumda, o malın kömür ocağındaki, hatta ihracat limanındaki fiyatından da fazladır.

Oysa, üretim araçlarının ihracatı genellikle yüksek gümrük vergileri ile değil de mutlak yasaklarla sınırlandırılır. Bu nedenle, III. William'ın 7. ve 8. yıllarında çıkan fermanın 20. maddesinin 8. bölümü ile, eldiven veya çorap örmek için kullanılan tezgah ve makinelerin ihracatı tümden yasaklandı. İhraç edenin mallarına el konulmakla kalmayacak, yarısı krala yarısı da onu ihbar eden kişiye verilmek üzere kırk pound cezaya çarptırılacaktı. Aynı şekilde, III. George'un 14. yılında çıkan fermanın 71. maddesi ile de, aynı aletlerin yabancı ülkelere ihracı yasaklanmış olup, yasağa uymayanların mallarına el konmasının yanı sıra, ceza olarak iki yüz pound mal sahibi, iki yüz pound da bu cihazları bilerek kendi gemisine yükleten gemi sahibi ödeyecekti.

Cansız üretim araçlarının ihracına böylesine ağır cezalar uygulanırken elbette canlı üretim aracının, yani zanaatkârın serbestçe çekip gitmesine izin verilmeyecekti. Nitekim, I. George'un 5. yılında çıkan fermanın 27. maddesi uyarınca, Büyük Britanya'daki imalat dallarından birinde çalışan herhangi bir zanaatkârı işini yapmak ya da bir başkasına

öğretmek üzere herhangi bir yabancı ülkeye gitmesi için ikna etmeye çalışan kişi, bu suçu ilk kez işlediğinde yüz pounda kadar para ve süresi paranın tümü ödeninceye kadar uzatılmak koşuluyla üç ay hapis cezasına; aynı suçu ikinci kez işlediğinde ise mahkemenin öngöreceği miktarda bir para cezasına ve para cezasının tümü ödeninceye kadar uzatılmak koşuluyla on iki ay hapis cezasına çarptırılır. Ilı George'un 23. yılında çıkan fermanın 13. maddesi, bu cezayı, suçun ilk kez işlenmesi durumunda kandırılan her zanaatkâr için beş yüz pounda ve süresi para cezasının tümü ödeninceye kadar uzatılmak koşuluyla on iki ay hapse; ikinci kez işlenmesi durumunda ise, bin pounda ve para cezasının tümü ödenene değin uzatılmak koşuluyla iki yıl hapse çıkardı.

Bu iki fermandan ilki ile, herhangi bir kişinin bir zanaatkârı kandırdığının, ya da herhangi bir zanaatkârın daha önce sözü edilen amaçlarla yurtdışına gitmeye söz verdiğinin ya da sözleşme imzaladığının kanıtlanması durumunda, o zanaatkâr yurtdışına gitmeyeceğine ilişkin mahkemeye güvence vermeye veya bu güvenceyi verene değin hapisle cezalandırılmaya zorunlu bırakılabilecekti.

Eğer herhangi bir zanaatkâr denizaşırı ülkelere gidip de orada kendi sanatını icra ediyor ya da öğretiyorsa, Majestelerinin yurtdışındaki elçilerinden veya konsoloslarından, ya da dışişleri bakanlarından herhangi biri tarafından uyarılacak, bu uyarının alınmasından itibaren altı ay içinde yurda dönmezse ve bu karara uyup yurtiçinde kalıcı olarak yerleşmezse, krallık içerisinde kendisine miras yoluyla kalan herhangi bir toprağa sahip olamayacak, veya herhangi bir kişiye kayyım olamayacak, miras, ferağ veya satın alma yoluyla toprak edinemeyecekti. Aynı şekilde tüm toprakları, malları ve menkul değerleri krala kalacak, kendisi her bakımdan yabancı ilan edilip kralın korumasından çıkarılacaktı.

Üzerine titrer gibi göründüğümüz, ama aslında tüccarımızın ve sanayicimizin bayağı çıkarlarına düpedüz kurban edilen yurttaş haklarına,

bu düzenlemelerin ne denli ayları olduğunu daha fazla anlatmaya sanırım artık gerek yoktur.

Tüm bu düzenlemelerin övgüye değer gerekçesi, sanayicimizi kendi çabaları ile değil de, tüm komşularımızın sanayilerini baskı altına alarak, bu gibi iğrenç ve tatsız rakiplerimizin sıkıntı verici rekabetine olabildiğince son vermektir. Sanayicilerimiz, tüm köylülerinin becerileri üzerinde tekel sahibi olmalarını haklı görmektedirler. Hem kimi işkollarında aynı anda çalıştırabilecekleri çırak sayısını sınırlayarak ve tüm işkollarında çıraklık süresinin uzun tutulmasının gereğini vurgulayarak, kendi işlerinin bilgisini olabildiğince az sayıda insanla sınırlamak istiyorlar, hem de bu az sayıdaki insanın da yabancılara iş öğretmek üzere yurtdışına gitmesini istemiyorlar.

Her türlü üretimin nihai amacı tüketimdir. Üreticinin çıkarı da ancak tüketici teşvik edildiği sürece korunmalıdır. Bu özdeyiş kendini o denli iyi kanıtlamaktadır ki, ayrıca daha fazla kanıta gerek yoktur. Ama, merkantilist sistemde tüketici çıkarı sürekli olarak üreticininkine feda edilir. Öyle görünüyor ki, tüm sanayi ve ticaretin nihai amacı olarak tüketim değil üretim kabul edilmektedir.

Kendi tarım ve sanayiimizle rekabete girebilecek her türlü yabancı malın ithalatının kısıtlanması durumunda ise, şüphesiz yerli tüketicinin çıkarı yerli üreticininkine feda edilmektedir. Üreticinin çıkarı uğruna tüketici tekelin yol açtığı fiyat artışını ödemek zorunda bırakılmaktadır.

Kendi ürünlerinden bazılarının ihracatına verilen teşvik primi de tümüyle üreticinin yararınadır. Yerli tüketici hem bu teşvik primini karşılayan vergiyi ödemek, hem de yurtiçi piyasada o malın fiyatındaki artıştan kaynaklanan çok daha büyük bir vergiyi ödemek zorunda bırakılmaktadır.

Portekiz ile yapılan ünlü ticaret antlaşması gereğince, tüketicinin kendi iklimimizin elverişsizliği sebebiyle üretilemeyen bir malı komşu

bir ülkeden satın alması, yüksek gümrük vergileri yoluyla engellenmekte, komşu ülkedekine göre daha kalitesiz bile olsa uzak bir ülkeden o mali almak zorunda bırakılmaktadır. Üretici kendi mallarının bir bölümünü uzaktaki ülkeye, aksi halde izin verilecek olandan daha avantajlı olarak satabilsin diye, yerli tüketici bu zorluğa katlanmak zorunda bırakılmaktadır. Tüketici ayrıca bu çok sayıda ürünün zorla ihracatının yurtiçinde yol açacağı fiyat artışından da payına düşeni ödemek zorunda bırakılmaktadır.

Ancak, Amerika ve Batı Hint'teki kolonilerimizin yönetimi için hazırladığımız yasa lar sisteminde yerli tüketicinin çıkarı, üreticinin çıkarına, diğer tüm ticari düzenlemelerin yaptığından çok dalıa fazla feda edilmektedir. Tek amacı, tüm alışverişini yerli üreticilerimizin dükkanlarından yapmak zarımda kalan bir tüketiciler ulusu yetiştirmek olan bir büyük imparatorluk kuruldu. Bu tekelin üreticilerimize sağlayacağı küçük bir fiyat artışı uğruna, yerli tüketicilerimiz tüm imparatorluğun geçinme ve savunma masraflarını yüklendiler. Sadece ve sadece bu amaç için, son iki yılda, iki yüz milyondan fazla para harcandı, yüz yetmiş milyondan fazla borca girildi, bunlardan daha fazlası da yine aynı amaç uğruna daha önceki savaşlarda harcandı. Yalnızca bu borcun faizi bile, koloni ticaretindeki tekelin sağladığı düşünülen tüm olağanüstü kârı bir yana bırakın, bu işin toplam hacminden, yani her yıl kolonilerimize ihraç edilen tüm malların değerinden bile daha fazladır.

Tüm bu merkantilist sistemin mucidinin kim olduğunu saptamak çok da zor olmasa gerekir. Herhalde çıkarları tümüyle yadsınan tüketiciler değil. Sanırız asıl mimarlar, aralarında tüccar ve sanayicimizin de bulunduğu, çıkarları son derece titizlikle korunan üreticilerdir. Bu bölümde ele alman merkantilist düzenlemelerde, özellikle çıkarları korunan sanayicilerimiz olup, tüketicilerimizin çıkarı kadar olmasa bile, diğer bir kısım üretici sınıfın da çıkarları bunlara feda edilmiştir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

TARIMSAL SİSTEMLER, YA DA TOPRAĞIN ÜRETİMİNİ BİRİCİK VE TEMEL GELİR VE SERVET KAYNAĞI SAYAN SİYASAL İKTİSAT SİSTEMLERİ HAKKINDA

Tarıma dayalı siyasal iktisat sistemleri, merkantilist veya ticari sistemler için yapmayı gerekli gördüğüm kadar uzun bir açıklama gerektirmiyor.

Toprağın ürününü tek gelir ve servet kaynağı sayan bu sistem, bildiğim kadarıyla, hiçbir ulus tarafından benimsenmedi. Günümüzde Fransa'da çok büyük bilgi ve zeka sahibi az sayıdaki insanın spekülasyonu olarak varlığını sürdürüyor. Dünyanın herhangi bir köşesinde bir zarara yol açmamış, büyük olasılıkla da asla açmayacak olan bir sistemin hatalarının öyle uzun uzadıya ele alınmasına elbette gerek yoktur. Ancak, elimden geldiğince açık bir biçimde, bu çok dahice sistemin ana hatlarını açıklamaya çalışacağım.

XIV. kouis'nin ünlü bakanı Mr Colbert, kamu mâliyesinin incelenmesinde çok büyük emek harcamış, ayrıntılı bilgi, deneyim ve doğruluk sahibi, dürüst bir adamdı; özetle, kamu gelirlerinin toplanması ve harcanması için gerekli yöntem ve düzeni bulabilecek her türlü yeteneklere

sahipti. Bu bakan, maalesef, doğası gereği bir kısıtlama ve düzenleme sistemi olan, kamu hizmetlerinin her bölümünü düzenlemeye ve her birini kendi alanının sınırları içinde tutmak için gerekli tüm denetimleri yapmaya alışmış, çalışkan ve ağır adımlarla ilerleyen bir iş adamının hoşlanacağı merkantilist sistemin tüm önyargılarını taşıyordu. Bir büyük ülkenin sanayisini de ticaretini de tıpkı bir devlet dairesinin bölümlerini düzenler gib i düzenlemeye çalıştı. Eşitlik, özgürlük ve adale t düzeni içerisinde, herkesin kendi çıkarını kendi bildiği gibi kollamasına izin vermek yerine, belli sanayi kollarına olağanüstü ayrıcalıklar verirken, diğerlerine olağanüstü kısıtlamalar getirdi. Tıpkı diğer Avrupalı bakanlar gibi, kentsel emeği kırsal emekten daha fazla desteklemekle kalmadı, aynı zamanda, ker derin emeğini desteklemek uğruna kırsal emeği baskı altına almaktan bile çekinmedi. Kentlerin sakinlerine ucuz geçimlik mal sağlamak, böylelikle endüstriyi ve dış ticareti destekleyebilmek için tahıl ihracatını tümden yasakladı. Bu sayede, kırsal kesimin halkını, kendi emeğinin ürününün en önemli bölümü açısından tüm dış pazarlardan dışladı. Bu yasak, bir ilden diğer ile tahıl taşımasını düzenleyen eski Fransız il yasaların ın koyduğu kısıtlamalarla ve hemen hemen her ildeki çiftçiler üzerine konan keyfi ve aşağılayıcı vergilerle de birleşince, ülke tarımını köstekleyip, böylesine verimli bir toprakta ve böylesine ılıman bir iklimde doğal olarak erişeceği düzeyin altında tuttu. Bu caydırma ve baskılama poliıikası az çok ülkenin her tarafında hissedildi. Bunun sebeplerini inceleyen çok sayıda inceleme yazıldı. Bu sebeplerden birisi, Mr Colbert'in kentsel emeği kırsal emeğe tercih eden kurumlan olarak gösterildi.

Eğer dallardan birisi bir yana çok eğilmişse, der atasözü, onu düzeltmenin yolu çokça diğer yana eğmekten geçer. Tarımı her ülkenin biricik gelir ve servet kaynağı gösteren Fransız düşünürleri de bu atasözünü benimsemiş görünüyorlar. Bay Colbert'in planında kentsel emek kırsal

emeğe oranla şüphesiz aşırı değerli tutulduğundan, onların sisteminde de elbette değerinin altında tutulmuş görünüyor.

Ülkenin toprak ve emeğinin yıllık ürününe herhangi bir bakımdan katkıda bulunduğu varsayılan sınıfları üçe ayırıyorlar. İlki toprak sahipleri sınıfıdır. İkinci sınıf, onların en üretken sınıf diye baş tacı ettikleri, çiftçilerden ve kır emekçilerinden oluşan tarımcılar sınıfıdır. Üçüncü sınıf ise, onların kısır, verimsiz sınıf diyerek aşağıladığı zanaatkârlar, sanayiciler ve tacirlerden oluşur.

Toprak sahipleri sınıfı yıllık ürüne, zaman zaman toprağın ıslahı, binalar, kanallar, çitler gibi, tarımcıların aynı miktarda sermaye ile daha fazla ürün almasına, bunun sonucunda da daha fazla rant ödeyebilmesine olanak veren her türden iyileştirmeleri ya yaparak ya da bunların bakımını üstlenerek, katkıda bulunurlar. Toprak rantındaki bu artış, toprak sahibinin kendi toprağının ıslahında istihdam ettiği harcamanın ya da sermayenin kendi açısından faizi ya da kârı olarak düşünülebilir. Bu gibi harcamalara bu sistemde toprak harcamaları (depenses foncieres) denilmektedir.

Tarımcılar ya da çiftçiler yıllık ürüne, bu sistemde, toprağın ekilip biçilmesine yaptıkları özgün ve yıllık harcamalar (depenses primitives et depenses annuelles) diye adlandırılan harcamalarla katkıda bulunurlar. Özgün harcamalar, çiftçilik aletlerinden, sığır stokundan, tohumdan ve en azından ilk yıl boyunca, ya da kendisi topraktan bir gelir elde edene değin, çiftçinin ailesi, işçileri ve hayvanları için gerekli geçimlik mallardan oluşur. Yıllık harcamalar ise tohum, çiftlik aletlerinin aşınıp yıpranması, çiftçinin işçileri, hayvanları ve işçi olarak tarımda istihdam edildikleri takdirde aile üyelerinin yıllık geçimlerinden oluşur. Toprak sahibinin rantını ödedikten sonra toprağın ürününden kendisine kalan bölüm, öncelikle, en azından kendisinin o toprağı işlettiği süre boyunca,sermayenin normal kârı ile birlikte onun tüm özgün harca-

malarını, ardından da, yine benzer şekilde, sermayenin normal kârı ile birlikte onun tüm yıllık harcamalarını her yıl yerine koymaya yetmelidir. Bu iki tür harcama çiftçinin tarımda istihdam ettiği iki sermayedir; makul bir kâr oranı ile birlikte düzenli olarak yenilenmediği sürece, çiftçi diğer istihdam alanlarıyla aynı derecede kendi işini sürdüremez. O zaman kendi çıkarı açısından olabildiğince çabucak bu işi bırakıp yeni bir iş aramak zorı nda kalır. Bu yüzden, toprağın ürününün, çiftçiye kendi işini sürdürmesi için gerekli olan bölümü, çiftçiliğe adanmış bir fon olarak görülmelidir. Eğer toprak sahibi bu payı ihlal ederse, çiftçi zorunlu olarak, kendi toprağının ürününü azaltır. Birkaç yıl içinde çiftçiyi, bırakın bu fal' iş kirayı ödeyebilmek, o toprağın makul kirasını bile ödeyemeyecek durama sokar. Her yıl toprak sahibine ödenmesi gereken rant, brüt yani bütün ürünün yetiştirilebilmesi için önceden yapılması gereken tüm gerekli harcamaları eksiksiz olarak ödedikten sonra, artık geriye kalan net üründen başka bir şey değildir. Çünkü, tarımcıların emeği, tüm bu gerekli harcamaların üstünde, kendilerine bir net ürün bırakmaktadır. İşte bu, onları bu sistemde baş tacı edilen onurlu üretici sınıflar arasına sokır. Onların özgün ve yıllık harcamaları da, yine aynı sebepten dolayı, bu sistem içerisinde, üretken harcamalar olarak adlandırılır, çünkü, kendi değerlerini fazlasıyla yerine koymak suretiyle bu net ürünün her yıl yeniden üretimine yol açarlar.

Onların deyimiyle toprak harcamaları, yani toprak sahibinin, kendi toprağını iyileştirmek için yaptığı harcamalar da, bu sistem içerisinde üretken harcamalar olarak üstün bir yere konur. Bu harcamaların tümü, sermayenin normal kârı ile birlikte, kendisinin toprağından aldığı rant tarafından tümüyle geri ödenene değin, bu rant da gerek kilise gerekse kral tarafından kutsal ve dokunulamaz kabul edilir, ne bir öşre ne de bir vergiye tabi olması gerekir. Aksi takdirde, toprağın ıslahını köstekleyerek suretiyle, kilise kendi öşrünün, kral da kendi vergilerinin gelecekte

artmasını kösteklemiş olmaktadır. Bu nedenle, her şey yolunda gittiği takdirde, bu toprak harcamaları kendi değerini tümüyle yeniden üretmenin ötesinde, benzer şekilde, belli bir süre sonra, bir net ürünün de yeniden üretimine sebep olurlar. Bu nedenle, bu sistem içerisinde, üretken harcamalar olarak kabul edilmektedir.

Ancak, toprak sahibinin toprak harcamaları, çiftçinin özgün harcamaları ve çiftçinin yıllık harcamaları, üçü birden, bu sistem içerisinde üretken olarak kabul edilen tek harcamadır. Diğer tüm harcamalar ve diğer tüm sınıflar, insanoğlunun genel mantığı içerisinde üretken kabul edilseler bile, bu hesapça tümüyle kısır ve verimsiz olarak görülürler.

Genel mantık çerçevesinde emekleri toprağın kaba ürününe büyük değer katan zanaatkârlar ve özellikle de sanayiciler, bu sistem içerisinde tümüyle kısır ve verimsiz bir sınıf olarak kabul edilmektedirler. Onların emeğinin, sadece orada istihdam ettikleri kendi sermayelerini kârı ile birlikte yerine koyduğu söylenir. Bu sermaye de, onlara patronları tarafından avans olarak verilmiş malzemelerden, araçlardan ve ücretlerden oluşur. Bu, onların istihdamı ve geçimi için ayrılmış bir fondur. Kârları da kendi patronlarının geçimine ayrılan bir fon olur. Patronları kendilerine istihdamları için gerekli olan malzeme, gereçler ve ücretleri verdiği gibi, kendisine de kendi geçimi için gerekli olanı avans olarak verir. Bu geçim de genellikle kendisinin o işin fiyatından elde etmeyi umduğu kâr ile orantılıdır. İşin fiyatı, kendisine geçinmek için alıkoyduğu avansı, malzemeleri, gereçleri ve işçilerine ücret olarak verdiği avansı yerine koymadığı sürece, şüphesiz onun yaptığı tüm harcamaları karşılamamış olur. Sanayi sermayesinin kârı da, bu nedenle, toprak rantı gibi, bu ürünleri elde etmek için yapılması gereken bütün harcamaları tümüyle geri ödedikten sonra arta kalan bir net üründür. Sanayicinin sermayesi tıpkı çiftçinin sermayesi gibi kendisine bir kâr getirir, ama toprak sahibinin sermayesi gibi bir rant getirmez. Bu nedenle, zanaatkârları ve

imalatçıları istihdam etmek ve geçindirmek için yapılan harcama, deyim yerindeyse, kendi değerinin varlığını sürdürmesinden başka bir şey değildir; yeni bir değer üretmez. Bu yüzden de tümüyle kısır ve verimsiz bir harcamadır. Öte yandan, çiftçileri ve kır emekçilerini istihdam etmek için yapılan harcama, kendi değerinin varlığını sürdürmekten başka yeni bir değer daha üretir: toprak sahibinin rantı. O nedenle verimli bir harcamadır.

Ticari sermaye de yine sanayi sermayesi ile aynı derecede kısır ve verimsiz bir sermayedir. Kârları, yalnızca patronunun kendisine istihdam ettiği sürece, yani getirisini alana değin avans olarak verdiği geçimlik ücretin geri ödenmesidir. Yalnızca onu istihdam etmek için yapılması gereken harcamanın bir bölümünün geri ödenmesidir.

Zanaatkârîarıı ve sanayicilerin emeği, toprağın bir yıllık kaba ürününün değerine asla bir şey katmaz. Aslında büyük ölçüde onun belli bir bölümüne değer katar. Ama diğer bölümün tüketilmesine yol açması, kesinlikle bu bölümlere kattığı değere eşittir. Böylece tüm ürünün toplam değeri hiçbir zaman zerre kadar artmaz. Örneğin, bir çift iyi kalite fırfıra dantel işleyen bir kişi, kimi zaman bir penilik ipliğin değerini otuz pound sterline yükseltebilir. Ama, lıer ne kadar ilk bakışta bir kaba ürünün değerini yedi bin iki yüz katına çıkarıyormuş gibi görünse de, aslında yıllık kaba ürün miktarının toplam değerini hiçbir şey katmamaktadır. O danteli işlemek onun belki de iki yıllık emeğine mal olmuştur. İşi bitirdiğinde, bunun karşılığı olarak aldığı para ise, bu işe ayırdığı iki yıl boyunca kendi geçimi için kendisine verdiği borcun geri ödenmesinden başka bir şey değildir. Her gün, her ay, her yıl harcadığı emeğin değeri ile, o ipliğe, söz konusu zaman dilimi boyunca kendi tüketiminin değer; ni yerine koymaktan başka bir katkıda bulunmamaktadır. Böylelikle, hiçbir zaman toprağın bir yıllık kaba ürünün toplam değerine bir katkıda bulunmamakta; ürünün kendisi tarafından sürekli

tüketilen bölümü daima sürekli ürettiği bölümüne eşit olmaktadır. Bu pahalı ama önemsiz sanayide istihdam edilen kişilerin büyük bir bölümünün aşırı yoksulluğu, bize onların ürününün fiyatının normal koşullarda kendi geçimlerinin değerini aşmadığını göstermeye yeterlidir. Çiftçilerin ve tarım işçilerinin ürünlerinde ise durum tam tersidir. Normal koşullarda, hem işçilerin hem çiftçinin geçimini, onların istihdamı için yapılan masrafları tümüyle karşıladıktan sonra toprak sahibinin rantını da sürekli olarak üretir.

Zanaatkârlar, sanayiciler ve tacirler de kendi toplumlarının gelirlerini ve servetlerini, bu sistem içerisinde, ancak ya cimrilik yoluyla, ya da kendi geçimleri için ayrılan fonun bir bölümünü kullanmamak yoluyla katkıda bulunabilirler. Onların yıllık yeniden üretimleri bu fonlardan başka bir şey değildir. Bu yüzden de her yıl onların bir bölümünü biriktirmedikçe, onların her yıl bir bölümünü tüketmekten kendilerini alıkoymadıkça, toplumlarının geliri ve serveti, asla emekleri yoluyla zerre kadar artmaz. Oysa, çiftçiler ve tarım işçileri, kendi geçimleri için ayrılan fonun tümünü tüketebilirler, yine de aynı zamanda toplumlarının gelirini ve servetini artırabilirler. Emekleriyle, kendi geçimleri için ayrılanın ötesinde, arttığı zaman o toplumun geliri ve servetinin artmasına da katkı sağlayan bir net ürün yaratırlar. Böylelikle de Fransa veya İngiltere gibi çok sayıda toprak sahibi ve çiftçi içeren uluslar, çalışkanlık ve tüketim yoluyla zenginleşebilirler. Oysa, Hollanda gibi, Hamburg gibi daha çok tacirlerden, zanaatkârlardan ve sanayicilerden oluşan uluslar ancak tasarruf ve kısıntı yoluyla zenginleşebilirler. Ulusların çıkarları birbirinden oldukça farklı olduğu gibi, ulusal karakterleri de farklıdır: ilk gruptakilerin karakterinde kibarlık, liberallik, açık sözlülük ve dostluk ortak özellikler arasında yer alırken, ikinci gruptakiler genellikle dar görüşlü, cimri, bencil ve hiçbir zevk ve eğlenceden hoşlanmayan kişiler olurlar.

Tüccar, zanaatkâr ve sanayici gibi üretken olmayan sınıfların hepsi de diğer iki üretken sınıfın, yani toprak sahipleri ile çiftçilerin sırtından geçinirler. Onların iş aletleri ve geçimlik malları, yani çalışırlarken tüketecekleri tahıl ve sığır, toprak sahipleri ile çiftçiler tarafından sağlanır. Son olarak da, toprak sahipleri ve çiftçiler, hem verimsiz sınıfın tüın işçilerinin ücretlerini ve onların patronlarının kârlarını karşılarlar. Hizmetçiler içeride çalışırken, onlar açık havada çalışırlar. Ama ikisi de aynı patronların sırtından geçinirler. Her ikisinin de emeği aynı derecede verimsizdir. Bu toplamın değerini artırmak şöyle dursun, onlar tarafından ödenen bir yüktür.

Ancak, bu verimsiz sınıf, diğer iki sınıf için yararlı, hem de çok yararlıdır. Tacirlerin, zanaatkârların ve sanayicilerin emeği sayesinde, toprak sahipleri ve çiftçiler, kendi emeklerinin çok küçük bir bölümü karşılığında, hem kendi ülkelerinin hem de yabancı ülkelerin sanayi mallarını satın alabilirler. Onlar olmasaydı, bu malları, karşılığında şu anda ödediklerinden çok daha fazla emek istihdam ederek, çok beceriksizce kendileri ithal etmek veya üretmek zorunda kalacaklardı. Bu üretken olmayan sınıflar sayesinde, tarımcılar, aksi takdirde dikkatlerini toprağın eklip biçilmesinden alıkoyacak birçok işten kurtulmuş olmaktadırlar. Dikkatlerinin bölünmemesi sonucunda da ürünlerini artırabilmenin verdiği üstünlük, bu verimsiz sınıfın geçimi ve istihdamından kaynaklanan, ya toprak sahiplerinin ya da kendilerinin sırtına binen tüm harcamaları ödemeye tamamen yeter. Doğaları gereği hepten verimsiz de olsalar, tacirlerin, zanaatkârların ve sanayicilerin emeği de, bu şekilde, dolaylı olarak toprağın ürünün artmasına katkıda bulunmaktadır. Üretken emeğin üretici gücünü, onların dikkatini tümüyle asıl işlerine, yani toprağın ekilip biçilmesine vermelerini kolaylaştırarak, artırmaktadır. Bu sayede, genellikle işi sabana en uzak insanların emeği sayesinde, saban daha kolay ve daha iyi işler.

Herhangi bir şekilde tacirlerin, zanaatkârların ve sanayicilerin emeklerini sınırlamak ya da kösteklemek, asla toprak sahiplerinin ve çiftçilerin çıkarına değildir. Bu üretken olmayan sınıf ne denli serbest bırakılırsa, onları oluşturan farklı iş kolları arasındaki rekabet de o denli büyük olacak, bu iki sınıf hem kendi ülkelerinin hem de yabancı ülkelerin sanayi mallarını o denli ucuza edinebileceklerdir.

Üretken olmayan sınıfın diğer iki sınıfı baskı altına alınası da asla kendi çıkarına uygun değildir. Toprağın artık ürünü, yani çiftçilerin, toprak sahiplerinin geçiminden arta kalan ürün sayesinde bu üretken olmayan sınıf geçimini sürdürebilir. Bu artık ne kadar büyürse, bu sınılın geçim düzeyi de o denli yükselir. Mutlak adalet, mutlak özgürlük ve mutlak eşitliğin kurulması, her üç sınıfın da zenginliğinin en üst dereceye çıkmasını en etkin biçimde garanti altına alacak çok basit bir sırdır.

Başlıca bu üretken olmayan sınıftan oluşan, Hollanda, Hamburg gibi merkantilist ülkelerin tacirleri, zanaatkârları ve sanayicileri de, aynı şekilde, tümüyle toprak sahiplerinin ve çiftçilerin sayesinde geçinirler ve istihdam edilirler. Aralarındaki tek fark, bu toprak sahiplerinden ve çiftçilerden çoğunun, kendilerine iş aletlerini ve geçimleri için gerekli fonları sağladıkları, gerek kendi yurttaşlarından olsun gerekse diğer hükümetlerin yurttaşlarından olsun, tacirlere, zanaatkârlara ve sanayicilere en elverişsiz mesafede oturmalarıdır.

Ancak, bu merkantilist devletler, diğer ülkelerin halklarına yararlı, hem de çok yararlıdır. Bir dereceye kadar, çok önemli bir boşluğu doldurur, bu ülkelerin tacirlerinin, zanaatkârlarının ve sanayicilerinin, politika hatası yüzünden yurtiçinde bulamadıkları yeri sağlarlar.

Bu tür merkantilist devletlerin ticaretlerine ya da sağladıkları ürünlere yüksek gümrük vergisi koymak suretiyle, emeklerini kösteklemek ya da baskı alıma almak, asla, deyim yerindeyse, bu karacı devletlerin çıkarına olamaz. Bu tür gümrükler, bu malları pahalandırarak, kendi

toprağının artık ürününün reel değerinin, bir başka deyişle, karşılığında verilecek malların fiyatlarının azalmasına hizmet eder. Bu tür gümrükler, yalnızca artık ürünün artmasını, bunun sonucunda da kendi topraklarının ıslahı ile ekilip biçilmesini köstekler. Oysa, artık ürünün değerinin yükselmesini sağlamak, onun artmasını, böylelikle de o ülkenin topraklarının tarıma açılmasını ve ekilip biçilmesini desteklemek için en etkili çare, tüm ticaretçi ulusların ticaretine tam ticaret serbestliği sağlamaktır.

Bu tam ticaret serbestliği, onlara, yurtiçinde istedikleri tüm zanaatkârlar, sanayiciler ve tacirlerle birlikte, hissettikleri o çok önemli boşluğu en uygun ve en avantajlı şekilde doldurabilmeleri için de en etkili çözüm yoludur.

Topraklarının artık ürününün sürekli artışı, zamanla, toprağın tarıma açılmasında ve ekilip biçilmesindeki normal kâr oranı ile istihdam edilecek olandan daha büyük bir sermaye yaratacaktır. Onun artan kısmı da yurtiçindeki zanaatkârların ve sanayicilerin istihdamında kullanılacaktır. Ama, yurtiçinde hem işleri için gerekli malzemeyi hem de geçimlik mallarını bulan bu zanaatkârlar ve sanayiciler, anında daha az hüner ve daha az beceriyle bile, tıpkı her ikisini de uzaklardan getirmek zorunda kalan o ticaretçi devletlerin zanaatkârları ve sanayicileri kadar ucuza çalışırlar. Hüner ve beceri eksikliğine rağmen bile, belli bir zaman sonra o kadar ucuza çalışmayabilecekler, yurtiçinde bir pazar bularak ürünlerini yalnızca ö pazara çok uzaklardan getirilen o ticaretçi devletlerin zanaatkârlarının ve sanayicilerinin ürünleri kadar ucuza satmakla kalmayacaklar, zamanla beceri ve hünerleri geliştikçe, onlardan bile ucuza satabilir hale gelecekler. Bu ticaretçi devletlerin zanaatkârları ve sanayicileri de kısa zamanda bu kara uluslarının pazarında rekabete maruz kalıp bir süre sonra mallarını daha ucuza satmaya başlayacaklar ve nihayet pazardan tümüyle dışlanacaklardır. Hüner ve becerilerinin

adım adım gelişmesi sonucunda, bu kara uluslarının ürettiği sanayi mallarının ucuzluğu da, zamanla onların satışlarını iç piyasanın ötesine taşırıp yabancı piyasalara taşıyacak, oralarda da adım adım o ticaretçi ulusların birçok sanayicisini yerinden edecektir.

Bu karacı ulusların hem kaba ürünlerinin hem de mamul mallarının sürekli olarak artışı, zamanla tarımda ya da sanayide normal kâr oranı ile istihdam edilebilecek olandan daha büyük bir sermaye yaratır. Bu sermaye fazlası da doğal olarak dış ticarete akar, kendi ülkesinin kaba ürünleri ile mamul mallarından iç talebi aşan bölümünü yabancı ülkelere ihraç etmekte kullanılır. Kendi ülkelerinin ürünlerinin ihracatında, karacı ulusların tacirleri ticaretçi ulusların tacirleri üzerinde, tıpkı kendi zanaatkâr ve sanayicisinin ticaretçi ülkelerin zanaatkârları ve sanayicileri üzerinde kurdukları üstünlüğe benzer bir üstünlüğe sahip olacaklar. O da başkalarının uzak mesafeden getirmek zorunda kaldıkları yükleri, malzemeleri ve erzakı ve malzemelerini kendi ülkelerinden sağlamalarıdır. Böylelikle, denizcilikteki hüner ve becerilerinin düşüklüğü nedeniyle bu malzemeleri yurtdışında o ticaretçi ulusların tacirlerinin sattığından daha ucuza satacaklar. Böylelikle, kısa zaman içinde, dış ticaret alanında da bu ticaretçi uluslarla rekabet edecekler, zamanla onları bu pazardan tümüyle sürecekler.

Bu nedenle, bu özgürlükçü ve cömert sisteme göre, bir karacı ulusun kendi zanaatkârlarını, sanayicilerini ve tacirlerini yetiştirmesinin en avantajlı yolu diğer ulusların zanaatkârlarına, sanayicilerine ve tacirlerine eksiksiz ticaret özgürlüğü sağlamaktır. Böylelikle kendi topraklarının artık ürünlerinin değeri yükselir. Bu değer artışı da zamanla tüm zanaatkârların, sanayicilerin ve tacirlerin gelişmelerine yol açacak bir fon oluşturur.

Öte yandan, karacı bir ulus gümrük vergileri ya da mutlak yasaklar yoluyla diğer ülkelerin ticaretine baskı uyguladığı zaman, zorunlu olarak

kendi çıkarına da iki şekilde zarar verir. Birincisi, her türden tüm yabancı sanayi ürünlerinin fiyatını yükselterek, kendi toprağında yetişen artık ürünün reel değerini, bir başka deyişle, karşılığında bu yabancı malları satın aldığı şeyin fiyatını düşürmüş olur, ikinci olarak da, kendi tacirleri, zanaatkârları ve sanayicilerine yurtiçinde bir tür tekel sağlayarak, ticari ve sanayi kân tarımsal kârın karşısında yükseltir. Bunun sonucunda da ya daha önce tanında istihdam edile gelen bir kısım sermayenin ticaret ve/veya sanayie akmasına neden olur, ya da aksi halde tanına akacak olan bir bölüm sermayenin buraya akmasını engeller. Böylelikle, bu politika tarımı iki şekilde köstekler: birincisi, kendi ürünlerinin reel değerini artırıp böylelikle kâr oranını düşürerek; İkincisi de, diğer tüm istihdam alanlarının kâr oranlarını yükselterek. Tanın, aksi halde olabileceğinden daha avantajsız, ticaret ve sanayi ise daha avantajlı kılınır. Olabildiğince kendi kişisel çıkarını gözeten herkes de, sermayesini ve emeğini tarımdan ticarete ve sanayie kaydırır.

Her ne kadar bu baskıcı politikayla bir karacı ulus, serbest ticaret ortamındakinden daha kısa sürede kendi zanaatkârlarım, sanayicilerini ve tacirlerini yetiştirebilirse de (ki bu da hayli şüphelidir), deyim yerindeyse, onları yeterince olgunlaşmadan prematüre olarak yetiştirir. Bir endüstri kolunu çok aceleyle yetiştirirseniz, bu çok daha değerli diğer endüstri kolları üzerinde baskı oluşturacaktır. Sadece kendi sermayesini normal kârı ile birlikte yerine koyabilen bir endüstri kolunu zamanından önce geliştirirseniz, o da sermayesini normal kârı ile birlikte yerine koymanın yanı sıra benzer şekilde bir net ürün ortaya koyan, yani toprak sahibine de bir rant bırakabilen bir endüstri koluna baskı uygulamış olursunuz. Emeğin çok kıt ve verimsiz olduğu bir işkolunu zamanından önce geliştirmekte acele etmek, verimli emeği baskı altına almak demek olacaktır.

Bu sisteme göre, bir ülkenin toplam yıllık ürününün yukarıda anılan üç sınıf arasında nasıl dağıtıldığını, verimsiz sınıfın emeğinin nasıl

bu toplam ürünün değerine hiçbir şey katmadan yalnızca kendi tüketimini yerine koymaktan ibaret kaldığım, bu sistemin kurucusu olan dahi yazar Bay Quesnai birtakım aritmetik formülleri ile açıklamıştır. Bu formüllerden ilki; kendisinin çok özel bir önem verdiği Ekonomik Tablo'dur. Ekonomik Tablo'da, yıllık ürünün maksimum düzeye ulaştığı, her sınıfın da bu toplam yıllık üründen en adil payı aldığı, serbest rekabetin mükemmel-olduğu, böylelikle de refahın en yüksek düzeyde olduğu bir ortamda bu dağılımın nasıl yapıldığını açıklıyor. Ardından birtakım formüllerle kısıtlama ve düzenleme ortamlarında bu dağılımın nasıl gerçekleşeceğini gösteriyor. Bu durumda ya mülk sahipleri sınıfı, ya da verimsiz ve kıt olan bir sınıfın üyeleri çiftçilerden daha çok kayrılıyor, bu iki sınıftan birisinin normal koşullarda bu verimli sınıfa ait olması gereken dilimi gasp ediyorlar. Bu türden her gasp, tam özgürlüğün kurabileceği doğal bölüşümün her ihlal edilmesi, bu sisteme göre, zorunlu olarak her yıl az ya da çok yıllık ürünü ve onun değerini azaltmakta, bunun sonucunda da, toplumun reel geliri ve servetinde adım adım bir azalmaya yol açmaktadır. Sonraki formülasyonlarında ise bu doğal dağılımın değişik derecelerde ihlaline göre gelir ve servette yol açtığı azalmaların dereceleri gösterilmektedir.

Kimi kuramcı hekimler insan sağlığının ancak belli bir katı diyet ve egzersiz ile korunabileceğini sanırlar. En küçük bir ihlal bile, bu ihlalin derecesine göre vücutta bir takım hastalıklara veya düzensizliklere yol açar. Ancak, deneyimler göstermiştir ki, her çeşit rejimde, hatta mükemmellikten oldukça uzak olanlarda bile, vücudumuz sık sık en sağlıklı görünümü sergiler. Ancak insanın sağlıklı olduğu durum, kendini her bakımdan çok kötü bir rejimin bile yan etkilerinden koruyabildiği, onu önleyebildiği, pek bilinmeyen bir koruma ilkesine sahiptir. Kendisi de bir hekim, hatta oldukça kuramcı bir hekim olan Bay Quesnai, siyasal yapı ile ilgili olarak aynı türden bir nosyonu benimsemiş görünüyor ve

ancak belli bir katılıktaki rejimde tam özgürlük ve tam adalet rejiminde onun gelişip zenginleşeceğini söylüyor. Her bireyin sürekli olarak kendi koşullarını iyileştirmeye yönelik doğal çabanın, birçok bakımlardan hem taraflı hem de baskıcı olan bir ekonomik düzenin olumsuz etkilerini bir dereceye kadar düzeltecek bir koruma özelliği taşıdığını hesaba katmamış anlaşılan. Böyle bir siyasal iktisat, her ne kadar bir ulusun zenginlik ve refah yolundaki ilerlemesini az çok mutlaka yavaşlarsa da, asla tümden durduramaz. Eğer bir ulus tam özgürlük ve tam adalet ortamına sahip olmadan zenginleşemeseydi, dünyada zenginleşmiş hiçbir ulus olmazdı. Oysa siyasal yapıda da, tıpkı insanın tembelliğinin ve ölçüsüzlüğünün vücudunda yol açtığı hasarları giderici bir doğal koruma mekanizması olması gibi, doğanın zekası çok şükür ki insanoğlunun aptallığının ve adaletsizliğinin yol açtığı birçok sıkıntıyı giderici çok büyük bir koruma mekanizmasına sahiptir.

Ancak, bu sistemin temel hatası zanaatkârları, sanayicileri ve tacirleri tümüyle kısır ve verimsiz sınıf ilan etmesinde yatıyor. Aşağıdaki gözlemler bu savın yanlışlığını göstermeye yardımcı olacaktır.

Birincisi, söyler diğine göre, bu sınıf her yıl ancak kendi tükettiğini yeniden üretiyormuş ve en azından kendi geçindiği sermayeyi koruyormuş. Oysa yalnızca bu bile onun kısır veya verimsiz olmadığını göstermeye yeter. Anne ve babanın yerine geçmek üzere yalnızca bir erkek bir de kız çocuk yetiştiren bir evliliğe, insan soyunun artmasına katkıda bulunmayıp yalnızca varolanı korudu diye kısır diyemeyiz. Çiftçiler ve tarım işçileri gerçekten de kendini geçindiren sermayeden çok daha fazlasını her yıl yeniden üreterek toprak sahibine bir rant bırakmaktadır. Tıpkı üç çocuk yetiştiren bir evliliğin yalnızca iki çocuk yetiştiren bir evlilikten şüphesiz dalıa üretken olması gibi; çiftçilerin ve tarım işçilerinin de emeği elbette, tacirlerin, zanaatkârların ve sanayicilerin emeğinden dalıa üretkendir. Ama bir sınıfın yarattığı ürünün fazlalığı diğerlerini kısır ve verimsiz kılmaz.

İkincisi, yine bu hesapça öyle görünüyor ki, zanaatkârları, sanayicileri ve tacirleri, hizmetçi ve uşaklarla aynı kefeye koymak asla uygun değildir. Hizmetçilerin ve uşakların emeği onları geçindirecek bir fon yaratmıyor. Onların geçimi tümüyle efendilerinin sırtındandır. Yerine getirdikleri hizmet bu masrafları ödeyecek türden değildir. Onların işi genellikle üretildiği anda tüketilen bir hizmettir. Ücretlerinin ve geçimlerinin yerini alacak, satılabilir bir malda somutlaşmaz. Bu hesapça da, üretken olan ve üretken olmayan emeği ele aldığım bölümde, zanaatkârları, sanayicileri ve tacirleri üretken emek sınıfına, hizmetçileri ve uşakları ise kısır ve verimsiz emek sınıfına soktum.

Üçüncüsü, zanaatkârların, sanayicilerin ve tacirlerin toplumun reel gelirini artırmadığını söylemek hiçbir bakımdan doğru değildir. Örneğin her ne kadar, bu sistemde öne sürüldüğü üzere, bu sınıfın günlük, aylık ve yıllık tüketiminin tamı tamına kendi günlük, aylık ve yıllık tüketimlerine eşit olduğunu kabul etsek bile, buradan onun emeğinin reel gelire, yani o toplumun toprağı ile emeğinin bir yıllık ürününün reel değerine bir katkıda bulunmadığı sonucuna varılamaz. Örneğin, hasattan sonraki altı ay içerisinde on pound değerinde iş üretmiş olan bir zanaatkâr, aynı süre içinde tahıl ve diğer gereksinimleri için on pound harcasa, o toplumun toprağı ile emeğinin yıllık ürününe on pound değerinde bir katkıda bulunmuş olur. Altı aylık geliri olan on poundu tahıl ve diğer gereksinimlerine harcarken, aynı zamanda kendisine veya başkalarına aynı değerde bir satın alma gücü yaratır. Böylelikle bu altı aylık süre içinde üretilen ve tüketilenlerin toplamı on değil yirmi pound demektir. Gerçekten de, bu değerin on pounddan fazlası asla aynı anda ortada durmaz. Ama eğer o zanaatkârın tükettiği on poundluk tahıl ve diğer temel gereksinim maddeleri, bir asker ya da bir uşak tarafından tüketilmiş olsaydı, altı ay sonunda ortaya çıkan ürünün o bölümünün değeri, onu bir zanaatkârın tükettiği duruma kıyasla on pound daha

az olurdu. Bu yüzden, her ne kadar zanaatkârın ürettiği şeyin değeri bu yüzden herhangi bir zaman diliminde tükettiğinden daha değerli görünmüyorsa da, aslında her zaman için piyasada, ürettikleri şeyler nedeniyle, aksi halde olacağından daha büyük bir değer taşımaktadır.

Bu sistemin savunucuları, zanaatkârların, sanayicilerin ve tacirlerin tüketiminin ürettiklerine eşdeğerde olduklarını söylerken, büyük olasılıkla onların tüketimine ayrılan fondan yani gelirlerinden söz ediyorlardı. Ama eğer kendilerini daha açık seçik ifade edip de bu sınıfın gelirinin ürettikleri şeyin değerine eşit olduğunu söylemiş olsalardı, bu gelirden tasarruf edilen miktarın zorunlu olarak az çok toplumun reel servetini artırdığını okuyucuya anlatabilirlerdi. Bu nedenle, bir tez yazabilmek için kendilerini şimdi olduğu gibi ifade etmeleri zorunluydu. Her şeyin onların varsaydığı gibi olduğunu kabul etsek bile, yine de bu hiçbir şeyi açıklamaz.

Dördüncüsü, çiftçiler ile tarım işçileri, bu toplumun reel gelirini, yani o toplumun toprağı ile emeğinin yıllık ürününü, cimrilik etmedikleri sürece, zanaatkârlardan, sanayicilerden ve tacirlerden daha fazla artıramaz. Herhangi bir toplumun toprağı ile emeğinin yıllık değeri, ancak iki şekilde artabilir. Ya onunla geçinen faydalı emeğin üretici gücünü artıracaksınız ya da emek miktarını.

Yararlı emeğin üretici güçlerindeki bir gelişme, öncelikle işçinin yeteneğinin gelişmesine, ardından da onun kullandığı makinelerin gelişmesine bağlıdır. Ama zanaatkârların ve sanayicilerin emeği, daha küçük parçalara bölünebildiği için ve her işçinin emeği de bir çiftçinin ya da bir tarım işçisinin emeğinden çok daha fazla basit işlemlere ayrılabildiği için, benzer şekilde, bu her iki gelişme de çok yüksek düzeydedir.[7] Bu bakımdan tarımcılar sınıfının zanaatkârlar veya sanayicilere göre herhangi bir üstünlüğü yoktur.

7 Bakınız 1. Kitap, 1. Bclüm.

O anda herhangi bir toplumda istihdam edilen faydalı emeğin miktarı ise tümüyle onu istihdam eden sermayenin artmasına bağlıdır. Bu sermayenin artması da yine tamı tamına, ya o sermayenin istihdam şeklini yöneten kişilerin, ya da o sermayeyi onlara ödünç veren kişilerin o gelirden yaptıkları tasarruf miktarına bağlıdır. Eğer tacirler, zanaatkârlar ve sanayiciler, bu sistemin varsaydığı gibi, doğaları gereği cimriliğe ve tasarrufa toprak sahiplerinden ve tarımcılardan daha fazla eğilimli iseler, o toplum içerisinde istihdam edilen faydalı emek miktarını, bunun sonucunda da reel gelirini, yani toprağının ve emeğinin yıllık ürününü artırmaya daha fazla eğilimli olurlar.

Beşincisi, aynı zamanda da sonuncusu, her ülkenin sakinlerinin gelirinin, bu sisteme göre, tümüyle kendi emeklerinin onlara sağladığı geçimlik mal miktarından oluştuğu kabul edilse bile; yine de, bu varsayıma göre bile, bir ticaret ve sanayi ülkesinin geliri, diğer şeyler eşit olmak koşuluyla, her zaman için ticaret ve sanayisi bulunmayan bir ülkenin gelirinden daha fazla olur. Ticaret ve sanayi yoluyla bir ülkeye her yıl o zamanın koşullarına göre kendi topraklarının üretebileceğinden daha fazla miktarda geçimlik mal ithal edilir. Bir kasabanın sakinleri de, genellikle kendilerine ait hiç toprakları olmasa bile emekleri yoluyla yalnızca işleri için gerekli malzemeyi değil aynı zamanda geçimleri için gerekli fonu da diğer insanların topraklarından elde ettiği kaba ürün ile sağlarlar. Çevresindeki kıra göre bir kasabanın konumu ne ise, bir bağımsız ülkenin de diğer bağımsız ülkeler karşısındaki konumu sık sık buna benzer. Bu sayede Hollanda geçiminin büyük bir bölümünü diğer ülkelerden, örneğin canlı hayvanı Holstein ve Jutland'dan, tahılı ise Avrupa'nın hemen her ülkesinden sağlar. Küçük bir miktar sanayi ürünü karşılığında çok büyük miktarda kaba ürün satın alır. Bu yüzden de, bir ticaret ve sanayi ülkesi doğal olarak kendi sanayi ürününün çok küçük bir bölümü karşılığında diğer ülkelerin kaba ürünlerinden

çok büyük miktarlarda alır. Oysa ticaret ve sanayisi olmayan bir ülke genellikle, kendi kaba ürünlerinden çok büyük miktarlar karşılığında diğer ülkelerin sanayi ürünlerinden ancak çok küçük miktarlarda satın alabilir. Birisi çok az sayıda insan yiyecek ve barınma sağlayan ürünleri ihraç ederken karşılığında çok sayıda insana yiyecek ve barınma sağlayan ürünler ithal eder. Diğeri ise çok sayıda insana barınma ve yiyecek sağlayan ürünleri ihraç edip karşılığında çok az sayıda insana yiyecek ve barınma sağlayan ürünleri ithal eder. Bir ülkenin halkı daima kendi topraklarının o zamanki tarım düzeyinde sağlayacağından çok daha büyük miktarlardaki geçimlik malın tadını çıkarırken, diğer ülkenin halkı daiına çok daha küçük bir miktarla yetinmek zorunda kalırlar.

Ama yine de tüm kusurlarına rağmen bu sistem siyasal iktisat hakkında bugüne değin yayınlanan yapıtlar arasında belki de gerçeğe en yakın olanıdır. Bu özelliği ile de bu çok önemli bilim dalının temel ilkelerini incelemeye ilgi duyan herkesin göz önünde bulundurması gereken bir yapıttır. Her ne kadar tarımda istihdam edilen emeği tek üretken emek olarak kabul etse de, aşıladığı fikirler çok sığ olsa da; yine de ulusların zenginliğini yalnızca tüketilemeyen para varlığı ile değil de toplumun emeği tarafından her yıl yeniden üretilen tüketilebilir mallar cinsinden ele alması ve bu yıllık yeniden üretimi olabildiğince artırmanın tek yolunun tam özgürlük olduğunu söylemesi nedeniyle, bu öğreti her bakımdan cömert ve liberal görünüyor. Yandaşları da pek çoktur. İnsanlar paradokslardan ve sıradan insanların aklının alamayacağı şeyleri anlıyor görünmekten pek hoşlandıkları için olacak, sanayi emeğinin verimsizliği ile ilgili olarak ortaya koyduğu paradoks da onun hayranlarım artırmaya büyük mik tarda katkıda bulunmuş olmalı. Bir süredir Fransız yazınında Ekonomiseler adıyla hayli seçkin bir akım oluşturdular. Çalışmaları yalnızca şimdiye değin iyice incelenmemiş birçok konuyu kamuoyunun tartışmasına açmakla değü, aynı zamanda kamu yönetimini de

bir miktar tarım lehine etkilemiş olmakla da kendi ülkelerine şüphesiz hatırı sayılır bir hizmette bu!unmuşlardır. Böylece, onların açıklamaları sonucunda Fransız tarımı daha önceleri maruz kaldığı birçok baskıdan kurtulmuştur. Toprak sahiplerine ya da gelecekte toprak alanlara karşı toprak kiralamanın süresi dokuz yıldan yirmi yedi yıla çıkarıldı. Krallığın bir ilinden diğerine tahıl taşınmasını yasaklayan eski bölgesel kısıtlamalar tümüyle kaldırılıp, normal koşullarda tüm yabancı ülkelere ihracatı da genel bir kraliyet fermanı ile serbest bırakıldı. Bu akımın yalnız Siyasal iktisat denilen bilimle, yani ulusların zenginliğinin niteliği ve sebepleri ile ilgili değil, sivil hükümetin her branşı ile ilgili çok sayıdaki yapıtının tümünde de, hiçbir önemli farklılık içermeden, üstü kapalı da olsa Bay Quesnai'nin öğretisinin izleri görülür. Onların yapıtlarının büyük bir bölümünde hemen hemen hiçbir farklı yorum görülmez. Bu öğretinin en fazla izini taşıyan ve en önemli yapıtı olan küçük bir kitap, bir zamanlar Martinik'te yöneticilik yapmış olan Bay Mercier de la Riviere tarafından yazılmış Politik Toplumların Doğal ve Temel Düzeni'dir. Aslında çok alçak gönüllü ve sade bir insan olan ustalarına karşı hepsinin de duyduğu bu hayranlık, kendi sistemlerini kuran eski düşünürlere duyulan hayranlıktan pek de az değildir. Çok özenli ve saygın bir yazar olan Marquis de Mirabeau, "dünya kurulduğundan bu yana sayısız buluş arasında, esas olarak siyasal toplumlara istikrar kazandıran üç büyük buluş vardır," der. "İlki, yazının icadıdır. İnsanoğluna hiçbir değişikliğe uğramadan yasalarını, sözleşmelerini, yıllıklarım, keşiflerini aktarma gücü sağlamıştır. İkincisi, paranın icadıdır. Uygar toplumlar arasındaki tüm ilişkileri kurar. Üçüncüsü ise Ekonomik Tablo'dur. Her ikisinin de amaçlarını yerine getirmelerini sağlayarak onları tamamlar. Çağımızın bu büyük icadının meyvelerini ancak bizden sonrakiler toplayacaktır."

Modern Avrupa uluslarının siyasal iktisadı, sanayi ve ticareti tarıma, kentlerin emeğini de kırın emeğine yeğ tutması gibi; diğer ulusların

siyasal iktisadı da onlardan farklı bir yol izleyerek tarımı sanayie ve ticarete yeğ tutmuştur.

Çin'in politikası tarımı diğer tüm istihdam alanlarından daha fazla kayırır. Çin'de bir işçinin (tarım işçisi kastediliyor—çev.) bir zanaatkâra göre durumu, Avrupa'nın birçok yerindeki bir zanaatkârın bir işçiye göre durumuna kıyasla kat be kat daha iyidir. Çin'de herkesin en büyük tutkusunun, ister mülkiyet yoluyla olsun ister kiralama yoluyla olsun bir toprak işletmek olduğu, kiralama koşullarının çok iyi olduğu ve kiracıya yeterli güvenceyi sağladığı söylenir. Çinliler dış ticarete çok az saygı duyarlar. Pekin mandarinleri Rusya delegesi Bay De Lange ile konuşurken "sizin o aşağılık ticaretiniz" diye söz ederlerdi.[8] Çinliler, Japonya dışında hemen hemen hiçbir ülke ile kendi gemileri ile dış ticaret yapmamışlardır. Ülkelerinde yabancı gemilerin kabul edildiği liman sayısı da ancak bir iki tanedir. Bu nedenle de, her bakımdan, Çin'de dış ticaret, daha fazla özgürlük sağlanması durumunda gerek kendi gemileriyle gerekse yabancı gemiler aracılığıyla doğal olarak genişleyebileceğinden çok daha dar sınırlar içerisinde tutulmuştur.

Yükte hafif pahada ağır olan, bu yüzden de toprağın kaba ürünlerine kıyasla bir ülkeden diğerine çok daha az maliyetle taşınabilen sanayi ürünleri, hemen hemen her ülkede dış ticaretin itici gücü olmuştur. Hem Çin'den daha küçük, hem de iç ticaret için koşulları daha elverişsiz olan ülkeler, genellikle dış ticareti destekleme gereği duyarlar. Yeterince geniş bir iç pazarı olmayan, ya da ülkenin değişik illeri arasındaki iletişimin, herhang:. bir ilin tüm ülkede yetişen ürünleri tüketmesine olanak tanımayacak denli çok zor olduğu ülkeler, geniş bir dış pazar olmadan yeterince gelişip büyüyemezler. Unutulmamalıdır ki, sanayiinin gelişmesi tümüyle işbölümüne bağlıdır. Herhangi bir işkolunda

8 Bakınız Bell'in Travels adlı yapıtının içinde Bay De Lange'nin Günlüğü 2. cilt, 258,276,293. sayfalar. (Burada kastedilen kitap: Travels from St. Petersburgin Russia to Diverse Parts of Asia; John Bell of Antermony, Glasgow, 1763. —çev.)

işbölümünün ulaşacağı düzey de, daha önce gösterildiği üzere, pazarın genişliği ile orantılıdır. Ama Çin imparatorluğunun geniş toprakları, nüfusunun olağanüstü büyüklüğü, ikliminin ve dolayısıyla ürünlerinin çeşitliliği ve su taşımacılığı nedeniyle ülkenin büyük bir bölümünün birbiriyle bağlantılı olması, bu ülkenin iç pazarını, tek başına çok büyük sanayileri desteklemeye ve hatırı sayılır büyüklükte işbölümünün gelişmesine yeterli kılıyor. Avrupa'nın bütün ülkeleri birleşse, Çin'in iç pazarı genişlik bakımından belki de ondan aşağı kalmaz. Ancak, bu büyük iç pazara dünyanın geri kalanının dış pazarı da eklenip, özellikle de bu ticaretin büyük bir bölümü Çin gemileri ile yapılsaydı, bu Çin'in sanayisini, dolayısıyla da imalat sanayiinin üretici güçlerini çok daha geliştirirdi. Daha yaygın bir deniz taşımacılığıyla, Çinliler de doğal olarak diğer ülkelerdeki zanaat ve endüstride yaşanan gelişmeleri, bu ülkelerde kullanılan makineleri kullanmayı ve kendileri geliştirmeyi öğrenirlerdi. Oysa, onların şimdiki planlarında Japonya'dakilerden başkasını öğrenme şansları yok.

Gerek eski Mısır'ın gerekse Hindistan'daki Gentoo hükümetinin politikaları da göründüğü kadarıyla tarımı diğer tüm istihdam alanlarından daha fazla kayırmıştır.

Her iki ülkede de halkın tümü kastlara ya da kabilelere bölünmüştü. Her bir kabile belli bir meslekle uğraşır, bu meslek babadan oğula geçerdi. Bir rahibin oğlu zorunlu olarak bir rahip, askerin oğlu asker, işçinin oğlu işçi, dokumacının oğlu dokumacı, terzinin oğlu terzi, vb. Her iki ülkede de rahipler sınıfı en yüksek sınıftı; hemen ardından askerler geliyordu. Çiftçilerin ve işçilerin (tarım işçileri kastediliyor -çev.) kastı tacirlerin ve sanayicilerin kastından dalıa üstündü.

Her iki ülkenin hükümetleri de özellikle tarımın çıkarlarına karşı duyarlıydılar. Nil'in sularının düzenli biçimde dağılımı için Mısır'ın eski yöneticilerinin inşa ettiği eserler antik dünyada pek ünlüydü. Bu-

gün bile bunların kalıntıları gezginlerin hayranlığını kazanmaktadır. Yine Hindistan'ın eski hükümetleri tarafından Ganj ve diğer nehirlerin sularının düzgün dağıtılması için yapılmış eserler de, Mısır'dakiler kadar ünlü olmasalar bile, onlar kadar büyüktürler. Bu yüzden her iki ülke de sık sık kuraklıkla karşılaşsa bile verimlilikleri ile ün kazanmışlardır. Her ikisi de aşırı kalabalık olmalarına rağmen, ortalama bolluk zamanlarında komşularına çok büyük miktarlarda hububat ihraç edebilmişlerdir.

Eski Mısırlılar batıl inançları nedeniyle denizden hoşlanmazlardı. Gentoo dini de mensuplarına deniz üzerinde ateş yakmayı ve yemek hazırlamayı yasakladığından, fiili olarak onları uzak denizlere açılmaktan alıkoyuyordu. Mısırlılar olsun Hintliler olsun, kendi artık ürünlerinin ihracını tümüyle diğer ulusların gemilerine bırakmış olmalılar. Bu bağımlılık çok küçük bir pazarla yetinmeyi zorunlu kıldığından da, artık ürünlerinin artmasını kösteklemiş olmalı. Mamul malların üretimini ise kaba malların üretiminden daha fazla kösteklemiştir. Mamul mallar toprağın birçok kabı ürününe göre çok daha geniş bir pazara gereksinim duyar. Bir ayakkabı yapımcısı yılda üç yüz çiftten fazla ayakkabı yaparken, kendi ailesi belki de altı çiftten fazlasını eskitemez. Bu yüzden de, kendi ailesi gibi en az elli aile daha bulmadıkça, emeğinin tüm ürününü elden çıkaramaz. Büyük bir ülkede en kalabalık zanaatkârlar sınıfı, o ülkedeki ailelerin ellide birini, hatta yüzde birini bile bulmaz. Ama, İngiltere gibi, Fransa gibi büyük ülkelerde tarımda istihdam edilen insan sayısı kimi yazarlar tarafından ülke nüfusunun yarısı, kimileri tarafından da üçte biri olarak hesaplanmıştır. Yine de, bildiğim kadarıyla, tüm nüfusun beşte birinden daha az hesaplayan bir yazar yoktur. Oysa Fransa'nın da İngiltere'nin de tarım ürünlerinin hemen hemen tümü yurt içinde tüketilir. Bu hesapça tarımda istihdam edilen herkes kendi emeğinin tüm ürününü tüketebilmek için bir, iki, en fazla dört aileye daha gereksinim duyuyor. Böylelikle tarım, sınırlı bir pazarın cay-

dinciliği karşısında bile kendisini sanayie kıyasla daha iyi destekleyebiliyor. Eski Mısır'da da, Hindistan'da, ülkenin her yöresinde yetişen her ürünü ülkenin en uzak köşelerine kadar en avantajlı biçimde götürmeye elverişli birçok iç su yolunun bulunması, dış pazarın sınırlılığını bir yere kadar telafi edebilmektedir. Hindistan'ın genişliği de bu ülkenin iç pazarını çok büyük ve çok çeşitli mamul malları desteklemeye yeterli kılmaktadır. Ama eski Mısır'ın İngiltere kadar bile büyük olmayan toprağı, bu ülkenin iç pazarını çok çeşitli sanayi ürünlerini desteklemeyecek kadar dar kılmaktadır. Buna göre Hindistan'ın bir ili olan ve çok büyük miktarlarda pirinç ihraç eden Bengal, daima hububat ihracatından çok, ihraç ettiği mamul malların çeşitliliğiyle ün kazanmıştır. Oysa eski Mısır, başta dokuma olmak üzere birçok sanayi malları ihraç etmişse de asıl ününü daima büyük miktardaki hububat ihracatı ile yapmıştı. Uzun süre Roma împaratorluğu'nun tahıl ambarı idi.

Çin'in, eski Mısır'ın, zaman zaman da Hindistan'ın değişik bölümlerini yöneten krallar, her zaman gelirlerinin tümünü, ya da tamamına yakın bir bölümünü toprak vergilerinden veya toprak rantlarından elde ettiler. Bu toprak vergisi ya da toprak rantı, tıpkı Avrupa'daki öşür vergisi gibi, belli bir oranda, beşte bir oranında alındığı, dolayısıyla da miktarının o yıl elde edilen hasada göre değiştiği söylenir. Bu yüzden de bu ülkelerin hükümdarlarının özellikle tarımın çıkarlarına karşı duyarlı olmaları doğaldı. Çünkü tarımın yıldan yıla gelişmesi ya da gerilemesi onların servetinin artması ya da azalması demekti.

Eski Yunan cumhuriyetleri ile Roma, her ne kadar tarımı sanayiden ve dış ticaretten üstün görmüşlerse de, politikaları tarıma doğrudan ya da kasıtlı bir destek vermek yerine sanayi ve dış ticareti kösteklemek olmuştur. Birçok eski Yunan devletinde dış ticaret tümüyle yasaktı. Diğerlerinde ise zanaat ve imalat askeri ve sportif egzersizleri güçleştirdiği ve bu yüzden savaş tehlikesine karşı direnme ve savaşın yaratacağı

yorgunluklara dayanma gücünü azalttığı için insan vücudunun gücüne ve çevikliğine zararlı bir etkinlik olarak algılanmıştı. Bu tür meslekler ancak kölelere özgü meslekler olarak düşünülmüş, özgür yurttaşların uğraşmaları yasaklanmıştı. Roma ve Atina'daki gibi bir yasağın olmadığı devletlerde bile, lalkın çoğunluğu bu tür işlerden elini eteğini çekmiş, genellikle daha alt sınıflara terk etmişti. Roma ve Atina'da ise tüm bunlar zengin efendileri adına kölelerce yürütülüyordu. Serveti gücü ve arkası olmayan yoksul özgür yurttaşlar, zenginlerin köleleri ile rekabet edemediklerinden kendi işleri için bir pazar bulamıyorlardı. Oysa köleler pek de yaratıcı değillerdi. İşin hızlanması ve kolaylanması için gerek makinelerde gerekse işbölümünün düzenlenmesinde yapılan tüm önemli buluşlar, özgür insanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Eğer bir köle bu türden bir buluş önerirse efendisi bunu onun tembelliğine, kendi emeğini efendisinden esirgemek istemesine yoruyordu. Zavallı köle de ödül yerine kötü muamele, bazen de ceza görüyordu. Bu yüzden de kölelerin yürüttüğü sınayi dallarında, özgür insanların yürüttüğü sanayi dallarına göre, aynı miktarda işi üretmek için daha fazla emek istihdam ediliyordu. Bay Montesquieu'nun belirttiğine göre, Macar madenleri çevredeki Türk madenlerine göre daha zengin olmasa da daha az masrafla işletilmekte, bu yüzden de daha fazla kâr getirmektedir. Türk madenleri kölelerce işletilmektedir. Türklerin şimdiye değin istihdam etmeyi düşünebildikeri tek makine kölelerin kolları olmuştur. Macar madenleri ise kendi işlerini hızlandıracak ve kolaylaştıracak makineler kullanan özgür insanlar tarafından işletilmektedir. Yunan ve Roma dönemindeki sanayi mallarının fiyatları hakkında elimizdeki çok küçük bilgilere göre, bu rafine ürünler hayli pahalı idi. İpek ağırlığınca altın ediyordu. O devirde, ipek bir Avrupa ürünü değildi. Tamamı Doğu Hint'ten getirildiği için, mesafenin uzaklığı bir ölçüde fiyatının yüksekliğini açıklamaktadır. Ama bir hanımefendinin bir parça iyi cins ketene verdiği para da, öyle görünüyor ki, yine onun kadar abartılıydı.

Keten bir Avrupa malı, olsa olsa en fazla bir Mısır malı olduğu için fiyatının yüksekliğini yalnızca o alanda istihdam edilen emeğin pahalılığında aramak gerekir. Emeğin pahalılığı ise ancak ve ancak kullanılan makinelerin elverişsizliği ile açıklanabilir. İyi cins yünlülerin fiyatının da, o kadar abartılı olmamakla birlikte, şimdikinden oldukça yüksek olduğu görülüyor. Pliny'nin söylediğine göre, özel bir şekilde boyanmış kimi giysiler yüz dinar, yani üç pound altı şilin sekiz pens tutuyordu. Başka şekilde boyanmış diğer türler ise bin dinara, yani otuz üç pound, altı şilin sekiz pense mal oluyordu. Unutmayalım ki, Roma poundu bizim ağırlık ölçülerimizle on iki ons tutuyordu. Bu yüksek fiyat, öyle görünüyor ki aslında boya yüzündendir. Ama giysilerin kendisi günümüzde yapılanlardan çok daha pahalı olmasaydı, büyük olasılıkla bu denli pahalı bir boya da onlara harcanmazdı. Çünkü astarı yüzünden pahalı hale gelirdi. Yine aynı yazardan öğreniyoruz ki, masa başında divana uzanırken yaslanmak için kullandıkları bir tür yün yastık ya da minder olan Triclinaria'nın fiyatı ise inandırıcılık sınırlarını hayli aşmaktadır. Bunların bazılarının otuz bin pounddan, bazılarının ise üç yüz bin pounddan fazla olduğu söylenmektedir. Bu kadar yüksek fiyatın da boyadan kaynaklandığı söylenemez. Doktor Arbutlinot, her iki cinsin de moda giysilerinde günümüze göre eski zamanlarda çok daha az çeşitlilik olduğunu gözlemlemiştir. O döneme ait heykeller arasında pek az farklılık bulunması da onun bu gözlemini doğrulamaktadır. Kendisi buradan, giysilerinin bizim üzerimizdeki tüm giysilerden daha ucuz olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Oysa vardığı sonuç yanlıştır. Moda bir giysinin masrafı çok büyük olduğu zaman çeşidi de çok az olur. Ama imalat sanayiindeki üretici güçlerin gelişmesiyle birlikte, herhangi bir giysinin fiyatı çok makul olunca, doğal olarak çeşitlilik çoğalır. Kendilerini bir tek giysinin masrafı ile diğerlerinden ayırt edemeyen zenginler haliyle giysilerinin çokluğu ve çeşitliliği ile diğerlerinden ayrılmaya çalışacaklardır.

Her ulusun en büyük ve en önemli ticaret dalının kırsal ile kentlerin halkları arasında yapılan ticaret olduğu gözlemlenmiştir. Kentlerin halkı kırsaldan hem kendi işleri için malzeme hem de kendilerine geçimlik mal olarak kullanmak üzere toprağın kaba ürünlerini satın alırken, bunun karşılığında kırsala kendi ürettikleri sanayi mallarının bir bölümünü gönderirler. Bu iki grup insan arasında yürütülen ticaret, eninde sonunda belli bir miktar kaba ürün karşılığında belli bir miktar sanayii ürünü takas edilmesine dayanır. Bu yüzden de biri ucuzladıkça diğeri pahalanmış olur. Herhangi bir ülkede sanayi mallarının fiyatını yükselten ne ise, toprağın kaba ürünlerinin fiyatını düşürerek tanını köstekleyen de odur. Veri miktardaki herhangi bir kaba ürün cinsinden sanayi malı miktarı, diğer bir deyişle veri miktardaki herhangi bir kaba ürünün fiyatının satın alabileceği sanayi malı miktarı azaldıkça, o kaba ürünün değişim değeri de azalır. Toprak sahibinin toprak ıslahı yoluyla, çiftçinin de ekip biçmek yoluyla ürün miktarını artırmaları da böylece kösteklenmiş olur. Ayrıca herhangi bir ülkede zanaatkâr ve sanayici sayısını azaltan ne ise, toprağın kaba ürünleri için en önemli pazar olan iç pazarı küçülten, böylelikle tarımı köstekleyen de odur.

Bu yüzden de, tarımı diğer tüm istihdam alanlarının üstünde gören bu sistemler, onu desteklemek için, sanayi ve dış ticaret üzerine kısıtlar koymakla, aslında kendi amaçlarının tersine hizmet etmiş olmakta, yani dolaylı da olsa, desteklemek istedikleri bu istihdam alanını kösteklemiş olmaktadırlar. O nedenle, belki merkantilist sistemden bile daha tutarsız görünmektedirler. Sanayi ve dış ticareti tarımdan daha çok destekleyen bu sistem, toplumun sermayesinin belli bir bölümünü daha avantajlı bir alandan daha az avantajlı bir alana yönlendirmektedir. Ama aslında, son tahlilde teşvik etmeyi amaçladığı işkolunu kösteklemiş olmaktadır.

Sonuç olarak, ister olağanüstü teşviklerle toplum sermayesinin doğal koşullarda akacağından daha büyük bir bölümünü belli bir işkoluna

akıtsın, isterse olağanüstü kısıtlamalarla toplum sermayesinin belli bir bölümünü aksi halde akacağı işkolundan alıkoymağa çalışsın her sistem, gerçekte hizmet etmeye çalıştığı büyük hedefi ortadan kaldırmaya yarar. Toplumun reel zenginleşme ve büyüme yolundaki ilerleyişini hızlandırmak yerine yavaşlatır. O toplumun toprağı ile emeğinin yıllık ürününün reel değerini artırmak yerine azaltır.

O yüzden, tüm tercih ve kısıtlama sistemleri tümüyle ortadan kaldırıldığında, açık ve basit bir sistem olan doğal özgürlük sistemi kendi kendisini kuracaktır. Adalet kurallarını ihlal etmediği sürece, herkes kendi kişisel çıkarının peşinde bildiği gibi koşmakta, emeği ile sermayesini herhangi bir kişi ya da sınıfın sermayesi ve emeği ile rekabete sokmakta tümüyle serbest bırakılır. Hükümdar da, yerine getirirken her zaman için sayısız hilelerle aldatılmaya açık ve hakkıyla yerine getirmek için asla hiçbir insan aklının ya da bilgisinin yeterli olmayacağı bir görevden, yani özel kişilerin emeklerini denetleyerek onları toplumun çıkarları için en uygun istihdam alanına yönlendirmek görevinden kurtulmuş olur. Doğal özgürlük sistemine göre, hükümdarın özen göstermesi gereken, aslında çok önemli ama basit ve sıradan bir akılla üstesinden gelebileceği üç tane görevi vardır: ilki, toplumu diğer bağımsız toplumların saldırısından ve işgalinden korumak; İkincisi, toplumun her üyesini bir başka üyenin adaletsizliğinden ve baskısından olabildiğince korumak, yani tam bir adalet yönetimi kurmak; üçüncüsü de, herhangi bir kişi ya da topluluğun kurmak ve yürütmekte fayda görmediği belli kamusal işleri ve kamusal kurumlan kurup yürütmek. Çünkü bu gibi işlerin kârı asla bir bireyin ya da küçük bir topluluğun masraflarını karşılamaz, ama büyük bir topluma faydası genellikle çok dalıa büyüktür.

Bir hükümdarın bu çok sayıdaki görevini hakkıyla yerine getirebilmesinin de haliyle belli bir masrafı vardır. Bu masraf da yine zorunlu olarak belli bir gelir tarafından finanse edilmek zorundadır. Bu nedenle,

bir sonraki kitabımda, öncelikle, hükümdarın ve ülkenin ne gibi zorunlu masrafları olduğunu; bu masraflardan hangilerinin tüm toplumun genel katkılarıyla, hangilerinin toplumun belli bir takım bireyler ya da gruplarca fin;.nse edilmesi gerektiğini; ikinci olarak, tüm toplumu ilgilendiren harcamaların karşılanmasına tüm toplumun katkıda bulunmasını sağlarrak için hangi yöntemlerin uygulanması gerektiğini ve bu yöntemlerder her birinin temel avantajlarını ve dezavantajlarım; üçüncü olarak da, h emen hemen her modern hükümeti bu gelirlerden bir bölümünü rehire koymaya veya borç sözleşmeleri imzalamaya iten temel nedenleri ve bu borçların toplumun reel serveti üzerindeki, yani toplumun toprağı ile emeğinin bir yıllık ürünü üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışacağım. Bu nedenle, bir sonraki kitabım üç bölümden oluşacak.

EK

Beyaz Ringa Balıkçılığına ton başına verilen teşvik primi ile ilgili olarak, 4. Kitabın 5. bölümünde anlatılanları açıklamak ve kanıtlamak amacıyla aşağıdaki iki hesaplama bu cildin sonuna eklendi, inanıyorum ki, okuyucu her iki hesaplamanın da doğruluğuna güvenebilir.

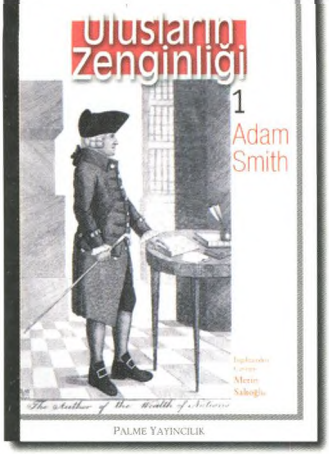
1. Iskoçya'daki kapalı gemilerle ilgili olarak on bir yıllık, taşınan boş fıçı sayısı, yakalanan ringaların fıçı sayısı, ortalama doluluktaki ve tam doluluktaki her fıçı sea-stick başına verilen teşvik primi rakamlarını da içeren bir hesaplama.

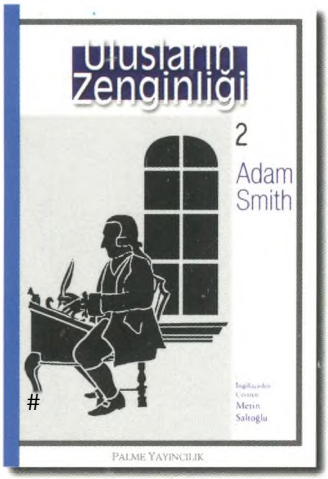
Yıllar	Gemi Sayısı	Taşınan Boş Fıçı S. İYİM	Yakalanan Ringa (fıçı)	Kapalı Gemilere Ödenen Teşvik Primi		
					s.	d.
1771	29	5948	2832	2085	0	0
1772	168	41316	22237	11055	7	6
1773	190	42333	42055	12510	8	6
1774	248	59303	56365	16952	2	6
1775	275	69144	52879	19315	15	0
1776	294	7(5329	51863	21290	7	6
1777	240	62679	43313	17592	2	6
1778	220	56390	40958	16316	2	6
1779	206	55194	29367	15287	0	0
1780	181	43315	19885	13445	12	6
1781	135	35992	16593	9613	12	6
Top.	2186	550943	378347	155463	11	0
Sea-sticks	378347	Ortalama doluluktaki her fıçı sea-stick için ödenen prim.		0	8	2 >/4
		Her fıçı tümüyle dolu olunca üçte bir oranında fire verir.				
1/3 kesinti	126115 2/3					
	252231 1/3					
		î ıraç edilen ringalara cdenen fıçı başına ek prim		0	2	8
		Böylelikle her fıçının hükümete parasal maliyeti		0	14	ıı ¾
		Her fıçı için kullanılan 1 i4 bushel yabancı tuzun ihracat durumunda alınmayan gümrük vergisi de bushel başına lOs'den		0	12	6
		Böylece her fıçının teşvik maliyeti		1	7	5%

		Ama ringalar İngiliz tuzuyla basılırsa prim yine eskisi gibi olur	0	14	ıı 34
		Ama eğer bu prime ortalama doluluktaki bir fıçı için kullanılan iki bushel îskoç tuzunun bushel başına 1 s. 6 d olan gümrük maliyetini eklersek	0	3	0
		Her bir fıçının hükümete teşvik maliyeti	0	17	11 3/4
		Ringalar Iskoçya'nın kendi tüketiminde kullanılırsa varil başına ödenecek 1 s. Gümrük vergisini bu primden düşebiliriz. O zaman primin hükümete maliyeti:		11	3 3/4
		O zaman bunda kullanılan yabancı tuzun gümrük vergisini de eklemeliyiz.	0	12	6
		O zaman yurtiçi tüketimde kullanılan her fıçı ringanın hükümete maliyeti	1	3	9 3/4
		Eğer yurtiçinde tüketilen ringalarda Ingiliz tuzu kullanılırsa önceki primden varil başına 1 s. Gümrük vergisi düşünce	0	11	3 3/4
		Eğer yurtiçinde tüketilen ringalarda fıçı başına 2 bushel Iskoç tuzu kullanırsak, bushel başına 1 s. 6 d.'den gümrük vergisi		3	0
		O zaman yurtiçinde tüketilen ringaların hükümete maliyeti	0	14	3 3/4
Her ne kadar ihracatta alınmayan gümrük vergisi prim olarak görülmese de, yurtiçinde tüketilen ringalar için mutlaka prim olarak görülmeli.					

2.5 Nisan 1771 - 5 Nisan 1782 tarihlerinde İskoçya'ya ithal edilip oradan gümrüksüz olarak balıkçtlık amaçlı gönderilen tuz miktarına ait hetap:

Dönem	İthal edilen Yabancı Tuz (bushel)	Gönderilen İskoç tuzu (bushel)
5 Nisan 1771 - 5 Nisan 1782	936974	168226
Yıllık ortalama	85179 5/11	15293 3/11
Yabancı tuzun bir bushdTi seksen dört pound çekerken Ingiliz tuzunun yalnızca elli altı p çektiğini unutmamalıyız;.		

politika, sosyoloji hatta sosyal psikoloji ile ilgisini görebilmek için Marksist olmaya bile gerek yoktur. İktisat Tarihinin dört önemli düşünürü Adam Smith, Kari Marx, Alfred Marshall ve John Keynes'in düşünceleri hem içine doğdukları tarihsel, ekonomik, siyasal, toplumsal koşulların bir gereği olarak ortaya çıkmış; hem de bu düşünürler, sadece ekonomi politikasında değil, aynı zamanda siyasetten sanata, ekonomiden sosyal politikaya kadar toplumsal hayatın her alanında köklü değişikliklere yol açmışlardır. Dolayısıyla, sadece iktisatçıların değil, toplumsal bilimlerden herhangi biri ile uğraşan herkesin Adam Smith'in Ulusların Zenginliği 'm, Marx'ın Kapital'ini, Marshall'in Ekonominin ilkeleri'm ve Keynes'in Genel Teori'sini okumaları toplumsal olayların bütününü kavramaları açısından çok yararlıdır.

14 00 TL

ISBN 978-9944-341-26-4

PALME
YAYINCILIK